

51

6. a 7.
13.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21

18137222

de C. Magis de la Comp. de Jesus de Granada B.R.

BARTHOLOMAEI

CAMERARII BENEVENTA

NI, DE GRATIA ET LIBERO

arbitrio, cum Ioanne Caluino,

Disputatio.

R 10424

*Fecit Deus hominem rectum, & reliquit illum
in manu consilij sui, eique post peccatum dixit,
Sub te erit appetitus tuus.*

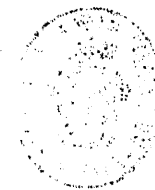

PARISIIS,

Ex typographia Matthæi Dauîdis, via amygdalina, ad Veritatis insigne.

1556.

EX PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMO, REVEREN-
DISSIMÓQUE DOMINO, DOMINO
Carolo à Guîsta, Cardinali Lotharingia,
Bartholomæus Camerarius
fælicitatem.

COGITANTI mihi, cui potissimum
tutandum hoc opusculum dedicarem, tu,
illustrissime Princeps, præ cæteris in
mentem venisti: cui neque natura plus
dare potuit, neque ars præstare. Sic
enim vtraque te ornauit, vt eamne ob causam, quòd Re-
gia stirpe sis ortus, an potius ob insignes virtutes, quæ in
te elucet, tanti ab inuictissimo Henrico Rege nostro,
fias, facîle iudicari non possit. Superest igitur, vt eam
nobilitatis præstantissimam partem esse memineris, quæ
obligatam se putat, dum sua sponte beneficia confert: de-
berique proinde id mihi existimes, quod summa cum mo-
destia nunc impetratum velim. At dices, quid? nempe, vt
libellus hic, amplitudini tuæ oblati, antequam typis
tradatur, obeliscum patiatur tuum. Hoc enim vbi præ-
stiteris, vnà efficies, vt alia, quæ condita habemus, pro-
tinus ad te mittantur: opusculum verò hoc vndique
tutum habeatur. Vale.

a. ij.

BARTHOLOMÆVS CAME-
RARIVS, BENEVENTANVS,
Ioanni Caluino salutem in Domino.

CVM de Libero arbitrio tecum Geneue
obiter aliquando verba fecissem: integros
etiam dialogos de iis, quæ in eos libros
coniecisti, quos Institutionem Christia-
nam, Antidotum, Interim, & aduer-
sum Pighium, inscribis, cum primùm licuisset, me mis-
surum spondi. verùm tot impedimenta sese obtulerunt,
vt seriùs id executus fuerim, quàm sperabam. Accipe igitur
illos, atque vbi opportunum videbitur, (si in te catholicus
sensus inest) quæ desunt, adde, quæ redundant de me: mo-
dò tu quoque ea, quibus ego, vel alij, quorum perso-
nam induo, tuis sententiis summa cum charitate aduer-
sati sumus, in bonam accipias partem, atque etiam a quo
animo ferre ne recuses. Sic enim futurum spero, vt tu,
qui Augustinianum te esse palàm profiteris: Augusti-
num ipsum, quem sequi & imitari omnino debes, sequa-
ris quidem, verissimas eius sententias amplectendo: imi-
teris autem, si ea, quæ in iuuentute tua minus quàm de-
cebat, digesta fuisse comperies, summissè retractaueris.
Quæ vbi, Deo annuente, effeceris, quàm bene Gratia
cum Libero arbitrio coniungatur, facillè cognosces. Vale.

AD LECTORES.

*Antiquæ Liberi arbitrij hæreses, ex parte, ea ratione
hic enarrantur: vt huius nouæ opinionis fontem,
à Protestantibus inuenta, faciliùs
lectores intueantur.*

NE illotis (vt aiunt) manibus opus hoc
aggrediamur: scire tyrones debent,
sic Liberum arbitrium, ac Dei gra-
tiam quosdam Mathematicos obli-
terasse: vt cuncta, siue bona, siue ma-
la essent, soli fato perpetuò ascriberet. † Quod sanè
fatum nobis vitio Pelagiani vertebant, cum Ca-
tholici negabant, primam gratiam merito dari: di-
centes, Fatum ergo erit, vbi meritum non est. †
Post quos, ex Persiæ regionibus quidam Manes *Manichæo*
nomine, anno à Christo nato 270. ortus est, vita *rum hære-*
& moribus Barbarus: qui duodecim assumptis dif-
cipulis, multas hæreses prædicauit: à quo Manichæ-
orum secta originem sumpsit. Quæ inter cætera,
naturam hoc ipso accusabat, quòd natura ipsa per
se mala, rationali animæ cõmixta, necessitatem pec-
candi homini afferret. Duas nanque animas Ma-
nichæi cum Gnosticis & Barboritis † ponebāt. qua-
rum vna à bono Deo creata, perpetuò bonum vel-
let: altera verò, à malo Deo Satana, immissa, malum
omni tẽpore eligeret: Christi gratiam excludentes,
quæ veterem hominem in nouum conuertere po-
test: quasi immutabiliter omnia creata essent.

a. iij.

† Li. 5. de
Ci. Dei. c.
1.2. li. 4.
confes. c. 3.
de bo. per.

19.
† Bon. per.
cap. 2.

† Augu. de
hæ. hære. 7

*Mathema-
ticorū hæ-
resis.*

sis.

Proindeque testamētum vetus, à quo illorum opinio condemnabatur, minimè improbare dubitabant. Nouum verò, adeò peruerso ordine interpretati sunt, vt Manichæorum potius sententia, quam Christi eloquium dici posset: suo enim priuilegio, imò sacrilegio, quod vellent, sumebant, quod nolent, reiciebant. Quam hæresim progressu temporis damnare elaborantes, Ambr. Hier. Aug.† ^{Bo. per. II.} Chry. Basil. Greg. Nis. Orig. Atha. præ cæteris: ^{† Con. du. c. pi. lib. 2. & de hære. 46} omiſſis gratiæ laudibus, Liberum arbitrium in homine inesse multis argumentis ostenderunt.

*Pelagiano-
rū hæresis.*

Hæc verò intuens Pelagius Monachus, nempe quòd Liberi arbitrii per sepe meminissent, gratiæ verò laudis non item: vt magnificum sibi nomen aliquod illo sæculo quæreret, sic Liberum arbitrium in homine adesse, anno 400, confirmauit, vt gratiæ Dei postremum locum relinqueret: hominisque esse, proprio factò sibi gratiam comparare, palàm concionari cœperit. Addens præterea suæ opinioni hos celeberrimos Patres accedere, cum parum animaduerneret, nihil hos sanctos viros, gratiæ detraxisse: sed eam ob causam, illam, quādo cum Manichæis concertabant, aliquando prætermisſisse, quia minimè, quid gratia ageret, in cōtrouersia tūc erat: magis autem, an Liberū arbitrium in homine esset. ^{† Præ. san. 2. de bo. peysc. 12.} Quocirca cum Pelagius, in cōcilio Episcoporū Palæstino, hanc ob causam cōgregato, palinodiā cecidisset: Augustinus cum illum ad vomitum rediſſe ^{† De natu. & gra. & aduer. du. epi.} intellexisset, multis libris hanc hæresim refellit.

Et post hos, quidam monachi in monasterio quodam, cui Valentinus in Africa præerat, extiterunt: qui cum è regione animaduertissent, quātum gratiæ Dei aduersum Pelagianos hi Patres tribuerent: sic gratiam extollere cœperunt, vt Liberum arbitrium penitus tollerent. contra quos, librum de Gratia & Libero arbitrio Augustinus scripsit: hoc in summa docens, sic Liberum arbitrium ponendum, vt nihil gratiæ detrahatur: contra verò, gratiæ Dei primum locum tribuentes, nihil Libero arbitrio adimamus.

*Monachorum
Valentin.
hæresis.*

Neque alii desuere monachi, qui ad summam gratiam extollentes, minimè eos, qui legem seruare nequibāt, corrigēdos esse putabāt, sed potius pro illis orādum: quā hæresim idē Augustinus refutauit.

*Alia monachorum
hæresis.*

^{† Li. de cor. & gra.}

Cumque res in hoc statu essent, ante centum annos Ioannes Hus, Hieronymus Pragensis, & Vuiclefus, has hæreses omnes, rursum prædicare cœperunt: eorum tamen perfidia, igne in Constantiensi concilio condemnata fuit.

*Quid Ioannes Hus,
Hieronymus Pragensis,
Vuiclefus, renouauerint.*

^{† Concil. Cōstantiæ.}

Postremò post multas aliorum à catholica Ecclesia discesiones, noui huius ætatis Protestantes extiterunt, qui cum Manichæis, necessario cuncta nos agere contendunt. Itaque Dei gratiam cum Valentini monachis extollunt, vt Liberum arbitrium (maximè ad bonum) omni tempore hominibus adimāt: & tamen eam ob causam Augustiniani videri & haberi volunt, cum eos passim ille in scriptis suis condemnet: idque faciunt, vt idiotas, Au-

Quid Protestantes egerint.

^{† Vide in li. I. ca. 2. in fi.}

a. iij.

gustini autoritate illaqueare queant. Quocirca minimè vos, lectores, quòd perpetuò Augustini sententias legendas censeam, frontem contrahere velim: sic enim loqui cogor, vt rem hanc adeò falsam, nempe Augustinũ ab illis stare, deinceps etiam coram ipsis idiotis pudeat prædicare. Quem si fortè necessitate ducti, vt solent, denique abnegabunt: tunc sacræ scripturæ testimoniis, quæ cum Augustini doctrinis commiscui, rursũ illos excludite. Et quòd idiotæ quoque cachinnis eos irrideant, contrarias eorum confessiones, quas, vt res postulabant, persæpe in disputatis quæstionibus attuli, coram illis legite: non vt sileant, quòd facere non possunt (quando contradicere, non autem disputare, pro scopo habent) magis autem vt contradicendo, etsi palleant semper, palleant tunc insigniter. Enarrauerim hæc, vt principiò aliqua ex parte (prout res postulat) antiquas hæreses has, variè de Libero arbitrio sentientes, in his conciliis, quibus Augustinus aliquando interfuit, condemnatas, ab ouo (vt aiunt) intelligatis: intelligendoque, non solũ facilius quòd tendam in ipsa Dialogorum lectione, concipiatis: verũ etiam, longè antè conuictos esse hos Protestantes, quàm natos, perspicuè cernatis.

*Premissorũ
utilitas.*

DE GRATIA ET LIBERO

ARBITRIO, LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

2. Totius operis argumentum.

CAMERARIVS. CALVINVS.

NON possum non vehementer mirari Caluine, quòd cùm te in colloquiis & disputationibus semper mitem, suauissimæque consuetudinis, inuenerim: tamen in scriptis tuis, nouo quodam declamandi genere, in tantam bilem commotus fueris, vt conuitia, quibus libelli tui referti sunt, magna ex parte scripturæ testimonia, quæ profers, superent. CAL. Quis non excandescat, cùm tam arroganter de Libero arbitrio Scholastici garriant, tantulàmque rem adeò superbo titulo conentur insignire? † Aut enim seruus peccati adhuc homo est, & frustra de Libero arbitrio se iactat: aut à gratia liberatus bonum operatur, & in vanum se iactat, quasi de opere proprio. † Quod nõ mirum, vt pro inueterata sua consuetudine, id perpetuò homini ascribant, quod summa cum humilitate,

† *Cal. Insti.*
pag. 24.

† *Insti. pa.*
24. ibi. libe
ri ergo ex
Aug. de spi
li. 30.

b. i.

foli Deo tribuere debent. † C A M E R A. Poteras † *Interim.*
quidem argumentis agendo, conuitia temperare *p. 79.*

C A L V I. Quod temperamentum adhibere pote-
ram contra hos, qui Dei gratiam deprimunt?

C A M E R. Sunt quidam (Augustinus inquit) qui
ad eò gratiam Dei defendunt, vt hominis Libe-
rum arbitrium negent: aut cùm Liberum arbitrium

Nota. stabilitur, gratiam negari existiment. † Nos verò,
illum agnoscentes Dominum, qui verè in die ba-
ptismi nos liberauit, hunc in modum, Liberum
arbitrium cum gratia coniungimus: nempe vt id,
quod sola gratia initiatur, ab vtroque perficiatur:
vt mixtim, non sigillatim: simul, non vicissim, per
singulos profectus operemur. Non partim Gra-
tia, partim Liberum arbitrium: sed totum & sin-
gula indiuiduo opere peragunt. Totum quidem
hoc, & totum illa: sed vt totum in illo, sic totum
ex illa. † C A L. Satius dixeris, totum ex illa, nil au-
tem ex illo. C A M E. Falsa hæc postrema tua opi-
nio est, quemadmodū in quæstione, qua de coope-
ratione dicemus, patebit. † Iam tempus adest, Cal-
uine, vt rei huiusce veritas elucescat. Sed, audistine
vnquam, qua arte milites, priùs quàm arcem ali-
quam expugnent, futurā conflictationem facilio-
rem efficere consuecant? Principiò namque latera
demoliri incipiunt, quæ sclopis, bellicisque id ge-
nus machinis obesse possent: deinde verò, tormen-
tis sic iter in muros aperiunt, vt iis solo æquat-
is, mox impetum commodiùs facere possint. C A L.

† *De grat.*
† *lib. arb.*
† *de gra.*
† *Chris. 47.*

† *Bern. de*
† *libero ar. in*
† *fi post Am*
† *br. de fuga*
† *saeculi. c. 1.*
† *Augusti.*
† *contra Sim*
† *pli. li. 1. q.*
† *2. de spirit.*
† *li. ca. 33*
† *de bon. per-*
† *se. c. 8. & 9*
† *Chris. 10. 6*
† *et in ser. de*
† *inventione*
† *crucis.*
† *infra c. 6*
† *& 10.*

Quid commune isthuc cum Libero arbitrio habet?
C A M E. Quoniam totius operis propositum hoc
est, vt ostendam in aduentu gratiæ, Liberum ar-
bitrium liberius fieri, necesse est, vt illorum ex-
emplo, quædam in primis statuamus: quæ ad
manum habere non rarò contingat, ne iis im-
pediti, conflictationis die, rem ipsam commode
nequeamus explicare. C A L. Comodiùs vbi oc-
currerint, singula poterūt declarari. C A M E. Hoc
tu quæris, vt omnia confusè tradantur: Ego verò,
vt res ipsa exponatur. C A L. Quæ methodus to-
tius disputationis nostræ erit? C A M E. Vt omni-
bus libris à te de Libero arbitrio excusis, quasi me-
cum vicissim loquaris, ego sigillatim respondeam,
tres libros editurus sum. C A L. In primo, qua de
re cōcertaturus es? C A M. Principio, doctrinam
tuam planè sibi ipsi contrariam esse, commonstra-
bo. † Secundo verò loco, quid ipsum Liberum arbi-
triū sit, ipsos quoque idiotas docebo: † ac multa de-
liria, tam idiotarum, quàm etiam mulierū, ex men-
tibus euellam. † Tertio, quadruplicem hominis li-
bertatem: in opere nimirum Naturali, Morali, Me-
ritorio, & in futura vita obiter ostendam: † ita qui-
dem vt in aduentu gratiæ, liberum arbitrium libe-
rius dicatur. † Quarto de ipsa hominis volūtate: an
suapte natura ex homine sit, qui liberam electionē
habeat, dum gratia assistente bonum vult, fuffi-
mè agam. † Quinto, tam illum, qui liber à iustitia,
b. ij.

Libri obie-
ctum.

Primi libri
methodus

† *Cap. 2.*

† *Cap. 3.*

† *Cap. 3. & 4.*

† *Cap. 4.*

† *Cap. 7.*

† *Cap. 5.*

peccato seruit : quàm illum , qui à peccato per filium liberatus, verè liber, iustitiæ seruit , æqualiter libero cum arbitrio, non solùm absque coactione, (vt Theologorum verbis vtar) verumetiam absque vlla necessitate, quæ liberũ arbitrium auferat , seruire. Sexto, Liberum arbitrium ad bonum ipsi homini, post Adami peccatum remansisse : quod tamen si debilissimum sit, à gratia roboretur. Septimo, vt homo gratiam, ne intret, cum Deus illam suis inspirationibus offert, repellere, indignumque se illa reddere, queat : ita vt intrando, nequaquam homine nil agente intromittatur. Octauo, an postquam intrauerit, illam repellere fas sit. Nono, Dei gratiam in homine operari, vt idem homo cum Deo cooperetur. C A L. Cur tantũ laboris ante liberi arbitrij disputationẽ sustinere duxisti? C A M E. Ne id nobis cõtingat, quod dolo Protestantes agere solent : nempe vt cum vnã aliquã quæstionem in manibus habent, externas quærant, & ad extremum omnes inexplicatæ ac indissolutæ maneat. His enim explicatis & patefactis, omnia Protestantium argumenta & inuentiones, quibus gratiæ aduentu Liberum arbitrium obliterari contendunt, in fumum redigentur. C A L. Quid in secundo? C A M E. Veltra argumẽta soluam. C A L. In tertio? C A M E. Catholicorum argumenta proponam, exceptionesque vestras, quantum licebit, augebo. Sed eiusmodi responsa statim subiungã, vt nullus deinde iustè loquendi vobis relinquatur lo-

2. lib. methodus.
3. libri methodus.

Cap. 6.

Cap. 7.

Cap. 8.

Cap. 9. &

10.

cus: antiquamque illam Protestantium Chimæram, quam tum scribendo, tum concionando mordicè sustinere elaboratis, vt gratia assistente, legem seruare nequeamus, è medio tollam. C A L. Quo in angulo reliquas Philosophorum quæstiones relinquis? C A M E. In illo, in quo tu quoque eas reliquisti. Multa quidem scitu digna Philosophi, de bono naturali, cum libero arbitrio perficiendo, contemplati fuere: multa præterea de bono morali. Sed quid ad nos hæc, quæ à ratione naturæ adæquata proficiscuntur? quibus cognoscere queamus, in nostra esse potestate, per voluntarios actus, quantum ad naturalem, moralem, vel politicam iusticiam attingit, bonos fieri vel malos? Quid de vocabuli etymologia laborare, aut philosophari iuuat? Hoc querimus, Caluine, hic scopus est noster: vtrum Libertorium remissionis peccatorũ, vitæque æternæ, habeamus. C A L. Totus Sorbonicus eris? C A M E. Vtinam cum Sorbona, quæ quidem mater veritatis est, Augustini graues sententiæ illas nunc tractare liceret, quæ ad excludendas Protestantium Chimæras necessariae sunt: cæteris aliorum posthabitis curiosis conflictationibus, ex Philosophorum principiis ductis: tanquam illis, quæ ad nostrum institutum parum conducere videntur. C A L. O quàm probe Sophistas omnes excludis! C A M E. Sophistas omnes, cum Theologi, tum Philosophi, omnino tempore odio habuerunt. sed quos tu Sophistas vo-

Philosophorum quæstiones secundum naturam omittimus.

Authoris scopus.

Sorbonæ verissimæ laudes.

Sophistæ qui.

b. iij.

cas? C A L. Illos Sophistas hoc tēpore esse aio, qui dialecticis syllogismis, atq; Philosophorū propositionib⁹, sacras quēstiones decidere conātur. C A M. Vos potius erubescere deberetis, qui non syllogismis, sed solœcismis philosophari vultis. C A L.

*Quatenus
philosophia
viri
debeat.*

Quid Philosophia cum Theologia cōmune habet? C A M. Cūm ratiocinari nos Logica doceat, Philosophia verò, veritatē secundū naturā agnoscere: minimè absurdū est, si in re theologica, tanquā ancillis, sobriè illis vtamur. Sic enim Salomon ancillas euo-

cari iussit, † & Paulus Philosophos citauit. † C A L. † *Prouer. 9. Ad Tit. 1. Acto. 7. 1. Corin. 15.*

Graues illorum sententias, Paulū citasse fateor: sed num illos ego sequar, qui post mille distinctiones, mille alias subdistinctiones, absque vilo sacrae scripturę testimonio, quadā sub cōfusione, supra recta ambulātes, addūt putidas nēnias, quas in scholis debilaterare Sophistę solēt, frustra auscultabo: † præsertim cūm sic Philosophiā Logicāmq; contorqueāt, vt omnia in sola ratiocinatione, absq; fructu consistāt. C A M. Calumniari certè hoc est: cūm videamus hoc præsertim tēpore, summo cum ordine, magnāque cum grauitate, doctrina, & quiete, omnes Sorbonæ Patres disputare. C A L. Quid de cęteris sentis, si qui tales sunt? C A M. Horū ego vanas disputationes neglectas volo: has præterea inutiles subdiuisiones, quæ in Chimarā plerūque abeunt (vbi aliquē Orthodoxū saltē scriptorē nō habeāt) circumputari opto. Siquidē Christus, minimè, Scrutamini philosophiā, sed scrutamini scripturas, dixit: † & præcaueda esse sophismata, quæ ex inani philo-

*Cōtra illos
nominales,
qui verborū
disputationibus
saturati, non
solum patres,
verū etiam
inter scripturam
silencio præter
eunt.*

† *Cal. inti. antido. p. 169.*

sophia proueniūt, ne variis doctrinis abduceremur † *Colo. 2. b.* Paulus quoque monuit, † veram Philosophiam, vt sectaremur, docens. C A L. Duplicem philosophiam Paulus ponit: quarum vnā veram, alteram inanem vocemus? C A M. Eam veram esse ait, quæ clara ac firma argumenta continet: ita, vt neque fallaciis, Dei verbum adulteretur, † neque strepitu quodam

& inani verborū sonitu, nil intelligendo, homines subuertantur: † quin potius philosophicis probationibus, demonstrationib⁹que, scripturę testimonia explicentur, quem in modum puram puro sermone quæramus veritatem. C A L. Idipsum oro, vt philosophorum argumētatione deposita, ea Christiana mecum simplicitate loquaris, qua piscatores nos loqui docuerunt. Quid enim Aristoteli cum Paulo? Quid Platoni cum Petro? C A M. Hoc tibi

Caluine condono, vt quandocunq; sacrae scripturæ testimoniis conuictus non fueris, quæ id cōfirment, quod patres nostri ratione plerūque probant, nunquam te superatum existimes. Insuper & hoc præstabo, vt vbi de intellectu scripturarum dubitaueris: me vicisse nolim, antequā in singulis nostris controuersis, tuis confessionibus tibiipsi contrariis, confundaris. C A L. Iniuriis me lacerare iam incipis. C A M. Hoc abs te impetratū omnino volo, vt cūm fabulas esse ea quæ attuleris, aut Chimeras, vel in fumū resolui, deliria, seu falsa, aut heretica esse dixerō, minimè isthęc cōtumeliosa esse putes: sed potius hunc in modum me loqui, vt ordo

ipse scribendi, propriam vim retineat: quod vel hoc argumento dignoscere satis poteris, quando me quoque id ipsum patienter audire animaduertes.

¶ CAPVT SECVNDVM.

Caluini varietates, quas in Liberi arbitrij explanatione scripsit, ex parte hoc loco enarrantur.

CAMERARIVS. CALVINVS.

*Protestan-
sium ver-
sucia.*

DALAM te dicere, & concionari discipuli tui referunt: Liberi arbitrij quaestionem comode intelligi non posse, nisi rei huiusce veritatem hactenus incognitam, rursus Spiritus reuelet. **CAL.** Inspirationibus magis, quam syllogismis, Liberum arbitriū dignosci posse cenfeo.

CAM. Versuta certè astutia hæc est, qua rectū scripturarum sensum effugere nunc possis: perinde enim loqueris, ac si nostro hoc, non autē aduentus Christi sæculo, primitias Spiritus habuerimus. †

CAL. Quādo, & vbi vult Spiritus, spirat. † **CAM.** Doctrina ergo tua, super Liberi arbitrij quaestione, omnino contemnenda erit. **CAL.** Quapropter? **CAM.**

Siquidem Spiritus sancti haudquaquam est. **CAL.** Vnde hoc hauris? **CAME.** Num Spiritus sancti doctrina illa erit, quæ in tot, tantisque rebus ex diametro sibi ipsi aduersatur? non quidem inconstans, sed verax Dei Spiritus est. † **CAL.** Incipe va-

*Caluini va-
rietates.* rietates has recensere. **CAM.** Quanquam suis locis fusius isthæc & maiora enarraturus sim: tamē vt commodiūs ad hoc certamen te accingere possis,

† Roma.
8. d.

† Theff. 2. b.
Ioan. 3. b.

† Rom. 3. a.

quàm breuissimè partem illorum percurram. Dicis nanque sic cor lapideū tolli, nouum verò car-
neum, in aduentu specialis gratiæ creari: vt, deleta voluntate mala, atque penitus immutata, noua voluntas, quæ solius Dei opus sit, in anima creetur. † Alio tamen in loco, voluntatem primam, sanari, reparari, seu præparari contendis: † tametsi alibi dixisses, restaurari & creari simul. † Augustinū præterea sequeris, non cogi homines inuitos Dei gratia: sed voluntarios regi, vt sponte pareant & sequantur. † Itaque hoc defendis, vt alibi subiunxeris, neminem inuitum credere: † & tamen in tua Institutione illud negas: inquit, esse nonnullum in voluntate hominis, Dei gratiæ locum, non quæ illam purget, sed quæ intus cohibeat: † coactionem, quam vbique negaueras, rursus proponens. Porro in tuo Interim, minimè Deum in homine tanquam in trunco agere fateris. † Itidem In Antidoto: alibi tamen sic ais, Quid plus exprimeret, si nos vocaret stipites in operibus Dei considerandis? † Et non solū asino, in Epistola ad Roma. hominem comparasti: † verum etiam inferiorem asino illum facis, cum inquis: Non displicet ex Chryostomo, † quod spontaneos dicat homines ad sequendum esse, qui trahuntur: sed quia proprio motu sequi debere ait. †. Assueueras denique, nil homine agente, gratiam in animam intromitti: † & tamen alio in loco dicis, liberū nolle ea ratione ipsi homini adiacere, quia bonum nolle

† Insti. p. 36

37. ibi se-

quitur. &

p. 37. ibi,

sed erunt.

† Contra

Pighii. p.

92. 100.

103.

† Inst. p. 53.

ibi, pugnat

tanti. p.

172. Aug.

de gra. &

lib. arbi. 5.

23. bo. per-

se. 13.

† Contra Pi-

gh. p. 105.

† Insti. p.

53.

† pag. 79.

ibi, proinde

† Inst. p. 29.

Ro. 7. ibi,

Vemunda-

tus.

† Chry. Ho-

mil. 34. su-

Ioannem.

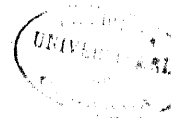
† Con. pigh

p. 227.

† An. Seßi.

6.

c. 2.

potest: huiusque generis multa, quæ tum breuitatis causa omitto, tum etiam ne tanta farrago, lectorum animos abducat. C A L. Si causas, quare ego sic locutus sum, poterasses: aliter diceres, quam dicis. C A M. Tametsi cæteri hanc ob causam mirum in modum te accusent: ego tamen ius tuum, aliis in locis commodius examinandum referuo: & ubi adhuc tibi ipsi cõtrarius fueris, errores hos iustè condono: tum quia æquum esse nemo prudens censet, nos iam à pueris illico nasci senes: quo planè iuuentutis tempore (vt dicere soles, resque ipsa docet) typis Institutionis librum præmaturè tradidisti: tum etiam, cum minimè accusandus sit, quisquis libellos suos in melius restituit & corrigit. vtinàmque in reliquis id ipsum ageres, & minimè posthac dubitares, quin vir ille beatus, qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere mala, & nõ fecit: taudacter Christo iusto iudici in die sua, dicat: Bonum certamè, (gratia tua comite) certauit, cursum cõsummaui, redde mihi coronã iustitiæ, quã tua misericordia promisisti. C A L. Operire paululum cum his nobilibus, donec relaxata membra, quæ fatis ob publica officia cõquassata sunt, reficiã, reliqua perendie tractaturus. C A M. Quibus armis certadũ? C A L. Nuda scriptura. C A M. Placet: sed cum vnum Augustinum, semper tanquam eum exceperis, qui vbique de libero arbitrio optimè senserit: illum in manibus perpetuo nos habere debere, te consensurum haudquaquam du-

*Augustinũ
modò Pro-
testantes
preferunt,
modò abne-
gant, modò
verò falso
illum tran-
scribunt.*

† Insti. c. 2.

pag. 59.

Ecclesi. c.

31.

† Vide in

lib. 3. c. 10.

§. 2. lib. 4. c.

11.

† Insti. c. 2. bito. C A L. Quòd Augustinum dixerim, vbique
pa. 22. 24. clarè, vbique verè, & conuenienter de hac re lo-
cõtra Pigh. qui: hoc ubi dixerim, demonstra, si tibi fidem
pag. 83. adhiberi optas. Augustinum asserui prorsus in hac
quæstione esse nostrum: quod autem congruenter in libris omnibus secum loquatur, mihi nun-

† Con. Pigh

pag. 95.

quam in mentem venit asserere. C A M E R. Ah Caluine, quid agis? nõne tu es, qui Pighio respondens, sequentia verba aliquantulum obscura scripsisti? (Ego verò, vt minimè detrecto litem ex aliis posterioribus libris, si opus sit dirimi: ita sic pugnandi cupiditate incaluisse Augustinũ in aliis nego, quin liquidam & distinctam veri expositione semper retinuerit.)

† Cõ. Pigh.

li. 3. pag. 86

Quid illud semper, quid illud veri expositionem? & alio in loco, ne in vna quidem syllaba ab Augustino, in ipsa quoque prædestinatione te differre, palàm prædicas. Hæc sanè magna Protestantium versutia est: vt palàm coram miseranda plebe, Augustinum tanquam pallium errorum suorum præferant: deinde verò cum placet, eundem, quem gregi eorum asciscere insudarunt, confestim repudiare non erubescant. Vtramuis partem elige, vel Augustinum contra vos esse fateri, vel ab illo omnino stare. C A L. Vbi Augustinus aliquid contra nos scripsisse videtur, iuuentutis eius tempore hoc fuit: quãdo totus philosophiæ intentus, Manichæorũ hæreses improbavit & refellit: quæ verò pro hac nostra opinione scripsit, senex, religiosus, atque Spiritus sancto re-

*Protestan-
tium ver-
sutia.*

† In li. de

prædesti. pa

33. & 34.

fertus edidit: eo nimirum tempore, quo aduersum Pelagianos complures libros edidit. † CAME. *†lib. 3. con. Pigh. p. 90.*
 Ab Augustino senē & sancto, omnes libros senectutis sanctitatisque tempore scriptos accepimus. CAL. Quis ista ait? CAME. Res ipsa docet. Siquidem Augustinus in senectute, si qualem senferat, aut retractauit, aut declarauit: quo fit, ut quæcunque retractata non sunt, à senē sanctoque Augustino habeamus. Utinamque hoc vos dolo non vteremini, Augustinum nimirum aliquando diminutè transcribere: quòd certè alterum Augustinum excudere est.

Ab Augustino senē & sancto a: senē, omnes eius libros habemus: Inuenit, nullum.

CAPVT TERTIVM.

Cum minimè deceat quædam à Caluino requirere, qua ad intelligentiam verborum necessaria sunt, Idiotas illa docet, ut promptiores ad percipiendum, in quo Liberum arbitrium consistat, ipsi quoque reddantur.

CAMERARIVS. IDIOTA.

ALLOQUAR Idiotas, dum Caluinus quiescit: vt Christianæ pietati satisfaciam. Hem, viri auditores, adestne ex his qui astant, idiota aliquis, qui hoc sibi sumat, de libero arbitrio se posse disputare? IDIO. Caluino excepto & paucis, maiori ex parte, aut idiotæ, aut grammatici sumus om-

nes, qui spiritu Dei, in nobis habitantis, rei huiusce periculum facere parati sumus. CAME. Quid ad negandum Liberum arbitrium, mentē vestram sollicitat? IDIO. Quia hominū inuentio, Liberi arbitrij nomen est, scripturæ incognitum. CAME. *Idiotarum Liberano rum error, qui Manichæos sequē res, libe. arbitriū rem d Catholicis fictū esse dicunt.*
 Sic & Manichæi dicebāt, † Catholicos patres ad decipiēdos homines Liberi arbitrij nomen inuenisse: † Augusti. *de actis cū fæli. li. 2. ca. 5.*
 quorum finem iam vidistis. IDIO. Quid tu respondes? CAME. Rectum hominē Deum creasse Salomō testatur: nōnne? IDIO. Sic scriptura ait. † *† Eccle. 7. d.*
 CAME. Si rectus, ergo rectè, & cum rationis, atque voluntatis libertate creatus. IDIO. Temporis illius Salomon meminit, antequam Adamus peccasset. CAME. Fateris ergo Liberū arbitrium Adamum habuisse. IDIO. Maximè, sed peccando, se perdidit & illud, deseruit Deum & desertus est. † CAME. Num penitus? IDIO. Per velle malum, rectè perdidit velle bonū, Augustinus inquit. † *† Decor. & gra. cap. II.*
 CAME. Sed eodem libro subiungit, nō esse catholicum hominem, qui Liberū arbitrium negat. † *† Hypog. li. 3. col. 3.*
 IDIO. Atque illos hæreticos esse putat, qui ad malum nos voluntatem propriam habere negant, his in verbis: (Nam neque liberū arbitrium quicquam nisi ad peccandum valet) bellè docens, nullum esse ad bonum liberum arbitrium. † CAME. *Non est Catholicus, qui liberum arbitriū negat.*
 Cur aliter quàm ipse loquatur, Augustinū transcribere perpetuò studetis? IDIO. Quid falsi hīc est? CAME. Cōtinuè nanque, postquam præmissa verba à te citata Augustinus scripserat, sequētia addi- *Liberum arbitriū quid sit.*

dit: Si lateat veritatis via. † Siquidem Liberum arbitrium ad malum sufficit: ad bonum autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotēti bono. † I D I O. † *De cor. & gra. cap. II.* Post somnum, cum Caluino isthæc differere poteris. C A M. Vereor, Idiota, cum ista nescias, ne Liberum arbitrium quid sit, omnino ignores.

I D I O. Omnes Liberi arbitrii definitiones Caluinus in sua Institutione coaceruauit. † C A M. Et tamen adhuc quid Liberum arbitrium sit, non explanauit. I D I O. Doctum virum Caluinum esse ubique prædicas. C A M. Doctū: sed suis. & quia doctus, dolo id eum tacuisse puto. I D I. Doce tu

nos: ut si quis capere poterit, capiat. C A M. Quoddam enim figmentum grammaticorū Protestantes sibi effingūt: ut Catholicos mordeant, quasi idcirco liberū esse nos dicamus, quia homo solus, actu, hoc vel illud bonū opus, ut vult, operatur. I D I.

Protestantiū error ad cognoscendum, quid liberum arbitrium sit.
Liberum arbitriū, hoc est potentia cōsentiendi vel dissentendi, distinguitur à Lib. arbitrio iustè operandi: ut primum dicatur liberū arbitriū, secundū liberatum arbitrium.
 Nil quidem ignorat is, qui hunc in modum de ipso Libero arbitrio sentit. C A M. Immò omnia. Poterat nanque crebra meditatione discere: aliud dici, hominem liberi arbitrii esse, ut dissentire & cōsentire possit: siquidem consensus & dissensus non aliter est, † nostrum item ut dicamus, Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio. † quem in modum post Adami peccatum Liberum arbitriū ad velle vulneratum absque merito, nō autem ad posse, (secūdam Augustinum) habemus, donec ab eo curetur, cuius liuore sanati sumus. † Aliud verò: ut homo non modò perficere, sed neque absque

† *De spi. & litera.*

† *De cor. & gra. cap. II.*

† *Insti. cap. 2. pag. 24.*

† *De spi. & litera. c. 34*
 † *Roma. 7.*

† *Hyp. 3. col. 1. 2. 3.*
 † *4.*

† *Hyp. 3. col. 4. cont. du. epi. 2. cap. 8.*

† *Aug. contra du. epi. li. 2. cap. 15.*

† *De corr. & gra. ca. 13.*

† *Corra du. asepi. li. 1. c. 2. lib. 3. c. 4.*

† *De nat. & gra. c. 43. epi. 46. ibi de fructu iustitiae.*

† *Hyp. lib. 3. pag. 24.*

† *pag. 85.*

† *Ioan. 8. li. 1. retr. cap. 9.*

Deo quicquam cogitare meritorie possit: eò quòd à sola gratia homo ipse hoc habet, † Augustino teste, cum ait: Adiuuat propositum bonum subsequens gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia: studiū quoque hominis quod dicitur bonū, quamuis cum esse cœperit, adiuuetur gratia: non tamen incipit sine gratia. † I D I O. Gratia ergo nouā naturam generat. C A M. Minimè. I D I O. Equidē hoc intelligere nequeo. C A M. Et hoc ideo, quia ignoras aliud esse, hominē libertatē arbitrij habere, hoc est, potentiam cōsentiendi, vel dissentendi, ut dixi: quod naturæ liberum dicitur arbitrium. Aliud verò, libertatem meritorie operandi iustitiam: quod liberatum liberū dicitur arbitriū: liberatū dico ad iustè viuendum: quod à sola gratia initiatur, & coadiuuante consummatur, ut vidisti. I D I O. Probè quidem omnia, nobis tamen inaudita. C A M. Hæc si cogitare voluisset Caluinus, minimè in sua Institutione, † & in lib. contra Pighium, † Aug. iocosis verbis vsus fuisse dixisset: cum in citatis locis liberum & liberatum arbitrium distinguit: per primum arbitrium, potentiam cōsentiendi, vel non cōsentiendi intelligens: per liberatum verò, ipsam quoque libertatem operandi iustitiam. Quæ liberras esse non potest, antequam ab illo idem homo liberatus sit, qui verè nos liberos facit. † Intantum enim libera est: in quantum liberata est, & tunc voluntas libera, appellatur voluntas. test enim in potestate nostra quid

Iustè aliquid cogitare nō possumus sine gratia.

Liberum liberatū arb.

velimus gratia assistente, quam desuper accipimus, cum preparatur à Domino voluntas:† ab hac quidem Augustini sententia Calvinus discedere non potest: qui in libro contra Pighium illam approbat †. Et si ista animaduertisset, minimè in sua Institutione, catalogum illum longum sententiarum August. coaceruasset: † nixus ostendere, Augustinum seruum arbitrium vocasse: haudquaquam, inter propensiones illas, quarum Paulus ad Romanos meminit†, & ipsam voluntatis seruitutem, quantum interfit, distinguens: de quibus cum eo pauld post acturus sum,† ea illi ostēdēs, quæ fortasse in hunc vsque diem non cogitauit. Nec denique aduersum Catholicos patres aded exanderet, apertoque ore illos irideret, quod Liberi arbitrij hominem nunc spoliatum, ad Dei gratiam confugere doceant: nunc propriis ipsius armis, aut instruant, aut videantur instruere.† Tria namque distincta Pelagiani considerarunt: potentiam nimirum, qua potest homo esse iustus: voluntatem item, qua vult esse iustus: & actionem, qua est iustus. quorum trium, solam potentiam, qua homo spoliatus erat, Deo ascribebant: voluntatem verò, id est actum voluntatis intrinsecum, actumque extrinsecum, nimirum opus, quasi propriae hominis vires essent, ipsi homini tribuebant. Nos autem omnia tria ipsi Deo attribuimus: ita vt in omnibus, quo ad meritum denudati, non solum potentes, verumetiam volentes & perficientes, à gratia

Caluini
contradi-
ctio.

Pelagianorum
error
circa potē-
tiam, volū-
tatem, &
actum.

† *li. i. retr.*
† *ca. 9. de gra*
† *& libero*
† *arb. c. 15.*
† *& 16.*
† *pa. 100.*
† *In sti. pa.*
† *24.*
† *Cap. 7.*
† *In fra. c.*
† *6. & li. 3.*
† *c. 3. in*
† *princ. &*
† *§. 4.*

† *In anti.*
† *sess. 6. &*
† *in In sti. vt*
† *supra.*

simus: interea dum veste nuptiali charitatis induiti, insolidum gratia assistente volumus, & meritorie cooperamur.† I D I O. Nonne voluntas, & voluntatis actus intrinsecus, pro eodem à Philosopho vsurpantur? C A M. Vtique, vbi de rebus naturalibus, non autem de supernaturalibus loquimur: in quibus aliud est potentia humana: aliud virtus à Deo infusa: vt sanato homine, ipsa volūtas sic prepararetur, vt homo bonum velle possit: quandoquidem multi sunt, qui volunt & non possunt, multi qui possunt & non volunt: multi qui secundum naturam absque merito possunt & volunt, sed impediti ab aliquo extrinsecò ne mereantur, quamquam bonum aliquod optent, nec velle nec perficere inueniunt. quo fit vt velle & perficere à Deo sit. I D I O. Nonne omnia simul Calvinus dixit, cum ait: Nihil ad arbitrij libertatem attinet, an homo sensu naturæ ad bonum appetendum feratur: sed hoc requiritur, vt bonum recta ratione diiudicet, cognitum eligat, electum prosequatur.† C A M. Bella quidem Liberi arbitrij definitio hæc est, in qua neque quousque feratur, declarat: neque an ratio sola, vel gratia assistente iudicet, exponit: neque qua potentia eligat, electumque prosequatur, statuit. nonne hoc potius Liberi arbitrij definitionem occultare est? I D I O. Optimus testis pro Caluino, sua Institutio erit, per ipsum non stare, quominus Liberum hominis arbitrium vocetur, modò sana verbi definitio nobis constet.†

† *Aug. de*
† *gr. chri. ca.*
† *3. 4. & 6.*

† *De spi.*
† *& li. 31.*

† *Philip. 2.*

† *In sti. ca. 2*

† *Con. Pigh*
† *pa. 109. li. 3*

Liberū ar-
bitrium se-
cundum
Caluinum.

Nomen li-
beri arbi-
trij Calui-
nis admit-
tit, sed suo
sensu illud
describitur.

CAME. An vocabuli significationem, Calvinus rectè vos docuerit, tu ipse ex præmissis iudica nolo te philosophica doctrina, quam ferre non potes, confundere: in quam si penetrare posses, euestigiò Calvinum condemnares. at hoc vnum illorum vice addere non desinam, quippe vt nullam Liberi arbitrij definitionem rectam eam ob causam à Protestantibus expectare possis: quia Liberum arbitrium obliterare potius quàm veritatem quærere nituntur.† IDIO. Cur igitur sic Calui-^{† Infr. c. 4} nus loquitur? CAME. Voce enim quadam à se^{5. & 6.} efficta, quasi veritati in quibusdam accesserit, Liberum arbitrium coram suis confitetur: factis autem, veri liberi arbitrij substantiam omnino negat. IDIO. Vestras igitur definitiones afferto. CAM. Lacte prius vos pascam: deinde carnibus. IDIO. Quid istud? CAME. Faciliora proponam, vt vos ad maiora percipienda magis idoneos efficiam. IDI. Quid sibi volūt istæ tuæ metaphoræ? CAM. Lac erit, principio quid sit Liberum arbitrium, secundum philosophos summatim intelligere: carnes verò, vt quem in modum (præter ea quæ diximus) Theologi Liberum arbitrium definiant, intelligatis.

CAPITIS TERTII

§. PRIMVS.

Quid Liberum arbitrium secundum Philosophos, absque merito sit, obiter hic enarratur, cæteris posthabitis, quæ parum, aut nihil ad hoc institutum attinent, Philosophis philosophica relinquendo.

CAMERARIVS. IDIOTA.

ROGABO in primis, antequam ad ipsam definitionem veniamus, an ex præmissis verbis Caluini intelligas habitum, actum, vel potentiam, Liberum arbitrium esse. IDI. Quid voces istæ significant, nullo vnquam tempore audiui. CAM. Huiusmodi hæc puerilia adhuc ignoras: & de Libero arbitrio loqueris? IDI. Quidnam contendis: vt mentiar? CAM. Verè te nunquã ista audiuisse autumo: cum neque Calvinus ista in libro contra Pighium enarrans, semetipsum declarat.†
 IDI. Illa tu supple quæ Calvinus omisit, ne post hac cæteri idiotæ in principiis errent. CAM. Attentas aures præstabis? IDI. Paratus ad audiendum sum. CAM. Et ego ad loquendum. Est habitus, qualitas quædam in anima, hanc vel illam potentiam informans, principium nimirum quoddã eliciens actum: percipis ista? IDIO. Teneo. CAME. Nosti rursus, an Liberum arbitrium habitus naturalis sit? IDIO. Quid me de his interrogas?
 d. ij.

†Vide in c.
7.

C A M. Non quidem habitus naturalis esse potest: siquidem habitus naturalis, naturaliter inclinatur. Liberum verò arbitrium gratia liberatum, supernaturalis quoque bonum inquirat: cui ultimæ parti satisfacere, naturalis habitus nequiret. I D I O. Sit igitur habitus infusus, ut omnia comprehendat.

C A M. Neque etiam infusus habitus esse potest: eo quòd secundum Aristot. habitus circa unum se habent: Liberum verò arbitriū, inter duo quoque, siue cōtraria, siue cōtradictoria sint, adesse potest. I D I.

Erit ergo actus: siquidem cum inter duo, quæ proponuntur, iudicat, iam agit. C A M E. Principium actus qui sequitur, Liberum arbitrium vocamus, non autem actum. I D I. Cur non actum? C A M.

Ne non agendo, homo ipse Liberum arbitrium habere desinat. I D I. Quid tandem erit? C A M.

Animæ potentia, gratiæ superuenientis subiectū, qua assistente operamur bonum, ea verò desistente, malum: † quandoquidem hoc quisque in potestate habere dicitur, quod si vult, facit: si non vult,

non facit: quasi voluntatis nostræ sit, & proprii arbitrii libertatis, vel facere si volumus, vel non facere si nolumus. † I D I. Quid potentia ab habitu differt? C A M. Habet se homo per potentiam, ut

potens operari: per habitum verò, ut aptus ad operandum, siue bonum siue malū, prout habitus ipse circa unum est. I D I. Nōne ista duo idem sunt? C A M. Nequaquam: siquidem potētia est, qua possumus aliquid simpliciter, etiam circa plura: ha-

† *Hypo. 3. col. 3. ibi. sed cur.*
† *De spi. & lit. c. 31. & Hic. aduer. Pel. li. 1. ro. 2.*

bitus verò, nec simpliciter, nec circa plura potest: eò quòd aptitudinem circa unum continet: ita, ut habitus superuenire dicatur, potentia verò in propria essentia adsit. I D I O. Da exemplum. C A M.

Pone facultatem concupiscendi, tanquam potentiam in homine adesse: num virtus ipsa, addito habitu temperantiæ, bonum concupiscere potest? addito verò habitu intemperantiæ, malū? I D I. Etiam.

C A M. Ad hunc modum igitur intelliges, habitum temperantiæ, aptum ad benè concupiscendum, ipsam potentiam concupiscendi habiliorem reddidisse: habitum verò intemperantiæ, ad malè concupiscendum: ita ut potentia ipsa, circa unum aptior reddatur. I D I. Quomodo liberatum arbitrium, liberum infusa gratia dici poterit, si gratia propter unum, id est bonum, infunditur? C A M.

Hoc solo vulnerata anima egebat, ut ad volendum & operandum bonum, sanaretur, non ad peccandum, quod suapte natura homo omni tempore habuit. † I D I. Sit potentia: quid tum? C A M. Sat est lac istud temanducasse, ut inde aptiori in loco, quomodo Gratia sese habitus instar habeat, ut ho-

mo unum duntaxat, nimirum bonum meritorium, cum arbitrii libertate consummare queat: & gratia principium actus qui sequitur, sit, facilè simul percipere possis. reliqua igitur aggrediamur. I D I O. Perge. C A M. Magna dubitatio apud Aristotelem fuit, utrū electio, ad vim appetitiuam, an ad vim cognitiuam pertineat: cum electio ipsa, vel intelle-

† *De eccl. dog. cap. 21. hypo. li. 3.*

† *De spi. & lit. c. 31. & Hic. aduer. Pel. li. 1. ro. 2.*

Electio qua per liberum arbitriū fit, vim appetitiuam, an cognitiuam, pertinet.

ctus appetitiuus sit, vel appetitus intellectiuus.

1 D. Quid tandē Aristoteles concludit? C A M. Ad hoc quod sit appetitus intellectiuus, magis inclinatus. 1 D I. Quid appetitus ipse intellectiuus est?

C A M. Desiderium consiliabile nominatur. 1 D I O. Ignotum per ignotius. C A M. Potestne homo aliquid, secundum sensum, absque consilio rationis appetere, à quo voluntas non declinet? 1 D I. Ma-

ximè. C A M. Potest rursus aliquid cum discursu rationis velle? 1 D I. Quid nō? C A M. Primo igitur modo, optio illa inconsiliabilis est. Secundo verò modo, consiliabilis, vt Liberum arbitrium rationis

voluntas dicatur. † intelligis & ista? 1 D I O. Ma-

ximè. C A M E. Vbi ista perceperis, dic amabo, num etiam si integrā Philosophia, & Theologia

tota obliteratæ essent, tamen sola natura in te ipso hoc experiri possis: nempe vt inter voluntatem inconsiliabilem, & rationis iudicium (donec consiliabilis ipsa voluntas sit) controuersia quædam sæpe in anima adsit: quæ suspensam, tanquam rem non constitutam, ipsam voluntatem detinet, donec vnum ex duobus contrariis, seu diuersis, velit? itidem & iudicium, in quam partem inclinet? Experientia certè rei huius magistra est: cum mulier pulchra nobis sese offert, quam voluntas primo motu semper appetit, sed ratio reluctatur, vt legi Dei pareat: intra quod interuallum (etsi vnicum momentum sit) sufficit rationis iudicium liberum, ad iudicandum esse, atque voluntatis arbi-

Appetitus intellectiuus.

Optimum exemplum, quo iudicium solius nature ope, Libe. arbitrii quid sit, intelligere queat.

† Ari. 6. Eth.

† Ari. 3. Eth. ibi lectio cum ratione est atque mēte

† Aug. de eccle. do. c. 21.

trium liberum ad volendum. 1 D I. Minimè quidem, si quis rationis capax est, hoc negare audebit.

C A M E. Liberum ergo arbitrium secundum Philosophos confiteris: quod inter duo (siue contraria, siue contradictoria sint) liberum rationis & voluntatis iudicium, intra hoc interuallum continet: vt homo vni vel alteri herere possit. Sic enim

philosophi Liberum arbitrium definiunt. Liberum arbitriū iudicium de agendis est, procedens à voluntate. His duabus vocibus compositum, quasi liberum propter rationis substantiam sit: arbitrium

verò, propter substantiam voluntatis. 1 D I. Sæpe numero ego audiui, summā libertatis, in ipsa substantia voluntatis permanere: quæ cæteris partibus animæ dominatur. Quo fit, vt congruentius liberum propter voluntatem dicatur: arbitrium verò

propter rationem. C A M. Aliud querere est, vnde vocabulorum compositio hæc nata sit, quod nunc inquirimus: & tunc considerato Libero arbitrio, tanquam termino, à quo: quia nihil est (vt ita dicam) volitū, quin præcognitum sit, ordinis ratione atque originis: Liberum propter substantiam rationis dicitur, in qua radix Libertatis est: & arbitrium, propter substantiam voluntatis. Siquidem minimè quid Liberum arbitrium actu sit: sed quid in potentia sola ad actum nō deducta sit, hoc loco querimus. Alio & secundo modo Liberum arbitrium actu consideratur, ratione finis, ac termini ad quē, propter actus elicitos, & operationes nostras: &

Liberū arbitrium, quid secundum philosophos sit.

Quare ex duabus vocibus, liberum arbitrium, compositū est.

tunc liberum propter substantiam voluntatis, quæ summa cum libertate rationi imperat, vt secundum modum ab ea præscriptum arbitretur, liberum dicitur arbitrium verò, propter substantiam rationis, cui arbitrari conuenit.† Dixerim hæc, vt in mente aliorum veritas elucescat: non autem quoddam ingenium tuum (idiotam cum sis) obtundere decreuerim: parum sanè refert, modò ab veraque substantia, rationis scilicet & voluntatis, liberum arbitriū proficisci intelligas. Siquidem (vt dixi) ipse quoque Aristoteles dubitauit, vtrū intellectus volituius, vel voluntas intellectiua sit. IDI. Nil quidem in vocabuli declaratione, & vocibus à Spiritu sancto nō pronūciatis, laborandū, Caluinus doctor noster censet: modò de ipsa rei substantia inter nos conueniat. C A M. Hæc Caluini verba sunt: Si coactioni opponatur libertas, Liberū esse arbitrium, & fateor & constanter asseuero: ac pro hæretico habeo, quisquis secus sentiat. Si hoc, inquam, sensu vocetur, quia non cogatur aut violenter trahatur, violento motu: sed sponte agatur sua: nihil moror. Sed cum aliud prorsus vulgò concipiunt, dum hoc epitheton hominis voluntati attributum, vel audiunt vel legunt: hæc causa est, cur mihi displiceat. Siquidē ad facultatem virēsque referunt, vt in potestate sua, bonum vel malum habeant, & alterum eligere suapte virtute queant.† IDI. Adam ussim omnia memoriter retulisti, quæ ipse concionari consuevit. At quid tu illi respondes? C A M E.

Quomodo liberum esse nostrum arbitrium Caluinus conficitur.

† Hæc omnia ex Thoma di. 25. ar. 2. quartum arg. 5. 6.

† Con. Pigh. pa. 64. 65. 66.

Quantquam ista commodiùs in progressu nostræ disputationis tractari potuissent: quia tamen hîc de nominis compositione agimus, obiter respondebo, dolo Caluinū tacere, nos Catholicos tenere, potentiam hanc, cum ad bonum tendit, nō à propria, sed à Dei virtute & hominis voluntate, quæ ex ipso est homine, procedere. sicut paulò antè dixi, & iam iam vberius dicturus sum.† IDI O. Vnde hoc vocabulum deducitur? C A M. Ab arbitrando rationalique consideratione discernendo quid homo eligat.† IDI O. Solus ergo Adam ante peccatum, Liberum arbitrium habuit. C A M. Per peccatum, Liberum arbitrium hominis possibilitatis bonum perdidisse fateor, non nomen & rationem. Esse fatemur Liberum arbitrium omnibus hominibus, habentibus quidem iudicium rationis: non tamen quòd sit idoneum, quæ ad Deum pertinet, sine Deo aut inchoare, aut certè peragere, sed tantum in operibus vitæ præsentis.† IDI O. Nouit Caluinus vos gratiæ Dei omnem virtutem tribuere: sed quia illum spontaneum accessum, voluntate quæ ex nobis sit, fieri contenditis, non autem Dei, qui in nobis vult: hoc ipse negat. C A M. Poteris tu interesse, cum isthuc luce clarius, Caluino iam iam ostendam?† IDI O. Durum mihi videtur, vt cum scriptura nihil de ipso Libero arbitrio dicat, Philosophos sequamur: qui compositis vocibus, id quod soli Deo conuenit, homini tribuunt. C A M. Petro vicario Christi, & Dionysio Areopagita

† in cap. 10

† Hypo. li. 3 col. 3.

† Hypo. li. 3. col. 3. 4.

† c. 5. 6. 7.

Cur liberum arbitrium nominatur.

Nomen liberi arbitrii in scriptura non legi Protestantes contendunt, qui nos reprobemus.

Pauli discipulo tu sanctior es? † Vel Tertulliano at-
que Clemēte doctior? † cæterisque omnibus, qui vo-
cibus istis sic cōpositis vtuntur? Aut non licet voces
accōmodare, vt rerum substātiās faciliūs percipia-
mus? I D I O. Cūm Protestātes palam profitean-
tur, se spreta omnium patrum vestrorum autho-
ritate, Liberū arbitriū negare, † frustra, Philosophos,
atque homines, tanquam Deos præponis. C A M.
Aut quærimus, an in operibus humanis Philosophi
Liberum arbitriū agnouerint: & hoc non puto vos
negare. Aut quærimus, an Liberum arbitriū in ope-
re meritorio homines cognouerint: & tūc minimè
humano eloquio, sed diuino reuelatum esse in san-
ctis scripturis Augustinus respondet & probat †.
I D I O. Has nobis ostende. C A M. Hoc in toto li-
bro agimus: præterea nihil. Haftenus sufficiat, Phi-
losophorum Liberum arbitrium quid sit, obiter vo-
bis commōstrasse: vt deinde faciliūs alterū Theo-
logorum percipere queatis.

CAPITIS TERTII

§. SECUNDVS.

Liberi arbitrii definitio secundum Theologos.

IDIOTA. CAMERARIVS.

V A M definitionē Liberi arbitrij, ve-
stri Theologi tradūt? C A M. Primus
qui ipsius Liberi arbitrij apertis ver-
bis meminert, Petrus fuit: cuius ver-
ba Clemēs in libris recognitionū mul-

Liberū ar-
bitriū quid
sit, secundū
Theologos.

tis in locis profert. Origenes deinde suā posuit defi-
nitionē, vt facultas sit rationis ad bonū malūmve
discernēdum, volūtatis ad vtrūque eligendū † Ber-
nardus verò, cōsensum esse, ob volūtatis inamissibile
libertatē: & rationis indeclinabile iudicium. † Ansel-
mus item potestātē esse, seruādi rectitudinē propter
seipsam. I D I O. Vnā elige. C A M. Hoc in summa
Aug. vbiq; docet: Liberū arbitriū, rationis & volūta-
tis liberā facultatē esse, qua gratia assistēte, Liberato
arbitrio eligitur meritoriū bonum: ea verò desistēte

† Loca Au-
gustini in-
numera in
marginib;
lege, sed
omnino de
eccl. dog. c.
21. & libro
3. hyp. col.
3. 4. & 5.
† epist. 46.

naturali arbitrio malū. † Sic enim Liberū arbitriū sta-
bilitētes, nec Liberū arbitriū sic defendimus, vt illud
à Dei gratia separemus, nec gratiā Liberū arbitrium
auferre cōitemur. Quin potius cum Augustino di-
cemus: Si nō est Dei gratia, quomodo saluat mūdū?
& si nō est Liberū arbitriū, quomodo iudicat mun-
dū: † I D I O. Quum Gratia ad bonū tendat, illud
vnū est, quod præstat: quod si vnū, num circa vnū,
liberum erit, non autem inter duo cōtraria, subcō-
traria, seu diuersa? Iam tempus est vt videas, quo-
modo Deus in ore Idiotarū loquatur. C A M. Vnde
audacia tanta? adiuro te per Deum viuum, vt nunc
dicas, an Satan sis, qui in huius ore loquaris. I D I.
Quisquis ego sim: quem tu authorem huius nouæ
doctrinæ habes? C A M. Vnum, quod bonum est,
gratiam præstare: alterum, hoc est, vt malum agat,
corruptam naturam efficere iamdudum dixi. Ast
quid si illud vnum duntaxat ad bonum haberet:
nōnne ad illud vnum liberum arbitrium habebit?

Liberū ar-
bitriū cir-
ca vnum.

Cape eos qui glorificabuntur, & aperte videbis hominē qui Deus non est, in hoc tamen Dei participem esse: vt sicut Deus natura peccare non potest, itidem & ipse per gratiam non peccet: itaque Liberi arbitrij esse. quandoquidem seruādi gradus diuini muneris erant, vt primum daretur Liberum arbitrium, quo non peccare posset homo: nouissimum, quo peccare non posset. **IDDIO.** Necessitatem iustitiæ Deus habet? **CAM.** Nescio qua bona cōstrictione naturæ dicere audeamus, Aug. respōdet, ideo Deum non voluntatem, sed necessitatem habere iustitiæ: quia non potest velle peccare. † **Et** paulò post: Non enim vt stulti putant, ideo non erit omnipotens, quia nec mori potest. † **IDDIO.** Quid si Augustinum ego negem? **CAM.** Paulum negare non poteris, cū ait: Vbi spiritus, ibi libertas. † Rationem præterea, qua patet, illum in supremo gradu liberum esse, qui gratia sui liber est: unde prouenit, quòd Deus increatus, creans omnia, & qui quodcunque voluit, in cælo & in terra fecit, in supremo gradu Liberum arbitrium habere dicatur. **IDDIO.** Isthæc omnia ingenuè fitemur: sed simul Liberum arbitrium, circa vnum bonum, negamus. Siquidem Deus, ipsa bonitas, ipsaque libertas, & qui nos liberos facit: neglecta hac Liberi arbitrij contemplatione à vobis inuenta, suapte natura, bonū perpetuò operatur. **CAM.** Sat est Deum diuersa posse, tametsi bonum semper agat. **IDDIO.** Quid istud? **CAMER.** Omnes sanè filij iræ natura su-

† De ciui. dei lib. 22. c. 30.

† De nat. et gra. c. 46.

† co. c. 49.

† 2. Cor. 3. d.

† Acto. 17. f. Psalm.

134.

† **Ephe. 2. a** must: nonne? **IDDIO.** Maximè. **CAM.** Et tamen horum quosdam Deus prædestinauit, quos poterat non prædestinare: & per certos modos ad salutem illos peruenire præordinauit, quos poterat per alios modos saluare. Sic enim Paulum interpretamur, cū ait, Omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidēs singulis prout vult: id est, pro liberæ voluntatis arbitrio. † **IDDIO.** Magistro sententiarum, & Hieronymo responde. † **CAM.** Aliter in Deo, quàm in homine, Liberum arbitrium considerari, Magister duntaxat docet. **IDDIO.** Tu quidem ramos putas, sed gladium ad radicem minimè ponis. dic obsecro, an Deus possit non velle bonitatem suam? **CAM.** Non potest. **IDDIO.** Ergo Liberi arbitrii nequaquam est. **CAM.** Valet istud consequens: Adam volare non poterat, ergo Liberum arbitrium non habuit? **IDDIO.** Minimè. **CAM.** Tale est consequens tuum: Deus non potest non velle bonitatem suam, ergo liberi arbitrii non est? Siquidem ad bonitatē eius, diuersi modi rerūque ordines ordinari possunt: & voluntas eius nō sic fertur ad vnum in suis affectibus: quin quantum in ipsa est, in aliud ferri possit. **IDDIO.** Vbi tunc illud interuallum pugnæ, infra quod cōsiliabilis voluntas fit? Num dicemus Deum in quirendo agere? **CAM.** Cū imperfectio humana consilium querat, hinc fit, vt aliter in Deo, quàm in homine viatore, Liberum arbitrium insit: aliter in glorificato homine, & angelis considerari: ita vt

Deus non potest, non velle bonitatem suā:

Et tamen

nō propter-

ea liberū arbitrium

ei aufertur.

Diuersus volendi

modus liberū arbi-

trium statuit.

Aliter in Deo quàm

in homine,

liberum cōsideratur

arbitrium.

Liberum arbitrium multiplex.

e. iij.

Libe. arbi. in patria. viatoris perfectum Liberum arbitrium: cuiusmodi verò cælestium perfectissimū sit? Libertas quidē vget, quæ in ipsa animæ potentia inest, vt sine coactione & necessitate, is qui suorum actuum dominus est, & diuersa facere, vt ita dicā, potest, id valeat appetere atque eligere, quod ex ratione decreuit. Sic enim perfectissimum Liberū arbitrium in patria omnes sancti habent. **IDIO.** Verba tua satis mihi arrident: sed vereor interim, ne aliquod venenum lateat. **CAM.** Superare Satanam faciliē veritate duce potero, decipere nequaquam. **IDIO.**

Aliud perfectū Lib. ar. aliud perfectissimum. Homo sum, nō Satan. **CAM.** Quicumque sis, Augustinum ausculta, cum ait: Multo liberius fore arbitrium quādo non poterit seruire peccato. † Nec *† li. 22. deci. Dei. c. 30*

ideo Liberum arbitrium non habituros, quia peccata delectare non poterūt: magis quidē vt sit liberum à delectatione peccādi, indeclinabile liberatum. † **IDIO.** Quid si iterū Aug. abnegē? **CAM.** † *† Aug. in loco citato.*

Damnatorum Libe. arbi. Caluinū simul negares, qui Aug. in hac de Libero arbitrio quæstione, se sequi gloriatur. Nō quidem hoc dūtaxat Aug. docet, sed hoc quoque: nepe dānatos, qui in propriis peccatis sibi ipsis placent, Liberum arbitrium ad malū duntaxat in inferno habere: ita vt malū in via, liberum illorū arbitrium *† con. du. epi. cap. 2.* sit: in inferno verò, pessimum. Quæ cum ita se habeant, noli amplius cum illis errare, qui defendūt, non esse Liberū arbitrium, nisi ad duo quæ proponuntur cōtraria, vt ipse homo in medio degēs, quasi ad vtrumque agēdum, indifferens maneat, & actu

vtrumque eligere possit: immò potius cōtrā, satis superque esse puta, quòd animæ potētia, quæ minimè tāquam habitus se habet ad vnum, sed ad diuersa, illud vnicū bonum agere vel nō agere, aut diuerso modo agere queat: licet non possit eligere malum, quod bono aduerfatur. † Alioquin quomodo liberū ad peccādum esset, quod vos fatemini? **IDIO.** Palam confiteor, non posse nos idiotas, has subtilissimas, Liberi arbitrij contēplationes capere. **CAM.** Temerarium igitur est, Idiotas, qui mentes oppletas tenebris habent, velle de Libero arbitrio disputare. Si tamen doctores esse vultis, saltē ex illis ne fitis, qui neque ea quæ dicunt, intelligūt, neque de quibus affirmāt. Sed nostra quoque tandiu legite, donec intelligatis: vt intelligēdo, quān falsam doctrinam Rabini vestri prædicent, cognoscatis.

CAPVT QVARTVM.

Quum eò ventum sit, vt mulieres quoque, de Libero arbitrio disputare non dubitent: quedam illorum argumenta, quibus vti solent, hoc loco, ex parte (prout ipsæ capere possunt) diluuntur.

CAMERARIVS. IDIOTA. FOEMINA.

DEST aliqua audax muliercula, literarum expers, quæ à vestris cionatoribus decepta, de Libero arbitrio disputare nō erubescat? **IDIO.** Sagacissimę & nobiles hīc adsunt: quæ Euāgeliū sequētes, sic à Domino eruditæ sunt, *e. iij.*

† Patet ista ex Dei Lib. arb. & eorū qui sunt in patria, vt supra dictum est.

vt doctissimis scholasticis silentium plerūque imponant. C A M. Enixè obsecro, accersiri aliquam illarū cures. I D I. Ecce iam vna adest. F O E M. Quid à nobis mulierculis vt quæreres, huc venisti? C A M. Audiui famam, multas mulieres ciuitatem hanc habitare in scriptura eruditas, quæ nõ modò de Libero arbitrio disputare, sed cõcionari etiam vel in cubiculis, vel in platea quoque audent. F O E M. Quid nobis tecū? C A M. Ne graue sit, quæso, proprio ore causam afferre, cur Liberū arbitrium negetis. F O E M. Pauli doctrinam sequimur. C A M. Qua in re? F O E. Deum omnia in omnibus operari.† C A M. Fateor, sed secundū† I. Cor. 12. motum eorum in quibus operatur, suauiter omnia disponens.† Sic enim Deus, qui maximè liber est,† Sapien. 8. agit, ita vt aliter asinam Balaham, absque rationis arbitrio loqui fecerit: aliter pueros, vsum rationis non habentes, moueat: aliter adultos Liberum arbitriū habentes, in quibus si aliquid præcise vult, Dominus est, qui nos volentes facit, sed nunquā iniuste aliquid velle potest:† hominēmq; liberiorē efficit, siue opus naturale, siue morale, siue meritum vitæ æternæ, homo ipse in via operetur: siue quodcunque aliud, postquā corpus fuerit glorificatum. F O E M. Heu me miseram, quid istud? C A M. Meministete autumo, Liberi arbitrii hominem esse, in his, quæ natura præstat: exempli gratia, vineas plantandi, domos ædificandi, comedendi, esuriendi, vel id genus reliqua.† F O E. Sic Au-† Hy. 3. col. 4.

*Deus omnia
in omnibus
operatur.*

*Quatuor
hominis li-
bertates.*

*Primali-
bertas in o-
pere natu-
rali.*

gustinum tenere sæpe Caluinus prædicauit. C A M. Putas tunc absque Deo hominem operari? F O E M. Omnino. C A M. Longè à veritate abes: siquidem in his omnibus generalis Dei affluentia adest, qui omnia verbo veritatis suæ portat†, & tamen cum hoc generali influxu, Liberum arbitrium (secundum Paulū) concurrat: qui de se ipso testatur, potestatem sese quærendi victum à Corinthiis habere, sed illa minimè vsum fuisse:† tenes ista? F O E. Teneo. C A M. Responde rursum, an ab eodem Caluino edocta fueris, Liberi arbitrii hominem esse, ad opus morale perficiendū? F O E. Sæpe hoc quoque audiui. C A M. Quid hac de re sentis? nõ solum hominem absque Deo, vel cum sola generali affluentia operari: an verò speciale auxilium, quod Liberum arbitriū moueat, requiratur? F O E. Quid me de his interrogas? tu solus Scotistarum rumores, cum Thomistis, nõ audisti? C A M. Quos? F O E. Palàm sanè Scotum Thomista quidam accusat, quem Gallica lingua descriptum legi: qui etiam Pelagianum eundem propterea vocat, quòd opus morale, solo influxu generali accedente, cum merito congrui, vt vocant, consummari posse affirmavit. C A M. Quid tibi cum merito? nõne vos omne meritum, tam id quod vocant de condigno, quàm quod de congruo, negatis? F O E. Pergratum mihi feceris, si quid de hac re sentias, dum Caluinus abest, edisseras. C A M. Longum sermonem habere de hac re necesse esset, & facillè Caluinus ad-

f. i.

† Heb. 1. 4.

† I. Cor. 9. c.

*2. libertas
in opere
moralis.*

† Aug. de
gr. & libe.
arb. cap. 21.

uentu suo colloquium nostrum posset interrumpere. F O E. Poteris tunc silere . interim verò rem omnè narra, nec longitudo sermonis te ab hoc maxime pio officio abducat: nò enim ita prolixus esse poterit , quin breuissimus atque dulcissimus mihi videatur. C A M. Nemo quidem cordatus homo isthuc negare audebit : hominem nimirum, posse absque merito æterno, morale opus aliquod bonũ operari, Paulo dicente, Abraham , ex his operibus gloriam inuenisse, sed non apud Deum. † Augustinum legant docentem, multa mandatorum quoque opera iniustos homines operari absque merito posse: eadèmq; pœnas cupiditate perpeti : quas iusti ob solam charitatem patiuntur. † F O E. Hoc illius stomachum conturbat: quòd meritum de cõgruo, huic operi, absque auxilio speciali Scotus tribuit, ita vt gratia sequens debeat: quòd Pelagianum esse mordicùs contendit. C A M. Sic quoque Calvinus fecit, quando contra Pighium † magnum catalogum sententiarum Augustini coaceruauit: vetans, ne dicamus voluntatem nostram aliqua in re, ipsam gratiam præcedere. Atqui omnis labor, & multiplex argumentorum oppositio, nostræ parti profuit. Satis tibi hodie sit, filia dilecta, liberum esse hominem ad bonum morale agendum, sicut Paulus docet, agnoscere. An autem bonum opus, morale propterea dici non possit, quia omne id quod extra fidem est, peccatum potius secundum vos dici debet: itidem an auxilium gene-

† Roma. 4. a

† Con. Iuli.

lib 4.

† Cal. con.

pag. a pag.

100. & 121

usque ad

finem illius

lib. 5. li. 5.

pa. 168.

169. 170.

rale sufficiat: an verò speciale necessarium sit, cum Caluino fusissimè agam: ac tunc ista audies. F O E. Cur id mihi denegas? C A M. Duplex ratio id me facere cogit: tum scilicet ne libri methodum turbemus: tum etiam, quia horum capacem te non existimo: & multa Calvinus allaturus est argumèta, quæ tu omnino ignoras. Quod autem ad congruum attinet: quia in libro de prædestinatione Sotum plenè differentem audiuimus: ea legere poteris, quæ in libro illo continentur. F O E M. Tertiam saltem libertatem adde in opere iustitiæ meritorio. C A M E R. Hoc toto libro primo tractamus, & cum eodem Soto: præterea nihil. F O E M I. Vbi aliter fieri non possit, quartam ne prætercas. C A M. Paulus illam in epistola ad Romanos declarat, inquit, Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. F O E. Indigna ego ero, quæ ante Caluini aduentum aliquid audiam? C A M E. Quiescamus paululum, vt in sequenti capite huic honestæ petitioni tuæ satisfacere queam.

3. libertas
in opere
meritorio.4. libertas
in patria.

† Roma. 8. d

f. ij.

CAPITIS QVARTI,

§. PRIMVS.

Suapte voluntate hominem velle, id quod gratia duce vult, ipsa quoque mulieres docentur, vt eo modo, quo possunt, hoc intelligant.

FOEMINA. CAMERARIVS.

HANC temporis opportunitatem nacta, quasdam difficultates quę mihi occurrunt, narrabo. CAME. Incipe illas recensere. FOEM. Hoc in primis scire cupio, an gratia assistente, nostra voluntate bonum meritorium velimus, eligamúsque. Sæpe equidem quosdam concionatores audiui, qui verba illa orationis Dominicę ponderantes, Fiat voluntas tua, sicut in cęlo & in terra: omnem voluntatem à nobis exclusam esse palàm docebant. CAME. A Deo initium & finem fidei petimus, vt eo donante, credamus, ac pro eo patiamur. FOEM. Ita est. CAME. Et tamen nos sumus qui credimus, atque volētes libero cum arbitrio tourmēta patimur: quę vt ita eueniant, nouam perseueratię gratiã, omnes qui fideles sumus, à Domino petimus. FOEM. Aliquod affer exemplum. CAME. Credere nostrum ex Deo est. nōnne? FOEM. Dei opus est vt credamus. CAME. Virtutem scilicet præstando, vt nos credamus: quandoquidem fide Deus ipse caret. & quanquam omnia in omnibus faciat,

Fiat voluntas tua.

Exempla quibus mulieres quoque edoceri possunt.

†debo. pers.

2. & 3.

†Ioan. 6.

†Depræde. non tamen omnia in omnibus operatur: sicut vt habitus fidei solius Dei sit, actus autem simul & noster, qui in solidum cum gratia cooperamur. FOEM. Clariora testimonia audire optarem. CAME. Sæpe quidem scriptura inquit, Fides tua saluū te fecit: Magna est fides tua. Si potes credere, omnia possible sunt credenti. quibus si alteram Pauli sententiam addamus, Fides Dei donū est, perspicuè cernes, habitum Dei esse, actum autem simul & nostrum. FOEM. Vnum testimonium afferre placeat, à quo edoceri possim, Dei esse virtutem, voluntatem autem suapte natura hominis volentis. CAME. Dic filia, Angelo loquente, Maria absque gratia erat? FOEM. Aue gratia plena, illi Angelus dixit. CAME. Quid illi angelus nuntiauit? FOEM. Verbi incarnationem, secundum voluntatem Dei. CAME. Statim Maria ea voluntate volens, quę ex ipsa non erat, sed ex Deo, Angelo respondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum? FOEM. Magno interuallo substitit: inquit, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? hoc est, cognoscere nolo: ita vt cogereetur Angelus modum ei ostendere, quo virginitate retenta, Dei mater fieret. CAME. Ex his igitur expende, voluntatem Marię fuisse, & cum libero iudicio post illud interuallum iudicasse, tamen gratia plena esset. Ostendunt quoque hoc, tot sancti patres, qui totiens Deo quodammodo resistentes, diuersa verba non respondissent, vbi voluntas ex nobis non

Maria liberum arbitriū in verbi incarnatione.

†Luc. 1. d.

†Ex. 4. c. d. cum simil.

f. iij.

*Hominis
status, post
originale
peccatum
quoad gra-
tiam Dei*

esset. F O E. Post hominis casum, non nisi ad Gratiam suam pertinere voluit Deus, vt homo accedat ad eum: neque nisi ad Gratiam suam pertinere voluit, ne recedat ab eò. † C A M E. Probé. F O E. Sola est igitur eius Gratia, quæ nos discernit: & (vt Augustini verbis concludam) voluntas humana non libertate gratiam, sed gratia libertatem consequitur. † C A M E. Caluini verba ista sunt, † ex diametro eius scopo contraria: quandoquidem Augustinum sequimur, & nos, vt à Gratia libertatem operandi meritoriam, iustitiam habeamus: à natura verò libertatem arbitrij, tanquam generale donum consentiendi & dissentendi, nobis à Domino collatum: † ita vt in gratiæ aduentu, Liberum arbitrium, liberius efficiatur. † Sic enim Augustinus semetipsum declarat: vt ante gratiæ aduentum, & post, homo & peccare, & non peccare possit: ne Liberi arbitrij hominem esse neget. † F O E. Vis videre, quomodo nos volumus, sed voluntas ex nobis non est? Pauli verba pondera, cum ait, nõ posse nos quasi ex nobis aliquid cogitare. † C A M E. Mox tamen addidit, Sed sufficientia nostra ex Deo est. Vbi bellè vides, nostram esse sufficientiam, quæ ex Deo est. Quid istud? nisi declarare, nos esse, qui propria mente & voluntate, bonum meritorium, quasi ex Deo Gratiam infundente, cogitamus: ita vt virtus solius Dei sit, opus autem commune. † Perpetuò nanque gratia præcedit, & si quæ iustificationes sequuntur (vnde meritum) gratiæ illas attri-

*Libe. arbi.
Dei donũ
generale.*

† *de bo. pers*
cap. 7.

† *cor. & gr.*
cap. 8.
† *Anri. pag*
184. 185.

† *Aug. in*
ser. de rēp.
ser. 44. in
ser. 2.

† *Infra. c. 7*
† *Aug. in*
ser. de tem-
pore ser.
191. *in ser-*
mōe de Tri.

† *ser. 3.*
† *2. Cor. 3. b*

† *Infra. c.*
10.

† *Infra. c.*
10:

† *lib. 3.*

† *de gra.*
lib. arb. c. 4
† *Paulo*
post.

† *ad Galat.*
cap. 2. d.

† *Rom. 10. a*

† *Roma. 8. e*

† *Roma. 8. e*
† *Philip. 1. c*

buimus: quæ nos secum cooperari condonat. † Non quidem sophismatibus (sicut vestri concionatores nos facere falso prædicant) sed innumeris scripturæ testimoniis hoc docemus: quæ Augustinus longissimo indice in suo Hypognosticōn libro coaceruauit, palam docens, maledictū esse hominem illum, qui in spe brachij sui confidit: siquidem tunc à Deo se auertit. † Illum verò benedictum, qui suapte voluntate agens, in Domino gloriatur. † F O E. Aliud solue argumentum, & silebo. C A M. Perge. F O E. Pauli certè verba hæc sunt: *Viuo iam nõ ego, viuit in me Christus: crucifixus sum Christo, & Christus mihi. † quibus fit, vt sic cum operor, vel oro, me dicere oporteat, Operor nõ ego, operatur in me Christus: Oro iam non ego, orat in me Christus.* C A M E. Testimonium tibi perhibeo, quòd emulationem Dei habeas, sed non secundum scientiam. † F O E. Hoc inquiri, vt hanc me doceas scientiam. C A M. Potuitne Paulus apertius loqui, quàm cum dixit, Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus? † & tamen sic verba ista interpretamur: quòd Spiritus, sicut oportet, nos faciat orare, ne dicamus spiritum patre inferiorem esse, quem orat. Ecce iam vides, virtutem, qua prout oportet, oramus, Dei esse: orationem autem, qua, eadè virtute comite, ipsum Deum precamur, & nostram: quandoquidè spiritus nostram infirmitatem adiuuat, † dum in nostris orationibus, suum spiritum subministrat. † F O E. Non quidem

*Viuo iam nõ
ego, viuit
in me Chri-
stus.*

*Què in mo-
dum Dei
& homi-
nis, ipsa or-
ratio fit.*

f. iij.

hoc ferre possum, nos tanti hominē facere, vt non absque eo Spiritus operetur. C A M. Memor verborum illorum es, quæ in Canticis legimus: Misit Deus manum suam per foramen, & ad tactum eius intremuit venter meus: & surrexi, vt aperirem dilecto. † F O E. Memini. C A M. Quid igitur ponere manum, quid tangere, aliud est, quàm à Deo solo moueri? Quid illud intremuit, nisi Pauli motū designare, quando timēs & tremens, respōdit, Domine, quid vis me facere? † ad quem Dominus, Surge & vade. Surrexit autem Paulus adiutus, non solum corpore, sed etiam animo: motum cōmonstrans, quomodo alter aperuerit dilecto, libero nimirū cū arbitrio à Dei gratia moto atque adiuto. Ita vt nec solus Deus, nec solus homo: sed vterque in solidum id ipsum agat. † Sic tamen totum homo, quia totum à gratia habet, quemadmodum suo in loco fufius dicemus. vis esse docta, filia dilecta? † F O E. Vtinam Deus id mihi condonet. C A M. Sapientem Salomonem magistrum accipe: vnicam sententiam ab eo discens, & protinus docta eris. F O E. Quam? C A M. Mulieris officium esse, fufum capere & nere. † F O E. Siccine me illudis? omnēsne mulieres literarum expertes sunt? omnes præter eā fufum in manibus habere decet? C A M. Neque cum illis loquor, quæ Latinas literas norunt: neque nobilissimas mulieres fufos torquere compello: sed illas verbosas mulieres damno, quæ paucis malè auditis, plateas circumueunt, alienasque

Deo prae
niente ho-
mo coope-
ratur.

Mulierum
temeritas.

† Can. 5. b.

† Act. c. 10
a. b.

† Infrā c.

† c. seq. &
10.

† Proh. 31.
b. c.

domos perturbant, ac concionādi officium in hypocaustis, in cubilibus, & in commestationibus, Paulo contradicente, susceperunt. Et cū disputare nesciant, litigare tamen loquaciter non desinunt. F O E. Cur tanta accensus ira in pauperulas mulieres inueheris? C A M. E. Non quidem liuore moueor, sed potius paterna pietate erga te vtor: vt dimissis his curis, quæ supra ingeniū tuum sunt, ad sobrietatem sapere velis. Siquidem tunc Christo crucifixa eris, cū deposita hac temeritate, atque humillima facta, propriam crucem, ad quam vocata es, vel filios parturiendo, vel virginem tuā Christi amore conseruando, sustinebis, vt Christi crux, tua inde fiat: crucifixa quoque mundo eris, & mundus tibi: quando omni ornatu superfluo dimisso, nec vt mundus tibi, nec tu mundo placeas, studueris, sed assiduis orationibus vacaueris. F O E. Quæ tū mo-
dū indocti,
libe. arbi.
Propriam salutē nos scēminæ ignorabimus? C A M. scire elabo-
rare debent
Minimè. F O E. Quid igitur faciendum? C A M. E. Docti quo
Deum vt intelligas, ora. † F O E. Quid si nihil reue-
lat? C A M. In eo in quod peruenisti, ambulat. F O E. que vni,
libe. arbi.
Interdictū me est, vt homines consulamus? C A M. b. Docti quo
Nequaquam, modò pastores, non autem aberran-
tes oues, quid tibi credendum sit, consulas. F O E. que vni,
libe. arbi.
Quid si Latinas literas didicero, licebitne tūc de-
Libero arbitrio disputare? C A M. Non modò tibi
hoc suafum velim, sed cuius etiam doctissimo vi-
ro, ne de Libero arbitrio ausit disputare. magis au-
tem ea duntaxat, quæ scripta sunt, atque in futu-
g. i. te debent.

† Philip. 1.
c. Aug. de
gr. & libe.
arb. ca. 1.
c. 24.
† Philip. 3.
c. Aug. de
gra. & li.
ar. c. 1.

rum scribentur, secum in animo conferre. F O E.
Quā ob causam? C A M. Plures enim articulos Li-
berii arbitrij controuersia cōtinet, qui non possunt
vnica concertatione absolui: quocirca satius erit,
maturè in cubiculo cūcta perpendere, quàm dispu-
tando frustra aërem verberare.

•CAPVT QVINTVM.

*An suapte voluntate, quæ ex homine sit, gratia
assistente, homo ipse velit, cum Caluino
fusus hoc loco disputatur.*

CALVINVS. CAMERARIVS.

*Causa ob
quam Pro-
testares co-
acti sunt li-
berum arbi-
trii nega-
re.*

V R P E quidem docto viro est, cum
Idiotis & fœminis de Libero arbi-
trio disputare. C A M. Vos quidem
tanti huius mali authores estis: qui
propter multa impedimēta, quæ no-
uo Protestātium Euāgelio, Liberum arbitrium affe-
rebat: nō solū illud negare coacti fuistis: verumetiā,
ne plebs dolum hūc vestrum animaduertēret, nuf-
quam in quo Liberum arbitrium consistat, expo-
nere voluistis: immò potius omnia confundere
studuistis: quosdam falsas sententias idiotas & fœ-
minas docentes, vt vobiscum vna pereant. Ego
verò contrā, cum sapientibus & insipientibus de-
bitores simus, id supplendum duxi, quod vos
ad fallendum imperitam plebem prætermisistis.

C A L. Quòd liberi arbitrii Romanensium defini-
tionē illas docueris, parui refert: sed quòd vni mu-
lierculæ, voluntate, quæ ex nobis sit, gratia assiste-
te nos velle, persuadere conatus fueris: hoc perni-
ciosum fuit. C A M. Ea illi commonstrauī, quorum
capax esse poterat, palām ei professus tecū me hac
de re fusiū cōcertaturum. Poteris itaque mulieris
loco, quicquid occurrerit, supplere. C A L. Quis in
aduentu gratiæ dicere audebit, vt voluntate, quæ ex
nobis sit, velimus? Augustino dicente, Idcirco ho-
minem hoc vel illud bonum facere, quia Deus in
ipso facit: ideo velle, quia Deus in ipso vult: non
autem, quòd homo voluntate, quæ ex ipso sit, bo-
num æternum velit. † C A M E R. Ex officina tua

*Voluntatē
ad bonum,
ex nobis ef-
se, Protestā-
tes negāt.*

r. argu.

*† con. Pigh
pag. 227.
anti. seß. 6*

addis, voluntatem ex ipso homine non esse: cum
illis errans, quibus placuit, non ignem, sed pri-
mam causam in igne calefacere: non aquam, sed
primam causam in aqua humectare: spiritali sal-
tem aliqua virtute accedente. C A L. Quid tu Au-
gustino respondes? C A M. Ego prius te rogabo, an
Deus hominem cogat. C A L. Coactionem exclu-
dit. † C A M. Consequens igitur istud Pauli, ex his
quæ fateris, emergit, vt dicamus: Non habens ne-
cessitatem, potestatem suæ volūtatis habet. † C A L.
Voluntatem aut spontaneam, aut coactā esse oportere, obseruandum est. C A M. Quid per coactio-
nem intelligis? C A L. Eam coactionē esse aio, quæ
non sponte sua, nec interiore intellectio-
nis motu, huc vel illuc inclinatur: sed externo motu

*Origo erro-
ris Prote-
stātiū cir-
ca hominis
voluntatē.*

*Coactionē
Caluinus
excludit.*

*† Con. Pigh
pag. 66.
Insti. cap. 2
ti. Corin. 7*

† C A M. Consequens igitur istud Pauli, ex his
quæ fateris, emergit, vt dicamus: Non habens ne-
cessitatem, potestatem suæ volūtatis habet. † C A L.
Voluntatem aut spontaneam, aut coactā esse oportere, obseruandum est. C A M. Quid per coactio-
nem intelligis? C A L. Eam coactionē esse aio, quæ
non sponte sua, nec interiore intellectio-
nis motu, huc vel illuc inclinatur: sed externo motu

*Caluini so-
phisinata.*

g. ū.

violenter fertur. † C A M E. Quid per spontaneam? † *Con. Pigh.*
 C A L. Spontaneam dicimus, quæ vltro se flectit ^{66.}
 quocumque ducitur, non autem rapitur vel trahitur vltro. † C A M. Quid isthuc est, vt nunquam
 tibi ipsi constes? Libro enim tertio cōtra Pighium, † *vt supra.*
 dum cum Augu. verba illa Domini interpretaris, † *pag. 105.*
 Nemo venit ad me, nisi pater traxerit eum: mor-
 dicus ponderas, quod non duxerit, sed traxerit: hūc
 verò, vt non trahatur, sed ducatur. C A L. Quid
 tandem Augustino respondes? C A M. Nemo enim
 est qui nesciat, à Deo nobis esse, vt declinemus à
 malo, & faciamus bonum. † interim tamen suapte ^{† cor. 6.}
 voluntate ipse homo bonum cooperatur. † C A L. ^{gr. ca. 2. et}
 Quo authore loqueris? C A M. Oramus autem ad ^{2. cor. cap.}
 Deum, (Paulus inquit) ne quid faciatis mali: non ^{13.}
 vt nos probari videamur, sed vt vos, quod bonum ^{† de gra. 6.}
 est, faciatis. † audi, ad Deum: audi, vos faciatis. Et ^{lib. ar. ca.}
 alibi Augustinus: Nos autem dicimus humanam ^{20. 21.}
 voluntatem sic diuinitus adiuuari ad iustitiam, vt ^{† 2. cor. 13.}
 præter quod creatus est homo cum Libero arbi-
 trio voluntatis, præterque doctrinam, qua ei præ-
 cipitur quemadmodum viuere debeat, accipiat Spi-
 ritum sanctum, quo fiat in animo eius delectatio,
 vt vehementer cupiat hæere creatori. † Adiuuatur ^{† de spiri. et}
 ergo humana voluntas per Spiritum sanctum, vt ^{li. cap. 3.}
 adhæreat Deo. C A L. Hæc sit summa: perperam
 eos facere, qui sic inter nos & Deum partiuntur,
 vt obedientiam piæ voluntatis, quæ Dei gratiæ af-
 sentitur, nobis ascribant: cum proprium sit ipsius

*Caluini cō-
tradictio.*

*A Deo no-
bis est vt
decline-
mus à malo*

*Quomodo
secundum
Caluinum
volūtas sit
nostra.*

† *Anti. p.* Dei opus. † C A M. Planè tamen est & nostrū, Au-
 172. gustino teste, cū ait, vt quid nobis prædicatur
 atque præcipitur, vt declinemus à malo & facia-
 mus bonum, si hoc nos non agimus: sed id velle
 & operari Deus operatur in nobis? Sed intelligant
 si filij Dei sunt, Spiritu Dei se agi, vt quod agen-
 dum est, agant, non vt ipsi nihil agant: agunrur
 enim, vt agant, non autem vt ipsi nihil agant. †
 † *cor. 6.* C A L. Nostra est voluntas, mens, & studium: sed
 † *gr. cap. 2.* à Dei Spiritu diriguntur. † C A M. Ipse gressus no-
 † *cō. Pigh.* stros dirigit, dum suapte voluntate, proprioque Li-
 277. bero arbitrio, nos ambulamus. † C A L. ^{2. Argum.} Quanquam
 † *Aug. e-* certo modo ipsa volūtas nostra dicitur, à nobis ta-
 † *pist. 47.* men originem non habet: sed Spiritus illam ope-
 † *Insti. pa.* ratur in nobis. † ad illum sanè modum, secundum
 53. quem panem quotidianum nostrum vocamus, dū ^{Panem no-}
 † *Ant. fest.* vt detur oramus. † C A M E. Aliud est, extrinsecus ^{strum quo-}
 6. panem aduenire, quem nostrum ea ratione voca- ^{tidianum}
 mus, quia misericorditer se illum daturum Deus ^{da nobis.}
 promisit: quasi orando dicamus, Panem tua mise-
 cordia promissum, nostrum hodie faciendum da.
 Aliud verò, gratiam extrinsecus, quæ internas vi-
 res corroboret, aduenire: tūc enim potentiā volun-
 tatis nostræ in aduentu charitatis roborando, ef-
 ficat, vt quæ prius nostra voluntas, sed debilitata
 erat, gratia assistente, bene velit, opereturque ^{Voluntatis}
 † *supra ca.* quemadmodū paulò antè docuimus. † C A L. Aut ^{opus, quo-}
 3. Deo pus, aut nostrū ipsa bona voluntas est. C A M. ^{modo Dei}
 Omnia nostra verè sunt: sed ideo Dei & Christi ^{et hominis}
 simul esse ^{dicatur.}
 g. iij.

dicuntur, quia eius largitate nobis donatur. † C A L. † *De spi. & Sat est à Deo esse. C A M. Dei prædestinatis fides li. cap. 9.* sunt & opera, (Augustinus inquit) siquidem ipse fidei donum infundit, ipse quoque gratiã ad cooperandum, Spiritum suum sanctum in cordibus nostris infundendo, largitur †. vtrunque tamen nostrum est, propter arbitrium voluntatis: tamen si vtrunque datũ sit per Spiritum Dei & charitatis. † *de præde. Et alio in loco: Nusquã legimus in sanctis scripturis, Non est voluntas nisi à Deo: & recte non scriptum est, quia verum non est. † Siquidem ipse præparat voluntatem, sicut scriptum est: A Domino præparatur voluntas, sed vtrunque nostrum est, quia non fit, nisi nobis volentibus: † ita vt hominis sit præparare voluntatem, † qui à Domino præuenitur in opere, aptans eum in bono, vt faciat voluntatem eius: non secus ac si dicamus: Hominis est animã preparare, non tamen absque adiutorio Dei: † qui primã gratiam sanantem infundit, vt gratia secunda comite mereamur: sine qua nihil posset homo mereri: Deinde verò gratiam tertiam pro gratia dat, quæ efficit, vt præmium habeamus pro his meritis, quæ contulit gratia. Quocirca scriptura dicit, Gratia Dei vita æterna: quia his meritis, quæ gratia contulit, per Dei misericordiam homini præmium redditur vitæ æternæ. † quod præmium dici minimè posset, vbi bona voluntas hominis non fuisset. Dicemusne, ô Caluine, Deum qui solus trahit, contra prophetæ testimonium, no-*

Præparatio voluntatis.

† Roma. 5.

† de præde.

san. cap. 3.

† De spi. &

li. cap. 31.

† de præde.

san. cap. 3.

† Prouerb.

16.

Sapient. 6.

† Heb. 13. c.

† Aug. con.

du. epi. li. 2.

cap. 8.

† de Cor. et

gra. c. 13.

† Nah. c. 1.
† De verb.
apo. serm. 2.

† Infra. c. 7.

† lib. 2. c.

1. & 2.

† De pecca.

meri. lib. 2.

c. 18.

† 1. Cor. 4.

† Infra. c.

10.

† De eccl.

dogm. c. 32.

lentem hominem iustificare: † an potius ouis instar trahere, cui herba monstratur, † suas internas inspirationes in animam immittendo: vt. eo deinde adiuuante velimus, non autem, quod nouum voluntatis figmentum aliquod generetur, vt suo loco copiosius dicemus. † C A L. Augustini certè verba hæc sunt: Laborant homines, in nostra voluntate inuenire quid boni sit nostrum, quod non sit ex Deo: & quomodo inueniri possit, ignoro. † C A M. Apertius Paulus dixit, Quid habes quod non accepisti? Sed cum homo accipit, aliquid cum domino suapte voluntate operatur † C A L. Tantam esse virtutem Dei Augustinus inquit, vt nostra velit esse merita, quæ sūt ipsius dona: & pro iis quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus. † C A M. O Caluine, cur notabiliter non palles, vt cum placet, librum de Ecclesiasticis dogmatibus, Augustini esse dicas: cum displicet, neges? Nonne puerorum ineptiæ hæ sunt: Condonem tamen hoc, modò Augustini verba, quæ euestigiod subiungit, nõ excludas. C A L. Quæ agit quippe in nobis (ipse inquit) vt quod vult, & velimus & agamus: nec ociola esse in nobis patitur, quæ exercenda, non negligenda donauit: vt & nos cooperatores simus gratiæ Dei. Quid illud nos? nõne voluntatem nostram ostendit? Non quidẽ Deum Catholici Theologi excludunt: immò sic Dei gratiã præferunt, vt palã prædicent, frustra hominem absque Dei virtute operari:

3. Argumẽtum.

Quarũ ar- gumentũ.

Reprobat Caluinus scripturas prout prædesse vel obesse possunt.

& cum operatur, nihil adhuc agere, nisi idē Deus hominis opus acceptet. † Interim tamē suapte voluntate agere, Augustino teste, cū ait, Nostrum est velle: sed voluntas ipsa & mouetur, vt surgat: & sanatur, vt valeat: & dilatatur, vt capiat, & impletur vt habeat. † C A L. Quid his verbis Augustinus sibi velit, non satis intelligo. C A M. Si voluntas nostra est, quæ mouetur, vt surgat: illa vti que in peccato dormiens excitatur: eadem sanatur: non autem creatur vt valeat: & creata dilatatur à Spiritu sancti gratia, vt quod Spiritus absque ea vult, perficiat. Et alio in loco cū verba Pauli declararet, Qui stat, videat ne cadat, † sequentia verba subiungit, Voluntate autem sua cadit, qui cadit: & voluntate Dei stat, qui stat. † C A L. Ergo Dei voluntate dūtaxat stamus. C A M. Dei, & nostra, quemadmodum sequentia Augustini verba docent: In cogitatione autem sua vel cadit quisque, vel stat. Vbi bellē vides Dei esse virtutem, quæ efficit, vt suapte voluntate homo bonum velit. alioqui verba illa Augustini perpetuò dicere cogeremur: Rogamus planē ne in vacuum gratiam suscipiamus, per quam propriam perdimus voluntatem. Sed quid si ego hoc vnum confitear, ô Caluine, quippe voluntatē bonā à peccato liberatā, Dei opus esse: num propterea dicemus, vt libera effecta voluntate, ipsa propter gratiam Dei, hominis esse desinat? Fabula, Augustino dicente, Noli mirari, si cæteris per liberam voluntatem vtimur, etiam ipsa libera volun-

† Thom. li.
2. sent. di.
27. q. 1. ar.
3. in fin.

† de bono.
viduit. c.
17.

† I. cor. 10. c.

† de bono.
per 6. c. 8.

† vt supra.

† de gratia
& lib. arb.
c. 5.

† de lib. arb. lib. 2. c. 19. tate per eam ipsam vti nos posse. † Vbi planē aperteque vides, quomodo libera effecta voluntate, homo liberatus à Christo, ipsa voluntate sic liberata vtatur. Quid istud, Caluine? num penitus Augustini immemor es, qui ait, Non voluntate autem volumus, quis delirus audeat dicere? † Quid, Caluine, dicam? Amice, verba illa Augustini recensabo, cū ait: Datum est enim animæ Liberum arbitrium: quod qui nugatoriis ratiocinationibus labefactare conantur, vsque ad eò cæci sunt: vt ne ista ipsa quidem vana atque sacrilega, propria voluntate se dicere intelligant. † Dixerim hæc, vt videas quā benē Augustinus tibi subscribat, quem tuum esse vbique prædicas.

† de lib. arb. lib. 3. c. 3.

† Aug. de.
quanti. ani.
mæ. c. 36.

2. CAPITIS QVINTI

S. PRIMVS.

Protestantes nouissimi cū antiquiores conuictos esse cernerent, nostra natura voluntate, qua bonum volumus, homines velle, ad aliud diuerticulum confugerunt: voluntatem quidem nostram esse dicentes, sed absque electione.

CALVINVS. CAMERARIVS.

Nos voluntatē in homine esse minimē negamus: sed eam liberā habere electionem, hoc inficiamur. Meminerimus ergo oportet, aliud esse voluntatem in homine, aliud liberā boni ac mali electionē adesse. Sublata enim post lapsum

Electio.

h. i.

primi hominis eligendi libertate, sola voluntas relicta est: quæ sub peccati tyrannide captiuara vsque adeo tenetur, vt non nisi ad malum feratur. ^{† Insti. c. 2.}
 C A M. Quæ noua scripturæ testimonia hæc erunt, ^{et in Anti-doto secti. 6}
 quibus has nugas probare queritis? Num vestra, vt ^{† De eccl. dogm. c. 21.}
 legislatores quoque sitis? Augustinū condemnan- ^{† De eccl. dogm. c. 21.}
 tes, qui electionem, post Adami peccatum homi- ^{† De eccl. dogm. c. 21.}
 ni remansisse palàm testatur? C A L. Liber ille mi- ^{† De eccl. dogm. c. 21.}
 nimè Augustini est. C A M. Augustini paulò antè ^{† De eccl. dogm. c. 21.}
 erat hic liber, quem illius nunc esse negas. Augu- ^{† De eccl. dogm. c. 21.}
 stinum quidem potius, quàm Augustini librū ne- ^{† De eccl. dogm. c. 21.}
 gare, fatius tibi esset. Sed quid? si Augustinus tace- ^{† De eccl. dogm. c. 21.}
 ret, num Iosue Israëlitis optionem non dedit, vt ^{† Iosue. c. 24. d.}
 deos Amorrhæorum, vel Israëlitarum colerent? ^{† Iosue. c. 24. d.}
 Num Elias Elisæo, vt pallio yteretur? ^{† Iosue. c. 24. d.}
 & istiufmodi generis innumera, quæ suis locis commo- ^{† Iosue. c. 24. d.}
 diùs in vnum congerentur. C A L. Si verba eiu- ^{† Iosue. c. 24. d.}
 dem Augustini ponderabis, soli gratiæ Dei Li- ^{† Iosue. c. 24. d.}
 berum arbitrium, Augustinum tribuisse facile ^{† Iosue. c. 24. d.}
 confirmabis. C A M E R A. Nocte vna longissi- ^{† Iosue. c. 24. d.}
 mum sermonem tuum in libro contra Pighium ^{† Iosue. c. 24. d.}
 accuratè legi: sed nil noui te attulisse comperi: cum ^{† Iosue. c. 24. d.}
 & nos quoque gratia initiari & perfici opus me- ^{† Iosue. c. 24. d.}
 ritorium confiteamur: non tamen absque homi- ^{† Iosue. c. 24. d.}
 nis Libero arbitrio, qui cum domino cooperatur: ^{† De eccl. dogm. c. 21. de gra. & lib. arb. c. 21.}
 quemadmodum, vbi de ipsa cooperatione agemus, ^{† De eccl. dogm. c. 21. de gra. & lib. arb. c. 21.}
 perspicuè patebit. C A L. Ad rem redeamus, intel- ^{† De eccl. dogm. c. 21. de gra. & lib. arb. c. 21.}
 ligentes an asserere liceat, ad bonum electionē ipsi ^{† De eccl. dogm. c. 21. de gra. & lib. arb. c. 21.}
 homini remansisse. C A M. Cùm aliud Libertas ar-

Electio.

bitrij sit, hoc est potèntiam consentiendi atque dis- <sup>Aliud li-
berras ar-
bitrij con-
sentiendi
vel dissen-
tendi: ali-
ud in iusti-
tia viuendi.</sup>
 sentiendi habere: aliud libertas in iustitia viuendi, <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 atque iustè operādi. rectè proinde Catholici cen- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 sent, hominē libertatem arbitrij, tanquam aliquid <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 substantiale ipsi creaturæ herēs, omni tēpore habuif- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 se, libertatē in quā cōsentiendi vel nō cōsentiendi: <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 tātē absq; gratia libertatē iustè cogitandi, volēdi, <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 atque operādi nō habeat: quasi hoc postremū ope- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 ris, quid accidēs sit, quod à gratiæ aduētū prouenit. <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 C A L. Gratia ergo qualitas, accidēs erit? C A M. Ipsi <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 gratiæ tanquā veræ substantiæ, atque totius operis <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 virtuti, omnia tribuimus: quæ vires ad operandum <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 homini præstat, cùm in eo inest. sed considerato <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 eius aduentu, ipsum aduentum accidēs quoddam <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 vocamus. C A L. Interim ergo donec gratia adue- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 niat, nulla libertas operādi in homine poterit cōsi- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 derari. C A M. Nū pulsandi potentiā musicus pro- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 pterea nō habet, quia cithara caret? C A L. Nequa- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 quam. C A M. Itidem igitur de ipso Libero arbitrio <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 sentiamus, vt non quia gratia ad iustè operandum <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 caret, propterea Liberum arbitrium ei denegetur: <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 immò potius, vt idè meritoriè non operetur, <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 quia gratia non datur: qua assistente, suapte vo- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 luntate bonum cogitat, vult, & cooperatur. Memor <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 esto, Caluine, alibi te dixisse: In Liberi arbitrij dis- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 putatione non hoc queritur, an homini quæcūque <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 animo deliberauerit, perficere & exequi per ex- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 terna impedimēta liceat: sed an in re qualibet libe- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 ram habeat & iudicij electionē, & voluntatis affe- <sup>† Diximus
suprà c. 3.</sup>
 b. ij.

Caluini cō-
tradictio.

ctionem,† quibus verbis adamussim ea omnia que *Instit. pag. 46.*
Scripturæ testimonia, aduersum te attuli, perspicue cõfiteris. CAL. Scri-
quibus protestantium chimæra hæc excluditur, Augustino auctore. pturæ testimonia affer, quæ dicant hominem su-
 apte voluntate eligere, cum, gratia assistente, bo-
 num meritorium eligit. CAM. Paulum principio
 proferam, qui ait: Fratres, voluntas quidem cordis
 mei, & obsecratio ad Deum fit pro illis in salutē.† *† Rom. 10. 4*
 Non autem dicit, Voluntas Dei in corde meo: sed
 dicit, Voluntas cordis mei, quæ Deum orat: & ta-
 men non oraret, si à Deo Paulus, qui gratia habitã-
 te fruebatur, ad orandũ non excitaretur.† Vbi clarē *† Rom. 8.*
 vides hominem suapte voluntate liberam electio-
 nem in his quoque habere, quæ Dei virtute ope-
 ratur. Augustinum deinde audi, qui historiam illam
 enarrans, quãdo Arabes ascenderunt in terrã Iudæ, *† 2. paralip-
 paulo: post quærit; Nũquid sine sua voluntate ve-
 nerunt? an verò mendaciter scriptũ est, quòd Do-
 minus ad id faciendum eorum spiritum suscitauit?
 Immodò vtrunque verum est: quia & sua volũtate
 venerũt: & tamen spiritum eorũ Dominus suscita-
 uit.† Quid est sua voluntate venire illum, qui à Do-
 mino suscitatur: nũ voluntatē absque electione ha-
 bere: Et alibi, Quomodo vis accipere gratiã diuinę
 bonitatis, qui sinũ nõ aperis volũtatis?† Dic, amabo,
 an aliud sit aperire sinũ volũtatis, quã ipsam vo-
 luntatem habere? Caterum Augustini verba con-
 sideremus, cum ait: Vt ergo velimus, sine nobis o-
 peratur: cum autē volumus, & sic volumus vt facia-
 mus, nobiscũ cooperatur.† Põderemus præterea mi-
† De gra. et lib. arb. c. 21. d.
† De verb. apo. ser. 7.
*† De gra. et lib. arb. c. 17**

nimè Augustinum dixisse: Deus volũtatem in no-
 bis, sine nobis operatur: sed vt velimus operatur:
 quasi nos simus, qui volumus Deo inspirante.† Et
 alio in loco, Quocũque auxilio & munere Dei, nõ
 aufertur Liberũ arbitrium: sed liberatur, vt de ten-
 broso lucidũ, de prauo rectum, de languido sanum,
 de imprudente fiat prouidũ.† En Caluine, tũne ille
 es, qui & tuum Augustinũ esse, & te, ne in vna qui-
 dem syllaba ab eo dissentire, scribis & prædicast?
 Iam iamq; video palãm te Augustinũ negare: quod
 si feceris, dic obsecro, quid illa verba Christi signi-
 fificant, Nemo potest animam meã à me tollere, sed
 ego pono eam à me ipso:† Num patre ei non par-
 cente, pro nobis inuitus traditus fuit? absit: quia &
 de ipso dictum est: Qui me dilexit, & tradidit se-
 ipsum pro me.† Adest enim voluntas Dei, cum nos
 volumus. Sed Dei voluntati nostra adiungitur: ita
 vt ipse incipiat, nos verò insolidum simul velimus.
 Ostendunt hoc verba illa, Sic oportuit Christum
 pati, & introire in gloriã suã.† Audi, oportuit: & ta-
 men passus est, quia voluit,† obediẽtiam discensit:
 ac dicens, Ecce venio, in capite libri scriptũ est de
 me.† Ex quibus iam liquet quã vana Chimæra
 hæc sit, voluntatem inesse homini, quæ non cogatur,
 sed absque electione necessariò ducatur. Quis
 te non rideat, õ mi Caluine, vt cum vbique coactio-
 nem negaueris? deinde in tua Institutione dicas,
 Velit nolit homo, à motione Dei potiùs, quã ab
 electionis nostræ libertate, pendet.†
† De gra. et lib. arb. c. 17
† Luce. 24. d
† Esai. 53.
† Hebr. 5.
† Hebr. 10.
† Instit. pa. 46.

CAPITIS QVINTI.

§. SECVNDVS.

Conuicti voluntatem atque electionem gratia assistente, ex aequo hominē habere, ad aliud confugerunt diuerticulū: dicentes, hominē à gratia actum agere, dum hoc, non autem illud eligi: in quo grauius errant.

CALVINVS. CAMERARIVS.

IOTA nocte laborans nihil cepisti: atque illis similis factus es, qui propter testimoniū illud, Beatus qui potuit transgredi, & non est transgressus †: & alterū Pauli, quod potestatem habuerit, qua vsus nō fuit †: liberā electionē, absque vlla necessitate, hominē habere cōtendunt. C A M. Nōne voluntas hominis in medio duorum tunc manebat? C A L. Māserit quid tum postea? C A M. In hoc liberum consistere hominis arbitrium paulō antē probauimus. † C A L. Non enim hoc quaeritur, agātne voluntas, quod extra dubium est: sed agātne à seipsa, an pro modo diuinæ actionis: aut crassiore, si placet, loquendi modo, distinctāne ac separata sit actio voluntatis ab operatione Dei: an illi (quod aiunt) subordinetur †. Quis enim nescit † In sti. c. 2. & anti d. scēt. 6. per voluntatem fieri, vt velit homo? Sed Paulus cūm dicit Deū esse, qui operatur in nobis, velle & perficere pro suo beneplacito illic: voluntatē asserit Dei spiritu gubernari, vt ad bonum inclinet & aspiret: ideoque propriā esse eius actionē, si quid boni ani-

mo cōcipimus. Hoc enim respōso omnia argumēta tua soluuntur in fumū. † C A M. Dic quēso, Caluine, num Saxones protestātes illi fuerint, qui hoc diuerticulū inuenerūt, vt nos, non tamē volūtate quæ ex nobis sit, velimus? C A L. Saxones. C A M. Age vt vel vnā ficum mihi dent? C A L. Da tu illis Italicum Solem. C A M. Sol ergo & arbor ficum producant? C A L. Sol in arbore. C A M. Contrarium Christus, Luca teste, docet: quod arbor ex se ficum producat: tametsi non absque Sole illam producere possit †. Vnde haurire poterimus, ex nobis voluntatem esse, virtutem verò Dei: cūm meritorium opus infolidum cum gratia cooperamur, non autem, quod acti agamus. Sic enim Deus virtute præcinxit Dauidē ad bellū, dum ipse propriis brachiis suapteque voluntate certabat. Sic quoque mirabilis est Deus in sanctis suis, qui dat virtutem & fortitudinem plebi suæ: ipsi verò suapte voluntate certant, reotos facientes cursus pedibus suis: † non soli, sed gratia duce, qua cum, bonum opus cooperantur. † quæ animaduertens Augustinus, illam sententiam subiungit, quam tu approbare soles, † Si merita esse nostra ita intelligantur, vt Dei dona esse dignoscantur, non est improbāda sentētia ista: † Audi nostra merita, audi Dei dona: & dic virtutē esse Dei, opus autem infolidū vtriusque. C A L. Nostra scilicet, eius liberalitate. † C A M. Fateor modò euestigio gratiæ omnia tribuēdo, dicas, vt nec solus Deus nec solus homo meritoriū opus consummet: † quādo-

Nostrī voluntate a-cti agimus.

Caluini cō-tradiētio.

Nec solus deus, nec solus homo.

b. iiij.

quidem sic Liberum arbitrium nos confiteri oportet, vt Dei auxiliū imploremus†, Paulo teste, quando ab Ephesiis petiit, ne in suis tribulationibus infirmarentur. pro quo & ipse orauit: quasi petendo, illorum voluntatem exegerit: & orādo, Libero arbitrio gratiæ auxiliū coniunxerit†. non autem vt acti nihil ex se cum Libero arbitrio agentes agant. Quā in re Augustinum, quem tuum esse ais; audiamus, cum ait: Nō se ergo fallant qui dicunt, Vt quid nobis prædicatur atque præcipitur, vt declinemus à malo, & faciamus bonum, si id velle & operari Deus operatur in nobis? Sed potius intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, vt quod agendum est, agant. aguntur enim, vt agant: non vt nihil ipsi agant†. C A L. Sed voluntate, quæ ex Deo est. C A M E. Dei virtutem adesse, omnes fatemur: quæ etsi hominem mouet, motum tamen suum homini minimè aufert†. ad quod, audi rogo, quid Augustinus subiungit: Et ad hoc eis ostēditur, quid agere debeant: vt quando id agunt, sicut agendum est, id est cū dilectione & delectatione, iustitię suauitatem, quam dedit Dominus, vt terra eius daret fructum suum, accepisse se gaudeant †. Quis tunc diligit? num Deus? Quis delectatur? num Deus? C A L. Homo. C A M. Si homo, nōne ipse est, qui post infusam charitatem, Deum corde proprio redamat, qui potens erat vel nullo modo facere, vel inuitus, id est absque charitate cum Paulo faceret? Augustinū rursus audi, qui vbi magnū catalogum

† De verb. apo. ser. 7

† De verb. apo. ser. 7.

† De corr. et gra. c. 2.

† infra c. 10

† De corr. et gra. c. 2

† infra c. 9. † I. Cor. 9.

scripturarum ad probandum Liberum arbitrium concessisset; hoc nobis declarauit: nempe, nullum scripturæ testimoniū, quod Liberum arbitrium statuat, gratiæ Dei locum adimere: contra verò, nihil absque hominis voluntate perfici †. Ad hæc aurea illa verba Augustini consideremus, cum inquit, Fidem seruaui, opus est. Cum verò subiūgis: Superest mihi corona iustitiæ, merces est. sed in mercede nō tu agis: in opere nō solus agis, Corona igitur tibi est ab ipso, opus autem abs te, sed non nisi ipso adiuuante. † Audi, abs te. Cui sententiæ & illa accedit: Sua dona coronat, cum opera nostra coronat. † Sed quid coaceruandis testimoniis, atque Augustini sententiis laboro? Paulo dicente, Spiritum nostrum à Spiritu Dei agi? C A L. Duci, græca editio habet†, quam sequi debemus, Apostolo alibi dicente, Si spiritu ducimini, non estis sub lege. † C A M. Hi fructus græcificationis vestræ sunt, vt non crubescatis Spiritui sancto, à quo editionem vulgatam habemus, potestatem denegare: ex pluribus eiusdem verbi significationibus, vnā eligere posse. Sic græci codices habent, ἀγομαι, quod duci, agi, moueri, & impelli dicitur. At quid si græcā editionē, quæ dicat duci, sequamur, num Liberū arbitrium & voluntatē, quin ex nobis sit, auferret? Sanè non. siquidem Christus ductus est in desertum, Liberum arbitrium perfectissimū habens. † Vulgatæ tamē standum esse, Paulus docet, qui alibi declarat, adiuuando infirmitatem nostrā isthuc fieri, dum quasi ma-

Gratiam à libero arbitrio & cōtrario, nūquam in meritorio opere diuulimus: quādo altera alterū perperuo præsupponit.

Spiritus noster dei spiritu agitur. Vana Prostantium græcificationes.

† De gra. et lib. arb. c. 1. & 4.

† Rom. 14. rom. 10.

† Epist. 105. & home.

14. rom. 10. † Rom. 8.

† Gal. in loco citato.

† Gala. 5. c.

† Matth. 4. 4.

† Rom. 8.

nu, lumine lucis Christi ducimur, & cum eo volentes ambulamus. Sic enim cum trahimur, volentes ea voluntate trahimur, quæ ex nobis est, ut suo loco dicam. C A L. Si Spiritu Dei secundum editionem vulgatam agimur, nequaquam ergo nos agimus, 8.

Agis, & ageris.

Deus operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate, quomodo intelligatur.

sed agimur. C A M. Agis, & ageris, Augustinus respondet. C A L. Non tamen Paulo respondebit, cum ait: Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere pro suo beneplacito. C A M. Idem hoc quoque loco dicendum erit. est enim *ἐὸς δὸν*, quod verbum interdum beneplacitum transfertur, interdum bona voluntas: nec in Græco est verbum quod voci, suo, respondeat. Ast quid si in Græca editioe aliud accipiat, aliud verò in vulgata? quid tum deinde? Nonne tum huc Pauli locum maximè obferuare vos Protestantes deberetis, cum aperto ore vulgatam editionem perpetuò excludere conamini? Videmus nanque in editioe Græca, pro suo beneplacito legi: vulgatam verò editionem, pro bona voluntate, habere: Spiritu sancto id iubete, ut utroque modo ad nostram doctrinam legatur. C A L. Vnde hoc hauris? C A M E. Quid enim verba ista significat, si pro suo beneplacito legamus? nū quòd solus Deus in nobis velit, & pro suo beneplacito operetur? Nequaquam: sed quòd det velle & operari pro beneplacito suo, ut id quod ei placet, & cum dare placet, agamus. Sic enim intelligendo, Dei virtutem esse Paulus docet, quã pro beneplacito suo in nos infudit, ut non solū potentiã ad volendū, sed actu quoque

† *Infrã. c.*

† *De ver. apo. ser. 13. col. 6.*

† *Sic Calvinus vertit.*

velle habeamus, dū cum eo nos ipsi voluntate, quæ ex nobis est, volumus, & cooperamur, Augustino teste, qui ait: Fides gratiã impetrat, ut possint esse hominis opera bona: quæ haudquaquã solus Deus in homine, sed cum homine operatur, interea dū fides per dilectione cooperatur: charitatē illã præsignas, quam Spiritus sanctus diffudit: abundè in cordibus nostris, ut hanc habeamus bonam voluntatem. † Magno tamen cum proventu vulgata editio habet, pro bona voluntate: ut vtraque editioe coniuncta, cum Augustino in hunc, qui sequitur modum, dicamus: Ab ipso velle habemus, qui vocat & illuminat (pro suo beneplacito) ab ipso & perficere, pro bona voluntate, (cum Dei, tum nostra) quasi ad nos perti-

† *De spir.*

† *lit. c. 32*

† *33.*

† *Roma. 5.*

† *De prede.*

† *gra. c.*

† *II.*

† *I. Cor. 7.*

neat conari, dona, quæ velle donauit. Quid igitur est editiones varias esse? num substantia alia, o vos qui græciffatis? Num cõtraria? Cur, neglectis his vestris captionibus, Pauli verba non legitis, cum inquit: Nubat virgo, quia voluntatem propriã in sua potestate habet. C A L. Ad opus bonum naturale, prout nubere est, in quo solus generalis influxus concurrat: non autem in opere meritorio, propriam voluntatē habet. Siquidem gratia nouam voluntatem creat, ita ut voluntas hominis certo modo dicatur, quæ tamen à Deo in aduentu gratiæ creatur: proindeque ex Deo, non ex homine esse dicatur. C A M E. Suo loco, longè magis deridendam chimæram hanc esse, ut noua voluntas creetur, iis quoque qui meridie cæcutiunt, ostendam: quando-

Virgo, voluntatem propriam in sua potestate habet

quidem eadem voluntas quæ aderat, in gratiæ aduentu sanatur, roboratur, habilisque redditur: quo fit, ut sic sanata, ex se gratia assistente, suapte voluntate bonum æternum homo cum gratia in solidum cooperetur†. Quæ cum ita se habeant, iam vides quomodo Deus est, qui dat velle & perficere pro bona voluntate: nõ tamen absque nobis, qui cum ipso cooperamur. At vos, Lectores, iudicate nunc quæso, an Protestantes gregi suo adsciscere Augustinum possint, qui ubique eos condemnat. Iudicate rursum an præter Augustinũ, lucidissimis sacre scripturæ testimoniis illorum deliria ostendantur? Iudicate denique quid Gracissatio illis proficit.

• CAPVT VI.

¶ *Cum hominem suapte voluntate id velle atque eligere, quod Deus in ipso vult, Protestantes negare vltius nequiuissent, alia aggrediuntur via: vt necessario homo velut, siue iustitia, siue peccato eligat, seruire.*

CALVINVS. CAMERARIVS.

¶ **Q**uis Liberi arbitrii, post naturam corruptam ipsum hominem esse dicet, qui perpetuò, aut peccati, aut iustitiæ necessariò seruus est? nõne libertas & necessitas sibi inuicè aduersantur? C A M. Facile errant hi, qui terminos penitus non perpendunt. Omnes enim serui peccati, atque sub ira, ea ratione nascimur, quia cum vno

† *Rom. 5.* Adamo peccauimus omnes†. Sed aliud interim est, *Aliud est nos seruos esse propter peccatum primum, ab omnibus commissum, ob quod mortis rei effecti sumus: aliud, occasione futuri actualis peccati, nos seruos esse, vt peccare (hoc vocabulo vtar) necessitemur.* Siquidem considerato peccato originali, propter propensiones illas fomitis, quæ plerunque id agere nos impellunt quod nolumus, à scriptura seruui appellamur: non autem vt futuri peccati sic serui simus, vt absque Libero arbitrio peccemus. C A L. Quem istius sententiæ authorè affers? C A M. Augustinum, qui sic inquit: Non est libera sine spiritu hominis voluntas. At si causam roges, mox respondet, cum cupiditatibus vincuntibus & vincientibus teneatur†. Cupiditates verò non sic sub seruitute nos detinent, vt peccare perpetuò cogamur: quemadmodum in explanatione capitis 7. ad Romanos perspicuè patebit†. Sic enim intelligenda Augustini verba sunt, cum necessitatem peccati adedò magnam esse contemplatur, vt cum Propheta dicere necesse sit, De necessitatibus meis educe me†. non vt peccatum necessarium sit, vt tu contendis†: quandoquidem si passionis impetus ita cresceret, vt voluntas in oppositum non posset, nõ propterea diceremus tunc, hominẽ necessitari. Pro quo verba Ioannis examinemus, qui minimè dicit, Qui faciet actuale peccatum, sed, qui facit peccatum, seruus est peccati†. actu consummatum peccatum ponderando: quemadmodum Petrus declarat.

i. iij.

rat, inquit, A quo quis superatus est (audi superatus) illius & seruus est. ergo non antè. † Et hoc nulla necessitate cogente, sed quia sponte sese dediderunt: quemadmodum verba illa Pauli testatur: Exhibuistis membra vestra seruire peccato. serui illius estis, cui obedistis. † ergo non antè, quàm obediatis. † Rom. 6.

Coactè vel le, liberè velle, sponte velle, necessariò velle.
 C A L. Quatuor planè ista sunt, sponte velle, liberè velle, coactè velle, necessariò velle. nonne? C A M. Perge. C A L. At si quatuor, mecum confiteri cogeris, quòd tametsi primus Adam liberè velle poterat: sic tamen eius peccato in seruitutè voluntas ipsa redacta sit, vt libertas in necessitatem fuerit versa. † C A M. Quem in modum serui peccati simus, paulò antè dixi. C A L. Etiam si darem, solius peccati originalis causa, antè quàm actuale comittatur, voluntatè seruam esse, seruam tamè & liberam ante actuale esse, ex diametro inter sese repugnât. †
Voluntatis seruitus.
 C A M. Quid tu per ipsam voluntatis seruitutè accipis? C A L. Serua voluntas in peccato illa est, quæ propter corruptionem sub malarum cupiditarum imperio captiuata tenetur: vt nil aliud quàm malum eligere possit, etiam si id sponte & libenter, non externo motu impulsâ faciat. † C A M. Cur bona & mala simul mifces? C A L. Quæ inter bona commifcui mala? C A M. Vnum in primis dixisti, in quo mihi subscribis: seruitutem nimirum ipsam propter cupiditates, seu hominis propensiones dici: Secundum autem, quòd addis, voluntatem nostrâ post Adami peccatum, electionem perdidisse,

neque aliud quàm malum eligere posse, falsum esse in cap. præcedenti ostensum fuit: vbi cõsensum, atq; dissensum in homine inesse probauimus. Tertiu præterea, quòd aliud sit sponte necessariò agere, quàm libero cum arbitrio velle: quasi propter necessarium liberi arbitrij homo non sit in his, quæ sponte vult, manifesta chimæra est, immò potius res hæc non audita, vt rationalis homo, qui sponte vult, libero cum arbitrio non velit. C A L. Liberam voluntatem esse, ea ex ratione nego, quia propter ingentiam hominis prauitatem ad malum necessariò fertur. † C A M. Cur necessitatem perpetuò proponis, cum interea ipsam coactionem neges? C A L. Hinc colligere licebit, quantum sit necessitatis & coactionis discrimè. Neque enim hominè dicimus inuitum trahi ad peccandum: sed quia vitiosa sit eius voluntas, sub peccati iugo teneri captiuam: ideoque necessariò malè velle. Vbi enim seruitus, ibi necessitas. † C A M. Ergo, te authore, voluntarium non est peccatum. C A L. Plurimum interest, voluntariæ sit seruitus, an coacta. † C A M. E. Tota igitur nouæ adinventionis huius vis in hoc consistit, quia cum necessario concurrat spontanea voluntas: quæ propterea, neque coacta dicitur, quia sponte accedit: neque libera, quia necessitate agitur. In quo grammaticos sequeris, dum etymologiam huius vocabuli, libertas, inquirunt: quibus placuit, vt à verbo libet, & libero descendat. quasi per verbum, libet, coactioni opponatur: & per verbum, libero, ipsi seruituti. C A L. Rectè animi

† Cal. vt sup.

† Contrâ pigh. pag. 66.

† vt sup.

Necessarij et coactionis secundum procedentes distantes discrimen.

Spontaneum cum necessario.

mei sensum concepisti: cum non alibi nos statuitus peccati necessitatem, quam in vitio voluntatis, unde spontaneam esse sequitur.† C A M. En

Caluini cō
tradictio.

Caluine, cur tā diu in his varietatibus tibi ipsi places? Spontaneā hīc voluntatem requiris: alibi verò tenes, velit nolit homo, ipsius voluntatem moueri.† Deglutire certè scripturæ testimonia nula cum digestionē, istuc est potius, quam veritatem

† Contra
Pigh. pag.
66.

inquirere. C A L. Quapropter? C A M. Siquidē aliud est Dei inspirationes inuito homine in eius animā intrare, atque cū intrāt tales esse, vt Deus id in homine agat, quod ipse vult: quod libenter cum Augustino fatemur: aliud verò hominem sic moueri, vt id quod sponte agit, considerata necessitate voluntatis Dei absque Libero arbitrio, agat.

† Infi. pag.
46.

quod vnā cū Augustino omnino negamus†, multa addentes quæ paulò post latius dicemus.† Quis hoc ferat, vt spontaneam, non autem Liberam voluntatem esse cum homo peccat, mordicus tu contendas? Augustino dicente, Semper in homine voluntas libera est, sed non semper bona†. Quæ noua sophismata isthæc sunt? vt necessariū à coactione, & spontaneum a libero, vt Liberum arbitrium neget, te seiungere non pudeat? Etenim si Thomæ vel Scoti verba isthæc essent, vbi se absconderent, ne querulas voces tuas audirent, quibus eos sophistas esse acclamares, minimè inuenire possēt.

† Aug. de
gra. & lib.
arbi. c. 21.
† Infrā. c. 8.

Protestan-
tium sophis-
mata.

C A L. Incipe tu mecum speculari. C A M. Dic, amabo, quem in modum necessarium tu vsurpes? An-

† De gra. et
lib. arb. c. 15

Necessariū à Caluino confideratum.

† De lib. ar. li. 3. cap. 3.

ne vt ideo necessariū sit, quia homo ab aliquo mouente cogitur? C A L. Minimè: immò omnem coactionem excludo. C A M. Num fortassis vt propter finem dicatur necessarium, sicut per necessaria, cibum intelligimus ad vescendum, equum ad iter faciendum, & nauim ad nauigandum? C A L. Nequaquam. C A M. Aut vt ideo necessariū dicatur, quia natura ad malum, vel gratia ipsa ad bonum simpliciter vnum vt agamus impellit? C A L. Hanc tertiam speciem eligo. C A M. Sed quid tunc Augustino respondes, cum ait non esse voluntarium id quod necessarium est?† Et alio in loco, Sicut etiam, cum dicimus, necesse est esse, vt cum volumus, Libero velimus arbitrio: & verum proculdubid dicimus: vt non ideo Liberū arbitrium necessitati subiiciamus, quæ adimit libertatē†. Hæc enim coactio est. C A L. Coactionē perpetuò excludo. C A M. Nō ergo cogit necessitas hæc, quam tu proponis. C A L. Nullo modo. C A M. Necessitas itaque ista, eo modo Liberum arbitrium non tollit, quo propensiones illæ, quæ à fomite oriuntur, homini malum concupiscenti, Liberū arbitrium non adimunt. Augustinum quidem vbique dicentē, ô Caluine, lego, Necessitas nos à peccato excusat†. Hoc autē, quod tu nunc proponis, nullo in loco scriptū cerno. Népe spontaneum propterea Liberū non esse, cum peccamus: quia necessariò ad id agendū impellimur. Tua quidem inuentio est, ex diametro his cōtraria, quæ Augustinus scripsit†. C A L. Si seruitus hæc,

† De lib. ar.
li. 3. c. 3.

† De Ciuit.
Dei li. 5. c.
10.

† De perfe.
iustit. ratio
cin. 5. et 15.

† De lib. ar.
li. 3. cap. 3.

Ad vō red-
dit.

lx. i.

*Protestan-
tiū sophis-
mata.*

que nos impeditos tenet, ac virtutē aufert, naturæ foret, nō pprii vitii, nobis peccata minimè imputari possēt. Sed quia pprio vitio facta est, quid impedit quo minus necessariū peccatū ppriæ culpæ nostræ imputetur? hoc enim respōso, omniū vestrorū Theologorū obiectiones soluūtur†. C A M. Quod vitiiū? † *Cōt. Pig. lib. 4. pag. 133. 138.*
 CAL. Peccati originalis. C A M. Que noua Chimæra hæc est, vt propter voluntariū peccatum originale, omnia actualia sic necessaria sint, vt absque Libero arbitrio peccemus. id nāque p̄supponis, quod paulò antè respuimus: nēpe, p̄pter originale peccatū eò calamitatis hominē peruenisse, vt seruus factus sit, ad patrandū omnia actualia peccata. noli ad voinitū redire, sed potius hāc nouā doctrinā, ex tuo capite scarurientē, retracta. Est quidē, Augustino satis cōtraria, & omnibus nō solūm dicētibz omne peccatū voluntariū esse: verūm etiā pro absurdo habētibz, vt dicatur ipsum hominē necessitatē habere peccandi. CAL. Si que afferō illi cogitassent, suam potius sententiā retractassent. C A M. Nouerunt plānè illi, culpa Adami, qui omnes repræsentando, libertatē illam amisit, per quam poterat bonū operando in iustitia viuere, in necessitatem propensionum illarum omnes homines conuersos fuisse, quarum Paulus in epistola ad Romanos meminist. † *Cap. 7.*
 Si enim ita esset, vt tu fingis, quomodo Augustinus verba illa dicere potuisset nullam culpæ rationem inuenire quimus, vbi vel natura, vel necessitas, ipsi voluntati dominetur†. C A L. Integræ, non

† *Cōt. Pig. lib. 4. pag. 133. 138.*

† *De perf. iustit. ratio. 15.*

† *Aug. de perfect. iustit. ratio. 3.*

† *4.*

autem corruptæ naturæ tempore Augustinus hoc intelligit, vt neque natura, neque necessitas voluntati dominetur†. C A M. Quis isthuc tibi reuelauit? C A L. Eiusdem Augustini verba afferō, cum inquit, Natura nobis facta est pœna †. C A M. Aliter Augustinus locutus est, nempe natura vitata, factos nos esse filios iræ: itaque nobis pœna fit, vt parum habeat virium ad non peccandū voluntatis arbitrium, nisi adiuta sanetur per Iesum Christum†. C A L. Necessitati subiaccere homines aio, sed ei, quam primus homo propria culpa sibi contraxit. Cū ergo necessitas peccati sit pœna vnde oriuntur peccata, meritò culpam, & eorū culpa meritò ea ratione poterit hominibus imputari, quia voluntarium est principium peccati†. Sic enim Augustino placuit, vt dicamus: Si vitari potest peccatum, p̄sēns voluntas hoc fecit. si non potest, p̄terita voluntas hoc facit†. C A M. Probè Augustinus hoc eam ob causam tenet, quoniā perditā gratia illa originalis iustitiæ, qua poteramus peccatum vitare, p̄terita voluntas hoc fecit, vt peccata omnia vitare nequeamus. At cōtinuò subiungit, Et tamen vitari potest, non quādo volūtas superba laudatur, sed quando humilis adiuuatur†: gratiæ aduentum proponens, quæ efficere potest, vt omnia peccata p̄sēnti voluntate à gratia adiuta p̄cauere valeamus: ita quidem, vt magis hoc ex gratiæ absentia proueniat, vt non valeamus omnia peccata vitare, quā quòd homo dissensum

† *Cal. cōtra Pigh. pag. 138.*

† *Aug. de perf. iustit. ratio. 5.*

† *vt supra.*

† *Cal. cōtra Pigh. pag. 138. 139.*

† *de perfect. iustit. ratio. 15.*

† *Eodem in loco.*

lx. ij.

ad vitandum omnia non habeat. experientia namque docet eundem hominem sub ira constitutum, qui nō potest omnia vitare, aliquod particulare peccatum excludere: in quo cōsentiendi & dissentiendi Liberum arbitrium ostendit, quo voluntariē cōmittitur peccatum. Responde nunc, si potes. C A L. Mortui quidem sumus delictist. C A M. Viuit homo ^{† Ephe 2. Colo. 2.} vt consensum vel dissensum habeat: vt verò iustē id agat, gratia duce habet. Quid enim aliud dicere est, Perditio tua Israël: nisi ideo tua, quia voluntate libera, quæ ex te est, peccas? C A L. Fateor: sed cū vniuersalis sit sententiā illa, quid cōtineat, videndum erit. Hoc autē proculdubio significat, destituit omni excusatione hominem, si sibi causā exitij propter primum peccatum fuisse deprehendatur. ^{† C A M.} Quis te fascinoit, ô Caluine, vt tantu diu in hac perfidia peccati primi maneat? Nōne ^{† contra pigh. pag. 138.} quoduis actuale peccatum voluntarium ex homine esse, litera illa perspicue docet? C A L. Vnde illa perditio, nisi ex impotentia? Vnde impotentia, nisi ex naturæ volūtate? Vnde porrò vitiositas, nisi quod homo deficit à suo opifice? Ac propter hoc voluntarium peccatū primum necessariò peccatores nos fecerit, ita vt considerato principio, rectē Dominus dicat: Ex te perditio tua Israël. C A M. Quinquā ^{† vt suprā.} primum peccatū effecerit, vt ex homine perditio vniuersalis processerit, non tamen de illo peccato litera agit: sed potius perditionem illorum propter idololatriæ peccatū processisse ait, quod sæpe

Perditio
tua Israel.

Israël commiserat. quapropter dicit, Ex te perditio tua Israël: & non propter peccatum originale, in transitu aquarum, & circumcissione, credentibus in futurum messiam remissum, sicut tu nunc somnias. Clara certē litera est, legi poterit, ne deinceps hac necessarij significatione, contra Augustinum aurigam tuam, immò contra omnes philosophos, ac vtriusque legis testimonia abutaris. Ecce, Caluine, quid is agit, qui iniustæ causæ patrocinium suscipit, vt pro mercede rubor illi sit. C A L. In quo erubescor? C A M. Ob duas res, Alterā nimirum, quando noua quadam philosophia ex fonte capitis tui scaturiente, spontaneum motum sic cum necessario manere cogitabas, vt Liberum nobis adimeres arbitrium in his quæ sponte facimus. quæ quidem factis vana Chimæra fuit. Alteram verò, cū dixisti peccatum originale voluntarium fecisse, vt necessarium actuale peccatum excusationem nō habeat. C A L. Putas his me superasse? C A M. Si hi rectē disputant, qui sacre scripturæ testimoniis, & patrum autoritate mouentur, verum illorum sensum in medium promentes, iam superatus es.

lz. iij.

CAPITIS VI.

§. PRIMVS.

*Nouam suam philosophiam, per quam voluntarium
cum necessario coniungere conatur Calvinus,
hoc loco defendere nititur, vt deinde
Liberum esse arbitrium neget.*

CALVINVS. CAMERARIVS.

*Voluntas
cum neces-
sario.*

VOLO ego pleniùs audiri, atque ostē-
dere, ipsam necessitatem cum volun-
tario, tam in bono quàm in malo sic
perpetuò cōcurrere posse, vt Liberū
arbitrium nullum adsit. CAM. Vnde
hoc hauris? CAL. Deum certè necessariò bonum
esse vno consensu omnes fatemur: & nihilo tamen
minorem ex bonitate laudem cōsequitur. Rursum
diabolum necessariò malum esse dicimus: & nihilo
tamen minus vitiosam esse eius malitiam asseuera-
mus. Non quidem id est nostrum commentum,
sed ante nos, sic Augustinus, sic & Bernardus lo-
cuti sunt. † CAM. Quid tu ex hoc inferis? CAL. Vt
voluntas cum necessariò stet, libertas verò exclu-
datur. CAM. Non quidem inficiamur nos, quin
voluntas cum necessario multis modis concurrere
possit, quemadmodum Augustinus in libro de Ci-
uitate Dei, & in aliis locis docet: sed voluntarium
ei qui vult, Liberum arbitriū in eo quod vult, adi-
mere, hoc verò ridiculum esse dicimus: quod argu-

*† con. Pigh:
pag. 141. ex
Aug. de Ci-
ui. dei. lib. 5
c. 10*

*† lib. 5. c.
10.*

mentum tuum atque exemplum in te retorquen-
do probamus. Siquidem ipse Deus Liberum arbi-
trium in eo quod necessariò vult, habet, quemad-
modum supra latiùs diximus. Vis, Caluine, hanc
vanitatem istius nouæ vestræ doctrinæ manu tan-
gere? CAL. Matura. CAM. Fateris quidem tu Dei
prouidentiam efficere, vt homo necessariò peccet,

*† Suprà. c. 3
& in. §.
Quis.*

nōne? † CAL. Ita est. CAM. Quum hoc ita esse
fatearis, rogabo iterum, An Adam, quando pecca-
uit, in ipso actu peccandi Liberum arbitrium ha-
buerit? CAL. Omnino. CAM. Ergo cum hoc ne-
cessario prouidentia Dei, Liberū arbitrium etiam
secundū falsam doctrinā vestram concurreret: huic
exceptioni si rectè responderis, protinus silebo.

Quid hominem esse putas, ô Caluine? num stipi-
tem, num truncum, num asinum, num bouē, num
equum, in quo non est intellectus? vt tanquam
equus velit? CAL. Non minùs natura, peccati seruū
hominem esse aio, quàm empra mancipia, quibus
heri, non secus ac bobus & asinis pro libidine vtū-

tur. CAM. Aliter certè dolabra à fabro, absque sen-
su: aliter verò asinus à fessore, cui volens absque
ratione seruit: aliter homo qui ratione vult, à Deo
mouetur, qui omnia secundum proprium motum
mouet: & cum ita mouet, vt voluntas sua, quæ per-
petuò iusta est, omnino fiat, homo suapte volun-
tate libera illud vult, quod Deus ab eo requirit: quē-
admodum Augustinus multis exēplis docet. Hoc
à te scire velim, dum nouam hanc Christianā phi-

*† Cal. 7. epi.
ad Ro. c. 7.
in verbo,
venūdatus*

*Equo & a
suo ipsum
hominē Cal-
uinus com-
parauit.
Secundum
proprium mo-
tū cuncta
Deus mo-
uet.*

*† De grat.
& lib. arb.
cap. 21.*

Iosophiam mundo exhibes, qua ratione cum Augustino congruere possis: cum ille dicat, gratiam liberioem Liberū arbitriū faceret: tu verò à gratia illud necessitari (vt ita loquar) prædices. Qua item via, doctrina tua in alia re integra manere possit, dum vna ex parte palàm aliquādo confiteris, Liberum arbitrium nos ad peccādum habere: ex altera verò dicis, necessariò propria volūtate nos peccare, non video. pugnant certè ista, de opere bono, Propheta dicēte, Voluntariè (non autem dicit necessariò) sacrificabo tibi. C A L. Est quidem nonnulla

Caluini
cōtradictio

Libera ho-
minis pote-
stas secun-
dū Calui-
num.

Hominis
libertas se-
cundū Ca-
tholicos.

humani ingenij perspicientia in homine, qua veritatis amore rapitur. C A M. Tu verò his fucis eam adimis. Sed quid detestabilius? Augustinum auctorem habere te prædicas, cum Augustinus & Hieronymus † quasi per eundem præmeditatum dicendi sermonem, sententiam secundum nos ferāt, dicentes, tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt non posse nos peccatum vitare, quàm illos, qui cum Iouiniano, non posse hominem peccare, contendunt. Vterque enim Liberi arbitrij libertatem tollit. Deinde verò subiungunt: Nos autem dicimus, hominem semper peccare & non peccare posse, vt nos Liberi esse confiteamur arbitrij. Non autem dicūt, vt spōte absque Libero arbitrio eum, qui necessariò agit, agere dicamus, vt necessariò arbitretur. C A L. Quid potentia hæc iuuat, quæ ad actum deduci non potest, præterquàm ad malum? C A M. Quoriēs vis au dire? Satis superque esse respō-

† De spiv.
Et lite. c.
30.

† Psal. 53.

† Instit. c. 2.

† Hierony.
in expositi-
one symboli
ad Dama-
sum.

† Aug. in
ser. de tem.
serm. 91. et
in serm.
de sancta
Tri. serm. 3.

deo, potentiam ipsam Liberi arbitrij consentiendi & dissentiendi in sua potestate hominem habere: tametsi actu opus iustitiæ cōsummare non possit. quandoquidem id nos possumus, quod per gratiā, cum aduenit, possumus. Poteras quidem Augusti-

ni verba accuratiūs ac diutiūs contemplari, antequàm hanc chimæram hominibus prædicares: vt intelligeres non esse actum aliquem peccati, vel iustitiæ, in quo Liberum arbitrium cum libertate non operetur. C A L. Quo teste? C A M. Augustinum lege: cui placuit, vt tametsi in seruo peccati vera libertas non sit, adhuc tamen ea ex ratione eum liberum dici, quia cum delectatione peccato seruit.

quasi liberaliter is seruiat, qui sui domini voluntatem libenter facit. tunc enim duæ concurrunt libertates, hoc est vt à iustitia liber sit, cum liberè seruit peccato: quod committere cum libertate non posset, nisi à iustitia liber esset. itidem, & cum iustitiæ seruit, duæ libertates adsint: altera qua Liberum eius arbitriū à Gratia Liberatū est: altera verò dum suapte voluntate iustitiæ seruiendo, his, quæ gratia cum eo operatur, consentit, & cum gratia cooperatur. Immemorem sanè Aristotelis te factum esse conspicio, dum antequàm homo à gratia liberetur, sic seruum hominem facis, vt asino, vel empto seruo comparatur: cuius contrarium Aristoteles censuit, nempe, vt alterum dominium despoticum, quo seruis dominamur, sit: alterū verò regale, quo principes liberis hominibus imperant. Hæc enim si

† Aug. de
Ecc. dogm.
c. 26.

† Cōtra du
as epi. c. 2.

† Enchi. c.
30.

† Dicemus
§. seq.

† Arist.
Poli. 1.

Multiplex
libertas in
ipso libero
arbitrio cō-
sideranda
est, siue pec-
cato, siue in
iustitia ser-
uiat.
Non est da-
re actū, in
quo liberū
arbitriū nō
operetur.

Seruitus
multiplex.

l. i.

animaduertiffes, euestigiò cognouiffes, seruum iustitiæ, nõ absque libertate seruire Deo regi suo, itidem & illum, qui seruit peccato: in qua re Augustinum audiamus, vos simul & Manichæos excludentem. Cùm enim Manichæi vt hanc à vobis renouatam opinionem defenderent, Adæque peccato sic Liberum arbitrium periisse dixissent, vt nemo postea bene viuendi potestatem habuerit, sed omnes in peccatum carnis suæ necessitate cogentur: Augustinus in hunc, qui sequitur, modum responder: Quis autem dicat, quòd primi hominis peccato, perierit Liberum arbitriũ de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum: sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quòd natura humana, diuina indiget gratia, dicente domino: Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis: & continuò sequentia verba addit: Vtique liberi ad benè iustèque viuendum†. CAL. †Cõtra duas

Quæ libertas Adami peccato deperdita fuerit.

Satis sit bis me docuisse, de illa potentia Augustinum sensisse, per quam sponte accedimus, cùm necessario peccamus: non autem quòd libero cum arbitrio peccemus.† CAM. Bis te bene loquutum

contendis: ego verò decies circuitum illorum verborum, in quo personam oratoris induis, accuratè legi, nec boni quicquã potui inuenire. Studes nanque vna ex parte Augustini sensum detorquere: ex altera verò, verborum Augustini immemorè esse te fingis, dum sequentia verba in eodem loco subdit. Nam Liberum arbitrium vsque aded in pecca-

†Cal. cõtra Pigh. pag. 97. 98.

tore non periit, vt per illud peccent, maximè omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet quod eis libert. Quid plura ab Augustino quæris? quæ verba clariora afferre potuit, vt os tuum obstruat, inquit, Libero cum arbitrio nos peccare, ac libero cum arbitrio, gratia assistente iustè viuere, sicut in præcedentibus dixerat? Non quidem aliud in ore tuo, cæterorumque Protestantium audimus, nisi Liberũ arbitrium ad nullam aliam rem, præterquàm ad malum valere: nunc verò, spontaneum cum necessario coniungendo, nos libero cum arbitrio peccare posse negas. Ecce quomodo Augustinus perpetuò hanc chimæram necessarij excludit: quem si abnegare pro vestra Protestantium consuetudine, volueris, euestigiò, sacræ scripturæ testimonia, præter ea quæ citata sunt, afferam, & fortiùs te conuincam. CAL. Quæ illa testimonia sunt? CAM. Iamiam audies.

¶ CAPITIS VI.

§. SECVNDVS.

In hoc paragrapho, sacræ scripturæ testimonia, pro Catholicorum opinione citantur: quibus patet seruum iustitiæ, & seruũ peccati: ex æquo libero cum arbitrio seruire.

CALVINVS. CAMERARIVS.

ILLA sacræ scripturæ testimonia, quæ in medium afferre pollicitus es, nunc audiamus. CAMB. Quid Paulus sentit, dum inquit: Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ†. CAL. Delirium illud

†Rom. 6.

l. ij.

Libero cū arbitrio secundū Augustinũ peccamus.

Cõtradictio Caluini.

Verba illa, Serui peccati, liberi fuistis iustitiæ, quid significant.

Pighij audire cupis? cui placuit idcirco hominem à iustitia liberum esse, quia emancipatus à peccati imperio sit. C A M. Paulus, quando quispiam actu peccato seruit, hominem à iustitia liberum esse inquit. C A L. Quid tu sentias, audire cupio. C A M. Nil fanè aliud (si Augustinum audiamus) Paulus eo in loco agit, quàm vt hoc modo libertatē à iustitia, cum seruitute peccati coniungat: viam nobis demonstrans, qua homo ipse liber & volens sit, quando eligat seruire peccato: quasi ea ratione libero cum arbitrio seruiat peccato. quia alia libertate, nimirū à iustitia (à qua se alienauit) pollet, ita vt cum peccat maxima cum libertate, iustitiam excludendo, peccet. Qua ratione motus alio in loco Paulus, sic inquit: Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditię & iniquitati ad iniquitatem: quoniam cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui eius estis cui obediuistis. C A L. Hac te Pauli hasta feriam, nempe vt homo qui se seruum ad obediendum Satane, in ipso originali peccato exhibuit, seruus perpetuò Satane sit, cui obediuit: ac proinde necessariò semper peccet. C A M. Neque Pauli verba, neque propositionis huius veram sententiam intellexisti, putans de homine quoque iam renato Paulum loqui: vbi propterea seruus peccati perpetuò sit, quia semel peccatum originale commisit. cuius contrarium Paulus testatur, cum renatis loquens, inquit, Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia. † Rom. 5.

Quę in modo ob peccatum Adami, ad quem item ob peccatum actuale seruiamus peccato.

† Cō. Pigh. li. 3. pag. 104.
† In loco citato.

† Aug. con. duas epi. c. 2. hypo. li. 3. col. 2. de gra. et lib. arb. c. 15.

† Rom. 6.

quod si ita est, vt certè est, minimè seruus actualis peccati erit, antequàm committat nouum peccatū: Neque seruus propter originale: Domino dicente, Verè liberi eritis, cum vos filius liberauerit. Hoc enim tractamus, Caluine, an homo renatus, seruus sit illius peccati, quod nunc patrandum est, ita vt tanquam peccati seruus, necessariò ad peccandum, non autem cum libertate accedat. C A L. Cur igitur nullā libertatē in cōmittendo peccato, hominē habere Anselmus inquit? C A M. Possè peccare, nō pertinere ad libertatem voluntatis homini datę, magis autem conditionem voluntatis deficientis esse, rectè Anselmus & Boëtius sentiunt. C A L. Causam indagemus. C A M. Causa hæc est, quia neque à Deo patre illam Adamus habuit: quandoquidem Deus peccatum non nouit, nec iniquitas ante oculos eius. Neque etiam à filio, quando verè illum liberauit, hanc peccandi libertatem obtinuit. Satan planè prima causa fuit, & Adamus illud intromisit in mundum. Sic enim & Iohannes testatur, absque eo factum esse nihil. De hoc nulla est inter nos dissentio, cum alibi tu confitearis originem peccati ex voluntario hominis lapsu, nō autem Dei creatione, in primo homine extitisse. Itaque nec libertatem nec libertatis partem, ipsam peccandi potentiā esse, apertè patet. Porrò quid Augustinus intellexit, quando dixit, Tantumne audeat quisquā sic Liberū arbitriū defendere (illud debilitando) vt audeat excusare peccatū? Nonne hoc in loco Augustinus illā

† Io. 8.

† Psal. 90.

† 2. Cor. 5. Rom. 5.

† Psal. 90.

† Rom. 8.

† Io. 1.

† Cal. cont.

Pigh. li. 3. pag. 87.

† Aug. sup. Ioa. trac. 53.

col. 4.

Anselmi verba atq; Boëtij negatiuum liberū voluntatem ad peccandum nos habere, quomodo intellegantur.

l. iij.

*Liberum ar-
bitrium cū
peccato ma-
ner.*

voluntatem esse declarat, cū sponte homo ad pec-
candum accedit, quę arbitriū liberum habet? Quod
si liberum, aut nulla necessitas in peccando adest:
aut cum hoc necessario, Liberum arbitrium concur-
rit. C A L. Caueri vult Augustinus, ne impio detur
aliquis prætextus ad excusandum peccata. hoc autē
sedulō nos obseruamus. C A M. Quem prætextum
proponis? C A L. Nam & sponte dicimus eos pec-
care, quicumque peccant: eoque ipso conuicto, te-
neri, ne se à reatu eximant. Iusto iudicio damnari,
qui eius iustitiam violauerint, cui subiectos nos esse
debet. C A M. Desine, Caluine, hoc subterfugio per-
quasdam verborū aceruationes, quę nihil stauant,
vri: & interrogationi meę responde, quis prætextus
iste fuerit. C A L. Naturę imbecillitatem prætexere,
cuius culpam sibi imputare debeant. C A M. Re-
sponde, quęnam naturę imbecillitas illa fuerit. Si-
quidem Augustinus Liberi arbitrij illo in loco me-
minit, quod cum hac imbecillitate permanere po-
rest. C A L. Cur perperam cum Pighio me torques?
Nam cū hac exceptione contentus sit Augusti-
nus, nobiscum illi bene conuenire, quis non videt?
Præstamus enim fideliter quod requirit, dum hac
moderatione adhibita, ne peccata sua excusent ho-
mines, fatemur, Liberū arbitrium negamus. C A M. †
Postquam consuetum scribendi modum seruare vis,
itaque sub magno verborum circuitu veritatē oc-
cultare: à me germanum Augustini sensum cæteri
audiant. Cū enim Ioannes dixisset, ipsos obcæcatos

† Cal. cont.
Pigh. pag.
115.

† vt sup.

† vt sup.

† Calui. in
loco citato
pag. 115. &
pag. 136.
vsq; ad 138

Iudeos credere non potuisse, rationem Augustinus
horum verborum inquit. vbi postquam ea, quę obcæcati
occurrerant, narrasset, his verbis disputationem atque indu-
concludit. Siquis autem istam quæstionem liqui- rati libero
diūs & meliūs nouit se posse, & confidit exponere: cū arbitrio
absit vt non sim paratior discere, quàm docere. & peccant.
post hæc subiungit: Tantūmne audeat quisquā Li-
berum arbitrium sic defendere, vt nobis orationem
conetur auferre, aut neget voluntatis arbitrium, &
audeat excusare peccatum. palām profitens, vt ob-
cæcatio, obduratio, & cætera ibidem cōtenta, pro-
pter quę credere non poterāt (quod plus ipso ne-
cessario à te excogitato est) Liberum arbitrium non
tollant. Augustinum lectores habent, illum legant,
atque eo lecto, inter te & me iudicent. Quare Sata-
nas inducit ad peccandū (Augustinus alibi inquit)
cū Deus posuerit in hominis potestate, non con-
sentire Satanae. est enim à dextris quasi præcipiens Quid Satā
Deus, à sinistris seducens Satan: homo verò in me- in peccato
dio constitutus. Cor igitur, quod inclinatur ad dia- possit.
bolū, quare potius nō erigitur ad Deū? quādoqui-
dem diabolus nō cogendo, sed suadendo nocet: eo
quod dat ipse consiliū: sed nostrū est, Deo auxiliāte,
vel eligere vel repudiare quod suggerit. Vis aliud
afferam, quo, non obstante hac necessarij contem-
platione, si necessarium esset, adhuc cum Libero
arbitrio, tam iustitię, quàm peccato nos seruire pa-
lām confiteri compellaris? C A L. Hoc portentum
audiamus. C A M. Necessitas mihi incūbit: Væ autem
Necessariū
cum libero
arbitrio sta-
re, Pauli
auctoritate
probatur.

† August.
in libro 50
homiliarū
tom. 10.
hom. 12.

L. iij.

mihî, nisi euangelizauero (Paulus inquit) inde verò subiungit: Si enim volens hoc ago, mercedem habeo, si autem inuitus, sola dispensatio mihi credita est†. Audi necessitatem ita incumbere, vt vā sibi esse dicat, nisi euangelizauerit: & tamen volens vel inuitus, prout elegerit, euāgelizare potest. Hoc certè Pauli testimonium silentium tibi imponit Caluine, ne deinde hac chimera necessarij, liberū arbitriū negare possis. CAL. In summa intelligit Paulus, tunc demum vocationi suæ satisfactum iri, si volens & liberali studio partes suas impleat. CAM. † Cal. I. Hoc quærimus Caluine, num ipsa necessitas peccandi, electionem Paulo abstulerit, vt sponte, cum præmio prædicaret, vel inuitus, pœnas dando? Augustinū quoque audi, quæso, cum ait: Illi dicunt, Et quid rogamus, ne vincamur tentatione, quod in nostra est potestate? Isti dicunt, Quid conamur bene viuere, quòd in Dei est potestate? Ecclesia catholica media incedens, semper sic extulit Dei gratiam, vt Libero arbitrio nunquam præiudicaret. Adhæc cogitare adhuc poterimus, quòd tamen si seruos iustitiæ nos esse Paulus sæpe doceat, minimè tamen propter hanc seruitutem, Liberum arbitrium in bono nobis aufertur, quemadmodum alibi Augustinus declarat, inquit: Non erit aliquis liber, nisi à peccato liberatus, iustitiæ seruus esse cœperit, iuxta illud Pauli, Liberati à peccato, iustitiæ serui facti estis. deinde verò subnectit, Et ipsa erit vera libertas, propter rectè facti lætitiā: simul & pia

† I. Cor. 9.

† Cal. I. Cor. 9.

† Aug. sup. Io. trac. 53. col. 4.

† Enchi. c. 30. seruitus propter præcepti obedientiā. Consimilem sententiam alio in loco, pro his qui iustitiæ seruiūt, addens, cōm ait, Huc ergo transeant qui sub lege sunt, vt ex seruis filij fiant: nec sic tamen, vt serui esse desistant, sed vt tanquam filij domino & patri liberaliter seruiant†. Sed quid verbis moror? nonne vt paulò antè protulim⁹, Iosue Israëlitis dixit, Optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui potissimum seruire debeatis, an Diis, quibus seruiuerunt patres vestri in Mesopotamia, an Diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Istiusmodi enim generis testimonia innumera alia habemus, quæ electionem boni & mali homini relinquunt. electio autè Liberum arbitrium statuit†, vt cum Libero arbitrio omnia, non autem necessariò agamus. CAL. Ex Protestan-æquo tu electionem ipsi homini, tam in operibus, quæ absque gratia inhabitante operamur, tribuis, quàm in his, in quibus cum gratia cooperamur? CAM. Liberam potentiam consentiēdi vel dissentienti homini, ante aduentum gratiæ tribuo: tamen si iustè viuendi liberam potestatem non habeat. Sic enim præter ea quæ suprà dixi†, alibi Augustinus hoc declarat, inquit: Liberum itaque arbitrium & ad bonum & ad malum faciendum nos habere confiteri oportet: sed in malo faciēdo quisque liber est iustitiæ, seruus peccati: in bono autem nullus potest, nisi ab eo fuerit liberatus, de quo dictum est, Verè liberi eritis, cum filius vos liberauerit, ita vt liber sit consensus, qui gratia desistente ad

† De spiri. lit. c. 32.

† Iosue 24.

† Dixi sup. c. 3. & 4.

† Protestan-
tium argu-
menta.

† c. 3.

bonum executioni demandari non potest. Hæc enim distinctio omnia eiusmodi argumenta soluit. *Io. 8. & August.*

C A L. Omni igitur tempore Liberum arbitrium, sed diuerso modo habemus. **C A M.** Omnino sic illud habemus, vt in ipso quoque gratiæ statu voluntarium militem sibi Christus eligat: voluntarium quoque seruum Satan sibi auctoretur. & rectè: † *Amb. de sanc. et vita beata.*

C A M. Vt debilitatum Liberum arbitriū, languētis hominis instar, qui adiuuus sua potentia ambulat, bonum opus consummare queat. Et denique ne deinceps in hoc necessario hominibus molestus sis, Augustini sententiam alteram afferam, quæ gladium ad radicem ponit: cuius verba hæc sunt, Videte quomodo trahit pater: docendo delectat, non necessitatem imponendo. Hoc quidem audito, † *Aug. sup. Io. c. 6. trac. 26. col. 3.* præter reliqua, quæ attulimus, si vel Satan ipse dixisset Augustinum esse suum, protinus sileret. Sat est Augustini verissimas doctrinas, & scripturæ testimonia aperta tibi ostendisse, vt tacere debeas. Si autem adhuc contradicere volueris, cæteri iudicent bene id, an malè feceris.

Quid gratia agit.

CAPVT VII.

Cum Protestantes doctrinam suam falsam atque chimeris refertam conspexissent, tres nouas fabulas inuenerunt. Primam nimirum, peccato Adami sic ipsam naturam peccasse, vt ea deprauata & corrupta, Liberum arbitrium deinde extinctum fuerit. Alteram, vt illa quæ bona erat voluntas, in malam sic fuerit versa, vt non nisi malum necessariò eligere possit. Et tertiam, vt cum homo bonum, assistente gratia, operatur, prima mala voluntas deleatur, & nona bona creetur. Hoc consequens denique ex his deducentes, Liberum arbitrium titulum sine re esse.

CALVINVS. CAMERARIVS.

† *Martin. de ser. arb. arg. 1.*

† *Cöt. Pig. pag. III. & instit. pag. 24.*

† *De Eccl. dogm. c. 21.*

VR frustra aërem verberamus? Res enim in solo titulo consistens, Liberum arbitrium est: immò potius chimeram quædam, ceu titulus sine re, a vobis depictus. *Titulū sine re, Liberum arbitrium protestantes esse contēdunt.* **C A M.** Ah Caluine, non tibi hoc dicere religio est? **C A L.** Ré sanè sanctissimam propono, dum vobis non in nomine, quod Liberum arbitrium vocetur, sed quantum ad substantiam verbi attinet, contradico: quandoquidem deprauata natura, Liberum arbitrium exinanium fuit. **C A M.** Liberam viuendi rationem, liberamque voluntatem ipsi animæ à Deo traditas esse, Augustino subscribentes, omnes palàm fatentur: & qui nugatoriis ratiocinationibus isthuc labefactare conantur, vsque adeò cæci sunt, vt ne ista ipsa

m. ij.

quidem vana atque sacrilega propria voluntate se dicere intelligant. C A L. Assentior: sed sic per peccatum originale debilitati sumus, vt voluntatis nostræ vitium, non infirmitas, sed prauitas sit. C A M. Si prauitas, non autem infirmitas fuisset, quid Christus, qui animarum nostrarum medicus est, mēderi venisset? hoc enim animæ infirmitatem potius quam prauitatem esse commōstrat: vt ab eo sanetur hi, qui contriti corde fuissent, Augustino teste, cum ait, non de instituendis naturis, sed de sanandis agit. **Debilitatum itaque Liberum arbitrium Adami peccato fuisse non inficior: prauitatem autem naturæ dici, nego: quandoquidem etsi totus homo vitiatuſ sit, non tamen natura praua facta est, sicut nec natura peccauit, quia homo peccator prauus factus est. Et alio in loco, Malam arborem homo facit, quando se ipsum malum facit. & paulò post: Sanato autem vitio, nullum malum remanet: quia vitium quidem naturæ inerat, sed vitium natura non erat.** C A L. Paulus cum de natura humani generis concionatur, non infirmitatis dānat Liberum arbitrium, sed omnes inutiles esse pronūciat, auersos à Deo, & tyrannidi peccati addictos. C A M. Quonam modo peccato propter animi propensionē addicti simus, paulò post dicemus. † Hem, Caluine, adhuc liberam homini voluntatem inesse negas? C A L. Minimè negamus, quin maneat in homine voluntas, sed mala, quæ ad peccandum obnoxia sit. C A M. Palam Augustinus prædicat liberam

Naturam prauā propter peccatum factā esse negamus.

† De quātri. ani. c. 36.

† Ant. pag. 166. 167. et contr. Pigh. 88. 89.

† Isaia. 61.

† Psal. 146.

† De natu. et gra. c. 11.

† Hypo. li. 3. eol. 5.

† Corr. & gra. c. 6.

† Aug. de gra. Christi c. 19.

† C. 1. in Anti. pag. 166. 167. lib. 3.

voluntatem necessariò homini esse datam, vt rectè viuat, neque aliud magis in sua potestate ipsa voluntate hominem habere. C A L. Illam voluntatem in præmissis verbis Augustinus considerauit, quam Adam in statu naturæ integræ habuit. C A M. De triplici hominum statu, Augustinus tractat: Primo nimirum naturæ integræ, altero iræ ante gratiam, & tertio post adeptam gratiam. Qui si veram libertatem illam fuisse confitetur, quæ naturæ integræ tempore aderat: non propterea negat nos tempore corruptæ naturæ, Liberum arbitrium debilitatum habuisse. † Non opus est interprete, cum idem Augustinus semetipsum, & in eodem capite, & aliis in locis declarer, dum quid contra Manichæos, quidve contra Pelagianos illis in libris scripserit, recendogm c. 32. set. C A L. Fateor contra Pelagianos aliquid, quo ad gratiam Augustinum dixisse, itidem & contra Manichæos, in quantum Deum naturæ malæ creatorē accusabant: sed nihil ibi de Libero arbitrio in statu iræ dictum fuit. C A M. Propter eos disputationem illam susceptam fuisse Augustinus declarat, qui negabant, ex Libero arbitrio, mali originem duci: & Deum (si ita est) creatorem omnium naturarū, culpandum esse contendebant: quasi libertas in hominibus manere non possit, qua homines aut cum mala natura ad malum, aut cum bona ad bonum creati sunt. Hic sanè fons ille sine aqua est, vnde vos & cæteri hanc perfidiam negandi Liberum arbitriū haufistis. C A L. Gratia igitur opus est, vt liberam

In omni statu liberum arbitriū fuit.

habeat voluntatem ad opus iustitiæ consummandum. C A M. Omnino. C A L. Vbi tunc hominis voluntas, quæ roboretur vt ad boni electionem efficaciter aspiret? cùm renouari transformarique totam oporteat: quò deleta prima quæ mala erat, bona à Deo immittatur, ita vt aboleatur quod ex nobis est: & quicquid subiicitur, à Deo sit. † C A M. In duos simul incidis errores: alterū scilicet, dum putas voluntatem qua volumus, ex nobis non esse, sed omnino extrinsecus aduenire, in quo multis sacre scripturæ testimoniis conuictus iam fuisti. Alterū item, dum nouam voluntatem, deleta prima mala creare contēdis: in quo grauius erras. C A L. Sic me ipsum declaro, velle inesse homini ex natura: ex naturæ verò corruptione fieri, vt nisi mala possimus velle: esse igitur Dei donū vt bene velimus. † C A M. Fateor Dei donum esse vt bene velimus. Sed quis volendi modus? C A L. Voluntas ipsa, facultas ad volendum est: aut, si ita placet, substantia: malè & bene velle, qualitates, seu habitus, qui in potentiam transeunt. noui igitur habitus creantur, mutanturque. † C A M. Vide quid dicas, Caluine, ne philosophorum aures offendas. C A L. Quapropter? C A M. Tu quidem Caluine in libro cōtra Pighium in eodem loco, volendi facultatem, & substantiam, pro eodē capis: nōne? C A L. Ita est. C A M. Tu præterea dicis, eos habitus qui secundum te mutantur, in potentiam trāsire. C A L. Et hoc quoque verum est. C A M. Necessariò igitur sequitur in ipsa habi-

Deleri primam voluntatem malam, et bonam creari Protestantes contendunt.

Caluini philosophia.

† *Insti. pag. 36. 37.*

† *Sup. c. 2. et 6. i. prim.*

† *Insti. pag. 36. i. fin. et prim. 37.*

† *Cal. cont. Pigh. pag. 203.*

tuum mutatione, per quam volendi facultas mutatur ipsam substantiā mutari. C A L. Non sic animo concipio fieri nouum figmentum, aut creaturam nouam, vt abolita substantia priore, noua succedat. voluntatem enim nominatim commemoro, sicut est homini ab initio ingenita, semper manere. in habitu igitur, non in substantia esse mutationem. † C A M. Hac declaratione magis tuam doctrinā confundis: quandoquidem secundum te, vt accidens ad substantiam habitus sese haberent: & tunc excipere potero, vt quisquis vult, suapte voluntate eligat, promiscuè habitus mutando, eò quòd ipsa substantia intuenta est, quæ per diuersos habitus non mutatur. Inuentiones certè hæ tuæ nouæ sunt, quæ doctos viros fallere non possunt. Siquidem potentia propria, quæ in homine inest, à gratia quæ superuenit, præparatur atque sanatur. †

† *Cont. Pig. pag. 203.*

† *Aug. con. Iuli. li. 4. c. 3.*

3. CAPITIS SEPTIMI.

§. PRIMVS.

Bona vel mala voluntas quanam sit.

CALVINVS. CAMERARIVS.

† *Ant. sect. 6. c. 6. pag. 172. ex Aug. de bo. pers. c. 13. lib. 2. c. 23.*

VGVSTINVM vobiscum sequor, nō cogi homines inuitos gratia Dei, sed voluntarios regi, vt sponte pareant, & sequantur: ideo tamen quia voluntas ex mala, versā sit in bonā. † C A M. Modum ostendā, quo ex mala ipsa voluntas

m. iiij.

vertatur in bonam. CAL. Quem? CAM. Inspiratione, ac charitatis in cordibus nostris per Spiritum sanctum infusione†. Quid putas, Caluine, num sic † *Infrā li. 2. c. 1. & 2.* nouam voluntatem bonam creari, vt rem aliquam de nouo creatam præ se ferat? Minimè, immò potius potentia hominis debilitata, in qua Liberū arbitriū consistit, in aduentu charitatis, vt præmissum est, sanatur, roboratur, ac preparatur: vt homo gratia assistente non solum velle possit, verum etiam, vt propter hanc gratiam velit. CAL. Augustinum approbare soles, cum ait: Voluntas nostra perpetuò libera est, sed non semper bonat. ergo modò mala, modò verò, bona. CAM. Persæpe gregi tuo Augustinum adfiscere conaris, quem fingis te non intelligere. Rectè quidè Augustinus sentit non esse perpetuò bonam, quia actus elicitī bonam vel malam voluntatem faciunt. CAL. Quid itaque antequam hos actus eliciat, erit? CAM. Nuda potentia ad volendum. CAL. Voluntas igitur substantiam, absque bona vel mala qualitate tu consideras? CAM. Omnino. CAL. Nonne Augustinus miram rem esse ait, voluntatem dare, quæ in medio ita consistat, vt nec bona nec mala sit. siquidem aut iustitiam diligimus, & bona est: & si magis diligimus, magis bona: & si minus, minus bona est: aut si omnino non diligimus, non bona est. CAM. Mirum esse quòd non agendo possit in medio consistere, Augustinus inquit: non autem posse in medio tantquam aliquod indifferēs manere, Augustinus negat.

Voluntas minimè creatur, sed sanatur, preparatur, roboratur.

Aliud volendi potentia, aliud voluntas bona, aliud voluntas mala.

† *De corr. & gra. c. 10. & II. De gra. lib. arb. c. 15.*

† *De lib. ar. li. 1. c. 12. de pecc. mer. lib. 2. c. 18.*

† *De pecc. mer. li. 2. c. 18.*

Finge adultū nil cogitare, pone infantē, qui ratione huc vel illuc voluntatē flectere non potest: & tamē voluntatis substantiam retinent. Aliud ergo ipsa volendi potentia est, aliud voluntas bona, aliud voluntas mala, quæ actu bonum vel malum eligunt. Sic enim Augustino placuit, vt cum dicimus animum bonum, duo his verbis comprehendantur: aliud nimirum, quo animus est, aliud verò quod bonus†. Et alio in loco, Nec solam voluntatem, sed etiam bonam voluntatem iam habere confiteor†. quasi potentia hæc, tam charitatis exercendæ cum aduenit, quàm cupiditatis, dum mala concupiscit, radix esse possit: ita quidem, vt cor nostrum, tantquam quid medium, in vtrūque possit declinare†. Quæ intuens Augustinus, alibi sic ait: In hoc mysterio voluntatis suæ, posuit diuitias gratiæ suæ secundum bonam voluntatem suam, non secundum nostram: quæ bona esse non posset, nisi ipse secundum bonam voluntatem suam, vt bona fieret, subueniret. CAL. Negas ergo tu ipsam potentiam in se bonam vel malam esse? CAM. Quanquam affectio quædam malæ qualitatis in toto homine infirmo adest: non tamen (secundum Augustinum) substantialiter, sicut aliquod corpus vel spiritus manet, sed languoris instar. Sic enim & Ambrosio placuit, vt in gratiæ aduentu nouum figmentum minimè fiat, aut creatura nouat. & rectè, cum voluntas libera inter bona media connumeretur. & cum homo à malo se auertit, vt ad bonum veniat: vel

† *De ciui. Dei De lib. ar. li. 1. c. 12. De gratia Christi. 15. c. 19. Eod. lib. c. 24.*

† *De præde. Sanc. c. 18. Aug. de nup. li. 1. c. 25. Amb. de voca. gen. rium c. 3. Aug. de lib. arb. li. 2. c. 19. lib. 1. rera. c. 9. De lib. ar. lib. 1. c. 2.*

Affectio quædam malæ qualitatis in toto homine infirmo adest. In gratiæ aduentu nouum figmentum bonæ voluntatis minimè fit. Voluntas inter bona media.

Motus à ma-
la voluntate
re in bonâ,
vel contra
bonus vel
malus est.

contrà ab incommutabili bono declinat, vt com-
mutabili adhæreat, motus ille qui fit, bonus vel ma-
lus erit: ita vt inter stultitiam, qua peccamus, & sa-
pientiam, qua iustitias operamur, media quædam
affectio addit, quæ neque stultitia, neque sapientia
nominetur, donec alteri illarum accedat. Interim

† De lib. ar.
lib. 1. c. 12.

Anima po-
tètia ad bo-
nū vel ma-
lū indiffe-
rens.

verò ipsa animæ potentia post charitatem diffu-
sam in cordibus nostris ad bene vel malè volendū
indifferens erit: vt gratia comite eligere bonum
queat, ea verò desistente malum. Quæ rursus in-
tuens Augustinus sic alibi ait: Dedit nanque Deus
ipsi homini liberam voluntatem: sed nec bonā in-
fructuosam, nec malam voluit esse impunitam.

† De lib. ar.
li. 3. c. 12.
c. 24.

† De pecc.
mer. li. 2. c.
18.

† Aug. in
disp. 2. cōr.
Cresconiu
gram. li. 3.
c. 51. et cōr.
For. disp. 2.

† Athana-
si epi. ad Ro.

Voluntas nec
bona nec
mala ante
quàm actu
velit.
Caluini cō-
tradictio.

Qua? C A M. Augustinū alibi sequeris, voluntatē
nec bonam nec malā esse, antequā actu bonū vel
malum velit. C A L. Vbi hoc ego scripsi? C A M.
Quo loco cum Augustino, voluntatem nostram
equo sessorē non habēti cōparasti: qui si Christum
habeat, cōpositē illū regat. si verò Satanā, per inuia
rapiatur, multa Augustini verba silentio preteries.
C A L. Quæ. C A M. In vnoquoque nostrum vnus est
imperator, qui in corde fedet (Augustinus inquit)
Si bonus, bona iubet, & bona facit: si verò malus,
mala. Cū ibi sedet Christus, quid potest iubere

† Calī In-
sti. pag. 44.

nisi bonæ? Cū possidet diabolus, quid potest iu-
bere, nisi mala? Et post verba ista, sequentia sub-
iungit: In tuo enim arbitrio Deus posuit cui pares
locum, Deo, an diabolo: cui paraueris, qui possidet,
ipse imperabit. Sed hæc postrema verba, ne Libe-
rum arbitriū confitereris, (etsi Augustinū citasses)
preteristi, sciens non esse duas naturas, sicut Ma-
nichei tenebant, sed vnicā, ac talem, vt in ea modò
Satan, modò Dei spiritus vicissim, prout homo vi-
tam ducit, regnent, quemadmodum de Saule legi-
mus. Hæc sanè animaduertēs Augustinus, minimè
alio in loco dixit, Perdidit Adam bonam volunta-
tem & malam acquisiuit: sed sic ait, Per velle ma-
lum perdidit velle bonum. Quod perinde est ac
si diceret, quia actu voluit malum, perdidit actu
posse perpetuò eligere bonum: iuxta illud, Non
quod volo bonum, id ago, sed quod nolo malum.

† August.
Hom. 12.
tom. 10.

† Hypo. 3.
col. 3.

† Rom. 7.

† Mat. 12. c.

† Aug. in
disp. cōr.
For. col. 10
de ser. dom.
in mōte. c.
36.

† De gratia
Christi. c.
19. et cont.
Iuli. lib. 1. c.
3. & lib. 4.
c. 3.

Vis ab Augustino discedere? Dei filium saltē audi
cum ait, Aut facite vobis arborem bonam, aut ar-
borem malam. minimè per hanc metaphorā duas
naturas considerans, quæ neque duæ esse possunt,
neque ab homine ferit: sed bonam vel malam vo-
luntatem: quam homo ipse tunc bonam sibi facit,
quando Dei accipit gratiam: non vt se ex malo bo-
num faciat. Quibus verbis alio in loco Augusti-
nus auriga noster, vt non solum de ipsa potentia
Christi, bene volendi, verum etiam de actuali voluntate
bona vel mala ageret, sequentia addit: Quid opus
est quærere vnde iste motus existat, quo voluntas

Aut facite
vobis arbo-
rem bonam
aut arborem
malam.

auertitur ab incommutabili bono ad commutabile bonum: cum eum, non nisi animi & voluntarium, & ob hoc culpabilē esse fateamur†. Et paulò post: † *De lib. ar. li. 3. c. 1.* Morus autem, quo huc atque illuc voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra positus potestate, neque laudandus esset, neque culpandus. Ex quibus iam vides tunc bonam vel malam voluntatem habere nos, cum actu bonum vel malum eligimus: interim verò eam indifferentem ad vtrunque esse, Augustinum, tanquam gregis vestri ouem vnam, citasti. Augustinum te condemnantem audi: & sile si potes.

• CAPITIS VII.

§. SECVNDVS.

Naturam non esse deprauatam, sed infirmatam Catholici docent, cum homo totus infirmus factus est: proindeque Liberum arbitrium non esse extinctum, tametsi ad bonum sit debilitatum.

CALVINVS. CAMERARIVS.

NATVRA ergo, Adami peccato deprauata non fuit? C A M. Neque Pelagianis assentior, quibus placuit integram naturam, post Adami peccatum illaem permanisse: neque vobis subscribo, dum è regione hoc extremum defenditis, Adami peccato sic naturam corruptam fuisse, vt Liberum arbitrium oblitteratū sit: sed mediam viam eligens, Augustinum sequor, qui sic ait:

Natura quippe hominis prius inculpata, & sine villo vitio creata est. Natura verò ista hominis, qua vnusquisque ex Adam nascitur, iam medico indiget, quia sana nō est†. C A L. Quis morbus? C A M. Langor naturæ est. C A L. Quis iste langor? C A M. *Langvor nature.* Quidam inordinata dispositio, proueniens ex dissolutione illius harmoniæ, in qua consistebat ratio originalis iustitiæ, ita vt natura in se bona sit, sed

† *Ad Rom. 7.* propter vitia carnalia carnis langueat†. C A L. Ego verò totam hominis naturā vitiosam esse doceo†. C A M. Quid ad rem, quòd tu sacræ scripturæ testimoniis in hoc destitutus, contrarium docere velis? C A L. Augustinus planè est, qui sequentia verba scripsit: Noli putare te aliquid operari, nisi inquam

† *De pecc. mer. lib. 3.* malo est. & alibi: Sicut spiritus vitæ in Christo regenerat fideles: itidem corpus mortis in Adamo genuerat peccatores. Hæc carnalis est generatio, illa spiritualis.† C A M. Aliud est asserere naturam prauam esse, quod nos negamus: aliud verò cōsiderare, vt defectus ille peccati, culpa seu reatus, aliquod naturæ detrimentum attulerit: vt hos malos fructus sola producat, donec gratia comite, à qua sanatur, homo ipse sanetur, & bona operetur.

† *Aug. psa. 142.* Et hoc, Paulo authore, acceptamus†: cui etiam placuit per legem, cognitionē dari peccati: per fidem, gratiam impetrari contra peccatum: per gratiā, sanationem animæ: per Liberum arbitrium, iustitiæ dilectionem: per iustitiæ dilectionem, legis operationem.† C A L. Augustini verba, non autē Pauli,

n. iij.

hæc sunt. CAM. Finge Paulū à re audire dicentem,
 Per legē cognitio peccati†. Iustitia autem Dei per
 fidem Iesu Christi†. quod perinde est, ac si diceres,
 Per fidem impetratio gratiæ: per gratiā sánatio a-
 nimæ à vitio peccati, iuxta illud Pauli, Gressus re-
 ctos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis
 erret, magis autem sanetur† ab eo qui missus est, vt
 sanet contritos† & hoc spiritus sancti ope: quo ad-
 ueniente dicere fas est: Vbi spiritus, ibi libertas†, ea
 libertate, qua Christus nos liberauit†: vt liberati
 Deum qui nos sua charitate dilexit, & nobis, vt ip-
 sum eiúsque iustitiam redamare queamus dona-
 uist†, ex toto corde diligamus, amando autem Deū,
 & proximum propter eum, legē impleamus†. Hæc
 enim vbi rectè gustaueris, consonantia quadā Au-
 gustinum, Christum, & Paulum eadem loqui pro-
 tinus dices. Alio autem loco sic Augustinus ait:
 Quid hoc ad rem? Vitia carnis contraria sunt vo-
 luntati hominis. non natura accusatur, sed vitiis
 medicus quæritur†. Et non longè pòst: Vitium est,
 non natura. CAL. Minimè in hoc Augustino as-
 sentior. CAM. Vbi tu legisti fomitem aliquid sup-
 posituè, vt ita loquar, supponere? CAL. Quem
 authorè habes vt non supponat? CAM. Ipsam in
 primis rationē propono, quæ docet originalis pec-
 cati culpam effecisse, vt homo originale iustitiā per-
 deret: qua desistente, nihil in homine generatur:
 cum carere aliquo, nouam generationem alterius
 minimè præsupponat. CAL. Nónne aliquid sup-

*Fomes nil
 supposituè
 supponit.*

† Rom. c. 3.
 † Rom. c. 3.

† Hebr. 12.
 † Luc. c. 4.
 10. 12.
 † 2. Cor. 3.
 † Gal. 4.

† 1. Io. 4.
 † Rom. 13.

† De natu.
 & gra. c.
 54.

ponere est, cū reatus loco iustitiæ subrogatur?
 CAM. Aliquid fieri reatum subrogando, quantum
 ad id, quod naturæ est, assensio: sed proinde ipsam
 naturam in aduentu reatus prauam fieri, hoc verò
 nego. Pro quo, si satis non sint, quæ suprā cita-
 ui, Augustinum cape, qui in suis Hypog. sic ait:
 Malum velle, minimè tanquam congenitum ma-
 lum in homine adest, sed ex accidenti desiderio
 prauo†. CAL. Minimè Augustini liber ille est. CAM.
 Quo authore, loqueris, num Erasmo? Detecta iam
 illius iniquitas est: vt minimè suis nugis Augustini
 opera deinceps possit obscurare. Sed quid si Augu-
 stini non esset, nū id ipsum Augustinus in coacer-
 uatis à me locis non sentit? Fac hæc ita nō esse Cal-
 uine, num tu id ipsum alia via non confiteberis?
 CAL. Absit. CAM. Ain tu, non naturalia, sed su-
 pernaturaia Adamū perdidisse? CAL. Illos dunta-
 xat naturæ affectus remansisse aio, qui in hominē
 naturaliter cadunt†. CAM. Poterat homo liberè
 Satanę tūc tentati cōsentire, & à iustitia discedere?
 CAL. Res ipsa docet. CAM. Et hoc à natura? Si-
 quidem Deus peccatum non fecit. CAL. A na-
 tura. CAM. Quum ergo à natura, non autē à Deo,
 ipsi homini discedere à iustitia, atque peccatum
 eligere tributum fuerit: necessariò sequitur hanc
 electionem ad peccandum, quæ naturæ inerat, se-
 quens peccatum non abstulisse: tamen si malis tātis
 ipsa natura propter Adamī peccatū agitata fuisset.
 Hac quidem sola ratione vbi Augustinū negares,
 n. iij.

† Hypo. 3.
 col. 3.

† Cōt. Pigh.
 pag. 17.

*Electio quæ
 secundū na-
 turam est,
 peccato A-
 dami perdi-
 non potuit.*

euentiffimè pateret Liberum arbitrium validiffimum ad malum nos habere, quod naturæ inerat. ad bonum autem, quod gratiæ, quæ supra naturam est, Adamus habebat, debilitatū, gratia deficiente manere, non autem extinctum esse: quandoquidem conſentire & diſſentire noſtrum eſt, cum gratia aduenit. bonum item velle, nobis adiacet, quanuis perficere non inueniamus.† C A L. Malè ergo peruerſam eſſe voluntatem Auguſtinus inquit? C A M. ſup.

Cum totus homo peruerſus ſit, peruerſam habeat voluntatem neceſſum eſt: non autem quòd noua voluntas in ſe peruerſa, tanquam nouum figmentum generetur.† C A L. Præuenitur autem medicina, id eſt Chriſti gratia, vt ſanetur, reparetur in eodem vitiata, atque præparetur voluntas. Auguſtinus in ſuis Hypog. inquit: Ergo ipſa voluntas vitiata eſt. C A M. Paulò antè (quia obſtabāt) libros Hypognoſticôn, Auguſtini eſſe negabas: nunc verò cum iuuare putas, Auguſtini illos eſſe ais. & hoc quis non rideat? Sed condonem tibi iſtud, modò eiufdè Auguſtini memor ſis, cum ait: Arbitror ſanè nonnullos tardiores in quibuſdā locis librorū meorum opinaturos, ſenſiſſe me, quod nō ſenſi, aut non ſenſiſſe quod ſenſi: quorum errorè mihi tribui non debere quis neſciat? ſi velut me ſequentes, neque apprehendètes, deuiauerint in aliquam falſitatem, dum cogor per quædam denſa & opaca viam carperet. Admonens nos, ponderanda, non autem deglutienda, aut deprauanda eſſe verba ſua. Si-

*Quomodo
hominis vo-
luntas per-
uerſa dica-
tur.
Librū Au-
guſtini, qui
contra Cal-
uinum eſt,
ipſe negat.
eiuſdem de-
inde, cū pro
ſe aliquid
afferre pu-
tat, Augu-
ſtini eſſe cō-
fiteatur.
Præuidit
Auguſtinus
hos futuros
Proteſtantes
qui ſuos li-
bros deprauare clabo-
rarent.*

† *Diximus.*

† *C A M. ſup.*

† *Hypog. 3.
col. 5.*

† *Cōtr. Pig.
pag. 103, ex
Hypog. li. 3.
col. 6.*

† *De Trini.
li. 1. c. 3.*

quidem Auguſtinus minimè dicit, in ea: vt volūtas in ſe vitiata ſit, & de nouo mala voluntas creata: ſed, in eo, id eſt homine, qui totus infirmus factus eſt, vt ſuprà declaratum fuit. C A L. Quid ſi ego vnum Auguſtini locum in medium promam, vbi palàm ipſe fatetur naturā prauā eſſe factam? C A M. Retractaſſet ſe Auguſtinus, ſi hanc ineptiam dixiſſet, qui alibi expreſſis verbis declarauit integram naturam prauam factam non eſſe, ſed vitiatam & damnatam per peccatum fuiſſe.† C A L. Hæc Auguſtini verba ſunt: De vitio hîc agitur, quo eſt deprauata natura bona, cuius vitij author eſt diabolus: non de naturæ ipſius bonitate, cuius author eſt Deus, qui neque ab ipſa vitiata deprauatâque natura ſuam abſtulit bonitatem.† C A M. Nōne iuſtè Auguſtinus paulò antè conqueritur, quòd non intelligendo, in varios errores multi incurrerent. Ille quidem eſt, qui ſi dixit, Vitiata eſt natura: alio in loco dixit, Sed vitium natura non erat.† qui & nunc dicèdo naturam vitiatam & deprauatâ eſſe, minimè intelligit naturam ipſam prauā eſſe. Hæc quidem cauſa eſt, cur tantopere erres, quia putas voluntatem infirmari, vel voluntatem ſanari: non autem ipſam animam, totūque hominem ſanari atque infirmari ſeu vitiari: in quo potètia ad bene volendum, vel debilitatur vel corroboratur, ita vt ſanato vitio, nihil mali adſit.† & rectè: quandoquidem idem Deus, qui naturas bonas cōdidit, faciliùs ex malis, quando vult, illas bonas, ſanādo hominè,

† *Enchi. c.
II. c. 12.*

† *De nup.
li. 2. c. 9.*

† *De gratia
Chri. c. 19.*

† *Enchi. c.
II.*

facere potest. sic enim loquendo, bonam voluntatem in homine adesse intelligimus, quando infirmam vel sanatam potentiam ad bene volendum habemus, ut gratia operante deinde homo bonum velit, & cum eadem gratia cooperetur: à qua sententia diuertere non potes. C A L. Quapropter? C A M. Siquidem Augustinum tu sequeris, ut hanc desuper accipiamus bene volendi potestatem, cum preparatur à Domino voluntas. Per quæ belle confiteris in aduentu gratiæ, voluntatis preparationem, in ipsa volendi potentia considerari, ut nostrapte voluntate velimus. C A L. Non puto hæc me scripsisse. C A M. Sic enim Augustinum sequens, libro tertio contra Pighium, inquis: Hanc quoque ad bene viuendum desuper accepimus potestatem, cum à Domino preparatur voluntas. Audi potestatem. Putasne Calvinus, hac via te posse probare, Adami peccato Liberum arbitriū extinctum penitus fuisse? Audi, quæso, quid deinceps Augustinus subiungit. Atque hinc sic hominem cecidisse, ut naturæ bonum perdiderit, pariter & arbitrii vigorem: non tamen electionē. Obserua verba ista, ut naturæ bonum, hoc est iustitiam originalem perdiderit, quod bonum naturæ datum, non autē natura erat. Obserua quoque & illa verba, arbitriique vigorem. Siquidem non dixit integrum arbitrium perdidisse, immò potius quod electio, quam tu supra negaueras, remanserit. perspicue demonstrans debilitatum duntaxat Liberum arbitriū.

De Ciuit. Dei lib. 12. c. 8.

Hypo. lib. 3. col. 5.

Hypo. 3. col. 5.

† Pag. 100.

† De Eccl. dog. c. 26.

† Sup. c. 5. §. 1.

Caluini cōtradictio.

Electio.

Natura bonum, id est iustitiā originalem Adami perdidit.

trium fuisse: tamen electionem liberam ad velle, non autem ad posse haberet. deinde verò, quare electio ipsa homini relicta fuerit, addit: Ne non esset suum, quod deuitaret peccatum: nec meritò non indulgeretur, quod non arbitrio diluisset. Sed quid ultra Augustinus docet? Nempe idem Liberum arbitrium debilitatum iam, gratia adueniente bonum operari, inquit: manet itaque ad quærendum salutem, arbitrii libertas, id est rationalis voluntas: sed admonente prius Deo, & inuitante ad salutem, ut vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est inspiratione Dei. Ita quidem, ut bene agere, vel non labi, à bono naturæ, vel meriti, sollicitudinis nostræ & cælestis adiutorij pariter sit: labi verò, potestatis nostræ & ignauitatis. Atque id ipsum in libro de Spiritu & litera confirmat. Vis ut amice, id quod verum est, tibi dicam, Calvine? C A L. Dic. C A M. E. Equidem erubescens ista scribo, quod putem me naufragam quandam in animis lectorum, duas ob res excitare: tum quod tecum de re tam peruulgata & trita concertare longissima disputatione constituerim: tum quod nil aliud, nisi Augustinum in ore habere cogar, quem tibi patronum esse prædicas: ut iudicem te condemnantem, illum esse animaduertas. Quod si id mihi accidit, quid de te dicere debeam, qui iudicem vindicantem, à patrono non discernis, tu ipse, qui prudens es, iudica.

† De Eccl. dogm. c. 21.

† vt sup.

† vt sup.

† c. 4. §. 8.

Liberū arbitriū gratia assistente eligit bonum: ea verò desistente, malum.

CAPVT OCTAVVM.

Gratia non intromittitur, homine adulto nihil agente, qui potest illam nolle, & semetipsum, ne illam consequatur, impedire.

CAMERARIVS. CALVINVS.

*Inspiratio-
nes absque
nobis ani-
mā intrāt:
consentire
tamen no-
strū est.*

QVEM in modum gratia, cum infunditur, hominis animam intrat? an homine etiam nihil agente? CAL. In potestate nostra non esse, quin inspirationes Dei in mentem veniant, Augustinus inquit. CAM. Mox tamen addidit, Sed consentire vel dissentire, propriè voluntatis officium est. Siquidem hominis est salutaribus inspirationibus, vel Satanæ suasionibus libero cum arbitrio acquiescere: interim verò Christus extrà manens, sic ait: Aperi soror mea: ecce sto ad ostium, & pulso. Siquis audiuerit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illū, & cœnabo cum illo. Audi, aperuerit. CAL. Fateor Christum pulsare: sed pulsandi modus iam expressus est: quippe cum voce & exhortatione nos sollicitet. Sed qui mentis oculos aperit, vt intelligatur: ipse & corda aperit, vt exaudiatur. Quid igitur est hominem aperire? monitionem corde recipere, & exhortationi obedire, scriptura dicente, Aperi domine oculos meos. CAM. Accipiat igitur, obediâtque necessum erit, quæ absque proprio consensu perfici ne-

† De spiri.
& lite. c.

34.

† De Eccl.

dogm. c. 21.

† Aug. in

Homel. 12.

tom. 10.

† Cant. c. 5.

Apoc. 3.

† Instit. c. 2.

Anti. sect.

6.

queunt. CAL. Vnde ista humanæ voluntatis docilitas, vt homo se Deo obsequentem præbeat, cum idipsum obedire, Dei donū sit? CAM. A Deo obedientia est, qui virtutem infundit: sed non absque hominis arbitrio libero, Augustinus inquit. Sic enim verba Ioannis docent, qui minime dixit, pulsabo, & si homo non audiat, intrabo: sed pulsare se prius ait, hominem verò audire: nec proinde tamen intrare, nisi homo audiens, ianuā aperiat. CAL. Falso igitur Augustinus dixit, omnem virtutem infusam bonam qualitatem mentis esse, quam Deus in nobis, sine nobis operatur. CAM. Gratiam & gloriā à solo Deo dari, omnes scripturę testantur, iuxta illud Pauli: Gratia enim saluati estis, per fidem, & hoc non ex vobis. ita vt rectè alibi dicat: Quid habes quod non accepisti? At si quæras, vnde ista? Continuo respondere cogimur: Quia solus Deus absque homine ipsum prædestinavit, vocauit, & vsque ad animę ostium peruenit, vt in proprio Spiritus sancti tēplo habitaret: in quo nihil adhuc homo præstat, nisi quia luminis prætereuntis instar, animæ oculus, ratio nimirum ipsa, id quod ei offertur, intelligit. Sed quid totū istud, vbi homo ea quæ offeruntur, non aduertat, quādo aduertendo dicere potest: Recede à nobis, quia scientiam viarum tuarum nolumus? Nam & alio in loco scriptura dicit: Dedi illi tempus, vt pœnitentiā ageret, & noluit pœnitere à fornicatione suat. Siquidē Dei donā homo ipse accipere nō potest, nisi

*Obedientia
Dei donū,
quæ homi-
nis consen-
su præsta-
tur.*

*Quomodo
illud intel-
ligatur, vir-
tutem sine
nobis in a-
nimam in-
fundi.*

*Quomodo
inspiratio-
nes homi-
nis animā
inrent.
Pars testi-
moniorum
quibus pro-
bamus ho-
minem pos-
se resistere
gratiam ob-
latam.*

consensum suum præstet, Augustino dicente: Nemo cogitur accipere, nisi velit†. Quo fit ut virtus, † *De spiri. et lit. c. 34.*
 solius Dei infundentis sit: opus autem à Dei gratia, & hominis simul perfectum: quemadmodum paulò post dicemus. Tu quidem id ipsum in libro Institutionis confiteris†, quando Petri exemplum affers, quòd ei inspiratione donum fidei datum fuerit: & tamen Petri consensus, qui suapte voluntate Iesum filium Dei viui confessus fuit, accessit: quem Christus remuneravit. C A L. Pelagianum est, asserere gratiam non aduenire, nisi homo aduentui illius consentiat. C A M. Omnino, si quasi per partes hominem cum Deo agere, dum gratiã infundere vult, intelligamus. Solus enim illam infundit: sed infundere & acceptare, ut saltem non contradicendo, in anima habitet, duo diuersa sunt. quandoquidem si homo adiuuare animum non potest ad intellectum nitentem, non impedire satis est †: † *Aug. de immor. animæ. c. 1.*
 Propheta testante, cum ait, Dominus mihi aurem aperuit (in quo consistit primum) ego autem non contradico†: quod est secundum: ut tacitè saltem † *Esaiæ. 50.*
 non cõtradicendo, prout poterat, gratiã acceptasse videatur. C A L. Quis Dei voluntati resistere poterit? C A M. Sic enim velle & nolle in hominis potestate Deum posuisse Augustinus inquit, ut diuinam voluntatem non impediatur, nec superet potestatem: quando ex his, quæ homines plerunque nolunt, facit ipse quæ vult†. C A L. Optio tibi nunc † *De corr. et gra. c. 14.*
 datur: vtram mauius partem, elige. Si enim dixeris

Caluini cõ
fessio.

Voluntati
Dei quis re
sistere po
test?

hominis voluntatem gratiæ aduentum præcedere, Pelagianus eris. Si verò eam, dum gratia infunditur, cum Deo concurrere, & hoc quoque Pelagianum, quasi per partes agant. Si autem quòd homo post gratiam infusam consensum præstet, & tunc Deo resistere nequit. C A M. Primam gratiam perpetuò præuiam inesse, voluntatem verò nostram pedissequam † persepe confirmauimus. Alterum itè, quòd non quasi per partes, sed simul cum gratia cooperemur: in quo prima causa Deus est secunda verò homo, palàm profitemur†. Tertium autem, duas ob res male à te cõsideratur. Primù, dum minimè cogitas non priùs gratiam (sicut Ambrosio placet) infundi, quàm Deus hominem non contradicentem cernat, hoc est ut in illum gratiam infundat, quem suæ vocationi assensurum præsciat†. C A L. Ambrosium nego. C A M. Iam iam que an illù negare possis, lectores iudicabunt†. Alterum item, quia non cõsideras in illo quoque momento, dum Deus ipse gratiam infundit, liberum esse hominè, qui operante Deo, operatur & ipse: ita ut Deo mouente, suapte voluntate libera moueatur homo: & eo cõsentiente, nec aliter, gratia infundatur†. C A L. Solus Augustinus loquitur. C A M. Propheta testatur, quòd Deus mundans, non facit innocentem†. C A L. Quid istud? C A M. Facere innocentem esset, si hominem, qui impius erat, non consentientem, solus Deus innocentem, aut natura sanctum faceret: ita quidem, ut tametsi possit, non eo modo im-

† *Epi. 105. 106. ad Bonif.*

† *Infrà. c. 10.*

† *Ambr. ad Rom. c. 9.*

† *Lib. 4.*

† *De gra. et lib. arb. c. 21.*

† *Nahum. c. 1.*

Cur Deus mundando non faciat innocentem.

pium iustificare velit, sicut Adamū in iustitia creauit: immo potius hoc aliud existimauit, vt quomodo homo propria voluntate serpentis vocem audiuit, eodem Dōminū vocantē vt resurgat, audiatur. In manu cōsiliij sui illum, gratia assistente, reponentē, vtrum oblatā virtutem accipere, eaque bene vti, an ipsam excludere velit. Et sicut per inobedientiam peccatum intrauit, e contrario per obedientiam saluaretur. Ad hæc, verba Eliæ, atque Elisæi cōsideremus, quando exhibito pallio, relictis bobus, Elisæus dixit: Oscule, oro, patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te. Ad quem Elias Vadē, & reuertere. quod enim meū erat, feci tibi. In potestate Liberi arbitrij sui illum relinquens, an oblatam gratiam in pallio susciperet, vel respueret. Quibus fortasse rationibus motus Augustinus, præclare scripsit: Qui fecit te sine te, non iustificabit te sine te. CAL. Interrogandi comma in Vaticana bibliotheca scriptum legitur: C. A. M. Histronibus mendacium hoc, comœdiæ illius author, qui hoc vanum subterfugium inuenit, persuadere facillimè poterit, doctis autem viris nequaquam. Siquidem si ita esset (quod negamus) vel nunc fortassis aliquis Lutheranus interrogatoriū hoc adderet, minimè vni codici magis, quàm decem millibus standum esset: præsertim cum facillè Augustino dicere fuisset: Qui creauit te sine te, iustificabit te sine te: & minimè negatiuam, non, addere: vt inde interrogandi comma ponere cogeretur. Sibine ipsi Au-

*In manu
hominis est
gratiam
velle.*

*Qui fecit
te sine te,
non iustifi-
cabit te si-
ne te.*

*† Distinc.
45. c. de In-
dæis.*

*† Amb.
Epi. 71.*

*† Reg. 3 c.
19.*

*De verb.
Apost. ser.
15.*

gustinus contrarius erit, qui alio in loco sic ait, Quomodo autem iustificat impiū nisi credentem & confitentem: quia corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Ille idem Augustinus certè est, qui alio in loco dixit, Qui contradicit, quomodo poterit iustificari? Siquidem fieri non potest vt nolētes credant. Ecce mi Caluine, quod discipuli vestri peruenerint, vt volentes Augustinum vestrū facere, cum semel tantum hoc Augustinū dixisse putassent, illū falso transcribant. Vester quidē Erasmus typis præfuit, quando Augustini opera impressa sunt, & interrogationis cōma haudquaquam apposuit, tamen multa falsa, tanquam Augustini censor, qui certè non erat, reliquis addiderit, quemadmodum nos alio in libro, quem in Erasmi hac de re scripsimus, perspicuè docemus.

*† Aug. ps.
34. et de spi.
et lre. c. 5. 9
† Super. Io.
c. 8.
† Aduer.
Pela. c. 19.*

*Falso Au-
gustinum
Protestan-
tes descri-
bunt.*

CAPITIS OCTAVI.

§. PRIMVS.

*An homo, vt materia, se habeat in gratia infusione, vel suo consensu, non nihil agendo, illam acceptare dicatur is, qui potens est eam respue-
re, & non repugnat.*

CALVINVS. CAMERARIVS.

*† Lib. 3. cōt.
Pigh. pag.
10.*

o c si clarius exponi tibi velis, sic ha-
be: instar materiæ esse in homine vo-
luntatem, quæ gratiæ operationi sub-
iecta sit, vt ab ea formā accipiat. C. A. M.
Nonne Augustinus alibi dicit, Nec gratiam sine
que gratia.

p. i.

Libero arbitrio, neque Liberum arbitriū sine gratia
sufficere? C A L. Fateor, sed non alio sensu, nisi vt ^{† De pecc.}
Deum in homine, non sicut in lapide operari si- ^{mer. li. 2.}
gnificet. † C A M. Negas tu Caluine, in homine se- ^{c. 5.}
cūdam naturam natam ac dispositam ad volendū, ^{† Cōt. Pigh.}
voluntatem adesse? C A L. Hoc quoque fateor: sed ^{pag. 10.}
voluntatem esse aio, quæ naturæ vitio praua sit &
contorta. C A M. Chimæra hæc iam exclusa fuit. ^{Suprà c. 7.}
C A L. Sit voluntas à natura, quæ non creatione, sed ^{in princip.}
fánatione bona fiat: num Deus tunc illam non fa-

nat? C A M. Vtique. C A L. Hoc ergo Augustinus
sensit, nempe sine Libero arbitrio non esse locum
gratiæ. At si rationem quæras, respondere euesti-
gò cogimur, quia Libero arbitrio, voluntas fan-
natur: & in voluntate sanata, tanquam in ma-
teria, deinde gratia agit. C A M. O bella expo- ^{† Cōt. Pigh.}
sicio, qua Augustinum palàm negare te nō pudet, ^{pag. 110.}
cū inquit: Voluntas humana non tollitur, sed ex
mala vertitur in bonam, & cū bona fuerit, adiu-
uatur: † ita vt præparetur potiùs voluntas: & qui ^{† De gra. et}
boni aliquid eligat, paternis inspirationibus, suo- ^{lib. arb. c.}
rum ipse tangat corda fidelium. non autem vt in ^{20.}
eo, tanquam in materia agat. Quid hoc est Cal- ^{† De Eccl.}
uine? vt liberum homini arbitrium des, quo homo ^{dogm. c. 26.}
gratiam impetret: gratia verò adueniente, quæ per-
ficit naturam, illius defectus supplendò, & eundè ^{† Tho. 1 q. 1.}
hominem liberiorem faciendò, illud perdat? Do- ^{8. 2.}
minus enim, dicit, Veri liberi eritis, si vos filius libe- ^{† De spirit.}
rauerit. Nōne fabulæ vulgares ac notæ omnibus ^{† lit. c. 30.}
^{† 10. 8.}

*Protestan-
tiū sophis-
ma, vt in
sanata vo-
luntate tan-
quam in
materia
Deus agat.*

*Caluini so-
phisma.*

istæ sunt? nam hoc Augustinus sensit, qui offen-
dere potiùs vult, nil gratiam agere, vbi Liberi arbi-
trij consensus desit. sic enim & Damasceno pla-
cuit: quod tametsi quispiam per motum Liberi arbi-
trij, diuinam gratiam nec promereri, nec aduo-
care possit: possit tamen se ipsum impedire, ne
illam recipiat. C A L. Quo authore Damascenus?
C A M. Paulo: qui ait: An ignoras quòd benignitas
Dei ad pœnitentiam te adducit? Ecce Dei gratiæ
oblationem hîc cernimus. Sed quid continuo sub-
iungit? Tu autem secundum duritiam cordis tui
thesaurizas tibi iram. C A L. Hypocritis ibi Pau-
lus loquitur. C A M. O quàm pulchrum diuerticu-
lum hoc quoque est! quid, si hypocritis loqueretur,
num peccatores in ipsa hypocrisis peccantes tunc
non vocat? num ipsi vocati iam, gratiam negligē-
tes iram non thesaurizant? C A L. Nulli hypocritæ
Deus spiritualem regenerationis benedictionem
offert: tametsi multis benedictionibus indifferen-
ter iustos ac malos prosequatur. C A M. Et hoc
quoque diuerticulum satis bellum. Negas fortasse
omnibus gratiã suam Deum porrigere. C A L. Non
nisi electis dicimus exhiberi. C A M. Cæteris di-
missis scripturis, hanc vnã, ad excludendum hoc
nouum philosophandi genus, afferam: cui si respō-
dere poteris, mox tacebo. Dic, amabo, quid aduer-
sum Malachiam excipis, cū inquit: Nunquid non
vnus est pater omnium nostrū? C A L. Vt demus,
hîc non Abraham, sed Deum intelligendum esse:

Rom. 2.

*† Cal. cont.
Pigh. pag.
190.*

*† Cōt. Pigh.
in loco cita-
to. pag.
109.*

† vt sup.

† Matth. 2.

*Protestan-
tium cauil-
latio, vt e-
lectis dun-
taxat gra-
tia offera-
tur.
Omnibus
gratiam of-
ferri etiam
discolis: sed
hominem
impedimē-
to esse, ne
gratia in-
eret.*

p. ij.

nunquid non de Israël, hoc est de particulari & electo Dei grege, propheta loquitur? C A M. O quam bellissimum hoc vltimum refugium. num omnes Israëlita prædestinati? C A L. Minimè. C A M. Nū partem Israëlitarum Christus hypocritas esse non dixit? C A L. Omnino. C A M. Ergo reprobos vnà cum electis vocauit, & illorum patrem Deum esse Malachias testatur, qui simpliciter absque his tuis chimæris loquitur. C A L. Quas tu chimæras vocas, veram Christianam philosophiam ego esse arbitror. C A M. Neque philosophia Christiana est illa, quæ scripturæ testimonium aliquod vel vnum saltem orthodoxum scriptorem non habet: neque etiam naturalis, si nec ratione saltem mouetur. si tamen hoc audire placeat vt dicamus, Caluini opinio contra omnes hæc est: libenter hoc prædicabo. Satis sunt ista, vt scias Deum, qui omnes Israëlitas vocauit, omnes Christianos sua æterna prouidentia vocare: non autem omnes prædestinare secundum propositum voluntatis atque præscientiæ suæ: nos autem iram nobis thesaurizare, quemadmodum fusius explicauit in libro de prædest. Sed vis manu tangere quomodo Deus reprobos quoque vocet: ipsi autem iram in vasis iræ in diem ire thesaurizent? Verba Domini expendi quando discipulis dixit: Intranses autem in domum, salutate eam, & dicite domino domus: Pax huic domui. & si quidem domus fuerit digna, veniet pax vestra super eam. si autem non fuerit digna, pax vestra

† *Mat. 10.* reuertetur ad vos. vbi perspicuè Dei mandatum cernis, vt indignæ quoque domus vocentur. At si quæras quomodo indignæ? Eo nimirum modo, quæ Paulus & Barnabas ostendunt, quando dixerunt: Vobis prius oportebat loqui verbum Dei: sed quia expulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes. Et Stephanus: Duræ cervicis, incircuncisi cordibus. vos semper, sicut patres vestri, Spiritui sancto resististis. Vbi bellè † *Acto. 7. f.* vides illum indignum esse, qui resistit. Venit namque Ioannes Baptista, vt omnes crederet per illum, potestatemq; filios Dei fieri acciperent: non tamen omnes, saltem temporaliter Iesum acceperunt. Venit quoque lux ipsa Dei, quæ in tenebris lucet: sed tenebræ illam non comprehenderunt. Alioquin scripturæ vbique proclamarent, Tota die expandi manus meas ad populum contradicentem. Vocauit, & renuistis. Gladio corruetis, eo quod nolulistis acquiescere domino. Quoniam indurastis cor vestrum, & nolulistis obedire Domino. Omnia hæc mala eueniunt vobis. Ex te perditio tua Israël. C A L. In his sententiis minimè de Libero arbitrio agitur? magis autem quomodo suo, non alieno vitio Israëlita puniantur? C A M. Miror Caluine quid tibi venerit in mentem, vt sic respondendum putes, cum duo ista esse videre possis. Primum vt Libero arbitrio ibi ostendatur: & secundum, vt expendamus inuitis nobis gratiâ non intrare: quæ ex æquo in citatis scripturis probantur. Sed vt os

tibi obstruam, dabo Liberum arbitriū ibi non probari: modò respondeas, si potes, an Dominus illos vocauerit, eiusq; gratiā Spiritus sanctus porrexerit, ipsi verò cōtradixerint, Spiritui sancto resisterint, ita ut lux in tenebris illuxerit: sed propter obicem ab illis positū, lumen in mediis tenebris lucens, extinctū in eis fuerit. Dixerim me daturū, ibi Liberum arbitriū non probari: non quia ita sit, sed quia alibi per eundem modū loquendi facile probatur. CAL. Vbi? CAM. Verba illa considera, quæ Deus Moyſi dixit: Vſquequo non vultis custodire mandata mea? Vbi Liberum probatur arbitrium. Siquidem oblata aliqua re, qui non vult, & velle quoque secundum Augustinum potest. Ad rem redeamus Caluine; & testimoniis scripturæ à me citatis responde. CAL. Vestrum magistrum sententiarum ego afferam, quem Scotus sequitur, dum verba illa, Quotiens volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluiſti? hunc in modum intelligunt, nempe, ut nolentes congregauerit. CAM. Contradicentes ac nolentes Deum vocare, atque ignorantes docere, sic intelligimus: quippe, ut qui antè, dominum ad hostium stantem audire nolebant, oblata gratiæ, dum trahuntur, cōsentiant, vel saltem non contradicant, sponteque discant. Sic enim Paulus, qui prius contradicebat, viso lumine, dixit: Domine quid me vis facere? quapropter minimè litera dicit: Quotiens volui congregare vos voluntate cōsequenti, & noluiſtis: sed

Quoniā is qui nolle potest, et velle quoque habet: proinde & liberum arbitriū habet.

† 2. Cor. 4.
† Io. 1. Pro-
uer. 20.
† Exo. 17.
† Aug. de
actis cum
Fœlice, c. 5.
de grat. &
lib. arb. c. 3.
in fi.

gallinæ similitudinem affert, quæ pullos non cogit, sed suavi materna voce filios allicit, quasi hunc in modū vocatis: robur gratia addat, ut veniant. Ecce, mi Caluine, quò superbia vos Protestantes ducat. Putabas sanè tuo Antidoto omnem authoritatem Synodo Tridentinæ ea ratione auferre, quia discipuli tui te loquentem libenter audirent: parum animaduertens reliquos has tuas adinventiones irrisuros. sic enim & Martino sæpenumero cōtigit: quo factum est, ut multos retractatorios libros scribere compelleretur. Scriptum est enim, ira impedit animum, ne rectè possit loqui.

CAPITIS OCTAVI.
§. SECUNDVS.

*Contendunt Protestantes, adhuc absque hominis
Libero arbitrio, gratiam in homine
operari, sed malè.*

CALVINVS. CAMERARIVS.

† De præde.
sancti. x. c.
8. Calui. in
Anti. pag.
174

VGVSTINVS certè est, qui dicit perpetuò Deum fidem gignere. CAM. Sic ipse inquit, ut si quis à Deo audit & discit, protinus ad Christum veniat. CAL. Cur igitur in hominis optione relinquitis, ut Dei inspirationem, si velit, audiat? Prioris enim sententiæ authorem habemus filium Dei, qui secum minimè diffidet, ut patris voce audita ad Christū accedamus.

† Io. 3.

p. iij.

At secundum, vt hominis consensu fiat, cui acceptum feremus, nisi patri mendacij? C A M. Optio tua sit, an è regione mendacium hoc tuum, Satanae tentanti ego adscribam: an te versutum liceat salua amicitia vocare. C A L. Qua ex re? C A M. Fingis nanque te quid vox, discere, significet, ignorare: & verba Ioannis referens, illa minus rectè refert. Sic enim Augustinus ex Ioannis testimonio ait, Nullum à Deo audire & discere, quin in Christum credat: ita vt aliud sit audire, & venire, prout tu loqueris: aliud verò audire, discere, & venire. Illa enim tua, duo sunt: postrema verò, quæ Ioannes scribit, tria. Da igitur, vt discat, & omnia rectè. Siquidem cum Deus vocat, fieri potest vt homo audiens non veniat, consensum vocationi Dei discendo minimè præbens†, sicut in parabola seminis patet, in eo qui audit, & non intelligit†. Vbi verò didicit, iam consensum præstitit†, fides gignitur, & ad Christum venit, eò quòd donum tunc accipit à patre, quo credat in Christum†: quod est ad Christum venire, Chrysostomo teste: qui super Ioannis euangelium notat, nostra voluntate, Dei gratia adiuta, ad credendū opus esset. cui Augustinus quoque in eodem loco iterum subscribit†. Quibus perspicuè patet, gratiæ oblationem minimè causam esse, cur homo in sua potestate non maneat, vt proprio arbitrio assentiatur, vel resistat aduentui gratiæ Dei. C A L. Nōne Deus, antequam contradicant, in animam eorum, qui gratiam respuunt,

† Calui. in
Anti. pag.
174.

† De præde.
sanct. lib. 1.
c. 8.

† De præde.
sanct. c. 6.
c. 8.

† Matth. 13.
† De præde.
sanct. c. 8.

† De præde.
c. 9.

† Chris. sup
10. 8.

† Aduer. Pe
la. c. 19.

Caluinus si
deliter ver-
ba nō trās-
cribit.

Credere nō
dicimus il-
lū qui sua-
pre volun-
tate nō cre-
dit.

ipsam infundit? C A M. Aliud est illos vocare, gratiam suis inspirationibus offerendo: aliud gratiam infundere. C A L. Frustra igitur scriptura dicit: Deus tu conuertens viuificabis nos†. Frustrā quoque pro peccatoribus oramus, quandoquidem illi contradicere gratiæ Dei videntur, & rebelles sunt quando in propriis peccatis sibi ipsis placent, & gloriantur in malefactis suis†. C A M. E. Aliud est rebelles non consentientes conuertere, vt impius Dei gratia viuificetur: aliud modum quærere, quomodo doceantur, conuertantur, ac iustificentur. Siquidem etsi antè vocationem rebelles erant, tamen audita voce Domini spontè accedunt, non necessitate aliqua, per quam Liberum arbitrium auferatur, à Domino trahuntur, Chrysostomo teste, qui ait, Quem trahit, volentem trahit.† C A L. Nō mihi Chrysostomi sententiā displicet, nisi quia proprio motu, qui ex homine sit, sequi oportere intelligit†. C A M. Opinio hæc tua vt voluntas cum volumus, nostra, sed non ex nobis dicatur, satis exclusā fuit†. Itidem & illud, cum sub clypeo vocabuli necessarij, Liberum arbitrium confundere conatus est. Sed præter illa, audi quid tibi Augustinus respondet: Sicut initium salutis nostræ, Deo miserente & inspirante nos habere credimus: ita arbitrium nostræ naturæ sequax esse diuinæ inspirationis liberè confitemur†: ita vt Deus author salutis sit, homo verò liberè consentiendo capax, iuxta illud: Omnes docibiles erunt†. Et alibi, Neque

† Psal. 64.

† Psal. 119.

† Chryso. in
homo. super
Io. c. 6. &
ibi August.
† In li. con.
Pigh.
† Sup. c. 5.
& seq.

† Sup. c. 6.

† De Eccl.
dogm. c. 21.

† Io. 6. e.

Quomodo
nolentes do-
ceantur, et
rebelles cō-
uertantur.

Quem tra-
hit, volen-
tem trahit.
Chryso.

Idipsum ex
Augustino

Liberū ar-
bitriū gra-
tiæ sequax.

Neque De^e homo absque Dei gratia per Iesum Christum hos
 absque ho- bonos fructus producant†. Siquidem scriptum est, † De pecc.
 mine, neq; homo abs- Qui manet in me, hic multum fructum affert†. Sic 3.
 que gratia. enim in omni opere sancto prior est voluntas Dei, † Io. 15. Au.
 posterior Liberi arbitrij, id est, operatur Deus, ope- de gra. &
 ratur homo†. Sed quid verbis moror? tu quidem lib. arb. c. 5.
 Contrarie- dixisti hoc nolle hominem habere, quia potest nolle † Hypo. li.
 tas Calvini 3. de Eccl.
 bonum, atque iustitiæ resisteret. C A L. Quo igitur dogm. c. 51.
 modo ex nolentibus Deus volentes facit? C A M. † Insti. c. 2.
 Inspirando: quemadmodum paulò post perspicuè
 ostendam†. C A L. Num quasi porrecta manu nos † Lib. 2. c. 1.
 accedimus ad Deum? C A M. Non quidem hoc 2.
 quod Protestantes (quasi nos illud proponamus)
 Manu por- improbant dico, ut manu porrecta, per partes agat:
 recta. quandoquidè Augustinus hoc damnauit†: immò † Aug. de
 potius quòd Deus sua gratia incipiens, intrinsecus ver. Apo.
 operetur, & cum eo homo cooperetur: ita tamen, ut ser. II.
 homo liber sit cum vocatur, gratia duce ad fide-
 litatem, vel solus ad infidelitatem tendat†. C A L. Ex † De spiri.
 Augustini verbis elicere promptum est quid velit: & tra. c. 9.
 nempe tunc nostram esse potestatem & volunta- & 33.
 tem, cum vtraque data fuerit, quemadmodum ipse
 ait vtrunque nostrum idèd esse, simul item Dei &
 Christi, quia eius largitate nobis donatur†. C A M. † Còr. Pigh.
 Rauca quidem facta sunt fauces meae, dum ubi pag. 113. ex
 que locorum palam prædico virtutem solius Dei August. de
 esse, cum potentiam bene volendi homini sua gra- spi. & lite.
 tia largitur, & cum homine operatur, ut cooperado c. 9.

† Sup. per- velit atque perficiat opus†. Non quidem hac de re
 sape. & inter nos discrimen aliquod: sed hoc inquitimus
 infra. c. 10. Caluine, vtrum gratiam hanc oblatam homo suo
 Libero arbitrio recusare queat: an si eam non ne-
 gligat, absque Libero arbitrio quod nihil agat, in-
 fundatur dimissis illis Augustini doctrinis, quas ci-
 tas (ad rem nostram nihil faciētibus) his responde-
 C A L. Illum quoque consensum, quem in hominis
 potestate vos collocatis, Dei quoque esse nos con-
 tendimus, dum vires efficacissimas voluntati præ-
 bet†. C A M. Itane, ut consensus, hominis consen-
 † Cal. ex August. de August. de
 gra & lib. arb. c. 16. timentis non dicatur? C A L. Non quidem alia ra-
 tione Augustinus eodem in loco causam horum
 inquirens, dixit: O altitudo diuitiarum. Non est ini-
 quitas apud Deum: nisi quia ille quoque consen-
 † In supra sus ex Deo est†. C A M. Sic Deus in cordibus ho-
 dest. lingua minum etiam in ipso Libero operatur arbitrio, ut
 gallica scri omnis sancta cogitatio, pium consilium, omnis-
 pra. que motus bonæ voluntatis nostræ ex Deo sit†,
 † De Eccl. Augustinus inquit: cui subscribo, modò eundem
 dog. c. 26. Augustinum in eodem loco audiamus, cum ait:
 27. Nos possumus, quod per alium possumus. & alio in
 loco, Nostrum non est, quin inspirationes in men-
 tem veniant. Sed consentire & dissentire, nostræ
 † De spiri. voluntatis est†. Nonne ridicula res hæc est, ô Cal-
 & li. c. 34. uine, cum tot sacræ scripturæ testimoniis, atque
 Augustini sententiis, consensum ex ipso homine
 esse probatum fuerit, propria ceruice illis te resistere,
 dum vestrum Augustinum esse contendis? C A L.

Parum proficeret Deus voluntatem nostram excitando, nisi eam ad firmum vsque dirigeret ac produceret: quem in modum nos Liberum arbitrium confitemur, quippe vt in nobis libertas hæc sit, sed non ex nobis†. C A M. Vehementer quidem amicitia causa doleo Caluine, te virtutem iuste consentiendi, quæ vsque ad firmum dirigit, ab ipso consensu qui noster est, discernere non nouisse: quod si nosceres, Dei inspirationes plus in vnum quam in alterum venire, recta ratione considerare posses: non tamen vt absque hominis consensu, etsi vehementissimæ essent, aliquid agant. Siquidem tunc maius lumen ad consentiendum hominem inclinare dicemus potius, quam sine consensu illius gratiam operari. Quid enim gratia efficere posset, te dicente, nil eam agere in homine, qui illam non vult?† Augustinum audite vos, qui illum vestrum esse contenditis, dum ait, cum audimus: Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit illum: mox animo concipiamus, minimè inuitum, sed consentientem venire: tamen si ante consensum multam expugnationem patiatur†. Augustinum vestrum audite, qui aperte vobis in libro de Gratia & Libero arbitrio ostendit, etiam vbi Deus aliquid omnino vult, itaque vult, vt homine tanquam instrumento vtatur, perpetuò omnia cum libero hominis arbitrio consummari: aut si audire non vultis, illum negate.

†Cōr. Pig.
Ex in Ant.

†Infrā. lib. 2. c. 2.

†Io. 6.

CAPVT NONVM.

Protestantes cum Iouinianis atque Pelagianis, non posse iustificatum hominem à Gratia excidere defendunt. Catholici autem contrà, posse.

CAMERARIVS. CALVINVS.

VEM nouum authorem habes, vt Iouinianorum hæresim illam nunc renouare audeas, non posse hominem à Gratia peccando excidere?

C A L. Augustinum, cum ait, Gratiam per nouum Adamum factã, in æternum nos bonos faceret. C A M. Nõnne paulò antè rogauì, vt dimisso Augustino tu loquaris? Neque enim quid Augustinus per hæc verba intellexerit, rectè expendis, quemadmodum suo in loco perspicuè cernest: neque Augustini memor es, qui hanc opinionem damnat†: quinimò & Pauli immemorem te esse ostendis, qui Thessalonicenses hortatur, ne Spiritum sanctum suis in cordibus extinguant†. C A L. Cauendum à socordia, Paulus inquit, quia Dei lumen in nobis suffocatur†. C A M. Ingeniũ mirari non desino tuũ Caluine, siquidẽ vbi reliqui tacent, tu si bene non potes, malè saltem loqueris. Dic quæso, quis strangulatur? num spiritus Dei viui? an potius Spiritus sanctus disciplinae effugiet factum?† Quis hanc tibi potestatem contulit, vt vbi cunque scriptura lucidissima te condemnat, nouum quendam loquendi modum tibi effingas, quo

†De cor. et
gra. c. ix.

†Infrā. lib. 2. c. 2.

†De hæresi.
nu. 82.

†1. Thess. 5.

†Cal. in eo.
loco.

†Sapient. x.

q. ii.

veritatem obscurari putes? At quid? si Paulus ibi taceret, nonne alibi scriptura dicit, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam?† C A L. Apocalypsis est. C A M. Nullum librorum ecclesie apocryphum hodie esse, in libro de vera ecclesia Dei aperte ostendimus. Atqui responde rursus, an Paulum quoque neges, cum ait: Si quis existimat se stare, videat ne cadat.† C A L. Quum dicit, si quis existimat, siue putat stare, hominibus prava fiducia elatis eum loqui satis constat: cum vero de firma pietate loqueretur, stare, inquit, stabiles & fundati, radicibus in Christo acti.† C A M. Fideles Corinthios quorum fides tribulationibus probatur, Paulus alloquitur, voce existimat vtes: quia nemo certus de statu suo esse potest. Verum ubi hoc testimonium sponte neglexeris, eiusdem Pauli verba illi adde, cum ait, omnem seruum, domino suo stare vel cadere.† quid illud cadere? Iam files? Vis & aliud? Pauli verba considera quando de seipso dubitat, ne interea dum aliis predicabat, reprobus fieret.† C A L. Vita mea aliis regula esse debet, ipse inquit. Contendo igitur ne doctrine mores mei & opera repugnent, idque cum magno meo dolore & graui fratrum meorum offendiculo, ubi ea negligam quae ab aliis requiro.† C A M. Eo venisti, ut Pauli verba referre non audeas. Quid istud, ut Paulo dubitante ne ipse reprobus fiat, tu ad aliorum exemplum illud veritas? Sed quid ubi tua Paulina essent, nonne ipse illa facit, quae ab aliis exigit? Quid

† Apo. 3.

† 1. Cor. 10.

† 1. Cor. 16.

† In lib. de iustificatione.

† Rom. 14.

† 1. Cor. 9.

† Cal. in eo loco.

exigit? ne à gratia excidat. Non satis sunt ista? Paulum afferam, qui ad Galatas iustificatos scribens, sic ait: Euacuati estis à Christo qui in lege iustificamini à Gratia excidistis. Et alibi, insertos decidere posse subiungit.† Prophetas id ipsum confidentes audire optas? Dauidè de Iuda loquentem audi, cum ait: Et noluit benedictione, & elongabitur ab eo.† & alio in loco, De ipse per os prophete: Si dixerò iusto, vita viues, & fecerit iniquitate: in iniquitate quae fecerit, morietur.† C A L. Cur igitur Augustinus dixit, Perseuerantia multi habere possunt, amittere nemo?† C A M. Duplicem perseuerantiam Augustinus esse ait. Primam, quae usque ad finem dicitur: in qua duplex Gratia Dei concurrat: Altera nimirum ut homo accedat, altera efficiens, ut ab eo discedere non possit: de qua Ioannes loquitur cum ait: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos: & posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat.† Secundam item perseuerantiam temporalem, à qua discedere valeamus: de qua Augustinus alibi loquens sic ait: Si iam iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certè iste non potest dicere, non accepi: quia acceptam gratiam Dei, suo in malum amisit arbitrio.† & paulò post: Non enim nihil mali fecit, qui bonum deserit.† vnde dictum est de diabolo, In veritate non itetit. quia fuit ibi: sed non permansit.† Da igitur tu perseuerantiae donum usque in finem aduenisse, & ego hominem cum Libero arbitrio, à tali gratia non excidere palam

† Gal. 5.

† Rom. 11.

† Psal. 108.

† Exech. 18.

† 33.

† De bo. per se. c. 6.

† De bono. perse. c. 6. et 7.

† Io. 15.

† De Corr. & gra. c. 6.

† vt supra.

† vt supra.

Protestan-
tium sophis-
mata. confitebor. C A L. Cùm Iesus à nobis perseveran-
tiam vsque in finem exigit, satis condonata pre-
destinatis esse confitetur. C A M. Aliud asserere est,
iplos prædestinatos principio iustificationis ne-
cessariò hanc Gratiam obtinere : quod negamus† :
aliud verò , vt absque hac Gratia prædestinati ho-
mines non moriantur : & hoc acceptamus: quan-
doquidem prædestinatis omnia cooperantur in
bonum: quemadmodum in Petro prædestinato
atque iustificato vidimus, qui temporaliter cecidit,
antequam perseverantiæ donum vsque in finem
obtinuisset† : ea verò obtenta , onus martyrij leue
sibi fuit. Itidè Dauid, immò & Adamus. Sic enim
prædestinati temporaliter, possunt è libro vitæ de-
leri: neque aliud Augustini verba sonant, cùm in-
quit: Horum fides quæ per dilectionem operatur,
profectò aut omnino non deficit, aut si qui sunt,
quorum deficiat, reparatur antequàm, ista vita fi-
niatur : & delecta quæ intercurret iniquitas, vs-
que in finem perseverantia deputatur†. eamque ob
causam, qui videtur stare, videat ne cadat , inquit
Apostolus†. Volùtate enim sua cadit, qui cadit, Au-
gustinus ait: & volùtate Dei stat, qui stat†. bellè docès
posse nos etiam prædestinatos, ante perseverantiæ
vsque in finem aduentum , à Gratia quando vo-
lumus, temporaliter excidere, in qua Dei volun-
tate stamus, donec nos stare volumus. Voluntate
autem nostra sola ab illa excidimus, eò quòd in co-
gitatione sua vel cadit quisque, vel cum Gratia stat.

Perseve-
rantia do-
num vsque
in finem in
die baptif-
mi non da-
tur, non ta-
men sine eo
vita finitur

† De cor. et
gra. c. 8 ibi
mirandum

† Aug. de
gra & lib.
arb. c. 17.

† De cor. et
gra. c. 7.

† De bono.
perse. c. 8.

Alioqui cur scriptura diceret , Ne pereatis de via
iusta?† Augustinus subiūgit. Sed tunc animaduerte
Caluine, quadrifariam hanc gratiam perseveran-
tiæ diuidendam esse: vt vno modo, Iesum Christū
natura sanctum fecerit : secundo modo, Mariam
preseruauerit: tertio, nos perseverantes ad tempus
fecerit, non inuitis nobis, sed Dei lumen acceptā-
tibus : & quarto, quum perseverantiæ donum vs-
que in finem , & in vita & in patria tribuit , vbi
neque nos peccare poterimus. Sic enim Augu-
stini sententiæ intelligendæ sunt , sicut ipse se-
metipsum declarat : nempe vt obtenta gratia per-
seuerantiæ vsque in finem, ab ea excidere nequea-
mus: & hoc quidem, non quòd voluntas nostra li-
bera ad discedendum à gratia non sit, sed quia gra-
tia nostro consensu acquisita, à Domino per secū-
dam gratiam roboratur ne discedat: quod à te ob-
seruandum est. si Augustinianus esse vis†. Porro
quid hoc est, vt Liberum arbitrium ad malum nos
habere confitearis, à gratia verò nos decidere non
posse, è regione mordicus contendas? Negligis ista
audire? Te ipsum saltem ausculta, cùm tibi ipsi cō-
trarius, Augustinum ad Valentinum sequens, con-
fiteris, gratia gubernante, ab ea hominem nunquā
discedere: ea verò deferente, mox ipsum cadere†.
Deferit autem nos, cùm illam deserimus. C A L.
Cùm scilicet in fide peccamus. C A M. Paulò post
difficultatem hanc explicabo, an præter infideli-
tatem iustus possit peccare†. interim tamen , quasi

Libero cum
arbitrio à
gratia per-
seuerantia
vsque in fi-
nem nō di-
scedimus.

Caluini cō-
tradictio.

† De cor. et
gra. c. 8. de
bon. perse.
c. 6. & 7.

† Calui. in
Inst. pa. 40
ex Aug. ad
Vale. c. 8.

† In lib. 3.
c. 8. §. 2.

Vnica sententia ista Augustini omnes liberi arbitrij questiones dirimit.

breuem epitomen, hæc Augustini verba, quib⁹ omnes quæstiones præcedentes amplectuntur, tu qui Augustinianū te facis, memoriæ manda. Libertati arbitrij sui cōmissus est homo, inquit Augustinus: postquàm verò seductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrij: non tamen electionem. Et paulò post, Manet itaque ad quærendam salutem arbitrij libertas, id est rationalis voluntas, sed admonete prius Deo, & inuitante ad salutem, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est inspiratione Dei. Et iterum paucis interpositis verbis, Initium ergo salutis nostræ à Deo misere habemus: vt acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est: vt adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est munere: vt non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostræ est, & cælestis pariter adiutorij: vt labamur, potestatis nostræ est, & ignauia†. C A L. Minimè Augustini librum illum esse Erasmus testatur. C A M. Quanta Erasmo fides sit habenda, alibi diximus. Hæc expende Caluine, & Augustinum nega potius, quàm eum vestrū esse falso prædicare pergas.

☞ CAPVT DECIMVM.

Quoniam homo gratiæ cooperatur est, principid quid Deus tanquam prima causa, quidve homo, tanquam secunda, agant, summam explicat.

CAMERARIVS. CALVINVS.

Is itaque ad hunc modum explanatis, multis argumētis iam vides, quomodo gratia, quæ semper præuia est, opus meritum incipit, & sola in homine operatur: vt idem homo sua voluntate pedissequa, liberè cum gratia operetur: ita vt totum homo, & totum gratia, modò idcirco totum homo, quia totum à gratia. C A L. Num eo modo, quo natus à duobus, quasi per partes trahitur, bonum opus ab vtroque consummabitur? C A M. Nequaquã: quandoquidem nauis in solidum ab vnoquoque non trahitur. C A L. Quem igitur in modum? C A M. Eo modo, quo aer cum sole ceram molliente cooperatur, dum lumen & calorem à sole accipit: sic anima, quæ lumen & charitatis flammam suscipit, cum Domino cooperatur. C A L. Quomodo hominis & Dei, opus nostrum meritum esse Pelagiani dicent, tanquam manifesti hæretici repulsi fuerunt. C A M. Tria ipsos considerasse alibi dixit, potentiam nimirum, voluntatem, & elicitem actum, quorum primum Deo assignabant: duo verò postrema, soli homini tribuebant. Et cum se corrigere Pelagius vellet, hominis & Dei opus esse dixit: quasi per partes, & non in solidum cooperatum. † Aug. de gra. Christi li. 1. c. 6. verò, non modò potestatem nobis à Deo esse, sed etiam quòd velle & operari Deus operetur in nobis, asserimus†. C A L. Centum Augustini autho-

† De Eccl. dogm. c. 21. & 32.

† Bern. de gra. & lib. arbi.

† De Eccl. dogm. c. 21.

† c. 3. prim.

† Aug. de gra. Christi li. 1. c. 6.

† Aug. in loco citato.

Gratiæ primum locū tribuimus.

Modus quo modo homo cum gratia cooperatur.

Pelagiano- rum hæresis.

Contendit
protestan-
tes opus co-
operatiuū so-
li Deo at-
tribui.

ritates, & eo amplius ego afferam: quibus patet fo-
lius Dei esse integrū opus, quod vos cooperari cō-
tēditis. c A M. Sæpe illa legi, quæ aduersum Pighiū
libro 3. pag 121. ad finem vsque libri illius, & lib. 5.
pag. 168. 169. & 170. quasi tibi Augustinus consen-
tiret, coaceruasti. c A L. Quid igitur sentis? c A M.
Si antequam typis librum tradidisses, de his me in-
terrogasses, facile indigestam hanc farraginem vi-
tasses. Vis quidē nomine Augustinianus esse, cum
tamen lōgē tua, ab illius opinione, abhorreat. CAL.
Responde, si potes. c A M. Augustino subscribimus,
multa opera facere Deum in homine bona, quæ
non facit homo, modò Augustino tu deinde as-
sentias, multa cum Deo hominem ipsum coope-
rari bona. Quod ubi confessus fueris, confestim
subiungam, nulla opera bonā facere hominē quæ
non facit Deus vt faciat homo, præter peccatum,
sicut scriptum est: Et sine ipso factum est nihil,
sed permissum duntaxat: quandoquidem ille est,
absque quo nihil fit, nisi quod aut ipse facit, aut
fieri ipse permittit. c A L. Hominem sic docemus
agi Dei gratia, vt tamen simul agat. sic tamē ipsum
agere, vt penes Dei spiritū tota sit ac maneat actio-
nis efficaciat. c A M. Quid per hanc efficaciam in-
telligis? c A L. Minimē sic cooperari hominem
cum ipso Deo inquit, vt aliquid de suo admisceat:
sed pro mensura solūm quam accepit: vt non aliter
agat nisi quod agitur. † c A M. Prima causa Deus
est cui totum opus assignamus †: homo verò causa

Totum Deo
tribuimus.

† Cont. duas
epi. c. 8.
† Ioan. I.

† De bono
perse. c. 6.

† Cōr. Pigh.
pag. 186.

† Cal. contr.
Pigh. pag.
170.

† De bono.
perse. c. 6.
in fi.

secunda, qui cum gratia deinde cooperatur. Sic e-
nim Augustinus docet, cum ait: Opera quippe bo-
na sunt ab homine: fides autem fit in homine: sine
qua, illa à nullo fiunt homine. † Et alibi, In omni
opere bono prior est voluntas Dei, posterior Liberi
arbitrij. Sic enim iustitia, quæ Dei est, nostra dici-
tur, quia est nobis ex Deo, qui velle & perficere
dat pro bona voluntate: ita quidem, vt vtrunque
Dei sit, simul & nostrum vtrunque, quia non fit
nisi volentibus nobis. c A L. Tibi subscribam, si
dicas beneficium esse gratiæ, non facultatem na-
turæ †. c A M. Gratiæ beneficium esse consentio,
sed simul & facultatem naturæ à gratia roboratæ
ac præparatæ, quæ admodum supra ostensum fuit.
Vt ergo Dei misericordiam quæramus, Dei mise-
ricordia est: qui ait, Miserebor cui misertus ero,
Ambrosius inquit. Omnis igitur illuminatarū mē-
tium pius motus, alienari quidem nō potest à pro-
pria hominis voluntate. siquidem nil rectè facit,
nisi quod volens egerit, sed vt ad id quod vtile est,
animi tendat intentio, de illius æternæ & incom-
mutabilis voluntatis inspiratione concipitur.

† Aug. epi.
105. col. 4.

† De Eccl.
dogm. c. 27.
51 de præ.

† Grat. c.
9. de gra. et
lib. arb. c. 15

† Aug. de
gra. Chri.
c. II.

† Præ. fanc.
c. 3. col. I. in
fi.

† Cōr. Pigh.
pag. 222.
† Cap. 5.

† Amb. epi.
205 ad De-
medriadem

CAPITIS DECIMI.

§. PRIMVS.

Sacra scriptura testimoniis, hominis cum gratiæ
cooperatio probatur.

r. iij.

CALVINVS. CAMERARIVS.

Velle et per
ficere opera
tur Deus:
nos autem
coopera-
mur.

PTAREM Camerari, vt sacra scri-
ptura id confirmaret, quod Augu-
stino & Ambrosio placet. C A M.
Cum timore & tremore vestram sa-
lutē operamini, Paulus inquit. Deus
enim est qui operatur in nobis velle & perficere
pro bona voluntate. Audi, operamini vos: audi,
operatur Deus: quæ sic coniuncta, Dei & hominis
cooperationem ostendunt. C A L. Deus omnia fa-
cit in vobis, Paulus inquit: ergo cum timore vos
illi subiicite. C A M. Noli Pauli verba, nouum
imprimēdo Paulum referre. Siquidem operamini
& subiicite, duo satis diuersa sunt. C A L. Cur igitur
dicit, Deus operatur in vobis? C A M. Augusti-
nus respondet, idcirco verba illa Paulum subiun-
xisse, ne propter verba quæ præmiserat, inquit,
Vestram salutem operamini, solius hominis esse
propriam salutem operari, putarent: eamque ob
causam vel vilescerent, vel superbirent. Et rectè: † De corr.
quandoquidem aliud est Deum operari nostrum et gra. c. 9.
velle, prout litera dicit: aliud verò Deum in ho- de na. &
mine velle: quod non dicit. C A L. Velle nostrum, gra. c. 27.
illud sponte accedere est, cum necessariò acti vo-
lumus. C A M. Tace Caluine, noli ad vomitum
redire. sat quidē est huic chimæræ semel fusissimè
satisfactum fuisse. † C A L. Progredere. C A M. Ad † Sup. c. 6.
hæc aliud Pauli testimonium citabo, cum inquit,
Plus omnibus laboraui, ecce hominis opus. inde

verò subiūgit, Non autem ego, sed gratia Dei me-
cum. † C A L. In me, græca æditio habet. C A M.
† 1. Cor. 15. Quid si tibi condouem vt dicat, in me, quid tum
haberes? C A L. Gratia Dei locum proprium assi-
gnares. C A M. Potuitne maiorem locum ipsi gra-
tiæ Paulus dare, quàm initio verborum illorum fe-
cerat, Gratia Dei sum id quod sum? Siquidem ipsa
incipit, ipsa virtutem præstat, & simul operatur, vt
homo simul cum ipsa cooperetur. † Augustinum
audi quæso Caluine, qui nō idcirco verba illa Pau-
lum, scripsisse censet, vt nobis declaret non Pau-
lum sed gratiam in Paulo laborasse, immò potius,
vt verba, quæ dixerat, tēperaret: ne putassent absque
gratia plus omnibus laborasset. atque hinc mi-
nimè dicit, Gratia in me laborauit, sed in persona
propria, Ego plus omnibus laboraui: non solus,
sed gratia Dei mecum: vnde Liberum arbitrium
Augustinus haurit: quod nō minus hauriret, quā-
do litera diceret, in me, gratiæ integrum opus coo-
peratum assignans. Siquidem hoc negari non po-
test, quin Paulus de se dixerit, Plus omnibus labo-
raui, non solus, sed gratia Dei in me, qui præstitit, vt
laborando cooperarer. Puerilia quidem hæc sunt,
eo quòd Catholici palàm confitètur, gratiam esse,
quæ in nobis per operationem & virtutē, bonum
opus agit: Liberum verò arbitrium, per consensum
& cooperationem. Quæ intuens alibi sapiens sic
inquit: Mitte illam de cælis sanctis, vt mecum sit,
& mecum laborett. Quid tibi diuerticula isthæc

r. iij.

profunt ô Caluine ? Nône Paulus alibi dicit , In quo & laboro, certando secundum operationem eius, qui in me operatur in virtute?† Audi, laboro certando . audi , operatur in me in virtute. Non quidem adiutorem Deū tot in locis propheta nominaret (Augustinus inquit) nisi cum Domino cooperando, bonum opus consummaret, ita vt Deus vnum faciat, in altero homini faciēti cooperetur.† Bonum quidem propositum, subsequens adiuuat gratia: sed nec ipsum esset, nisi præcederet gratia. C A L. Aut non animaduertis, aut te animaduertere dissimulas, Augustinum in illis libris non ex instituto tractare, quid sit, aut quid valeat Liberum arbitrium: sed quantum occasio ferebat, in alterius argumenti tractatione præmissa verba ibidem diceret. C A M. Debile diuerticulum isthuc est Caluine. siquidem minimè absurdum est, veram Liberi arbitrij sententiam vnam ponere, vbi de alio Augustinus agat. Locus itē congruus est, in quo de Libero arbitrio, hoc modo Augustinus tractet, nepe gratiam præcedere omne hominis consilium bonum: quod Pelagiani mordicus negabant. C A L. Opera cooperari Paulus intelligit: non autem Deum operatorē esse. C A M. Quis hoc ferat, vt qui paulò antè solum Deum operatorem esse mordicus contendebas, nunc operatorem Deum esse neges? Mendax Marcus, cum ait, Illi autem prædicauerunt Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis†: Mendax alibi Paulus,

Caluinicō-
tradictio.

† Colo. 9.

† Cont. duas
epi. li. 2. c. 8.
in fine.
† vt sup. c.
9.

† Cōr. Pig.
pag. 112.

† Marci. 16

cum dicebat: Omnia possum in eo, qui me confortat †† Audi, possum, audi, confortat. Quid enim & illud est, Dei enim sumus adiutores †? Adiu-
torne dicitur is, qui suapte voluntate nō cooperatur? Quando verba illa vera esse poterunt, Vnus-
quisque mercedem accipiet secundum suum la-
borem?† C A L. Hoc testimonio & aliis similibus, ad stabiliendum Liberum arbitrium Papistæ abutuntur: non quidem, quid valeant homines viri-
bus nature, Paulus docet: sed quid pro homine gratia Dei agat. C A M. Quis negat gratiam efficere, ac virtutem præstare, vt velimus, operemurque? sed vbi proprius labor, si non cooperamur? Quis adiutor Dei? num gratia pro se meritum accipiet, non autem ipse homo secundum proprium laborem?† Gratiæ Deus dixit, non homini, Rectos
cursum facite pedibus vestris†? Non quidem, sed
homini potius præcepit, vt rectis passibus ambulet:
vt cum se nō posse perspexerit, medicinā requirat,
quæ interioris hominis, ad sanādam peccati claudicationem, gratia Dei est, per Iesum Christum do-
minum nostrum†. In ore Paulum sanè perpetuò habetis, sed Pauli verba minimè ponderatis, qui non dixit, Sufficientia ad bene operandum, solius Dei in nobis operantis est: sed, Sufficientia nostra
ex Deo est†. nostram vocans sufficientiam, quam
Dei gratia obtinemus†. Quid istud? nisi dicere gra-
tiam Dei in nobis operari, cum virtutem præbet, atque suapte voluntate hominem cum operante
f. i.

† philip. 4.
† 1. Cor. 3.

† vt supra.

† Cal. in lo-
co illo.

† Eccl. dog.

32.

† Heb. 12.

† De perfe.
iusti. vario-
cinatione. 6

† 2. Cor. 3.

† De gratia
Chri. c. II.
de præde.
sanct. c. 3.

Vnusquis-
que mercede
de accipi-
et secundū
proprium la-
borem.

Rectos cur-
sum facite
pedibus ve-
stris.

Sufficientia
nostra ex
Deo.

gratia cooperari? Quid præterea aliud illud est, cum Propheta inquit, Omnia opera nostra operatus es tu Domine? † Audi, opera nostra, audi, operatus es tu. Et alibi, Augustinus, Sua dona Deus magis coronat, quum opera nostra coronat. præclare docens dona esse sua, quæ virtutem præstant, opus verò simul & hominis, qui cum gratia cooperatur. Quid & illud Caluine, Hominis est præparare animam suam, Dei verò linguam gubernare. Num cum Pelagianis dicemus solum hominem se præparare? an potius hominem proprium cor, Augustini testimonio præparare, non tamen sine adiutorio Dei? † Sic enim scripturas concordamus, cum vna dicit, Si creditis in Deum, & in me creditet. altera verò è regione respondet, Dei opus est vt credatist. ita vt Deus cogitare dederit, Deus hominè sua gratia, dum credit, adiuuerit: homo verò credat: quandoquidem credere nostrum nil aliud est, quàm cū assensione cogitare. cum minimè Deus sit, qui credat in homine †: sed homo qui audiuit à Patre, ad Christum credendo venit. Conuertimini ad me, vno in loco dicit: & alibi, Deus tu conuersus viuificabis nos. Domine labia mea aperiet. & Dominus ad illum, Dilata os tuum, & implebo illud. Intelligite ergo qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite, rursus Propheta ait. Sed mox Dominum obsecrat, Da mihi intellectu vt discam mandata tua. Quis enim dubitat, quin Dei sit potestas, faciendi homines Dei

Opera nostra operatur Dominus.

Dona sua Deus coronat.

Hominis est præparare animam.

Si in Deum creditis, & in me credit.

Homo credit, nõ Deo in homine. Conuertimini ad me.

† *Isa. 26.*

† *De gra. & lib. arb. c. 6. in sf. et princ. 7.*

† *Cont. du. epi. c. 8.*

† *Ioan. 14.*

† *Ioan. 6.*

† *De præde sanc. 2.*

† *vr sup. c. 3.*

† *Ioan. 6.*

† *Isa. 21.*

† *Psal. 84.*

† *Psal. 50.*

† *Psal. 82.*

† *Psal. 93.*

† *Psal. 118.*

filios, prædestinando, vocando, & iustificando? & tamen homini potestatem dedit, vt filium Dei se faciat. nõne cooperari hoc est? Tolle gratiam, & non erit vnde saluetur. Tolle Liberum arbitrium, & non erit quod saluetur. Siquidem nec gratia sine Libero arbitrio, neque Liberum arbitrium sine Gratia faciet hominem adultum habere vitam beatam, Augustinus inquit.

† *Ioan. 1.*

† *Bern. de lib. arb.*

† *Hypo. li. 3. cont. 13.*

† *Chryso. in Hom. de in*

† *uen. crucis.*

C. CAPITIS DECIMI.

§. SECVNDVS.

Alia Protestantium chimæra hoc loco excluditur, qua probare volunt, hominis factum etsi in cooperatione interueniat, tamen pro nihilo reputari.

CALVINVS. CAMERARIVS.

Vos bestias omnes, qui homini quicquã tribui posse putatis: õ crassa ignorantia referti, qui vestris chimæris intenti non animaduertitis Dei opus esse, non hominis, opus cooperatum, Paulum apertissimè declarare, cum inquit: Ego plantavi, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui dat incrementum Deus. † Eant nunc Catholici, qui frustra hætenus laborarunt, vt Deo omnia assignemus, qui id in nobis quod sibi placet, & solus nouit cur vni datur, alteri verò non datur. C A M. Cum soli Deo tribuamus vt virtutem ad cogitandum, volendum,

† *1. Cor. 3.*

† *Aug. Hypo. li. 3. col. 6.*

Nec gratia sine libero arbitrio: nec lib. arb. sine gratia.

Cur opus cooperatum soli Deo attribuat.

Virtus so- & cooperandum, nobiscum operando præstet: nõ
lius Dei est ita soli Deo opus cooperatum attribuiamus, quin
opus coope- homini simul cooperatio ascribatur: quandoqui-
ratum com- dem verè nostra sunt omnia: sed idcirco Deo &
mune: sed Christo tribuenda, quia eius largitate nobis do-
foli Deo o- nantur†. Vtrunque sanè Paulus probat, cum ait: †*De spi. et*
 Secundum gratiam quæ data est mihi, vt sapiens *lit. c. 5. ibi*
 architectus fundamentum posui†. Audi, gratiam *ergo et c. 9.*
 datam: audi, fundamentum posui. Prima nanque *1. Cor. 3.*
 causa Deus est, homo, secunda: cui opus nõ est tri-
 buendum, ne homo aliquid suum esse putet, quod
 ex se, non autem ex Dei munere consequutus sit: †*Aug. epi.*
 quinimò, vt dixi, humilem confessionem præce- *46.*
 dere oportet, vt totum Deo detur, quicquid sim-
 pliciter cum timore Dei petitur, quasi ipsius pie-
 tate præstetur †, qui secundum misericordiam †*De bono.*
 prædestinavit, secundum misericordiam gratias *perse. c. 6. in*
 suas contulit in tempore, quas ab æterno ad glo- *fine.*
 riam præparavit, vt homo à gratia adiutus, suo-
 pte consensu ad Deum accederet, & cum gratia
 operante cooperaretur & ipset. Quapropter vbi-
 cunque scriptura docet, vt totum opus Dei miseri-
 cordiæ acceptū feramus: simul hominē admonet,
 ne desidiosus esse velit, immò potiùs vt gratia duce
 ad illum modū opera Domini, cooperetur, secun-
 dum quem Abigail Dauidi dixit: Quia prælia Do-
 mini, domine mi, tu præliarist. Liberum nanque *† Lege ea*
 est iis qui rationis iudicio nituntur, à gratia disce- *quæ 1 libro*
 dere: vt non discessisse, sit præmium (Augustinus *de prædesti*
natione
scribo.
† 1. Reg. c. 25

inquit) & vt quod non potest, nisi spiritu coope-
 rante, fieri, eorum meritis deputetur, quorum id
 potuit voluntate non fieri. Hæc enim fides ca-
 tholica est, quam sequi debemus, modò de nihilo
 tanquàm à seipso de propria virtute homo (secun-
 dum Cyprianum) gloriatur†, Paulo dicente:
 Quid habes, quod non accepisti? Quæ intuens Au-
 gustinus, cum solueret argumentum illud, Quem
 vult, indurat, & cuius vult miseretur (de quo paulò
 post agam) sic inquit: Illa omnia intelligere oportet,
 vel adiuuante Deo perfici, vel deserente permit-
 tit. vt nouerit tamè, nolente Domino, nihil prorsus
 admitti. Sed quid multis moror? An non & tu id-
 ipsum confiteris? CAL. Egone? CAM. Tu cum
 Augustinum contra Pighium citas dicentem: Ipse
 est qui vt velimus operatur incipiens: volentibus
 verò cooperatur perficiens. vt enim velimus, sine
 nobis operatur: cum autem volumus, & sic volumus
 vt faciamus, nobiscum cooperatur†. CAL. Mi-
 nimè confessionem hanc afferres, si sensum meū
 rectè concepisses. Quid enim est Deum sine nobis
 agere? nempe cum ex lapidibus filios Abrahæ fa-
 cit. CAM. Fateor Deum gentiles, qui lapides erant,
 prædestinasse, vt pater gentiū Abrahā esset: at hoc
 non aliter factum est, quàm suis inspirationibus &
 gratiis in tēpore præstitis, quibus homo accessit, &
 cum illo cooperatus est. CAL. Quid nobiscū agere
 seu cooperari est? quippe vt illam, quā contulit vir-
 tutem, perpetuò auxiliij sui tenore adiuuet, promo-
 s. iij.

† Aug. de
 voca. gen-
 tium lib. 2.
 c. 4.
 † De præde
 sanct. c. 3.

† De præde
 et gra. c. 15.
 in fine.

† Cal. pag.
 106. ex
 Aug. de pr
 et lib. arb.
 c. 17.

Caluini cō
 fessio sibi
 contraria.

Legite quæ
 so Protestā
 tiū sophis-
 mata ista

ueat, confirmet: cum ad cuiusque operis effectum, tum ad viticam vitæ perseuerantiam†. C A M. Fa-
 teor. Sed nunquid nos tunc non sumus, qui vo-
 lumus & cooperamur? C A L. Certum quidem est
 nos velle cum volumus, sed ille facit vt velimus bo-
 num. Certum quidem est nos facere cum facimus,
 sed vt faciamus ille facit†. C A M. Quem in modū?
 C A L. Præbendo vires efficacissimas voluntati, sicut
 dixit, Faciam vt in præceptis meis ambuletis†. † vt *supra*.
 C A M. Voluntas ergo qua homo vult, nostra est:
 virtus autem Dei. C A L. Scio cauillationē hanc, &
 quò nunc tendere velis video. C A M. Quò? C A L.
 Dicit quispiam ex vobis: Accepta prima gratia,
 Deo cooperamur. Siquidem nostra est, quæ Spiritu-
 sancti virtute bona facta est volūtas, & per eam
 nos agimus, acti prius à Deo: nil igitur mirum, si
 nobis pars actionis tribuitur†. C A M. Absit vt nos
 secundū sensum tuū ista dicamus. C A L. Quid ita?
 C A M. Ne cum Pelagianis dicamus, potentiam ad
 bene agendum, Dei solius opus esse: velle & agere,
 nostrum†. C A L. Quo authore loqueris? C A M. Ita
 Deus ex cordibus hominum, atque in ipso libero
 operatur arbitrio, Augustinus ait, vt sancta cogita-
 tio, nostrum consilium, omnisque motus bonæ vo-
 luntatis, ex Deo sit, quia per illum aliquid boni
 possumus, sine quo nihil possumus. † Ad hæc ex-
 plum illud quoque oleastri insiti, quod tu afferre
 soles† commodum erit, vt Deus radix sit, Christus
 vitis, nos palmites, à Deo per Christum inserti: qui

† Cōt. Pigh.
 pag. 117.

† vt *supra*.

† vt *supra*.

† Dic. pag.
 117. & 118

† vt *sup. in*
princ. c. i.
stius dictū
fuit.

† De. Eccl.
 dogm. c. 27.

† Cōt. Pigh.
 pag. 117.

simul iustitię fructus producimus, & cooperamur:
 tamen si radix per Christum omnem virtutem ad
 bene volendum atque operandum præstet: quem-
 admodum in solutione argumentorum vestrorum
 dicemus†. C A L. Fatemur vtrinque laborandum
 esse, atque certandum: neque nos inficiamur eiuf-
 modi esse certamen, quod & summam habeat dif-
 ficultatem, & maximos conatus: totūque homi-
 nis studium requirat. hoc tantum quæritur, pro-
 priāne virtute militemus Deo, an ille ingenium,
 animum, manus, vires, arma, è cælo subministret.
 Non quidem sic loquor, quia nihil agamus ipsi: aut
 quia ipsius impetu, nullo voluntatis nostræ motu
 ad opus feramur: sed quia agimus acti ab ipso: vo-
 lumus eo cor nostrum dirigente: conamur ipso ex-
 citante: conando efficiamus, ipso vites dante, vt nos
 animata simus, & viua instrumenta, ipse verò dux
 & perfector operis†: & denique mentem hominis
 fatemur videre, sed illuminatam. iudicium discer-
 nere & eligere, sed spiritus directione gubernatum.
 cor esse voluntatum, sed manu Dei informatum
 hominem ipsum & conari & agere, & ad Dei ob-
 sequium applicare suas facultates, sed pro gratiæ
 mensura, quam accepit†. C A M. O quam pulchrā
 palinodiam omnium quæ in hoc libro dixeris ce-
 cinisti! Sed memor sententiæ illius es ô Caluine:
 Veritas laborare potest: vinci non potest. C A L. Sic
 esse rerum experientia sæpe didici. C A M. Putas
 nanque versutiā hanc tuam neminem animaduer-

† Lib. 2. c. 4

† Cōt. Pigh.
 115. 116. 145

† Cōt. Pigh.
 pag. 194.

Versutiā
Caluinisui
voculis ve-
ritatem li-
beri arbi-
trij ad deci-
piendā ple-
bem occul-
rare conā-
tis.

Nota le-
ctor & le-
ge quomo-
do nos Cal-
uinus sua
versutiā
fallere con-
tur.

tere. CAL. Quam? CAM. Omnia quidem in hac
 tua palinodia secundum rectum sensum cōfiteris:
 at si causam inquiramus, mox auditores intelligēt,
 non alia ratione id factum, nisi vt qui scripta le-
 gent tua, catholicum sensum te habere in ipso rerū
 exordio putent: deinde verò, si à te quærat quomodo
 nam modo Dei & hominis cooperatio procedit,
 hanc veneno refertā confessionē ad manū habere
 satis promptā possis. CAL. Quid tu mali intrin-
 secus in ea considerare potes? CAM. Rogabo te
 prius, an absque necessitate homo isthæc agat.
 CAL. Necessariō. CAM. Rursum quæram, an
 necessitas hæc Liberum homini arbitrium auferat?
 CAL. Penitus illud tollit. CAM. Hæc ergo fal-
 lacia est, quia hoc verborum inuolucro, quod san-
 ctum in superficie videtur, venenum hoc tegis,
 quod alibi pleno ore prædicas, Vigilantium imi-
 tando, qui aquam vino miscēs, de artificio pristino
 suæ venena perfidiæ, catholicæ fidei sociare co-
 natus fuit: quòd nil mirū, si ecclesiæ aduersarij in
 subtili quæstione simplices, iis artificiis irretire
 elaborent. Caue ò Caluine, ne illud audias, quod
 aduersum Pighium dicere tu soles, nullam neque
 veritati magis aduersam, neque ad excæcandum
 hominem capitaliorem pestem esse, præsumpta
 falsa opinione: præsertim vbi pertinaciter animo
 quis insidet. Sic enim Pelagianos è contrario fe-
 cisse Augustinus testatur, vt totum principio tra-
 diderint Deo, omnémque suam mortificauerint

Anguis
sub her-
balatēs.

Vigilanti-
altera ver-
sura, quem
Quintilia-
num etiam
Hierony-
mus testa-
tur.

Pelagian-
o versura

† Sup. c. 6.

† Dixit su.
c. 6.

† Hiero. in
epi. aduer.
vigilan. to.
2. pag. 41.

† Cōt. Pigh.
pag. 192.

voluntatem: vt cum apostolo dicere confestim pos-
 sent: Viuo iam non ego, viuit in me Christus: cor
 proprium sic ponentes, vt quòd voluerit Deus, tan-
 dem declinet. Deinde verò non aliter Deum adiu-
 torem esse dicebant, nisi liberum præcederet arbi-
 trium. Nos autem, non ea ratione ipsi Deo omnia
 tribuimus, quia nos non volumus, aut nos non
 agimus: sed quia sine illius auxilio nec volumus
 aliquid boni, nec agimus: ita vt cum audimus: Non
 vos estis qui loquimini: supplendum sit, soli: quan-
 do quidem spiritus est, qui loquitur in nobis. itaque
 cooperationis actū procedere intelligamus, iuxta
 illud, Sufficientia nostra ex Deo est. CAL. O vos
 infelices, qui hæretici cum sitis, à concilio Arausi-
 cano & sede apostolica condemnati, nos hæreticos
 esse vbiq; prædicatis. CAM. Quare de re dānamur?
 CAL. Quia dicitis nil agere Deum, nisi homo velit,
 apprehendat, conetur, obsequatur. Arausicanū verò
 concilium, hæreticum præmonstrat illum, qui ini-
 tium, augmentum, atque ipsum credendi affectum
 non à gratiæ dono causari, sed naturaliter nobis
 inesse docet. Siquis itē vt à peccato purgetur, vo-
 luntatem nostram spectare contendit, non au-
 tem vt etiam purgari velimus, per Spiritus sancti
 operationem fieri in nobis, illumque qui sine Dei
 gratia, volentibus, pulsantibus, laborantibus, pe-
 tentibus, desiderantibus, Dei misericordiam con-
 ferri tradit: non autem diuinitus, vt credimus, ve-
 liamus, & hæc omnia sicut oportet, agere valeamus,

† De grat.
Chri. c. 23.

† De grat.
Chri. c. 25.
† 2. Cor. 3. b.

† Cōt. Pigh.
pag. 181. 182

† Concilio
Arausica-
no. c. 5.

† vt sup. 6.

Audi le-
ctor deliriū
magnū. Ca-
tholicos hæ-
reticos Cal-
uinus vo-
cat: & pro
hoc cōciliū
catholico-
rum affert,
nolens con-
cilioꝝ aut-
horitati in-
reliquis pā-
tere.

per spiritum in nobis fieri confiterur, is anathemate dignus est iudicandus†. C A M. Ad hoc venisti Caluine, vt, ne taceres, Catholicos per Catholicorum concilium hæreticos facias? Salua res est. Concilia nanque, quæ tu affers, adamussim nos vbique in re hac secuti sumus: palàm contra Pelagium profitentes, Dei virtutem haudquaquam initium vel potentiam nobis ad bene volendum duntaxat præstare: sed ipsam quoque voluntatem vt velimus,† ita vt non aliter, q̄ eius virtute & gratia bonū velimus, quādocūque bonū volumus.† Si quidē ab eo præparatur volūtas: & vt boni aliquid agat, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorum†. Rursum vt non solūm potentiam & voluntatē, verūm etiā & ipsum actum, quando bonum opus operamur, à Domino qui virtutem præstat, nos habeamus:† ita tamen, vt simul homo cum ipso Deo integrum opus cooperetur: quæ omnia conciliis citatis subscribunt, quando illos concilia excludūt, qui naturæ hominis, seclusa gratia, isthæc tribuebant. O Caluine, quò tendis? Rectum nanque Conciliorum sensum vbique negas: inde verò contortis illorum verbis & sensu, Concilia affers.

• CAPITIS DECIMI.

§. TERTIVS.

Quoniam ea potissimū ratione Protestantes cooperationem hominis cum gratia Dei negant, vt hominem aliquid agere in anima preparatione, simul & me-

† vt sup.
c. i.

† In prin. c.
istius.

† De Eccl.
dogm. c. 24.

† De Eccl.
dog. c. 26.

† Quemad-
modū per-
sepe supr.
docuimus.

ritum bonorum operum negare possint: proinde quinque preparationes proponuntur, in quibus quid solus Deus operetur, quidve consensus hominis cooperando præstet, facillè expendi possit.

CALVINVS. CAMERARIVS.

Is videre Camerari, quomodo vos scholastici Liberum vestrum arbitrium stabilientes, Pelagianam sectam renouetis? Palàm sanè iam dudum confessus es, ipsam hominem cōuersionem suam, animam preparando, incipere: quod Pelagianum esse nemo ambigit. C A M. Satius silere esset, quàm malè loqui, iis qui dicta percurrunt, & propter debilitatem stomachi, quæ in illis continentur, haudquaquam digerunt. Dic, quæso Caluine, quid tibi ipsa preparationis vox significat? C A L. Quid tu prius dicas expecto. C A M. Non quidem aliud præparare ex parte Dei est, quàm hominis cor tangere, voluntatēque prauam aptare, vt opus bonum velle queat. C A L. Quo authore loqueris? C A M. Paulus cūm de ipsa aptatione ageret, sic inquit: Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni, dominum nostrum Iesum Christum, aptet vos (seu perficiat vos) in omni bono (seu in omni opere bono) quod placet coram se, per Iesum Christum†. C A L. Cur igitur Scotus cum ceteris, qui ipsum sequūtur, contendūt,

Hominis
est animā
præparare.

Preparatio
anima ex
parte Dei,
quid.

† Hebr. 13.

i. ij.

vt homo faciens, quod in se est, ipse propriam animam ad gratiam præparet? C A M. Sine, vt quinque præparandi modos tibi commonstrem, quibus rectè perceptis, facile id quod quæris intelliges.

Quinque
præparati-
ones

Prima præ-
paratio.

Secunda præ-
paratio.

Negat Mar-
tinus influ-
xum gene-
ralem.

C A L. Perge. C A M. Prima præparatio est, quam Deus ab æterno, antequàm homo esset, solus fecit, præparans electis bona opera, in quibus Libero cum arbitrio ambularent. Secunda item præparatio à Dei quoque providentia processit, dum suo generali influxu, hominum voluntates excitando, propria bonitate omnia nobis tribuit, quæ hominibus conueniunt. C A L. Negat Martinus influxum generalem dari. C A M. Paulum ergo negat, dicentem, In eo viuimus, & mouemur. & alibi, Verbo virtutis suæ omnia portat. Vniuersam quoque philosophiam, quæ de prima causa id ipsum sentit, ita vt eo sic mouente, opera cum naturalia, tum etiam moralia consummentur. C A L. Tenes ergo tu, cum solo influxu generali nos posse in finem præparare? C A M. Nequaquam, Apostolo dicente: Non quia idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et alio in loco Augustinus: Respondeant homines, Ecce idonei sumus ex nobismetipsis præparare cor, ac per hoc, & boni aliquid cogitare. Absit vt sic intelligat, nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei catholicae desertores. Non quidem ad naturæ donum, & generalem influxum sapiens respexit, quando dixit: Non possum esse continens, nisi Deus det.

Vide in no-
stro libello:
de Præde.

† In bulla
cor. Leonē.
† Acto. 17.
† Hebr. 1.

† 2. Cor. 3. b.

† Cont. duas
epi. li. 2. c. 8.
† Sap. 8.

cum natura & influxus omnibus detur. Tertia præparatio consideratur, quando homo antequàm iustificetur, à Deo vocatur, & inspiratur, specialique motu à spiritu Dei, ad diligendum Deum mouetur: in quem tanquàm in finem homo ipse principio credit: itaque motus orat, ieiunat, & cetera eiusdem generis facit. Quam præparationem remotam ea de re vocamus, quia absque vilo merito condigno, sic hominem præparari Deus ipse dat, vt ipsius deinde misereatur: quandoquidem homo ei placere nõ posset, nisi vnde placeret, Dei bonitas condonaret. C A L. Scotus in secundæ sententiarum distinct. 28. pro comperto habet, voluntatē informem sola fide duce, naturæ viribus, & influxu generali, de congruo ad gratiam gratificantem se disponere. Et alibi, quarto Sent. q. 2. quod homo sola influentia generali de congruo se disponat, ad delendum peccatum, itea quidem, vt homo id faciens quod secundum naturam in se est, mox se ad gratiam præparet, in quo Thomæ contradicit. C A M. Rectè Scotus loquitur. C A L. Ergo Thomas malè. C A M. Verbis potius quàm rebus dissentiant. C A L. Cur te istud asserere nõ pudet? C A M. Quid Thomas defendit? C A L. Auxilium speciale requiri. C A M. Quid Scotus? C A L. Influxum sufficere generalem. C A M. Contrarium Scotus affirmat. C A L. Facilis quidem res erit ipsum legere. C A M. Nonne Scotus donum fidei præsupponit? C A L. Maximè. C A M. Estne fides

Tertia præ-
paratio ho-
minis à spi-
ritu mouen-
te speciali-
ter moti.

† Aug. de
grat. Chri.
c. 15.

Homo id
faciens quod
in se est, ad
gratiam se
præparat.

Scoti &
Thomæ con-
cordia.

generalis ille influxus, an naturæ donum, an potius Dei speciale donum supra naturam homini collatum? **CAL.** Speciale. **CAM.** Quid igitur contrarietatis inter hos est? **CAL.** Hæc maxima contrarietas est, quia Scotus solam fidem ipsi naturæ & generali influxui addit: Thomas verò præternaturam, influxum, & donum fidei, aliud speciale auxilium spiritus singulariter mouētis exigit. **CAM.** Nusquam huius copulæ, fidei nimirum, & specialis alterius motus, Thomas meminit, sed auxiliij duntaxat specialis. **CAL.** Thomæ autoritate excipiam ego, habitum fidei infusum, non posse actu agere, nisi à Domino speciali motu moueatur. **CAM.** Rectè, ubi actus, qui sequitur, meritorius est. nos autem loquimur in actu immeritorio, ut infuso dono fidei informis, homo qui Dei influxu motus, erat ad assentiendum veritati, per donum fidei reuelatæ, suapte natura absque nouo motu moueatur: hoc mihi vel in Thoma, vel in aliquo Orthodoxo saltem scriptore ostendant, & tacebo. Idem certè Thomas in Sarraceno tenet, altero de tribus modis inuerti posse: per fidem nimirum, vel per prædicantem, vel per aliquod lumen: non autem coniunctè duo requiri. **CAL.** Miser ergo homo, qui ex se nihil facere potest. **CAM.** Consonantia quidem magna illud Anselmi, ambo concinunt, ut si quis non habet gratiam, non propterea sit, quod Deus nolit: sed quia homo non vult accipere, interea dum ad ostiū manet pulsans,

† Ad Gal.
3.c.

† Thom. 2.
sen. dis. 28.
art. 4.

lumen quod in tenebris lucet, omnibus offerens. ille verò obicem sua libera voluntate in medio ponit, ne lumen intret, quemadmodum supra dictum fuit. Restat igitur, ut nunquam homines non illuminati ad Deum accedant, quotquot accedunt: quoniam nemo per Liberum arbitrium se trahit, sed misericordia Dei trahitur: tamen tracti libero cum arbitrio accedant. Vocati itaque, ut ipsi quoque pulsent necesse est, & importunè absque intermissione rogent, ut plenè animam præparent suam. quandoquidem peccatoribus potestatem dedit Christus, ut tracti à patre, filij Dei fiant. Et hos non necessitate, sed libera voluntate trahi, Hilarius inquit. **CAL.** Scoto tu adhæres, addito auxilio speciali. **CAME.** Quis Scoto contradicere audebit, fidelem hominem peccato rem naturæ viribus & fide ad Dominum accedere, Paulo dicente, An ignoras quia benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? dices, Exurge, qui dormis, & illuminabit te Christus. Ille nanq; est, qui dixit, Venite ad me omnes qui onerati estis, & inuenietis requiè animabus vestris. Quæ satis ostendunt hominem esse, qui à Domino suscitatus, suapte voluntate accedit, ut conuertendo se, requiem inueniat, Dei scilicet lumine, quod semper præcedit: & absque quo, spiritus vadens ad peccatum, non autem rediens à peccato, homo ipse est. Est & quarta præparatio animæ, quæ proxima nuncupatur, dum ipsa iustitia infunditur. runc enim, quia charitas non posset

† c. 8. c. 9.

† De Eccl.
dog. c. 45.

† De Trini.
lib. 1. c. 1. et
9.

† Rom. 2.

† Pag. 77.

Quarta
preparatio
animæ dum
fides forma
tur, & in
hora iusti-
ficationis,
anima ad
suscipiendā
charitatem
preparatur

t. iij.

diffundi, anima non præparata. siquidē Deus, qui charitas est, cum peccato habitare non potest: iustificando, vtrunque facit, habilem reddit nimirū, & iustificat: quæ etsi simul fiant, natura tamen, seu origine, ipsa habitatio præcedit: quemadmodū vel hoc exemplo ostendi potest, quando Papa sciens beneficium spurio confert: vt tunc, quanquā simul fiant, habilem ipsum prius reddidisse dicatur. Et his quatuor præparationibus, quinta accedit, quando homo cum gratia cooperando, multa opera (adhuc se iustificans) operatur: quæ præparatio altera ab illa erit, quando impius iustus fit: vel à Domino post actuale aliquod peccatum, ad pristinam gratiam restituitur. quandoquidē hæc non solum, vt plus se iustificet, verumetiam ad suscipiendum coronam, fit, vt coronatus regnum cælorum intrare queat. Quibus hunc in modum explicitis, iam vides quomodo homo faciens, quod in se est, animam præparet suam.

✠ CAPITIS DECIMI.

§. QUARTVS.

Quum Protestantes animæ præparationem hoc ordine fieri negare nequirent, querere rursus non cessant, quisnam impij conuersionem incipiat, quando impius iustificatur: vt sciamus quomodo sententia illa Sapientis intelligatur, Hominis est animam præparare: & à Domino responsio linguæ: hac via homini præparationem auferre putantes, quia solus animam præparare non possit.

Quinta præparatio per quā ad coronā homo præparatur.

DIc, amabo, quis in ipsa proxima præparatione, quando impius fit iustus, conuersionem incipit, Deus, an homo? CAM. Responde tu prius, num Deus principio lumen Paulo dedit, quod ipsum extrā quoque circumfulsit, vt cæcus caderet super terram: an verò Paulus prius dixit, Domine, quid vis me facere? † CAL. Deus. CAM. Quid illud circumfulgere fuit? nonne extrā cingere? CAL. Omnino. CAM. Ad quid? CAL. Hoc ignoro. CAM. Ea quidem ex ratione sic factum est, vt illo lumine se cæcum peccatorē humili prostratum propter peccatum cerneret: fidei verò dono intrinsecus illuminatus obtinuit, vt Dominum vocantem in medio peccatorū agnosceret. CAL. Cū hæc ita sint, cur vos cum Pelagianis defenditis, hominem ipsius conuersionis initium esse? CAM. Quoties vis audire? Hoc enim defendimus, vt perpetuò Dominus sit, qui incipiat †. Verū quia quinque sunt præparationes, vt vidisti: hinc hominem à Deo vocatum atque adiutum, ex vna ad vltiorem præparationem ipsius animam præparare gratia assistente tenemus: vtpote, si pro exemplo Paulum capiamus, qui à Domino vocatus, post lumen & fidē dicere cœpit, Quis es Domine? Quid vis me facere? Ieiunauit, atque orauit antequā Ananias ipsum baptizaret. quod totum præparare, & ad Deum se conuertere fuit: nil aliud cū

Quis conuersionem incipiat, Deus an homo.

† Act 9.

† Aug. de gra. & lib. arb. c. 16. et contra duas epi. li. 2. c. 8 & 9.

fit ex parte hominis ad gratiã se præparare, quã ubi trahatur, ad Deum conuerti: ita vt Deus ipse voluntatẽ hominis aptans, in omni præparatione præuius sit, hominis verò voluntas pedissequa: neque aliter præparatio ipsa fiat. Non tamen sic pedissequa, vt consensus hominis terciã remotã præparationi adhibitus, antecedens non dicatur, respectu quartã præparationis proximã. Ad quem modum vna præparatio, quã Dei virtute atque operatione, & hominis assensu fit, antecedens certo modo ad sequentem dicitur. Hominis verò nullum bonum propositũ sine gratia incipit: cum nec ipsum esset, nisi præcederet gratia, sicut scriptum est, Misericordia eius præueniet me, & misericordia eius subsequetur me. tãntẽ factũ, in ipso factõ, & post factum. sic enim Apostolus testatur, quando gratias Deo agit, qui idem studium dederat in corde Titi. C A L. Quare hunc in modum catholicos excusas? Nõne magister lib. 2. distinct. 26. defendit, quòd ante gratiam præuenientẽ & operantem, quãdam bona præcedant libero cum arbitrio facta? C A M. Speciali tamen motu præcedẽte, & absque merito. C A L. Demus hoc: an non continuo sequentia verba subiungit: Nõ negamus tamen mũlta ante hanc gratiam fieri bona ab homine per Liberum arbitrium? C A M. Agros nimirum colere, & istiusmodi generis reliqua, non autem ea, quã in vltimum finem tendunt, C A L. Si magistrum sic intellexisse dicamus, qua via Chry-

† Aug. con. duas epi. li.

2. c. 9.

† Psal. 58.

† De gra. et lib. arb.

c. 6.

† 1. Cor. 8.

Aug. con. duas epi. li.

2. c. 9.

† Aug. cõr. duas epi. c.

8. Hypo. li.

3.

sostomum tueri poteritis, dicentem, Omnia Dei sunt, sed non ita, vt Liberum lædatur arbitrium? † In epi. ad Hebr. ser. 12.

C A M. Hoc est quod nos defendimus. C A L. Sine me ad rem redire. confestim subiungit: Oportet enim nos eligere bona, & tunc Deus, quã bona sunt, introducit: non antecedit nostras voluntates,

† In epi. ad Hebr. ser. 12. ne tollatur Liberum arbitrium. C A M. Sed pro hoc, Augustinum audiamus, cum ait: Inquit enim scriptura, quòd hominis sit præparare cor, & à Domino responsio linguã. quã verba non bene intelligendo, falluntur, qui existimant, cor præparare,

† Prou. 16. bonum inchoare, sine adiutorio gratiã Dei, ad hominem pertinere. Absit vt Domino dicente, Sine me nihil potestis facere, ipsi respondeat, Ecce sine te possumus cor præparare: quia homo preparat cor, non tamen sine adiutorio Dei, qui tangit cor. In responsione autem linguã, id est, in eo quod præparato cordi lingua Diuina responder, nihil operis habet homo, sed totũ est à domino Deo. Sic enim

alibi scriptum est: Aperi os, & implebo illud. Quã verba hunc in modum intelliguntur, nempe vt tamen non nisi adiuuante Deo os aperire fas sit, nos tamen illius adiuuante Deo opere nostro aperiamus. Implet autem illud Dominus sine opere nostro. Sic enim intelligimus, hominis esse præparare cor, vt hoc faciat homo à Deo adiutus, cuius est voluntatem præpararet: non vt gratia sequatur, immò potiùs, vt eius sapientia perpetuò in opere se priorem ostendat. Sic enim omnia psal-

† Cont. du. epi. li. 2. c. 8.

† Cont. du. epi. li. 2. c. 8.

† Eod. c.

† Prouer. 6. v. ij.

Præparatio cordis quomodo fiat.

morum quoque verba intelligenda sunt, Diluculo
 clamare, & cætera eius generis, hoc est vt clamaue-
 rit in maturitate. Sed quid est clamare in maturi-
 tate? nēpe tunc clamare, quando à Dei gratiâ præ-
 uentus est, vt clamet. Siquidem non oraret, non
 peteret, non pulsaret, nisi priùs à domino pulsatus
 atque vocatus esset. secūdum quem sensum Chry-
 sostomus loquitur, vt priùs eligantur bona, ab eo
 scilicet, qui à Dei spiritu motus est. Hæc quidem à
 te expendēda erant, vt te puderet Tridentinis pa-
 tribus, illis friuolis considerationibus tuis aduersa-
 ri: sat tamen sit nunc, cernere quàm inutiles sint
 illæ quoque contemplationes, quas cum Martino
 Luthero, libro sexto contra Pighium fingis: in qui-
 bus sæpe nos Pelagianos vocas, interea dum nil
 homini absque speciali auxilio Dei præuenientis
 atque adiuuantis nos tribuimus: ita quidem, vt re-
 cte dicamus conuersionem cordis per Liberum
 arbitrium fieri, Deo totiens dicente, Conuertimini
 ad me. non tamen sic intelligendo, vt homo solus
 aut incipiat aut perficiat conuersionem suam. Si-
 quidem cogitare vel perficere, Dei dona sunt: quæ
 non absque hominis consensu subsequente fiunt. Ad-
 hæc eorū quoque memor esto, quæ paulò antè
 pōderauimus, vt Domino dicente, Cōuertimini ad
 me, homo respondeat, Cōuerte me tu priùs, & ego
 conuersioni consentiens conuertar. Sic enim in
 Threnis orabant: Conuerte nos Domine ad te, & 33.
 conuertemur. Quid illud conuertemur? num dixit,

*Clamare in
 maturitate
 quid.*

† *Psal. 118.
 vbi dixi.*

† *De præde
 sanct. c. 3.*

† *Hiere. c.*

conuersi erimus, vt nolentes conuertamur? Non
 quidem, sed quòd homo à Deo suscitatus, quātum
 in se est, sese couertendo, animam præparet suam.
 Semel enim quod Ioānes dixit, Sine me nihil po-
 testis facere: quando cunque contrà audimus ali-
 quid boni, in hominis potestate reponi: statim Dei
 motum & virtutē huic potestati addimus. Itidem
 & quum Deum in nobis aliquid circa nostram
 iustitiam facere intelligimus, hominis cōsensu ac-
 cedente id fieri intelligamus: quemadmodum ci-
 tata scripturæ & auctoritates docent. Nec aliter
 Iacobi verba intelligantur, cū ait, Appropinquate
 Deo, & appropinquabit vobis: nisi vt Deo priùs
 trahente, appropinquet homo. **CAL.** Quid reli-
 quis, quæ in meo Antidoto attuli, respōdes? **CAM.**
 Cū de ipsa creatione cordis carnei agemus, quæ
 mea sit sententia, videbis. Hactenus sufficiat vestris
 adinventionibus recitandis, dedisse locum: quæ si
 coram Platone dicta fuissent, proculdubio vos sa-
 crilegos confestim eam ob causam appellasset: quia
 sacrilegi dicendi hi sunt, qui iudicium rationis sub-

† *Iac. 4.*

† *Ses. 6. c.
 6. à pa. 160.
 vsque 173.*

† *Plato in
 Exameron.*

v. iij.

DE GRATIA ET LIBERO
ARBITRIO, LIBER SECVNDVS.
CAPVT PRIMVM.

*Hoc libro Protestantium argumenta dissoluntur:
quorum primum est, Dabo vobis cor nouum.*

CAMERARIVS. CALVINVS.

His explicatis & constitutis, quæ nostram concertationem faciliorem reddere poterunt, tuum est, Caluine, si qua Protestantes contra philosophos, contra naturæ præscriptum, contra omnes patres tam Græcos quàm Latinos Theologos, & denique contra ipsam sacram scripturam, & confessiones vestras, ad negandum Liberum arbitrium,

mouent, in medium asserre. **CAL.** Dabo vobis cor carneum, & auferam lapideum, Deus inquit †. † *Exe. II. 36*
Audi, auferam lapideum, & dic malam volūtatē obliterari. Audi, dabo carneum, & dic nouam volūtatē bonam creari: quandoquidē cordis vox, pro volūtatē & cogitationibus vsurpatur: ita quidem vt tunc cor rectū habeamus, quando omnia quæ vult Deus, ipse etiā homo vult. **CAM.** Quoniam hac hasta pauperimos idiotas ad mortem

Primum Caluini argumentum, quod omnium Protestantium vice proponit. Dabo vobis cor carneum.

† *Aug. psal. 7. & 77.*
† *Aug. psal. 100. col. 5.*

† *Aug. de gra. & lib. arb. c. 4.*

† *Eph. 4.*

† *vt supra.*

† *Cōt. Pigh. pag. 98.*

† *De præde. sanct. c. 8.*

ferire soletis: docebo in primis, per has metaphoras cordis lapidei, durissimam voluntatem, & aduersus Deum omnino inflexibilem, & quando cor lapideum, ipsi Deo rebelle, hoc est nō intelligibile factum est, inspirationes superbas minimè sentiens, iuxta illud Pauli: Tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à via Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cecitatem cordis eorum †. perinde ac si diceret, mente perpetuò in operibus malis actu viuunt, Deique admonitiones audire nolunt. Ij verò, quorum cor in carnem conuertitur, lumine Dei adueniente, in medio tenebrarū audiant intelligantque, & Dei consiliis docti fiant. pro quibus subiūxit Paulus, Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis: ita vt in aduētū gratiæ, Deus qui verè cor nouum, hoc est volūtatē nouam in nobis, vt contenditis, facit, minimè de noua ipsam creet: sed donis Spiritus sancti voluntas nostra ad malum prona, cum gratia aduenit, ipsam bonitatem principid videre incipiat: deinde verò fanetur: quod est cor nouum creare. **CAL.** Quo teste loqueris? **CAM.** Augustino, qui ait, Gratia, quæ humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo diro corde recipitur. ideo quippe tribuitur, vt cordis duritia penitus auferatur. Quando ergo Pater intus auditur, & docet vt veniat ad filiū: hoc modo aufert cor lapideum, & dat cor carneum †. & alibi, Voluntas ipsa nisi Dei gratia liberetur à

Quid cor carneum, quid lapideum.

Quæ in modum cor nouum creetur.

v. iij.

seruitute, qua facta est serua peccati, & ut vitia superet, adiuuetur, rectè pièque à mortalibus viuì non potest. Sic enim & aliud argumentum vestrū soluitur, quando Propheta dixit: Cor mundū crea in me, Deus. continuo nanque subiunxit, Et spiritū rectum innoua in visceribus meis: per spiritū sanctum tuum, qui abundè charitatem diffundit in cordibus nostris. quem in modum bona voluntas in nobis idcirco à solo Deo creatur, quia ipse solus charitatē infundit, ut mala arbor, id est mala voluntas, quæ in omnibus nō renatis erat, (siquidem bonum ad iustè viuendū, nec velle nec perficere poterant) in bonam arborem, id est, bonam voluntatem, gratia Dei conuertatur. Non quidem propheta, Nunc crea, quasi de nouo fiat: inquit, sed crea: quasi dicat, in malitia inueteratum renoua, non ut ex non existente, cor existens faciat, sic enim scriptura hanc vocem creationis, sæpenumero pro renouatione vsurpat: quemadmodum Moysis verba ostendunt, cum ter ait: Nōne ipse pater tuus qui possedit te, & fecit te, & creauit te? Neque aliter dum exterior homo corrumpitur, interior renouatur. siquidem alter non interficitur, ut alter renouetur: immò potius per ea, quæ interficit, viuificat: ac per ea quæ percurit, sanat: ita quidem ut mutatio cordis, hoc quo diximus modo, fiat, id planè, quod alio in loco Augustinus docet, inquit: Si quis initium fidei, ipsūque credulitatis affectum, non gratiæ dono, id est, per inspirationē

Cor mundū
crea in me
Dei.

Quomodo
bona volū-
tas creatur.

† Lib. 1. re-
trac. cap. 9.

† Rom. 5.

† Aug. de
ver. Dom.
ser. 12. de
prat. Chri.
cap. 19.

† Basilius
hom. 9. quod
Deus nō sit
author ma-
lorum.

† Basil. ut
supra.

Spiritū sancti corrigentem voluntatem nostram, ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, nobis inesse dixerit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur. Eadem certè litera à te producta, semetipsam declarat, subiungens, Spiritum meum ponā in medio vestri. Ob quæ verba: Augustinus verba psalmi 50. explicans, dixit: Neque enim cor eius, quantum pertinet ad naturam cordis humani, quod iam creauerat Deus, sed renouationem animæ demorantis in corde, Propheta postulat. Mimisse nanque oportet, hominis esse, Dei inspirationes excludere: quas si non excludit cor carneum seu nouum, minimè homine nihil agente creatur, qui potuit & nollet. Etenim si per os Ezechiëlis dixit, Dabo vobis cor nouū: per eundem Prophetam addidit, Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Non quòd homo cor nouū sibi facere possit, sed quia illius consensu, ne contradicat, opus est, dum supernæ inspirationes offeruntur. post quas Domino cooperante vult: ut quum homini dixit, Dabo vobis cor carneū, spiritus oblationem intelligamus: quum verò dixit, Facite vobis cor carneum: ipsū hominis consensum accedere oportere, etiam in volendo, intelligamus. sic enim Pauli verba interpretanda sunt, cum ait, Renouamini spiritu mentis vestræ: Induite nouum hominem. c. A. L. Perinde loqueris ac si tibi permittam ex præceptis colligere, quanta aut qualis sit hominum ad obediendum facultas.

† De Eccl.
dog. c. 42.

† Enchirid.
ca. 31.
† Lib. 1. c. 8.

† ut supra.
† Ezech. 36.

† Ezech. 18.

† Ephe. 4.

Obserua
verba hæc
Augustini
ut quoties
audis scri-
pturā, cor-
dis vocem
proponere,
idcirco hoc
factum esse
intelligas,
quia sedes
animæ cor
est. id pro a-
nima petēs
quod cordi
tribuit.

CAM. Tuum meumque ius, libro tertio (vbi de potestate adimplendi legem, agam) examinandum seruo: interim tamen memor esto, non aliam ob causam Paulum dixisse, Expoliantes vos veterem hominem: nisi quia hominis cōsensu istud fit, Augustino teste, qui ait: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum: quid aliud significat, nisi voluntates hominis, prauaricatione veteris hominis lapsas, per Christum, nouum hominem reparari, & pręparari ad Dei voluntatem? † CAL. Non quidem meum hoc argumentum, sed eiusdem Augustini est. CAM. Dolus ergo tibi duntaxat ascribendus erit. CAL. In quo? CAM. Quod Augustini verba diminutē scribas. CAL. Quid Augustinus dixit, quod ego dolo omiserim? CAM. Apertis verbis Augustinus in fine capituli illius, declarat de noua lege euangelica Ezechiēlem in illo loco sensisse, quę in cordibus nostris scribēda erat, iuxta Hieremię sententiā illam, Dabo legē meā in visceribus eorū, & in cordibus eorum scribā eam. Sic enim verba ista cordis noui vbiq̄ Augustinus declarat: itaque voluntatē nostrā, nostro cōsensu accedēte, sanaret, roboraret, ac prępararet. vt nos ipsi voluntate, quę ex nobis est, Dei voluntatē, ipso adiuuante exequi possēmus: quod aliud est, q̄ deleta prima mala voluntate, bonā creare: & quoddā nouū figmentum tibi effingere, quemadmodum supra fufus dictum fuit. En Caluine, nōne tu ille es, qui caput tricesimum primum Hieremię citans,

† Coloss. 3.

† Hypo. li. 3 col. 5.

† De pręde. sanct. c. 8.

† Hiere. 31.

† De spir. et lite. ca. 19. 20. 21.

† Lib. 1. ca. 7

apertissimē id ipsum confiteris iniquiens: Illic enim Dominus fœdus se facturum promittit, non quidem quod antē pepigerat, quia irritum factū fuerat defectione populi: sed fœdus nouum, quo legē inscribat populi sui cordibus, & visceribus insculpart. Quę cū ita sint, quid inuentiones illę tuę nunc sunt, quibus hominis consensum excludis? Num lex euangelica homines vel cōgigit, vel (vt ita loquar) necessitauit? Quibus fit, vt verba illa, Dabo eis cor carneū, vt in pręceptis meis ambulent: hoc sensu intelligantur, id est, faciam vt sponte voluntatem meam faciant, inspirationibus nimirum, & gratia mea. CAL. Hui! Hoc scripturę testimonium lucidissimum obruere & obscurare vis? Scriptura nanque perspicua est, quę dicit, Dabo cor, vt in pręceptis meis ambuletis: & hoc vos ad nudam virtutē restringitis, vt homo inde faciat, quod Deus se facturum dicit. CAM. Minimē deuoranda, sed sicut decet, verba ista consideranda & perpendenda sunt: quandoquidem non dixit, Ego faciam vt nihil vos voluntate, quę ex vobis sit, faciatis: sed faciam ego, vt voluntatem meam faciatis. CAL. Cur verba aliter describis, quā in scriptura contineātur? Non quidē litera dicit, faciam vt faciatis. CAM. Quoniam hoc modo eam Augustinus citat, vt factum hominis euidentius ostendat. Audi, voluntatem meam, Caluine: audi, faciam vt faciatis: quę euidentissimē suapte voluntate ipsum hominem, Dei voluntatem facere de-

† Cal. lib. 6. cōt. Pigh. pag. 199.

† Exech. 11.

Faciam vt
i pręceptis
meis ambu-
letis: quod
idem secun-
dū Augu-
stinum est,
ac si dicat
faciam vt
faciatis.

† Hypo. lib. 3. col. 13. de grat. et lib. ar. c. 16. de pręde. san. cap. 11.

x. ij.

monstrant: voluntate, inquam, à Domino excitata, adiuta, & illustrata, qui vires efficacissimas præstat, & facit vt nos faciamus †. Porro quid impedit, quin potentia consentiendi vel dissentiendi in homine adsit, quæ tamen ad actum propter aliquod extrinsecum non deducatur? CAL. Sanè nihil. C A M. Si nihil, ponamus illud extrinsecum à Deo aduenire, nõne dicere tunc Deus poterit, Ego facio vt facias? CAL. Omnino. C A M. Hunc igitur in modum gratia adueniente, vt meritorium opus homo ipse cogitet, velit, eligatque, Deus ipse facit, virtutem præstans actūque operans, vt homo cum ipsa gratia cooperetur: ita vt quæ prius simpliciter voluntas erat, bona voluntas ob gratiæ aduentum dicatur. Hoc certè delirium vestrum est, quia sic Liberum arbitrium planè passiuè, vt ita dicam, agere, populo persuadere conamini: vt Deus nudus factor, non autem adiutor quoque hominis sit, cū bonum opus consummatur. cui sententiæ omnia scripturæ testimonia aduersantur, quæ adiutorem ipsum vocant †. Non quidè alio opus erit authorem Caluine, vbi tua condemnari poteris confessione. Tu quidem Augustinum sequeris, cū in lib. de bo. perse. in principio sic ait: Nam cū dicit, Timorem meum dabo in corde eorum: quid aliud est, quàm, Tantus ac talis erit timor, vt mihi perseueranter adhæreant †? Quod si ita est, quare nõ dicemus, Spiritum meum ponam in medio eorum, qui tātus ac talis erit, vt cognita veritate, velint: Sic

Caluini cõ
fessio sibi
ipsi conu-
ria.

† De gra. et
lib. ar. c. 16.

† Lib. x. c.

† Aug. de
gra. Chri. c.
23.

Lib. 2. c. 2.

enim docet Deus (Augustinus inquit) eos qui secundum propositum vocati sunt: simul donans eis quid agant scire, & quod sciunt agere †. Ad quæ animaduertens, de seipso loquens, hunc in modum veritatem hanc testatur: Vocasti, & clamasti, & rupisti surditatem meam, coruscasti, splēduisti, & fugasti cæcitatem meam. flagrasti, & duxi spiritum, & anhelu tibi. Gustavi, & esurio & sitio. tetigisti me, & exarsi in pacem tuam. Hæc itaque prædicate, addentes vt tunc Deum ista incipere intelligant, quando quod bonum est, ipsi optant. eò quod desiderare gratiam, initium gratiæ est: de quo ait ille, Et dixi, nunc cœpi. hæc est mutatio dexteræ excelsi †. Suadete insuper, vt oblata gratia, quæ cor carneum facere vult, ipsi in maturitate eiusdem gratiæ cor carneum sibi facientes orent: non autè cum dyscolis dicant, Præcipe mihi quid faciã: & si fecero, agam ego gratias Deo, qui mihi vt facerem dedit. Si autem non fecero, non ego corripendus sum: sed ille orandus est, vt det, quod non dedit. Quos Augustinus rectè reprehendit. sic enim loquuntur, quasi Iacobus non dixerit, Si quis non habet sapientiam, oret, & dabitur illi. Ac denique peccatorum animas exhortamini, vt cū boni desiderium adest, gratiæ Dei initium agnoscant: à quo reliqua petant, Petrum imitantes: qui Domino cum respiciente, fleuit amare, nec compelli aut cogi velint.

Dat præ-
destinatis
Deus quid

agant sci-
unt, & quod
agere.

† De gra.
Chri. c. 13.

† Lib. 10. cõ
fes. c. 27.

† Psal. 76.

Au. de cor.

† Gra. c. 1.

† Psal. 118.

† Vbi dixi.

† De cor. c. 4. et 5

CAPVT SECVNDVM.

Gratia secundi Adami efficit, vt velimus.

CALVINVS. CAMERARIVS.

Secundum
Calvini ar-
gumentum.
Gratia se-
cundi Ada-
mi efficit
vt velim.

LIVD est dona sua ipsum Deum
afferre, aliud verò corda formare,
flectere, dirigere, inclinare vt veli-
mus†. CAME. Num vt gratia Dei, †Cōt. Pigh.
eodē modo in anima se habeat, quo 197. ex Au.
Satā in arreptitiōrū corporib⁹ sese habet, qui ea lo-
quūtur, quæ ipsi nō intelligūt? CAL. Sæpe me ex-
posuisse memini, velle inesse homini ex natura: ex
nature verò corruptione fieri, vt non nisi, malè vel-
le possimus. esse igitur propriū donū Dei, & totū à
Deo, vt bene velimus.† CAM. Ex Deo esse vt ve-
limus, fateor: sed totum quod cōsequitur, ita à Deo
esse, vt suapte voluntate liberōque cum arbitrio,
homo consentiendo ac cooperando simul non ac-
cedat, hoc libro primo negavi†. Agit quippe in
nobis (Augustinus inquit) vt quod vult, & velimus
& agamus: ne ociosa esse in nobis patiat, quæ
exercenda, non negligenda donauit, vt & nos co-
operatores simus gratiæ Dei: ita vt extrinsecis sua-
tionibus, vel intrinsecis inspirationibus, propria vo-
luntate consentiamus atque velimus: eò quòd si
Dei est inspirare, nostrum est cōsentire aut dissen-
tire: in quo Liberum arbitrium consistit†. CAL. †De spir. ei
Augustino aduersari vis? qui apertè nobis prædi-
cavit, non talem esse gratiam Dei, vt cum Adamo
†Cōt. Pigh.
de corr. &
gra. c. 11.
†Aug. de
gra. Chri. c.
3. 4. 6.
†De spir. et
lit. c. 33. vi-
de sup. lib.
1. c. 5. §. 2.
†Lib. 1. c. 8.
†Lib. 1. c. 10.
†Aug. de
gra. & lib.
ar. c. 2.

† In Anti.
sect. 6. ex
Aug. de
corr. et gra.
c. 11.
† Lib. 1. ca.
10. in prin.

bōnum velle possimus: sed longè maiore, efficien-
tem vt velimus†. CAM. Cū has tuas inuentiones
alibi excludere cœpissē, tria hac in re cōsiderāda
esse proposuit: potentiam nimirum, voluntatem,
& actionem. Quorum primam duntaxat à Deo
nos habere Pelagiani confitebantur: nos autem
omnia tria à Domino habere, cum Augustino fa-
temur: sed primam à solo Deo: reliquas verò duas
ab homine suapte natura, cum gratia cooperante†.
† Aug. de
gra. Chri. c.
3. 4. 6.
† De spir. et
lit. c. 33. vi-
de sup. lib.
1. c. 5. §. 2.
† Lib. 1. c. 8.
† Lib. 1. c. 10.
† Aug. de
gra. & lib.
ar. c. 2.
sic enim Pauli verba illa nos intelligere oportet.
Deus enim est qui operatur in nobis velle & per-
ficere, pro bona voluntate. quæ nil aliud est quàm
ipsa charitas diffusa in corde nostro per Spiritum
sanctum†: quippe vt in conferendo potentiam, nil
homo agat: in reliquis verò, Dei cooperator sit.
quando vbi alia tria præsupponamus, legem, gra-
tiam, & voluntatem: certum est solum Deum in
prima iubere: secundam non absque hominis cō-
sensu animam sanare†: & tertiam cum Dei vir-
tute operāte, simul cooperari†. Quid igitur est gra-
tiam efficere vt velimus? nempe potentiam ad bo-
num eligendum tribuere: & insuper Deum ipsum
per virtutem suam adesse, omnem infirmitatem
auferre, atque vt nos nostro consensu id ipsum,
quod ipse in nobis vult, voluntate, quæ nostra sit,
vnā operando velimus†. Augustinum audiamus
dicentem. Non solum enim Deus posse nostrum
donauit, atque adiuuat: sed etiam velle & operari
operatur in nobis. Non quia nos non volumus,

Quid signi-
ficent ver-
ba illa, pro
bona volun-
tate:

aut nos non agimus: sed quia sine ipsius adiutorio, nec volumus aliquid boni, neque agimus. Hunc ^{† Aug. de grat. Chri. c. 25.} enim in modum factum est per Christum, qui superna sapientia est, omnia bona secum portans, ut septem donis Spiritus ad eum robaremur atque doceamur, ut sponte, non autem coacti velimus. quod idem est, ac si diceret, Faciam ut in preceptis meis ambuletis, faciam ut voluntatem meam faciatis. Augustinum nanque vos vno in loco producit, minimè animadvertentes, quomodo aliis in locis semetipsum declaret. Sed quid? si Augustinus tacuisset, nonne id ipsum adhuc dicere cogemur? Siquidem nec illis inuitis gratia cum hominibus inhabitare venit: nec homo ad volendum vel operandum necessariò impellitur. unde fit, ut non absque ipso Deus in homine velit, vel actus elicitos operetur: sed potius dum vult, homo ipse libero cum arbitrio simul operetur. non sufficiunt ista? Alia Augustini ^{† Quos sup. citam.} verba consideremus, cum inquit: Ut enim velimus, sine nobis operatur Deus: cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum operatur Deus. ^{† De gra. et li. arb. c. 17.} Vis & à Christo hanc sententiam simul audire? C A L. Matura. C A M. Aut facite vobis arborem bonam, hoc est bonam voluntatem, ipse inquit, aut facite arborem malam: per quæ verba alternatiue loquens, hoc in summa dixit, Aut gratia mea comite eligite bona, & eritis arbores bonæ: aut eligite soli mala, & eritis arbores malæ. Dixi, gratia comite, quia Dominus est, qui operatur in nobis velle &

^{† Phil. 2. b.} perficere pro bona voluntate. Quid enim evidentius dicere potuit? ut Dei virtute, & nostro consensu libero, qui utrunque tunc potest, bonum velimus. Sic enim donum fidei, solius Dei esse confitemur: actum autem credendi simul & nostrum, quum Patre trahente discimus, & ad Christum imus. ^{† Aug. cōt. Fort. col. 10. et cont. Fa. lib. 2. c. 4. † Sup. lib. 1. c. 8. & 10. hoc ostendimus.} Non quidem Paulum negare audebis, qui rem hæc fati apertam ita se habere nos docuit, cum dixit: Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis, pro vobis. Ecce hominis actus, quem Libero arbitrio consummat, dum Paulus hoc ab ipsis petit: deinde verò subiungit: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Propter quid? Ut det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine. Per quæ verba, gratiæ vigorem ostendit: ad quam suscipiendam, nostram debemus accommodare voluntatem. O Calvine, quare discipulis non prædicas, ex eodem Augustino intellexisse te gratiam futuram patriæ, quæ efficit, ut perpetuò velimus, minimè absque nostro ^{† Lib. 1. c. 3. §. 2. hoc patet.} Libero arbitrio id effecturam? Qua violentia impediris, ut verba, quæ paulò post in eodem cap. xi. de correct. & gratia, à te citato, Augustinus euestigiò subiungit, silentio prætereas? C A L. Quæ? C A M. Nonne confestim dicit: Prima ergo libertas voluntatis erat, nouissima erit multò maior, non posse peccare. Audi primam libertatem: audi,

secundam multo maiore. Quod si ita est, quare id ipsum non dicemus, ubi perseverantia usque in finem a Domino datur? Cur non id ipsum in temporali perseverantia, & multo magis cum incipimus principio bonum velle, ut cum libertate velimus? Dic amabo, Calvine, qua via defendere poteris, gratiam secundum sensum tuum efficere ut velimus, hominem necessario ad eliciendum hunc vel illum actum impellendo, si non solum convictus es, primam illam gratiam, qua Dominus efficit ut velimus, hominem repellere possit: verum etiam ut ab illa quam accepit, excidere queat?

†Lib. I. c. 8.

†Lib. I. c. 9.

CAPVT TERTIVM.

Contendunt Protestantes, hominem in operibus bonis, tanquam materiam sese habere.

CALVINVS. CAMERARIVS.

Sicut lutum in manu figuli, ita vos in manu mea, dicit Dominus. CAM. †Hier. 18. Non aliam ob causam fusissimè omnes vestras opiniones libro primo refellèdas esse duxi, nisi ut moræ nobis in solutione vestrorum argumentorum minimè essent. ibi ipsum hominem tanquam materiam sese non habere probavit. Quomodo autem Deus ut figulus se habeat in luto, in eo libro quem de prædestinatione scribo, in explicatione verborum Pauli, quantum hic sensus vester à Pauli sententia abhorreat, liquidò patebit. CAL. Licet mihi aliqua

†Hier. 18.

†Lib. I. c. 5.

§. 2.

afferre, quæ libro primo exposita & patefacta non sunt. CAM. Perge. CAL. Duo Paulus simul alibi dixit. Primum, ipsius facturam nos esse in Christo Iesu. deinde verò secundum subiungit, creati in operibus bonis. CAM. Ita est. CAL. Quid igitur aliud est creari, quam nil ex se hominem ad bene volendum habere? immò potius, quia sic creatus est, propterea bonum operetur. Eant ergo scholastici, qui voluntatem ad bonum, quæ ex homine sit, homini attribuunt. Hanc enim ob causam Augustinus dixit: Domine, da quod iubes, & iube quod

*Dei enim
factura sumus
creati
in operibus
bonis.*

*Da quod iubes,
et iube
quod vis.*

†Lib. 10.

confess. c. 31

de bo. pers.

c. 20.

†Lib. 1. ca.

7. §. 1.

vis. CAM. Poterat sine his verbis cœna duci, quandoquidem iam dudum quid sit illud creare, multis sacræ scripturæ testimoniis patefactum fuit, ut cum hominis libero arbitrio fiat. Neque August. dixit, Tu solus fac in me quod iubes, & iube quod vis: sed virtutè à Deo adiutore petit, ut simul cum eo operari possit: sciens Deum adiutorem nostrum

†De grat.

Chri. c. 23.

§. 14.

dum cooperamur esse. CAL. Quem in modum creati sumus ad opera bona, si cum Domino ipsa opera bona simul cooperamur? Responde, si potes. CAM. Creati in operibus bonis omnes hi sunt, qui à Domino prædestinati fuerunt: quandoquidem nil aliud ipsa prædestinatio est, quam præparatio beneficiorum Dei, inter quæ ipsa opera bona futura connumerantur, ut omnia ad salutem tendant. Atqui non propterea sequitur, ergo illa opera solius Dei, aut necessaria sunt: immò potius ut eo modo opera bona: præparata actu fiant, sicut reli-

y. 4.

3. Calvini
argument.
Lutum.

quæ scripturæ supplēt: hoc est, opere Dei, & hominis cooperatione: quemadmodū libro primo fufissimè exposuimus. Hinc sanè Paulus mox subiunxit, Vt in illis ambulemus: eo nimirum modo, secundū quem cum Domino ambulamus. Sic enim è contrario alia Pauli verba intelligenda sunt, cum inquit: Cum metu & timore vestram salutē operamini. vt hoc totū ab æterno prædestinauerit Deus, vocauerit, & cooperatus fuerit: tametsi homini dicat, operamini. *CAL.* Alia aggrediar via, qua probabo solū passiuè se hominem habere. *CAM.* Expecto quid dicas. *CAL.* Quid homines mortui præstiterunt, quando Christus mortuos suscitabat? *CAM.* Nihil. *CAL.* Neque ergo & renascendo. *CAM.* A naturali resurrectione, ad spiritualem ineptè arguis. siquidem cum miraculo homo resurgit, eo inscio, nullūque consensum habente: negotium à solo Deo consummatur. quum verò spiritualiter resurgit (de adulto loquor) non absque ipsius consensu fit: qui gratiæ Dei consensum præstat: ac motus, mouetur in Deū, & in detestationē peccati: quemadmodum supra lib. primo demonstratū fuit. Tu quidē Caluine id ipsum in tua Institutione cōfiteris. Quare nulla op^o est disputatione.

† *Lib. 1. c. 8.*
† *Instit. pa.*
158. & 159.

• CAPVT. QVARTVM.

Conantur Protestantes Ioannis auctoritate, probare nil hominem agere, quia Dominus dixit, Sine me nihil potestis facere.

Cum timore et tremore vestram salutē operamini.

Mere passiuè arbitriū sese habere Protestantes probare nituntur.

Argumentū à resurrectione mortis naturalis, ad spiritualem non valet.

CALVINVS. CAMERARIVS.

GO sum vitis vera, vos palmites, Iesus inquit. Sicut palmes non potest facere à seipso fructum, nisi manserit in vite: ita neque vos, nisi in me manseritis: quia sine me nihil potestis facere. *CAM.* Sicut aliud est vitis, aliud palmes, aliud radix, sic metaphorica locutio hæc, pro radice Deum ostēdit, pro vite Christum, pro palmitate hominem: bellè cōmonstrans non posse hominem absque gratia per Christum facta, bonū aliquod operari: non autem negat nos vnā cum Christo optimè operari. Lactantibus quoque, libro primo ista aperta fuerunt. *CAL.* Si hæc omnia sic nobis à natura esse indita intelligas, vt iudicium quo eligamus, voluntatem quā velimus, & cōnādi potentiam, quā conemur, habeamus: nihil repugno, modò & voluntatis & iudicij & conatus re- ctitudinem, sola gratia nos obtinere simul fatearis. eò quòd hæc tria naturali prauitate corrupta sint in nobis. *CAM.* Quid veritati obesse hæc tua no- ua contemplatio potest? Neque enim cum Pelagianis, sic Liberi arbitrij robur extēdo, vt solus homo palmes absque gratia Dei, quæ radix est, aliquid in bono, & absq; Christo, qui est vitis, possit, Domino dicente: Sine me nihil potestis facere: quando hæreticū hoc asserere est, Si volo, hoc bonum solus ago: Si nolo, hoc malum non ago. Neque cum Caluino confitebor, propterea omnia ipsi

Quartum Caluini argumentum

† *Cal. cont.*
† *Pigh. pag.*
224.

† *ca. 10.*

† *Cal. cont.*
† *Pigh. pag.*
225.

† *An. Hy-*
† *po. li. 3. co. 3*

y. iij.

gratiæ tribuenda esse, quia natura ipsa sic corrupta sit, ut prava dicatur. hoc enim falsum est, quemadmodum libro primo explicatum fuit. Sed tertiam viam mediam eligo, ut natura idcirco corrupta dicatur, quia infirma facta est. aliud subiungens, nempe ut cum à gratia sanatur, roboraturque, suapte voluntate unà cum operante Domino palmes operetur: & qui solus sine gratia per Christum facta nihil agere poterat, cum ipsa possit, & meritorios fructus producat. Itaque eum à seipso solo fructum facere non posse: sed tantum in vite, non autem ipsum nihil agere in vite intelligere debemus. CAL. An hæc quæstio inter se opponi negabis à seipso & in vite? CAL. Nemo quidem palmitem à seipso unquam producere in vite negare potest: tamen si extra vitam à seipso tanquam à virtute propria, quæ solius palmitis sit, nihil agere possit. agit namque ipsa, sed virtute vitis atque radicis. sic enim spiritus noster, qui unus cum spiritu Dei gratia adueniente fit, à seipso bonos fructus producit, dum insitus in Christo tanquam in vite manet, & unà cum Dei gratia operatur. CAL. Tantum valent verba ista, Sicut palmes non potest à seipso ferre fructum, nisi manserit in vite: ac si dixisset, à vite extractum seu separatum. CAL. Fateor sic esse, ubi scissus est palmes. tunc enim in ignem mittitur ut ardeat. Sed cum manet in vite, à seipso fructum producit, quemadmodum continuo litera subiungit, dicens: Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum.

† Lib. 1. c. 7.

† De perfe. iust. rōne. 3 et supra. li. 1. c. 7. et 10

† Cōtr. Digh. pag. 226.

† ut supra.

Obserua vocem, hic, ut videas palmitem in vite fructum multum afferre. Verba illa expende, Calvine, si manseritis, si non manseritis, non idcirco dicta esse, quod Deus tanquam in materia solus fructificatio operetur: immo potius quod in hominis potestate sub gratia constituti sit, discedere vel manere gratia assistente, ut per hoc intelligamus, minime Domino non adiuuante nos aliquid boni facere posse: nil quoque mali eo non deseret: nos vero fructum multum ferre donec manserimus in vite. Hæc tria argumenta tua diluenda erant, quæ commodè libro primo solui non poterant. ecce iam soluta sunt: & cum cetera ibi refellerimus, quid amplius loqui possis non video, si disputare, non autem contradicere velis.

† De bono. perfe. lib. 2. c. 6.

CAPVT QVINTVM.

Argumenta Martini reliqua obiter percurramus, ut si qua vitia nostro labore Rossensi eius concertatori doctissimo addi poterunt, minime lectores praterant.

CALVINVS. CAMERARIVS.

DATERE ut Martini & sociorum alia argumenta addam. CAL. Antequam disputare incipiamus, lectores tria debent scire. Primum, aliud esse Liberum arbitrium, quo homo in his quæ secundum naturam sunt, velle, nolle, optare ac perficere absque merito potest, ut pote edere vel non edere: dormire, non dormire: vineas plantare, vel non plantare: & id genus reliqua, in quibus Liberum arbitrium homo habet. Aliud vero, hæc eadem supra naturæ vires meritorie hominem ipsum

† Aug. hyp 3.

y. iiiij.

agere, in quibus liberatum Liberum arbitrium habeamus oportet, gratia Dei per Iesum Christum facta: qui verè nos liberavit, & adiutor noster in ipsa boni operis cooperatione est. quo planè modo Liberum liberatum arbitrium ad iustè viuendum hominem habere dicimus †. Alterum, aliud esse, hominem natura posse dissentire & consentire, quando gratia Dei offertur: quod naturæ Liberum arbitrium vocamus †. Idcirco naturæ, quia solius naturæ ope potest oblatam gratiam respicere †. Capax item gratiæ est, vt non contradicendo gratia comite possit consentire †. Tertium, hominem qui nec velle nec perficere ante gratiæ aduentum habet, à spiritu mouente motum, quod bonum est optare posse, quemadmodum in statu iræ, propheta dixit: Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendum iustificationes tuas †. & alibi Paulus: Nō quod volo bonum, sed quod nolo malum, hoc ago †. C A L. Quorsum tendis? C A M. Nempe vt his hunc in modum explicatis, quid in causa sit, cur homo gratia desistente, ad bonum nihil possit, tametsi Liberum arbitrium habeat: ea verò assistente, libero liberato arbitrio, bonum opus meritorie perficiat, ceteri intelligant. C A L. Quid si ista dederō? C A M. Euestigid omnia Martini argumēta in fumū resolueptur. C A L. Incipiam igitur illa recensere. C A M. Perge. C A L. Textū Geneseos VI. & VII. Martinus ponderat, vbi Dominus declarat cogitationem hominis ad malū pronam esse omni

† Aug. de
corr. et gra.
c. 13.

† Cont. du.
epi. li. 1. c. 2.
et lib. 3. c. 4

De natu. et
gra. ca. 43.
Ench. c. 30.

† De spirit.
& lit. c. 34
de corr. &
gra. c. 13.

† Diximus
lib. 1. c. 8.

† Psal. 118.
† Rom. 7.

tēpore. C A M. Omissis aliorū optimis solutionibus, id est, ibi non de omnibus cogitationibus Moysen loqui, vel pro illo tempore sic fuisse loquutum, aut promptitudinem illam libero cum arbitrio aliqua cum difficultate refrenare nos posse: respōdeo ego, his verbis Liberum arbitriū statui. Nam cūm dicit hominem ad cōsentiendum malo pronum esse, Liberum arbitrium statuit: quādoquidem qui pronus ad eligendum peccatum est, potest & nolle peccare: vt peccatum, ad quod pronus est, voluntarium sit, iam libro primo in hac re conuictus es. † C A L. Hoc saltem fateri cogaris, eum qui malam cogitationem habet, nullam bonam ad præparandam animam habere. quod cūm ita sit, vbi hominis præparaciones, quas suprà aceruasti? † C A M. Nullam ego præparationem proposui, cuius initium Deum esse non dixerim. C A L. Maximè verba illa ponderanda sunt, cūm ait, Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. quòd si caro, quæ amicitia cum Deo, cui caro inimica est? † qua via inimicitia ad gratiam se disponet? C A M. Quanquam caro nostra in se bona est, tamen si mala esset, illa amicitie incundæ esset ac suppeteret via, quam Dominus monstrauit, quando dixit, Inuentus sum à non quærentibus me †. in medio tenebrarum lucem immittet †. quam quorquot receperint, potestatem eis dedit filios Dei fieri. Non quidem quia caro est, propterea Liberum arbitrium non habebit, vt oblato lumine

† Cap. 6.

† Lib. 1. c.
10.

† Gene. 6.

† Aug. de
continētia.
c. 9. & de
Ecl. dog.
cap. 76.

† Isai. 55
a.

† Hiere. 23.
† Ioan. 1. c.

Argumen-
tum secun-
dum.

consentire vel dissentire possit: tamen si ad iustè vi-
uendum, dum caro duntaxat ante gratiam est, Li-
berum liberatum arbitrium non habeat †. C A L. †Diximus
Martini, Suscepit duplicia de manu Domini (Esaïas inquit) lib. 1. c. 3.
duplicia de manu domi-
ni, pro om-
nibus pec-
catis suis.

pro omnibus peccatis suis. C A M. Non quidem
recipere duplicia (secundum Hieronymum & Ori-
genem) in gratia exemplum proditur, sed in pœ-
na: ut bis Hierusalem, primò à Babyloniis, secundò
à Romanis pro peccatis suis fuerit diruta & euerfa.
At quid si pro gratia duplici stet? nonne homo, qui
Liberum liberatum arbitrium habet, duplicia à Do-
mino pro peccatis accipit? Liberum nimirum ar-
bitrium dono generali, & Liberum liberatum ar-
bitrium dono speciali, in gratiæ aduentu? C A L.

Quartū ar-
gumentum
Martini,
Omnis caro
fœnum.

Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos
fœni. exsiccatum est fœnum, & flos cecidit, quia
spiritus Domini sufflauit in illud: verbum autem
Domini manet in æternum †. C A M. Cùm Dei spi- †1. Pet. 1.
ritus iratus hominem gratia nudatum inuenit, si
illum affligere vult, fœnum & flos cadunt: si quidem
nil meritorium cum libero arbitrio agere potuit.
Contrà verò, quandiu spiritus Dei misericordis no-
biscum manserit, in operibus cum libero liberato
arbitrio simul operatis, fœnum & flos simul mane-
bunt: neque erit qui vtrunque possit arguere, &
ponere manum in ambobus †. Etenim si perpetuò †Iob. 9.
omnis caro fœnum, nequaquam Dauid dicere po-
tuisset, Exultauit caro mea, & spiritus meus †. C A L. †psal. 83.
Martini, Nō est ho-
minis via
cuius.

Scio Domine, quoniam non est hominis via eius, †

†Cap. 10. Hieremias inquit, nec est ut dirigat gressus suos.
Quid potuit apertius dici? C A M. Aut de via homi-
nis in genere loquitur, aut de via Babyloniolorum,
seu Israëlitarum, de quibus litera agit. Si in genere,
quænam hominis via sit, quæris? plures vias in ho-
mine considerari posse respondeo. Primam ad ma-
lum, ad quod Deus non dirigit, sed permittit ho-
minem ire, in adiuuentionibus suis. & de hac Hie-
remias loqui non posset: quoniam via hæc in ho-
minis potestate est, & libero cum arbitrio (etiã se-
cundum vos) omnis homo peccat, quod Hieremias
homini his verbis auferret. Secundam præterea,
quando bonum inquirere incipit: & hæc quan-
quam liberi arbitrij est, solius hominis nequaquam
erit: quandoquidem nil posset absque auxilio ge-
nerali ac etiam speciali in casibus alibi à me expli-
catis †. Adest tertia, quando homo meritorie ad sa-
lutem operatur: & hæc ita Dei est, ut nihil homo
absque Deo præueniente, & simul operante, opera-
ri possit: ut libro primo diximus †. quinimmo si
vult & operatur, cum libero liberato arbitrio id
agit. Quantum autem ad sensum literæ attinet
qui historiam Babyloniolorum recenset: tunc si pro
via, Babyloniolorum viam intelligis, qui ut Israëlitas
affligerent venerunt, quis dubitat nec Satanam
nec homines eam potestatem habere, ut nos ex-
trinsecus, nisi Deo iubente, affligant †? Sic enim
alibi scriptura inquit, Posuisti tribulationes in dorso
nostro †. Etenim si quæramus, an Domino suscitanti-
z. 4.

†Li. 1. c. 10
§. 2.

†Cap. 10.

†Iob. 1.

†psal. 58.

te spiritum eorum, ipsi quoque propria voluntate & libero cum arbitrio venerint, de hac re Augustini sententiam vidisti, cum ait, non absque libero arbitrio Arabes à Deo missos, in terram Iuda venisse †. Si verò pro via Israëlitarum, hoc est, pro via conuersionis Israëlitarum ad Deum, qui propterea affligebantur, litera intelligatur: hanc quoque viam hominis solius non esse quis negat? Propheta ubique dicente: Vias tuas Domine demonstra mihi. Deduc me in semita mandatorum tuorum †. Sint itaque Domini omnes viæ ad bonum, quid tunc habes? num sine hominis libero arbitrio, qui in via cum Dominum ambulat, opus perficitur? fabulatur. Sic enim scripturæ testimonia coniungenda sunt, cum vno in loco dicit, Dirige semitas pedibus tuis †: vt continuò homo respondeat, Notam fac mihi viam, in qua ambulem †. Perfice gressus meos in semitis tuis, ne moueantur vestigia mea. Itaque vitam ducendo, facillè tandem dicere audeat, Ab omni via mala prohibui pedes meos. Quæ cum ita sint, in chimeram vertitur aliud argumentum tuum, cum inquis: Si via sua & gressus non sunt in potestate hominis: quomodo via Dei & gressus Dei, in potestate hominis erunt? Sunt enim hominis, Domino tamen præueniente, & per suam gratiam simul operante. sic enim sua dona coronat, quando nostra coronat †. C A L. Vos viam hanc naturalem esse dicitis, per quam libero cum arbitrio animam ad gratiam præparatis: quæ

† De gra. et lib. arb. c. 21.

† Psal. 14.
† Psal. 118.

† Li. l. c. 10

† Pronep. 9.

† Psal. 142.

† Psal. 16.

† Psal. 118.

† Aug. de gra. et li. arb.

† c. 6.

cum nihil per se valeat, necessariò sequitur vt Liberum arbitrium in hoc solo totum consistat. C A M. Idcirco quinque præparationes ego proposui, cum tecum de ipsa animæ præparatione agerem †, vt omnia argumenta Martini & tua, vnico responso soluerem: quorum summa hæc est, non solum nullum bonum meritorium opus, sola natura posse consummari: verum etiam neque animam ad id quoque modo hominem solum posse præparare. C A L. Omnia propter seipsum operatus est Dominus, etiam impium ad diem malum †. C A M. Fateor: sed ordinem expende, ne vltra, Martini instar delires. Deus nãque, qui omnia à se creata valde bona esse vidit, bonam Luciferi naturam esse, sua æterna prouidentia præuidit: nec propterea quia malus futurus erat, ipsum creare prætermisit: non quod mali author esset, sed potius vt eadem æterna prouidentia, qua peccatum non fecerat, in peccato quod vidit, suam æternam iustitiam ostenderet †. Hunc ergo in modum, ad diem malum, hoc opus operatus est Deus: non vt principalis eius intentio ad malum tenderet, sed potius vt mala, quæ libero cum arbitrio solus homo operatus est, puniret. Quid igitur habes? C A L. Nempe Deum fecisse vt peccaret, vt suam exerceret iustitiã. sic enim Paulus docet, Deum tradere homines in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniunt †. C A M. Quomodo homines tradantur in reprobum sensum, alibi diximus †. Quod autem contendis Deum

† Lib. 1. ca. 10. §. 2.

† Pronep. 16.

† Lib. de prædest.

† Rom. 1

† Libro de prædest.

Argumentum sextum Martini, Omnia propter seipsum operatus est Dominus, etiam impium ad diem malum

* Via Dei quomodo in manu hominis sunt. b Protestantium error putantium sola natura hominis animam ad gratiam præparari Catholicos intelligere.

*Argumen-
tum septi-
mi Mar-
tini, Dei
voluntas præ-
ter institu-
tum homi-
nem loqui
facit.*

causam peccati fuisse, delirium hoc in eodem libro reputauimus. C A L. Contrarium eius quod puta- uerat Laban, locutus fuit. quid igitur est, libero ho- minem uti arbitrio? C A M. Perperuò Dei volun- tatem, nostræ voluntati Augustinus præfert †, qui per vias congruas nobis, pro hac vel illa re ducit, ut hoc vel illud ad aliorum pœnam vel præmium velimus, ac operemur †. Verùm quia volùtas duci, non autem cogi potest: remanente voluntate no- stra in sua libertate, noua voluntas tunc dicitur, & libera †. Sic enim cor Regis vertit: sic prophetare † tubet: sic peccata impedit: & Laban nec etiam lo- qui aduersum Iacob permisit, mouens hominem secundum liberi motum suum: quemadmodum Augustinus multis exemplis docet †. Nunquam tam- en præcepit, ut coactus propriam iustitiã vel in- iustitiã quispiam operetur †. C A L. Quis id quod cogitauit facere, non sapius alia statim cogita- tione mutauit, nesciens quomodo mutarit? C A M. Liberum arbitrium maxime ea ratione probatur, quia opinionem mutare saltim diuersis modis vo- lendo quimus: alioqui libera voluntas non esset †. C A L. Quid si à Deo mutetur, sicut fratrum Ioseph voluntas à Deo mutata fuit? C A M. Consilium Iudæ fratris, causa fuit ut voluntatem liberè reliqui mutarent. Sed quid si dem illorum voluntatem Deum mutasse? quis disputat de Libero arbitrio contra Dei potentiã? Nonne ille est, qui nos per- mittit vel non permittit peccare? Ille item, qui vir-

Nota.

† Reg. 24.

† De gra. et
lib. arb. c. 21

† De gra. et
lib. ar. c. 20

† Aug. ut
sup. & lib.
1. c. 6. §. 1.

† De gra. et
lib. ar. c. 20.

† 21.
† Lib. 1. c. 8.
in fi.

† Dixi lib.
1. c. 3. §. 2.

† Gene. 37.

tutem ad bene operandum præstat: & qui potest nos ad nihilum deducere. Sat est tam cum nos in nostra potestate secundum eius generalè operatio- nem relinquit, Liberum nos habere arbitriũ: quàm in his quæ ipse iubet, sicut paulò antè dixi. Siqui- dem liberam tunc quoque consentiendi & dissen- tiendi potestatem habemus, qua illud eligimus. C A L. Cum homo à Deo motus id actu non con- summat, quod mente vult, liber haudquaquam est. C A M. Liberum arbitrium in sola potentia con- sentiendi constare, libro primo docui: tametsi actu id non exequatur quod vult. C A L. Non quod volo bonum, illud operor, Paulus inquit. C A M. De his in libro tertio copiosè disputabimus. C A L. Hominis vitæ quis author? nãm idem ho- mo? Vita item, num in manu est tua? C A M. Dei enim factura sumus †, in quo viuimus & moue- mur. C A L. Quæ ergo via libertatem operandi ha- bebis is, qui propriæ vitæ potestatem non habet? C A M. Tu Caluine, huic Martini argumentò respõ- de prius, qui Liberum arbitriũ in naturalibus atque moralibus ipsi homini, tametsi Deo viuat, tribuis & ascribis. Respondeant philosophi omnes Mar- tino totã philosophiã obliterãti, ut propterea homo suorum actuũ Dominus non sit, quia Deus author vitæ est. Respondeant Dialectici quotquot sunt, an hoc consequens secundũ artẽ admitti possit. Respõ- deant Iurisperiti, an mero mixtoque imperio li- bero cum arbitrio vtatur is, qui ad Domini nutum

† Lib. 1. c. 3.
† Rom. 7.

† Ephe. 2.
† Acto. 17.

† Inst. c. 2.
† ubique.

*Argumen-
tũ octauum
Martini.*

*Protestan-
tium sophis-
mata.*

illud exercet? Respondebo denique & ego, te prius interrogans, an Adamus à Deo creatus fuerit, cuiusque vita in manu Dei ante peccatum constiterit? C A L. Quis hoc inficiari audebit? C A M. Habuit Adā in statu innocētiæ Liberū arbitriū? C A L. Omnino. C A M. Sileat ergo Martinus, si Adamus, cui⁹ vita in manu Dei erat, Liberū arbitriū habuit. C A L. Multa supersunt adhuc Martini argumenta, quibus non satisfacisti. C A M. Quoniam ad prædestinationis materiam omnia pertinent, in eo libro illa solvenda esse duxi. C A L. Mea quoque, & alia multa adsunt. C A M. Ea argumenta, quibus novas vestras inuentiones probare nitimini, primo libro soluta fuerunt: in hoc verò, Martini & tuas interpretationes duntaxat, quibus sacra scripturæ testimonia obscurare conamini, eam ob causam exclusi, vt reliqua commodè tractare queamus: non autem quòd hæc sophistica argumenta vestra, solutione digna essent. Scholasticos nanque, qui antiquas patrum doctrinas explicant, quasi sophistas excluditis: cum tamen nil aliud vos agatis, quàm vt omnia scripturæ testimonia detorqueatis. Dixerim hæc lectorum causa, ne mirentur quòd prolixius solvendis argumentis Martini operā non dederim. Sunt quidem inutilia satis: & aërem potius verberare, quàm disputare fuisset. Hoc enim nostrum in hoc libro institutū fuit, vt quatuor argumenta tua, quibus discipulis tuis idiotis, vt Liberū arbitriū negēt, crebris concionibus persuadere soles, refelleremus.

DE GRATIA ET LIBERO
ARBITRIO, LIBER TERTIVS.

✽ CAPVT PRIMVM.

Contendunt Lutherani legem seruari non posse, vt hac ratione Liberum homini arbitrium adimant. Catholici verò contrà, ipsum hominem Liberum arbitrium habere ostendunt, quo, gratia comite, lex seruari potest. hoc totius libri istius terij institutum est.

CAMERARIVS. CALVINVS.

SVPEREST aliquid, per quod Liberum arbitriū homini adimere vos posse cōten datis? C A L. Quis *Primum argumentum* Liberū arbitrij hominem esse dicat, qui legem seruare nō potest? *pro Libero arbitrio,* huic argumento si respondere poteris, vicisse te fatebor. C A M. Fateris igitur hac ratione, Liberū arbitriū probari, si docuero ipsum hominē gratia assistēte legē posse seruare. C A L. Omnino. C A M. Quid huic argumento tu respondes, quod Augustinus & ceteri approbant, Frustrā daturū homini legem fuisse Deum, cui non liberā *Quid gratia assistēte quidve ea desisten- te liberum hominis arbitrium in ipsa lege seruanda possit.*

† De natu.
et gr. c. 69.

aa. i.

Lex propter transgressionem posita est†. Iubet enim Deus per legem quæ non possumus, vt noscamus quæ ab eo petere debeamus.† C A M E. Cancellus tibi fecit lex (Augustinus inquit) vt non inueniendo quæ exires, ad gratiam conuolares†. quibus verbis id quod desistente gratia negat, ea assistente, concedit. sic enim Propheta, antequam extra cancellos exiret, cum Domino loquens dixit: Tu mandasti mandata tua custodiri nimis†. & ad gratiã se conuertens, subiunxit: Vtinã dirigatur viã meã ad custodiendas iustificationes tuas†. Gratiãq; obtenta, constanti animo subiunxit: Iustificationes tuas custodiam: nõ me derelinquas vsquequaque†. per spicue nos docens, Libero arbitrio & gratia, ipsam legem ab homine seruari posse. Quod intuens idẽ Propheta, paulõ post sic ait: Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. non secus ac si dicat, Custodiam illam in toto corde, si tu dederis intellectum†. Quibus fit, vt lex ab homine eam ob causam seruari possit: quia impossibile id non est ei: quod adiutus à gratia præstare homo potest: Augustino dicente, Nos possumus ea, quæ per alium possumus, absque quo nihil possumus.† Gratia quidem vrget, qua assistente omnia possumus: ea verò desistente, meritorium nihil. quãdoquidem sic per peccatum primi hominis inclinarum & attenuatũ Liberum arbitrium fuit, vt nullus postea aut diligere Deum, aut credere in Deum, aut operari propter Deum possit. Et quanquam multa præcepta

†Gala.3.

† Aug. de spir. et lit. c.17.19.

† De verb. Apost. serm.3.

† Psal. 118.

† Vr sup.

† Vr sup.

† Aug. de prædest. et gra. c.11. in fin.

† De Eccl. dog. c. 26.

27.

seruare valeamus: non tamen omnia, quantum ad intentionẽ legem condentis gratia desistente seruamus†. Nemo enim potest legem implere per legem, Augustinus inquit: eò quòd plenitudo legis charitas est. Charitas autem Dei, non per legem diffusa est in cordibus nostris, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Quocirca per legẽ gratia demonstratur, vt lex per gratiam compleatur†. Cui vt subscribamus, eam ob causam necesse est, quia lex minimẽ impletur, cum quasi suis viribus homo facit. sed cum spiritus adiuuat, & hominis non libera, sed gratia Dei liberata voluntas facit. Liberum nanque arbitrium vt est captiuum, non nisi ad peccandum valet: ad iustitiam verò, nisi diuinitus liberatum adiutumque, non valet.† Absit vt nos dicere possimus, alio in loco Augustinus inquit, hominem solo arbitrio gratia nõ sanato atque adiuto, non peccare possit. Ita quidem, vt tamen si peccare soli queamus, iusta agere, vel iustitiã præceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuemur à Domino†. C A L. Hoc saltem negare non poteris, quin ante gratiã per Christum factam lex ipsa impossibilis fuerit. C A M. Si quis ista asserat, legem euangelicam eodem contextu promulgatam cum lege Mosãica fuisse, ignorat. Mosãicam scilicet sensu claro, euangelicam sensu mystico: vt eodem tempore Israëlita scirent, posse per legem fidei in futuro Messia legem factorum meritorie seruari. C A L. Quis sententiã huius author? C A M.

† Conci. Milob. Afric. Arausi. Aug. de Eccl. dog. c. 49.

† Aug. de gra. Chri. c. 9.

† Aug. de ver. Apo. ser. 11.

† Aug. de pecca. mer. lib. 2. c. 2.

† Aug. vbi sup. c. 5.

nõ oia

Cõcilia pro implenda lege.

Lex Euangelica eodẽ contextu cũ Mosãica promulgata fuit.

non

Paulus: qui postquā verba illa retulisset, iuxta te sermo valde est in ore tuo, & in corde tuo: sic illa declarat, hoc est verbū fidei, quod predicamus. ^{† Rom. 10.} Quibus patet, tempore datæ legis, quæ absque gratia impossibilis erat, gratiam simul ostensam fuisse: ad quam, pro lege implenda, Hebræi recurrere possent. id sanè intuens Paulus, alibi dixit: Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. quasi omni tempore, etiam datæ legis, gratia nobis oblata fuerit, sed conclusa in eam fidem quam tunc sensu mystico Moyses Ecclesiæ ostendit, reuelanda a peritis verbis in aduentū Christi. Sciebat enim Moyses, trās lato sacerdotio ab Aaron in Christū, legē quæ in ipsis Decalogi præceptis transferendā fuisse: & tanquā ipse legē à Domino Iesu rursū promulgandam fore. quo præcognito, fidei legem, cum factorum lege simul Moyses proposuit: ostendens hominē gratia iuari, ne per legem sine causa aliquid iubeatur. Hæc expende Caluine, & tace. ^{† De gra. et lib. arb. c. 4. in fi.} C A L. Tacebo nunquā. C A M. Quid dices? C A L. Dicam audacter, minimè legē gratia assistente seruari posse. C A M. quid causæ? C A L. Nā scriptū est, Maledictus omnis, qui non permāserit in omnibus quæ scripta sunt. C A M. Quid à lege iubetur, in quo gratia assistente permanere nō valemus? C A L. Duo sunt, alterum nimirum dilectionis, quæ vt toto corde diligamus lex iubet: quod quidem mandatum, in via impleri non potest. Alterum, quia id quod

Translato sacerdotio, lex quoque translata fuit, & tanquam Christi lex promulgata.

^{† Gala. 3.}

^{† De inf. cap. 10.}

^{† De gra. et lib. arb. c. 4. in fi.}

^{† Gal. 3.}

lex præcipit, ne concupiscamus: gratia quoque assistente ea de re homini impossibile est. quia habitualis concupiscentia mortale peccatum perpetuè est. C A M. Hæc itaque duo, discutiamus vt rei huiusce veritatem, facilius percipere possimus.

CAPVT SECVNDVM.

An præceptum dilectionis Dei, in via seruari queamus.

CALVINVS. CAMERARIVS.

DILIGE dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, lex inquit: quod in via consummari posse Augustinus negat. C A M. Rectè Augustino placuit plenitudinem charitatis in cœlis fore: interim tamen, eodem loco minimè negat mandatum dilectionis, quantum mandatum in via est, gratia assistente impleri posse: eo quòd charitas, cui omnia facillima sunt, in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus, nos docet. Hæc certè huius vestri erroris causa est, quia differentiā inter perfectionem vitæ & patrie ignoratis: nec aliorū, nec Augustini verba, quem vestrum esse prædicatis, vt decet ponderatis. C A L.

Duo quæ charitas docet.

^{† De spiri. et lit. c. 36.}

^{† De nat. et gra. c. 68.}

^{† De spiri. et lit. c. 36.}

^{† Hiero in dialogis aduersum Pelag. lib. 1.}

Quæ? C A M. Illa quibus eodem in loco declarat, Maiorem iustitiam in cœlis fore, in via autem minorem huic vitæ competentem. Audi, huic vitæ competentem, quando nullus sanctorū quandiu in isto corpusculo est, cunctas possit habere virtutes.

aa. iij.

CAL. Iam video te ad cauillum Thomæ confu-
gere: præcepta nimirum, perfectè & imperfectè
adimpleri posse: nos Thomam negamus. CAM.
Itidem & Paulum? CAL. Nequaquam. CAM.
Paulum igitur audi, qui cum inter perfectionem
triumphantium & viatorum distingueret, sic ait:
Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sum†: † *Philip. 3.*
(sicut in cœlis triumphantes sunt) Quicumque er-
go perfecti in via sumus, hoc sentiamus †. quid † *ve sup.*
hoc nisi in via perfectionem charitatis dare, tametsi
perfectior in cœlis sit. Hoc enim Hieronymus
quoque, longo dialogo aduersum Pelagianos pro-
bat, nempe perfectum in eo, hominem dici, quod † *In Dialo.*
cum posset facere, fecit: imperfectum in eo, quod † *aduer. Pe-*
facere non potuit. Dei nãque munus est: qui si vult, † *lag lib. 1.*
perfectos in via quoque nos facere potest†. CAL. † *Aug. de*
Quomodo in via perfecti? CAM. Secundum id † *spiri. & li-*
quod habemus, Paulus respondet†, & alio in loco, † *tera. c. 5.*
Sic enim voluntas prompta est, secundum id quod † *2. Corin. 8.*
habet†. alioqui quomodo dicere potuisset, Salutat † *2. Corin. 5.*
vos Epaphras, qui ex vobis est, seruus Iesu Christi,
vt sitis perfecti & pleni in omni voluntate Dei†. sic † *Colos. 4.*
enim in via. charitas ipsa, perfectionis vinculum
habet†, secundum mensuram à Domino condo- † *Colos. 3.*
natam: tametsi in cœlis integram perfectionem
habitura sit. ita sanè, vt omnis gradus charitatis,
donec in via augetur, perfectam in se habeat cha-
ritatem: Augustino teste, cum ait, Charitas inchoa-
ta, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta

*Perfectio
in via secū
dū id quod
habemus.*

*Potest De
cōcedere vt
hic in via
ipso per-
fectō frua-
mur.*

iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est.
Ipsa enim charitas, illa gratia est, quæ per Iesum
Christum facta fuit†. Tu quidem Caluine, cum de
† *De natu.* implemento legis ageres, sequentia verba scripsi-
† *& gra. c.* sti: Siquis obiiciat, neminem vnquam fuisse reper-
† *70. de gra.* tum, qui Deum ita perfectè diligeret, respondeo,
† *Chri. c. 11.* sufficere, modò quisque pro gratiæ sibi datæ men-
† *1. Ioan. 2.* sura, ad hanc perfectionem aspiret†. Et hoc qui-
† *ibi, qui ve-* dem rectè, Ioanne dicente, Si diligimus inuicem,
† *rò seruat.* Deus in nobis manet, & charitas Dei in nobis per-
† *1. Ioan. 4.* fecta est†. Non quidem Ioannes alio in loco dicere
† *1. Ioan. 2.* potuisset, Qui autem seruat verbum eius, verè in
† *1. Ioan. 5.* hoc charitas Dei perfecta est†: si perfectio secundum
† *1. Ioan. 5.* mensuram condonatum in via non daretur. Neque
† *1. Ioan. 5.* etiam dixisset, Mandata eius grauiora non sunt†, si
† *1. Ioan. 5.* gratia assistente, mandatum dilectionis Dei seruari
† *1. Ioan. 5.* non posset. Hieroboam certè Deus dixit: Non fui-
† *1. Ioan. 5.* sti sicut David seruus meus, qui custodiuit manda-
† *1. Ioan. 5.* ta mea†. CAL. Non consideratis inde pendere fa-
† *1. Ioan. 5.* cilitatem, de qua Ioannes loquitur, quòd sancti pa-
† *1. Ioan. 5.* ratum habeant remedium, quo defectus suos sup-
† *1. Ioan. 5.* pleant, dum scilicet ad veniam confugiunt†. CAM.
† *1. Ioan. 5.* Cur non potius grauiora eam ob causam mandata
† *1. Ioan. 5.* dicuntur, quia solius pœnitentiæ ianua à te illis re-
† *1. Ioan. 5.* linquitur? Quid istud Caluine, vt propterea des
† *1. Ioan. 5.* mandata impossibilia sanctis non esse, quia pœni-
† *1. Ioan. 5.* tentia, illa non seruasse, pro àdimplemento illis est?
† *1. Ioan. 5.* quãdoquidem pœnitentiã in manu hominis nō est,
† *1. Ioan. 5.* vt absque gratia Dei eū peccasse, pœniteat? Etenim

*Confessio
Caluini cō
tra seipsum.*

*Excipiunt
protestan-
tes vt sola
pœnitentia
lex implea-
tur.*

si gratia quæ extrinsecus aduenit, opus habemus, ex æquo vtrunque, aut impossibile aut possibile erit. C A L. Negas tu pœnitentiam pro adimple-

*Non pec-
cando, vel
peccasse pœ-
nitendo, le-
gem serua-
mus.*

tionem mandatorum esse: C A M. Absit. Bifariam fan-
nè legem seruari, secundum catholicos posse gra-
tia assistente, affirmo. Primo nimirum modo, man-
data seruando: vt illud, Iustificaciones tuas custo-

diam: Non me derelinquas vsquequaque. Secun-
do verò, cum illa non seruasse dolemus: Vt sequi-

tur: In quo corrigit adolescentior viam suam. & paulò post, Non me repellas à mandatis tuis, quæ

*Potens est
Deus sine
peccato nos
conseruare.*

pœnitentiam iubent. Dic, rogo, Caluine, an Iudas
mendax sit, cum ait, Deum potentem esse vsque in
diem Christi, sine peccato nos conseruaret: C A L.
Possibile Deo esse fateor: sed id quod sibi possibile

*Protestan-
tiū sophis-
mata.*

est, homini tanquam impossibile mandauit. C A M.
Buceri cauillo in conciliatione articuli de iustifi-
catione, vteris: sed Dauidi pro illo tu nunc respon-

de, quare post adeptam gratiam dixit, Iustificatio-
nes tuas custodiam: Non me derelinquas vsque-
quaque. † C A L. Impossibile Augustinus id vocat,
quod nunquam factum est. C A M. Non quidem

de esse & non esse, sed de posse & non posse nunc
contendimus: quandoquidem ea quæ impossibi-
lia sunt nobis, possibilia vt sint, Deus facere potest:

ita planè, vt lex ipsa magis ob gratiæ denegatio-
nem, quam ex se impossibilis sit. Gratia igitur vr-
get, sine qua lex ipsa non solùm suaue iugum non

esset, verùm etiam impossibile: ea verò assistente,

† *Psal. 118.*

† *Psal. 118.*

† *Psal. 118.*

† *Epist. Iu-
de.*

† *Psal. 118.*

† *De nat. et*

gra. c. 7.

† *Serm. de*

emp. reuertia

ser. paschæ

serm. 4. de

spiri. & li.

c. 35. in fin.

† *Diximus*

lib. 1. c. 3. et

quia charitati omnia facillima sunt, leue iugum
legis est, minimèque grauiamandata: siquidem
charitate homo petit id, quo destituitur vt impleat

† *De nat. et*
gra. c. 66.
68.

† *Roma. 5.*

† *Aug. de gr.*

Chri. c. 30.

† *Philip. 4*

quod iubetur. Illa nanque est qua iustificamur,
quando per Spiritum sanctum diffunditur in corde
nostro. Illa omnia potest, Paulo dicente, Omnia
possum in eo qui confortat me. C A L. Concludis

igitur, non absque gratia legem posse impleri. C A M.
Omnino: quandoquidem litera quæ docet, non ef-
se peccandum: si spiritus viuificans desit, occidit.

† *De spirit.*

† *lit. c. 5.*

sciri enim facit peccatum, potius quam caueri. Iu-
gumque eiusmodi est, quod non modò in ceremo-
nialibus, sed in naturalibus, atque moralibus, neque
nos, neque patres nostri portare potuimus, etsi ba-

† *Acto. 15.*

ptizati in trāsitu maris fuissent. Nam non omnes
renati, gratiam illam statim habent, quam perseue-
rantia vsque in finem dicimus: & simul stare po-
terunt, vt renati fuerint, & propter hanc perseue-

† *Psal. 118.*

octo. 1. &

toto. psal.

randi gratiæ absentiam, iugum graue ipsis fuerit.
cùm altera sit gratia, per quam iustificamur, ab illa
per quam in iustitia conseruamur. Eo quòd Deus
nò modò iustificat impium, sed cùm ad perfectam
iustitiam peruenerit, eum non deserit antequàm

† *De natu.*

† *gr. c. 26*

deseratur: vt semper iustè pièque viuatur. Sic enim
factorum lex & gratiæ colligatæ sub vno angulari
lapide coniunctæ manent: vt nunquam lex facto-

rum preponatur, quin altera fidei lex, pro imple-
mento non presupponatur. Quod innuens Augu-
stinus, cùm Pauli verba ad Romanos 10. pòderaret,
bb. i.

causam rei huiusce inquirens, mox subiungit, nempe ut quod operum lex minando imperat, fidei lex credendo impetret. Lege enim operum, dixit Deus, Fac quod iubeo: lege verò fidei, dicitur Deo, Da quod iubest. quasi idcirco lex data sit, ut gratia quaereretur: gratia autem per Christum facta, ut lex impleretur. quasi hæc legis intentio fuerit, ut propter illa quæ perpetam fiunt, recurramus ad gratiam Domini miserentis, ut remittantur quæ malè fiunt, & eadem gratia iuuante ne fiant. Ita fanè, ut legem factorum impossibilem, lex gratiæ quæ ei coniuncta semper manet, satis possibilem omni tempore reddat. Hoc tene, ne falso Dauid dixerit, Ex toto corde exquisiui te. Et alio in loco: Conetur itaque anima domare linguam & sensus: sed dum conatur, poscat auxilium, & oret lingua, ut dometur lingua. Siquidem adiutor Deus est, qui illum adiuuare potest, qui conatur. Non quidem homini dixit, ut ipse solus faciat: sed sic ait, Reuela viam tuam Domino, & ipse faciet. quasi dicat, præcaueri potest peccatum, sed Domino adiuuante: quâdoquidem si quædam peccata absque merito soli præcauere quimus: omnia soli vitare nequimus. Ecce Caluine, quam causam Augustino authore tutandam suscepisti, à Christo, Paulo, Iuda, Dauide, & ipso Augustino innumeris in locis condemnatam.

Lex factorum et gratiæ perpetuò colligatæ illas quæ retribus manent.

† *De spiri. & lit. c. 13.*

† *De spiri. & lit. c. 13.*

† *ut su. c. 8.*

† *18. 19. 20.*

† *Aug. de nat. et gra. c. 12.*

† *Psal. 18.*

† *De natu. & gr. c. 15.*

† *De pecca. meri. c. 5. in fin.*

† *Psal. 36.*

† *De natu. et gr. c. 67.*

† *Aug. lib. 1. retrac. c.*

† *Aug. lib. 1. retrac. c.*

CAPVT TERTIVM.

Contendunt insuper Protestantes, propterea legem seruari non posse, quia concupiscentia habitualis mortale peccatum est: quod tamen non imputatur.

CALVINVS. CAMERARIVS.

SI daremus mandatum dilectionis secundū id quod habemus in via posse impleri, quis legem adhuc seruare poterit, Domino dicente, Non concupisces? **CAM.** In legem committit is, qui sponte actu à lege verita concupiscit. **CAL.** Vitium primum, quo ipse habitus ad concupiscendum propagatus est, propono. **CAM.** Quum in non regenerato ipsa concupiscentia peccatū mortale non sit, multo minus in renato non erit, sed primi peccati effectus. **CAL.** In ipso renato peccatum esse paratus sum defendere. **CAM.** Quod delirium hoc est? Augustino dicente, Natura post baptismum omni reatu, non autem omni morbo caret. & Paulus alibi, Abluti estis, iustificati estis, sanctificati estis. **CAL.** Vtique: sed non imputando peccata, ista fiunt: non autem quod concupiscentia verum peccatum perpetuò non sit. **CAM.** Quem authorem habes? **CAL.** Paulum, qui prophetæ autoritate dixit: Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. **CAM.** Probè: sed cum Deus non imputat, tunc suam gratiam in fundendo

† *Exo. 20.*

† *Aug. de nup. c. 23.*

† *Cont. Iuli. lib. 6. c. 5.*

† *1. Cor. 6.*

† *Rom. 4.*

bb. ij.

peccatum delet. CAL. Tuum est hoc probare.
 CAM. Idem propheta qui dixit, Beatus vir cui
 Dominus non imputauit peccatum: modum quo
 Deus non imputet peccatum, ostendit, inquit,
 Laua me, Munda me, Sana me, Dele iniquitatem: † *Psal. 50.*
 non autem quòd iniquitas permanens, homini
 non sanato non imputetur. Ita quidem, vt semel
 sufficiat non imputando deletum esse peccatum:
 non autem vt peccatum, quod perpetuò adest, per-
 petuò non imputetur. CAL. Scoto assentior, cui
 placuit non imputando remitti peccatum. CAM.
 Quocūque modo fieri Scotus sentiat, radices pec-
 cati euelli statuit: non autem peccata, quæ perpetuò
 manent, perpetuò non imputari. quandoquidem
 gratia quasi per fugam expellit peccatum. CAL.
 Quo auctore? CAM. Ioanne, cum inquit, Semen
 expellit peccatum. † CAL. Ne scilicet intret. CAM. † *Ioan. 3.*
 Multo magis charitas dum aduenit, eam ob cau-
 sam commissa peccata expellit, quia charitas non
 habitat cum peccato. Dic quæso Caluine, quis ver-
 borum Ioannis sensus fuit, cum dixit, Si confitea-
 mur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat
 peccata nostra. † CAL. Non imputado. CAM. Con-
 trarium sequentia verba commonstrant, cum sub-
 iunxit: Vt emundet nos ab omni iniquitate. † Re-
 sponde rursus, si potes: Christus non imputando
 peccata, chirographū occultauit, an potius deleuit? † *Coloß. c. 2.*
 CAL. Magno testimoniorū catalogo nos coargue-
 re conaris. CAM. Vnicum testimonium catholicis

afferre satis esset: sed pertinaces cum sitis, mille adhuc
 aceruabo, quò magis confusi inde recedatis. CAL.
 Age vt lubet, CAM. Cur verba illa non confide-
 ras, Ego sum qui deleo iniquitates. Aspergam su-
 per vos aquam mundam, & mudabimini ab omni-
 bus inquinamentis vestris †: haudquaquam hunc
 in modum cōsummata fuisse, vt peccata, quæ sem-
 per adessent, non imputarentur: sed potius vt Chri-
 stus exauditus fuerit pro reuerentia sua, cum dixit,
 † *Ioan. 17.* Sāctifica eos in veritate: Sermo tuus veritas est †. ita
 vt peccata sic deleātur, sicut per os prophetarū pro-
 misisti. Cōsepulti enim sumus cū illo per baptismū
 in mortem (Paulus inquit) vt resurgamus cum illo
 in nouitate vitæ: hoc scientes, quia verus homo no-
 ster simul crucifixus est, vt destruat corpus pec-
 cati, & vltra non seruiamus peccato †. Quid est in
 aqua mori nisi illud propheta, Proiciet in profun-
 dum maris omnia peccata nostra †? Aliud cum
 sit renatum hominem peccati maculas habere,
 quæ (secundum vos) non imputentur. Aliud ve-
 rò ex aqua & Spiritu sancto renasci: quo cum,
 non habitat peccatum. Porro quid alibi lucidius
 Paulus afferre potuit, cum dixit, Sponiam suam
 absque ruga & macula Christus patri repræsen-
 tabit? † num dixit maculatam, maculis non impu-
 tatis? Accipe hunc catalogum, & responde si po-
 tes. CAL. Augustinum Martinus citat dicentem:
 Peccatum remittitur in baptismo: non, vt non sit:
 sed vt non imputetur. † CAM. Falso Augustinum
 † *D. nup. c. 25. & 26.*
lib. iij.

Falso Au-
gustinum
Protestantes
transcribunt.

Martinus transcripsit. Siquidem Augustinus minime hoc dicit: sed cum de concupiscentia ibi ageret, sic inquit: Non ut concupiscentia non sit, sed ut in peccatū non imputetur. CAL. Nihil ergo damnationis nunc est in his qui in Christo ambulant, Paulus inquit: non autem dicit, nil peccati: quasi peccatum à fomite procedens, de quo cap. 7. egerat, perpetuò mortale sit peccatum: sed quia non imputatur, nil damnationis habeat. CAM. Quoniam in calce quæstionis istius verba illa fusissimè declaraturi sumus, satiùs erit illo in loco hanc ineptiam expellere. Interim tamen à te quæram, an non imputando remittatur peccatum? CAL. Omnino: quandoquidem Christus sanguinem suum in remissionem peccatorum effudit. CAM. Ergo delet: non autem peccata quæ adsunt, nō imputat. CAL. Solus loqueris. CAM. Immo cum Caluino nostro, qui horū immemor, alibi ait: Quando Dominus est, qui remittit peccata, delet. Et rectè, eò quòd verè liberi sumus, cum filius nos liberat. quod aliud est quàm permanentia peccata à quibus detineamur non imputare. Iovinianorum certè hæresis iam olim condemnata hæc est, quam hoc tempore renouastis. Placuit nanque illis, tonforis instar quasi nouacula peccata nostra Deum radere, non autem radices extirpare. Nōne magno risu dignum hoc delirium est? Hem Caluine, cur perpetuò mutas sententiā? Nōne tu cum Augustino dicis, Hæc carnalis generatio est, illa spiritalis:

† Infrā. c. 5.
§. 5. in fi.

† Infrā. c. 5.
§. 5. in fi.

† Aug. con.
du. epi. c. 13

Caluini cō-
fessio cōtra
seipsum.

Ioviniano-
rum hære-
sis.

Caluini cō-
fessio con-
tra seipsum.

† cōt. Righ.
168.

hæc peccato originali nos detinet obligatos: illa omni vinculo liberatos? Hactenus sufficiat pro his quæ dicenda sunt, hanc cauillationem vestram exclusisse, ut peccata post baptismum remaneant, quæ non imputentur.

CAPVT QVARTVM.

Cætera argumenta, quibus concupiscentiam habitualem in homine renato, mortale peccatum esse Protestantes probare nituntur.

CAVINVS. CAMERARIVS.

RARATVS sum defendere, tã in non regenerato, quod tu de industria omisisti, quàm in baptizato, ipsam concupiscentiam mortale peccatum esse. CAMB. Vtrunque falsum: sed quia mea non interest, pro non renatis Iudæis, Mauris, vel Paganis disputare, vnicam Augustini sententiam afferre satis erit, ut vel Augustinum neges, vel taceas. sic enim ipse ait: Non enim in ipso desiderio prauo, sed in nostra consensione peccamus. Ad hoc valet, quod dicit idem apostolus, Nō regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum concupiscentiis eius. Hic enim ostendit esse desideria, quibus nō obediendo, peccatum in nobis regnare non sinimus. ita quidem, ut in ipsa concupiscentia nullum peccatum adsit quod ad mortem nos condemnare possit. CAL. Pauli certè verba hæc sunt: Concupiscentiam nesciebam

† Super epi.
8. ad Rom.
n. 17.
† Aug. de
ver. Apo.
ser. 6. char.
61. col. 1.

bb. iij.

Concupiscentia habitualis, non renato minimè peccatum est.

esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces. † *Exodi. 20*
 C A M. Eatenus ergo secundum Paulum, peccatum dicitur, quatenus secundum Moysen peccatum erat. C A L. Fateor. C A M. Si ista fareris, quid dicit scriptura, Originalem seu habituales concupiscentiam ne habeto? C A L. Nequaquam. C A M. Nonne postquam dixerat, Non concupisces: protinus subiungit, rem, uxorem, aut seruum proximi tui? C A L. Ita est. C A M. De actuali igitur, non autem habituali concupiscentia intellexisse Moysen dicemus. Siquidem non in ipso desiderio prauo, sed in nostra cõsensione peccamus. † C A L. Sophismata. C A M. Sophista Iacobus? cum ait, Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus: deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem. † Quibus manifestè patet concupiscentiam matrem peccati esse: nec mortale peccatum fieri, antequàm intrinsecus saltem consummetur. C A L. Ad quem modum mater? C A M. Dixerat nanque Iacobus, Deus neminem tetat: quasi Deus non sit causa peccati: postea verò præcedentia verba subiunxit, bellè commonstrans concupiscentiam habituales causam esse mortalis peccati: cum actu voluntarij concupiscimus malum, non autem antea esse peccatum. Finge hominem claudum, Augustinus inquit: & quæramus an vitium propter quod homo claudicat, pes sit? Et neque pes, neque corpus, nec homo, nec ipsa

† *Aug. in expo. quo rundam in epi. ad Ro. n. 17.*

† *Iaco. c. 1.*

claudicatio, quæ utique nõ est quãdo non ambulat, vitium erit: cum tamen insit vitium quo fit claudicatio quando ambulat. C A L. Semel cum Augustinus dixit: Si non fit quod scriptum est, Non concupisces: fiat saltem quod alibi legitur: Post concupiscentias tuas ne eas: satis ostendit ipsam habituales concupiscentiam, mortale peccatum esse.

† *De perfe. inst. rat. 4.*

† *De nup. li. i. c. 23. ex Eccl. c. 18.*

C A M E R. O bellum argumentum, literis aureis describendum! quodnam consequens hoc est? Ne eas post concupiscentias tuas: ergo concupiscentia habitualis, mortale peccatum est? Cur Augustinum non legis, cum verba hæc declarat, inquires: Quid est ergo, post concupiscentias tuas ne eas? perinde ac si diceret, Mane in seruitute Dei, in libertate Christi, Mane, & serui legi Dei tui: non autem legi membrorum & peccati. † C A L. Quid aliud sensit Paulus, cum dixit, Nõ regnet peccatũ in mortali corpore vestro: quàm habituales concupiscentiam peccatum mortale esse? C A M. Iustificatis hominibus Paulus ibi loquitur, cum ait, Qui enim mortui sumus peccato, quomodo autem viuemus in illo? Consepulti enim sumus, ut in nouitate vitæ ambulemus: hoc scientes, quia vetus homo crucifixus est. ut destruat corpus peccati, nõne? C A L. Ita est. C A M. Satis ergo ex his patet, eosdem admonuisse, ne deinceps peccatum in eorum corpore regnaret, quasi is regnet, qui in illa pugna christiana carnis & spiritus vincit. C A L. Minimè Paulus, Non sit, inquit: sed, Ne regnet. Et hoc

† *Aug. sup. Ioan. tract. 41. col. pen. Rom. 6.*

Regnare peccatum.

Augustinus obseruat, subiungens, *Quandiu uiuis, † In eodem tract. 41.* peccatum necesse est esse in membris tuis: saltē regnum illi auferatur, & non fiat quod iubet. C A M. *† In eodem loco.* Sed non dixit Augustinus, peccatum mortale necesse est ut sit in membris tuis. C A L. Quid tum? C A M. Multum quidem interest, vno an alio modo loquamur. Siquidem vox ipsa, peccatum, multifariam intelligitur: & certis modis peccatum esse habitualem concupiscentiam, in renatis quoque nos approbamus: quando idcirco peccatum concupiscentiā esse dicas, quia peccato facta est, siue quod peccandi delectatione moueatur: siue quia à carnali concupiscentia mala oriatur cuncta peccata. *† Aug. de nup. c. 22. et contr. duas epi. cap. 13. † Aug. de verb. Apo. serm. 116. pa. 60. col. 4.* Augustinum lege, cum alibi inquit, Quod autē ait, peccatū in vobis non dominabitur: non enim estis sub lege, sed sub gratia: utique ad tertium illū gradum iam pertinet, vbi homo mēte seruit legi Dei, quāuis carne seruiat legi peccati. Nō enim obedit desiderio peccati, quāuis & hoc sollicitent concupiscentiā ut prouocent ad consensionē. Quia ergo nō cōsentimus desideriis prauis, in gratia sumus. *† Aug. in lib. expositionū quārundā propositionum epi. ad Ro. n. 35.* Et alio in loco: Concupiscentia igitur tanquā lex peccati in mēbris corporis mortis huius, cum paruulis nascitur: in paruulis baptizatis à reatu soluitur: ad agonem relinquitur: ante agonem mortuos nulla dānatione prosequitur. Et paulō pōst: In gradibus autem baptizatis, in quibus iam ratione uidentibus, quicquid eidem concupiscentiā ad peccandum consentit, propriā voluntatis est: nō sibi

† De pecca. remi. lib. 2. c. 4. illicita cōsentientibus, nihil omnino nocitura. Si quidē cum illicitæ delectationi resistimus, si nō cōsentiamus, si mēbra velut arma non ministremus, nō regnat peccatū in nostro mortali corpore. Peccatū enim antē, regnū perdidit, & sic periit. In hac ergo vita, quantū ad sanctos attinet, regnū perdit, in alia perit. Hic enim regnū perdit, quando post concupiscentias nostras non imus. Ibi autē perit, quando dicetur, Vbi est mors contentio tua? Lōga quidem lectione opus esset, si eiusdem Augustini verba minutatim referre vellē. illum cap. 25. & 26. de Nuptiis lege, vbi affectionem esse quandā male qualitatis ipsam concupiscentiam docet, sicut languor: non autem quod quasi in sua substantia in anima maneat tanquam peccatum. quod in libro contra duas epistolas Pelag. cap. 13. & contra Iulianum libri 6. cap. 5. Retracta. libri 1. cap. 15. confirmat. Interim tamen huius Augustini sententiā memorem te esse volo: nempe aliud esse, sensum peccati in nobis perpetuō inesse, sicut timiditas adest etiam quando non timemus: quomodo semper concupiscentiā peccatum sentimus, & peccatum est, non quidem mortale: sed in tantum peccatum, in quantum præter rationis iudicium procliuis pronāque ad peccandum est. Aliud verō consensum peccati, dum actu mala concupiscendo peccamus. Quibus intelligas nil aliud esse concupiscentiam regnare, quā actu consentire: non autem sentire, quod velit nolit

homo, in vindictam primi peccati, perpetuò maneat in eo. Ecce iam patet non posse vos Protestantes errorè hunc, Augustini pallio cõtegere: & simul ipsi quoque Paulo contradicere: qui cùm dixisset, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore: mox addidit, Vt obediatis concupiscentiis eius: perbellè commonstrans obedientiam, regni peccati esse causam. Iacobo subscribens, cui placuit actualem, non autem habituale concupiscentiam peccatum esse. Est enim concupiscentia res indifferens, quæ actu quoque bona esse potest: & tunc dicere habitu peccatum esse, actu verò bonam, magnum delirium esset. Ecce mi Caluine, quomodo illa antecessorum tuorum duo falsa figmenta: Deum ex toto corde, quantum attinet ad legis implementum, nos non posse diligere: Habitualemque concupiscentiam peccatum esse, protinus euanuerunt.

✠ CAPVT QVINTVM.

in quo Cap. sept. ad Rom. explicatur.

Capit. 7. ad Rom. explicatio. Protestantes, Pauli sensum aut non intelligentes, aut se intelligere dissimulantes, eam ob rem caput septimum ad Romanos afferunt: vt illius auctoritate, in primis concupiscentiam habitualement peccatum mortale esse ostendat: deinde verò Pauli testimonio isto, legem seruari posse negent. Catholici autem contrà, legem posse seruari, liberumque hominis arbitrium, hoc testimonio aperitiùs, quàm quouis alio, probari docent: ipsamque concupiscentiam minimè peccatum esse, donec male concupiscat.

CALVINVS. CAMERARIVS.

VIDE Paulo ad Romanos 7. respondet, cùm ait, Non autem ego id operor, sed quod habitat in me peccatum? nõne habitualement concupiscentiam, peccatum mortale esse, his verbis Paulus declarat? C A M. Queram ego priùs, an Paulus de se ipso in toto illo capite loquatur. C A L. Paucis exceptis verbis, ea omnia illum de se ipso loqui assero. C A M. Nos verò contrà, paucis exceptis nõquam de se Paulum loqui. C A L. Ad literam ergo aggrediamur, vt Paulus inter nos optimus iudex sit. C A M. Ne Pauli sensum negligentes, à Paulo longè aberremus, hanc epistolæ ad Romanos methodum vsque ad caput octauum esse, meminisse priùs oportet: nempe Paulum vsque ad caput quintum, Gentilium superbiam, qui ob sapientiam tumidi viuebant: Hebræorum item, qui ob legem & circumcisionem sese præter modum extollebant, multis rerum argumentis refrenasse. Deinde verò mala omnia, quæ tum corrupta natura, tum lex occasione accepta pepererat, sigillatim ea ratione enarrasse, vt à quibus per gratiam liberati fuerimus, facilius intelligere possentus. & hæc quidem, vt iis explicatis, gratia Dei per Iesum Christum ab originali peccato nos liberatos esse, capite quinto subiungeret. capite verò sexto, vt sic liberati gratia assistente, omnibus actualibus peccatis resistere nos posse adderet. in septimo autè capite

cc. iij.

Nõ ego id operor, sed quod habitat in me peccatum.

An Paulus pro seipso in ca. 7. ad Rom. loquitur.

Epistole ad Romanos methodus.

Cap. 7. ad Rom. pars II

quod nunc interpretamur, postquam in principio contextus Romanos renatos quibus scribebat, sub gratia vitam ducere narrasset, in eius persona hominem querulum qui ad gratiæ legem non peruenerat, uti in multis solet fingere, qui proinde tum originale, tum etiam actualia peccata deplorat, omnes seruitutis leges, pariter & mala quæ ab illis proueniunt, recensens. C A L. Cur tantarum lachrymarum hoc in loco Paulus meminit? C A M. Ut hi qui renati adhuc non erant, dum gratiæ statum in eos nõ aduenisse in principio textus cerneret, propriam desolationem confestim deplorarent: contrà verò renati, cum illorum ululatum audirent, læti vitam ducerent: præsertim quando his enarratis cap. 8. audient nil damnationis nunc esse his qui sub gratia viuunt. Habes me? C A L. Teneo. C A M. His itaque explicatis, contextum hunc in sex partes diuidamus: in quarum prima, vsque ad verba illa, Quid igitur dicemus? proprium statum in quo vitam ducunt, Romanis proponit. In secunda verò, vsque ad verba illa, Scimus enim: hominem fingit, qui generis humani vice, cum naturæ tum legis status percurrēs, quid natura quidve lex præstiterint, & qualis lex ipsa sit, querulus narrat. In tertia, vsque ad alia verba, Inuenio igitur iacturam in quam propter peccatum originale incurrimus, subiungit, quo sic natura debilitata est, ut concupiscendo contraria eligamus. In quarta, vsque ad illa, Infelix, quadam vocum elegantia omnes leges

Contextus
diuisio.

1. pars.

2. pars.

3. pars.

4. pars.

in homine existentes speciatim enarrans, illarum vini declarat. In quinta, vsque ad consequens illud, Igitur, mente vagus eò se aduenisse (secundum quosdam) subiungit: ut ne hanc mentis & carnis pugnam ultra sustineret, vitam cum morte facillè commutaret. Mox tamen responsum accepit, ut ad Dei gratiam oculos conuertat. Aliorum tamen re-ctius sentientium sententia, aliter verba illa declaranda erunt. Et in sexta, ad finem vsque summam colligit, qualis eius vita sit, dum gratiæ aduentum præstolatur C A L. Diuidatur hoc modo ut sentis, modò Pauli sensum rectè intelligamus. C A M. Primam partemmittam, ut in fine commodius declaretur: C A L. Quapropter? C A M. Quoniam sic obiter reliquas quinque partes Paulus tractat, ut parenthesis quædam post primam partem, vsque ad caput octauum facienda sit: satius esse existimo ut quò facilius intelligantur, simul eas explicemus. C A L. Rectè progredere. C A M. In secunda parte volens Paulus has quas audisti quæstiones enarrare: hunc in modum exorditur [Quid ergo dicemus? Lex peccatum est?] cui quæstioni mox responderet, [Absit] siquidem lex in se iusta & sancta est. [Sed peccatum non cognoui nisi per legem] quæ verba obseruanda sunt, eo quòd minimè per legem peccatum consummari dixit, sed cognosci. [Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces] Vbi perspicuè vides, minimè Paulum, longè post legem natū, sed hominem quem in eius

5. pars.

6. pars.

Primam partem textus declarare omittit, ut commodius in fine omnium declaratur.

Secunda pars capituli 7. ad Romanos.

Peccatum nõ cognoui nisi per legem.

c. 7. ad Rom. pars 2.

cc. iiii.

*Occasione
accepta.*

persona fingit, ante legem & post legem, vitentem, pro humano genere loqui: quemadmodum paulò pòst dicemus. [Occasione autem accepta] non data: pulchræ mulieris instar, quam si viderimus, alicuius concupiscentiæ causa est, quam ipsa non dedit, sed nos potius eam accepimus. [Peccatum per mandatum] superueniens [Operatum est in me omnem concupiscentiam] non habitualem, quæ vna est, & eam initio habui: sed actuaalem, qua innumeris modis peccauimus: quasi dicat, vt per omne genus concupiscentiæ pergerem, eò quòd nitimur in vetitum. plenum his verbis concupiscentiæ gradum ostendens: iuxta illud, Etsi habuerò omnem fidem †. Sic enim scriptum est, legem subintrasse, vt abundaret delictum †. At si dicas, in quem modum? [Sine lege enim peccatū mortuum erat] Idcirco mortuum, quia ante legem peccatum quod aderat, facillè non cognoscebatur. [Ego autem viuebam sine lege aliquando.] Hem Caluine, quid istud? Paulusne loquitur? quando ex lex Paulus fuit? C A L. Ita indulgebat sibi Paulus, dum sub lege erat, vt latens illud in corde vitium non putaret. quasi vox ista, viuebam, propriam habeat connotationem: quia absentia legis faciebat, vt viueret, hoc est, inflatus iustitiæ suæ fiducia, vitam sibi arrogaret, cum esset mortuus: perinde ac si diceret, Cum seposita legis cogitatione peccarem, sic sopitum erat peccatum, quod non obseruabam, vt propè mortuum videretur. Ego autem contrà, quia

*Sine lege
peccatum
mortuum
erat.
Paulus pro
se nò loquitur.*

† 1. Corin. 13
† Rom. 5.

peccator mihi non videbar, acquiescebam in me, putans mihi domi esse vitam. nam mors peccati, vita est hominis. rursus, vita peccati, mors est hominis. † C A M. Totus in componendis aptandisque voculis es Caluine: vt apertissima contextus verba ad Ro. c. 7. deprauare possis. hoc quidem maximè Petrus vetat †. C A L. Tota vis in diuidendo verba textus manet. C A M. Ita tamen, vt tuo iudicio comma stet, Ego autem viuebam, sine lege aliquando. C A L. Probè. C A M. Satis improbè. C A L. Quapropter? C A M. Num Paulus dicit, Peccatum aliquando non cognosco, quia sine lege aliquando quasi in iniustitia lætus viuo? Non sic Caluine, sed præterito tempore vitur: viuebam, nesciebam: quasi in eodem statu multo tempore permanerit hic homo à Paulo naturæ vice representatus, sub natura corrupta viuens. Quocirca vt aduentum, non autem reminiscenciam legis prænarratam ostenderet, sequentia verba subnectit [Sed cum venisset lex, peccatum reuixit.] C A L. Aduenisse nunc le- ^{Cū venisset lex, pec-} catum reuixit. C A M. Quid illud Caluine, quod alibi Paulus ait: ^{xit.} Vbi non est lex, non est præuaricatio? † & paulò pòst, Vsq; ad legem enim peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur †. num continuo addendum erit, Quia legis memor ego Paulus non eram, seu illam ego non intelligebam? Sane non. quando quidem toti mundo, non autem vni Paulo, iam dudum enarrato modo peccatum

† Caluini
verb. † epi.
ad Ro. c. 7.

† 2. Pet. 3.

† Rom. 4.

† vt sup.

dd. i.

mortuum erat. Mundo item lex data fuit, non soli Paulo, sicut alibi dicit, Per legem cognitio peccati, ^{† Rom. 3.} nouum aduentum legis ostendens. & paulò antè, Sed cùm venisset mandatum, peccatum reuixit pro genere humano: non autem in persona propriè loquens. Quibus hunc in modum explicatis, dicamus. [Ego autè] homo: qui generis humani vice loquor, quemadmodum infra dicit, Ego homo infelix. & nūquam dicit, Ego Paulus [Viuebam sine lege aliquando] Mosàica, statum naturæ corruptæ ante legem representans, in quo, eo modo quo dixi, mortuum peccatum videbatur. [Sed cùm venisset mandatum] à Moysè promulgatum [peccatum reuixit] Siquidem id quod peccatum esse non cogitabam, peccatum tunc esse lex mihi ostendit. Dixit nāque, Non concupisces. vnde cōcupiscentiam peccatum esse cognoui. [Ego autem mortuus sum] hoc modo spiritualiter mortuus, quia mors quæ erat, per legem manifestata est. non secus ac si diceret, Aduentus legis, peccati viuientis atque regnantis, pariter & propriè mortis generis humani, ipsi humano generi cognitionem manifestam præbuit. [Et inuentum est mandatum quod erat ad vitam] vt vitis carens gratia comite iustitiam sectarer, vnde vita: [Hoc esse ad mortem] non Paulo, qui à Domino responsum acceperat, Sufficit tibi gratia mea: sed ipsi generi humano, quotquot absque gratia perierant. At si dicas, Lex ergo mala, quæ peccatum parit: respōdet: [Nam peccatum occasione accepta

*Ego autem
mortuus
sum.*

per mandatum] vt suprà dictum fuit [seduxit me, & per illud occidit] dum actu concupisco. [Itaque & lex sancta] perinde ac si dicat, Ex his igitur patet legem esse sanctam, prout verè esse debet sanctio sancta, præbens honesta, prohibens contraria [& mandatum] prohibens ne rem alienam, vxorem, seruum, vel istiusmodi generis reliqua concupiscamus [sanctum, iustum, & bonum] vt quæ nobis fieri nolumus, alteri ne faciamus. nil mali afferens. Sed nos occasione à lege accepta non data malum operamur: & mandatum quod erat ad vitam, generi humano ante gratiæ aduentum ad mortem fuit. promittebat nanque vitam, si ad gratiam genus humanum confugeret. [Quod ergo bonum est, mihi factum est mors] Dicamne istud: [Absit] immò potius sic dicam [peccatum, vt appareret peccatum, per bonum.] Mādaturū quod bonum mihi facere volebat: [operatum est mihi malum.] At dices, quod malum: in quem modum? [Vt fiat supra modum peccās peccatum per mandatum] dum concupiscentiam auxit, pariter & pœnam. Hactenus de secunda parte capitis istius: vbi perspicuè videmus hominem pro humano genere loquentem Paulum ibi finxisse: non autem de se ipso loqui, renato iam, atque beatam vitam in via ducente: quam in vtraque lege Domini perambulans, atque de gratia in gratiam pergens, à die conuersionis ad mortem vsque, non autem absque legis reminiscencia conseruauit. Ille

*Quod ergo
bonum est.
mihi factū
est mors.*

*Paulus ergo
de se nō
loquitur.*

dd. ij.

certè est, qui de seipso testimonium hoc præbet, cum ait, Nihil mihi conscius sum.

• CAPITIS QVINTI.

§. PRIMVS.

Pars tertia cap. 7. ad Romanos explanatur.

CAMERARIVS. CALVINVS.

DOST QVAM legis præconia, naturæque corruptæ infirmitates in præcedentibus enarrasset, causam addidit vnde istuc processerit: peccato scilicet Adami, in quo pecca-

Scimus enim quoniam lex spiritualis est: ego autem carnalis sum. uimus omnes, iniquens: [Scimus enim quoniam lex spiritualis est] Dei digito scripta. Spiritum admonens, vt cum carnis passionibus colluctetur: lex verò euangelica lex spiritus. [Ego autem carnalis sum.] nihil vltra potens, quam opere legi aduersari, tametsi mente seruiam legi Dei. C A L. Quem in modum carnalis? C A M. Paulò post dicemus. Dic quæso Caluine, quis loquitur? Paulusne totus carnalis homo? C A L. Pro illo loquitur, qui sub lege

Caluini confessio Pauli pro se minime loqui. Mosaica viuit †. C A M. Est vt gratias Deo agamus, quòd veritatem confitearis: nempe Paulū hîc pro se non loqui. quandoquidem etsi Pauli caro ante resurrectionē spiritualis nō sit: Paulus tamen renatus, nouus homo est. Homo verò qui loquitur, per omnia carnalis erat. C A L. Non possum inficias ire. C A M. Deinde verò sequitur [Venundatus sub

Venundatus sub peccato peccato] A quo? C A L. Ab Adamo. C A M. Num vt

coacti seruiamus? C A L. Coactionem excludo: sed non minus natura seruos homines esse prædico, quàm empta mancipia, quibus heri, non secus quàm bobus vel asinis pro libidine abutuntur. C A M. Somnias Caluine? C A L. Sic enim prorsus peccati imperio agimur, vt tota mens, totum cor, & denique actiones omnes in peccatum propendeant. C A M. Si ea nuic repeteres, quæ alibi confiteris: nempe aliter inanimata, aliter vegetantia, aliter sensitua; aliter verò rationalia, secundum proprium motum, Deum mouere: aliter diceres. Deus certè hominem mouet: sed vt sponte pareat, & cum libero arbitrio sequatur †. Ita vt simul stent nos venditos esse sub peccato, & nihilominus libero cum arbitrio seruire nos peccato. Itidem in nostra potestate relictis, & voluntarii iustitiæ seruiamus: quemadmodum alibi

† *In tua In situ. et cor. Pigh.*

† *Li. i. c. 10.*

† *Lib. i. c. 6. in prin. & §. i.*

fusus diseruimus. † [Quod enim operor, non intelligo] Quis ista ait? C A L. Spiritualis homo Paulus: eò quòd solus homo spiritualis, opera quæ ex infirmitate carnis admittit, se non cognoscere detestatur. C A M. Cur impius homo (vt tu fateris) supra dixisset, Scimus enim quoniam lex spiritualis est: ego autem carnalis sum. si idē homo pro causa non subiungeret, Quod enim operor, non intelligo? Nōnne & impii quoque mentem synderesis illa, seu vermis, plerūque mordet? C A L. Sed toto ex corde peccatū illis placet. C A M. Itidem & iustis, quilibet nolle iustitiam peccadi: (vt nostri loquuntur)

Quod enim operor non intelligo: an pro se Paulus loquatur.

bb. iij.

retineant: volentes tamen peccant, quum à iustitia excidunt. C A L. Quia ergo ratione impius, quod agit, non intelligit? C A M. Siquidem lege dicente, Non concupisces: eo deinde concupiscente, quod operatur, ea ratione non intelligit, quia in eligendo saltem ignorans est, malum eligens tanquam sibi bonum. C A L. Num id ipsum in iusto peccante erit? C A M. Maximé. C A L. Cur igitur sensum meum reprobas? C A M. Siquidem tu id non queris, an iustus comprehendi sub his verbis possit: sed impium loquentem excludens, iustum duntaxat loqui contendis. aliud cum sit iustum in hoc cap. 7. in quibusdam ex mente literæ comprehendi posse, quod fatemur: aliud quòd iustus loquatur, quod negamus: quemadmodum sequentia verba docent. [Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum, illud facio.] Verba ista ponderemus Caluine, quibus Augustini sententia comprobatur, cum ait, Liberum ergo arbitrium perfectè fuit in primo homine: in nobis autem ante gratiam non est Liberum arbitrium, ut non peccemus, sed tamen ut peccare nolimus. iuxta illud Domini, Vade & noli amplius peccare †. Sic enim intelligendo verba hæc, cõgruentius in peccatoris persona propriam sedem habet, sicut verba sonant, non autem in iusto Paulo, qui malum post iustificationem non fecit. C A L. Catholici vestri, in persona iusti, verba ista explicant: ut bonum quod homo vult, id est contra rationem, nõquam concupiscere: hoc non agat: sed quod nõ vult faciat,

*Quamquã
Paulus pro
se nõ loqua-
tur, compre-
hendi in ver-
bis rectus
potest.*

*† Aug. in
expo. quor.
ver. epi. ad
Rom. col. 3.
† Ioannis, 5.*

hoc est concupiscere. C A M. Quoties vis audire, rectè Catholicos fateri multa verba contextus Paulum iustum cõprehendere posse, quemadmodum multis in locis Augustinus testatur. C A L. Iuuenis cum esset, sic locutus Augustinus fuit: sed errorem hunc in senectute retractauit. C A M. Caue ne cum magna turba decipiaris. Dixerat namque in iuuentute, non posse verba ista iustum hominem cõprehendere: eò quòd spiritualis ipse homo iustus est. & hoc duntaxat in senectute retractauit, cognitõ Pauli carnem post resurrectionem, non autem in via spiritualem futuram. Non autem & aliud retractauit, ut impius homo non loquatur. C A L. Vnde hoc hauris? C A M. Idem Augustinus ca. 23. lib. primi Retracta. sic inquit: Sed vidi etiam de ipso Apostolo intelligi posse. Audi, etiam de Apostolo intelligi posse, quasi via comprehensiuã id fiat. Et paulò post; Etiam spiritualis hominis, iamque sub gratia constituti melius intelligi verba ista ostendimus. Audi, etiam spiritualis, quasi de utroque: sed de iusto per extensionem cõprehensiuã ex merte. eandemque sententiam alibi confirmat, ut etiam spiritualis hominis verba illa esse posse cognouerit. Deinde verò sequitur, [Si autem quod nolo, illud facio, consensio legi, quoniã bona est] quãdoquidem natura ea appetit & vult, quæ bona esse putat. C A L. Si darẽ, verba omnia quæ enarrata sunt, impiũ duntaxat loqui: sequetia saltẽ [Nũc autẽ iam non ego operor, sed quod habitat in me peccatũ] Pauli erunt. C A M. Quid te

dd. iij.

*† De præde
sanct. c. 4.
et li. x. retr.
c. 23. lib. 1.*

*† De bono.
per se.*

mouet: **CAL.** Quoniam impius in propriis peccatis sibi complacet ambulans in adinventionibus suis: ^{† Psal. 80.} homo autem iustus peccatū detestatur. **CAM.** Non sufficiūt illa quæ paulò antè cōtra hæc examinata fuerunt. Dic rogo, quam habeas scripturam quæ dicat, in ipso actu peccati, quando vterque peccat, vnum plus altero peccatum quod sponte eligit, detestari? Quid si esset? an tunc plus & minus hanc specificam differentiam facient? Vis videre quomodo et si Paulum compræhendere verba textus possent, verè tamen in personam impii loquatur: sequentia verba expende [Scio enim quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum] carnem pro toto homine nuncupans: iuxta illud Pauli: Nōne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? & alibi: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Non quod caro mala sit: siquidem ^{† I. Cor. 3. a.} caro nostra in sua natura bona est: ^{† Rom. 8. a.} sed quatenus ^{† Aug. de ciuit. Dei} est priuata originali iustitia propter peccatum priuati parētis, causa est, vt non habitet in eo bonum. ^{li. 10. c. 24.} Quid igitur hoc quod dicit, non habitare in carne sua bonum? Nil quidem aliud, nisi quia summotæ gratia, hoc altero etiam caret, quippe ne perficere bonū quod optat possit. vnde sequitur [Nam velle mihi adiacet] dum bonum mihi à lege ostensum opto: itaque ex parte legi heredo. [perficere autem bonum (absque gratia) non inuenio] & cum Propheta dico, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. At ^{† Psal. 118.} ^{octo. 3.}

Velle mihi
adiacet.

dices, cur perficere posse desperas? [Nō enim quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago.] debiles Liberi arbitrij vires confitens, quas in præcedentibus verbis confessus fuerat, vbi impiū loqui diximus. Congregentur Lutherani omnes qui Augustinum gregi suo adfiscere conantur, & qui dicant mihi, an homo iste absque gratia nolle & velle habeat: & hoc confiteri cogentur, vt habeat.

Argumentum tertium pro lib. arbitrio. Non enim quod volo bonū, sed quod nolo malum, hoc ago.

CAL. Quid tum deinde? **CAM.** Augustinum legant dum multis sacræ scripturæ testimoniis eum qui nolle & velle habet, Liberum arbitrium habere docet: in quo libertas arbitrij consistit, vt cōsentire & dissentire homo in se habeat, tametsi propter debiles Liberi arbitrij vires peccet. Et hoc rectè, quando quidem et si Liberum sit arbitrium vt homo nolit peccare: non tamè liberum est, vt non peccet, & peccatum præcauere possit. Siquidè cum dicit, Quod nolo, id ago: velle adiacet mihi, perficere non inuenio. ea enarrat quæ hominum sunt ex illa mortis dānatione prouenientia: † non quidem de se loqui poterat, eò quod velle & perficere posse, tempore quo epistolā ad Romanos scripsit, ostinuerat. **CAL.** Qua ratione hoc tu nosti? **CAM.** Quoniam à bono Paulum cecidisse non legimus, sed eum gratiam perseuerantiæ vsque in finem habuisse constat, Domino dicente, Sufficit tibi gratia mea. †. Hic autem homo cecidit, prout verba illa ostendunt: Quod nolo malū, hoc ago. Hoc planè Paulus nunc agit, quippe vt propositionem illam,

ee. i.

† De grat.
& lib. arb.
c. 2. & 3.

† Epist. ad
Rom. c. 3.

† Lib. 1. Re-
tract. c. 9.

† 2. Cor. 12. e

quam supra proposuerat, [Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatū] probet, probatamque confirmet: quocirca denuo illam repetendo, dicit: [Si autē quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatū] Quid est, non ego operor illud? non consentio, non annuo, non decerno, semper mihi displicet, mēbra mea teneo†. Quid habitare? num ut continuū homo ipse natura peccator sit, proindeque perpetuū peccet? Non quidē: sed sic peccatum in eo habitare dicit, sicut gratia Dei nobiscum habitat. ut scilicet eodem modo, quo gratia sola honestatis motus in nobis creat, quibus sensus officium suum præstat: itidem concupiscētia ipsa loco iustitię subrogata, malos motus in sensu sola producat: quod est habitare in eo peccatū. Aliud cum sit habitare peccatū, hoc est concupiscētiā habitualemente habitare: aliud peccare actu cōcupiscendo, ut hoc modo habitet mortale peccatū, quēadmodū supra fusius dictū fuit†. Hinc sanē Paulus dicit, nolo, volo, operor, facio, ago, quę actualē concupiscētiā designant, per quam peccamus: non autē habitualemente, quę est pœna peccati. in quo Paulus, qui de se nō loquitur, hominem in se transfigurat†: Liberum arbitrium ad iustē viuēdum ei denegans, qui gratia caret: non autem sibi, qui illa comite vitam ducebat. CAL. Dicemusne Paulum improprie esse locutum, ubi proprie poterat loqui? vel vim verbi, habitare, & verbi, peccatum, ignorasse? CAM.

† Aug. de
verb. Apo.
ser. 6. char.
6. col. 4.

† Ca. 3. et 4.

† Denat. et
gra. c. 50.

Nōne ille idem Paulus hac voce improprie aliquando alibi vsus fuit, quando Christum fecisse peccatum dixit, vocem peccati, pro hostia peccatorum vsurpans†? CAL. Improprie ergo ipsum loqui & hīc fateris? CAM. Nulla adest improprietas, quando vox, peccatum, omnem defectum secundum ipsius proprietatem significat. CAL. Sciuisset utique apertius loqui. CAM. Haudquaquam apertius ipsa concupiscētia homini nocens demonstrari poterat. CAL. Martinus reclamatur, ut in re tam ardua, verba improprie sumantur. CAM. Tādiu reclamet, donec raucæ eius fauces fiāt. CAL. Paulum omnino loqui contendit, in quo peccatum concupiscētię habitualis manet non imputatum. CAM. Quid istud, ut in Paulo concupiscēte peccatum habitet mortale, quod nō imputetur? nōne hoc paulō antē exclusum fuit?

• CAPITIS QVINTI.

§. SECVNDVS.

Quoniam Paulus in hac quarta contextus parte, multarum legum meminuit, ne illa lectores mōrentur, ante hanc explicationem declarantur.

CAVINVS. CAMERARIVS.

MAGNUM legum strepitum, in his *Diversa le*
quæ sequuntur verbis, audimus. *ges.*
CAM. Utinam animæ auribus hūc
rumorem auscultares, & minimē Li-
berum arbitrium posthac negares.

CAL. Quapropter? CAM. Quandoquidem multi
ce. ij.

sunt, qui supra cortices harum legum ambulantes, quid intus contineant, haudquaquam expendunt.

*Lex Mosai-
ca, lex est,
cetera me-
tis propen-
siones &
carnis sunt.*

CAL. Lex Dei Mosaiica, lex est: cetera vero tam-
et si leges nominentur, magis pro quadam vel me-
tis propensione, vel carnis, quae mentem ad malum
inclinet, usurpantur: modum his vocibus commo-
strans, secundum quem homo peccato Adami capi-
pius sub his legibus, donec gratia adueniat, deti-
neatur. CAM. Probè: sed hoc vorare potius leges
has, quam eas intelligere est: quandoquidem homo
hoc loco representatus, eo quoque tempore lo-
quitur, quo Mosaiica lex non erat. CAL. Expecto
quid dicas. CAM. Scis enim quintuplicem legem
esse: aeternam nimirum, naturalem, diuinam, fomi-
tem, humanam. Quarum prima aeterna, ratio est
seu conceptus gubernationis rerum in Deo: quae
omnibus regula est, qui participant eam, in quantum
ex ea inclinatur in proprios actus & fines. quo
fit, ut defectus & omnia contingentia omnium na-
turalium, legi aeternae subiiciantur. Sic enim lex
aeterna secundum essentiam beatis duntaxat nota
est: in suis vero effectibus omni humanae creaturae.

*Lex natura-
lis.*

Postquam lex naturalis succedit, ipsam legem a-
ternam participans, propter impressionem diuini
luminis in creatura rationali, quae inclinatur ad
debitum actum & finem, dum naturalis ratio sua-
det, ut omnia effugiat, quae virtuti aduersantur. Quo
in loco animaduertendum est, ne cum multis er-
remus, qui putant solam naturam supernaturalium

*Diuerse le-
ges.*

virtutem imitatricem esse. Siquidem ubi legimus,
gentes naturaliter ea facere, quae sunt legis: expo-
nendum est, per naturam gratia reformatam. Quam *Lex Diui-*
ob causam tertio loco lex diuina sese obtulit, quae *na.*
naturae instinctum explicaret, defectumque eius
suppleret, & quasi auxilium legis naturalis esset: ut
per illam homo rationalis ordinaretur in Deum. in
Deum inquam, hoc est, ut corporalia & sensilia sub-
sint rationi, & tandem totus homo sit subditus
Deo, ut fruatur Deo. Insuper & quarto loco fo- *Fomes*
mes adest, cuius effectus duo sunt: rebellio scilicet
ab his omnibus: & seruitus, in nomen legis per-
transiens, ut dicatur lex, in quantum poena à Deo
inflicta est, non autem in quantum ad malum in-
clinat. CAL. Vnde tu ista hauris? CAM. Scholae
nostrae catholicae, in quas vos debacchamini, has
margaritas nobis ostendunt. Thomam legite, quem ego
in his sequor. CAL. Putas tu de his legibus hoc
in loco Paulum sensisse? CAM. Hoc ingenuè affir-
mo, non posse nos verba Pauli commodè intelli-
gere, nisi has leges, quas enarraui, prius intueamur:
& alteram in super, quam nostri Theologi silentio
praeteriere. CAL. Quam? CAM. Legem origina- *Lex origi-*
lem. CAL. Legem hanc dari saepe audiui. CAM. *lis.*
An vera intellexeris, iam iam tu ipse iudicabis. CAL.
Perge. CAM. Pergam, si quasi tua essent, ea afferre
volueris, quae Zuinglius & Pighius in hac quaestio-
ne sentiunt. CAL. Quid ad laborem hunc susti-
nendum tuum animum impellit? CAM. Quoniam

ce. ij.

Tr. 2. q. 19.

4. 3. et 9. 91.

2. 0. & 6. 0.

& 93. 0. in.

4. di. 3. q. 1.

a. 3. q. 1.

disti. 17. q.

3. a. 1. ad Ro.

lec. 3. col. 2.

& hic lec.

4. Contr. 3. 5.

& fere in

tota dispu-

ratione.

multi adsunt ex vestris Protestantibus, qui Pauli auctoritate, cum ait, Vbi non est lex, ibi non est peccatum: hoc consequens deducunt, Lege itaque originali non data, minimè originale peccatū datur: vt falsa doctrina hæc obliteretur, libenter hoc ago. C A L. Cum illis igitur negocium hoc habeto. C A M. Multa quidem audies, quæ in hunc diem nusquam legi. C A L. Loquar igitur ego quæ ipsi dicunt. C A M. Progredere. C A L. Si originale legem

Lex prima qua. inquiras, id est legē primā: lex æterna originalis erit. C A M. Minimè hanc scire opto: sed illam propter

Harmonia prima, an lex vel iustitia originalis fuerit quam peccatum cōtraximus originale. C A L. Harmonia illa iustitiæ originalis homini data, eo modo lex Dei, originalis dicitur, sicut tu fateris fomitem in pœnam à Deo datum, legem esse. C A M. Iustitiam originalem hanc esse contendo, alio vocabulo metaphorica iustitia nominata: quæ etsi lar-

† *Thomas*
1.2^a. q. 100.
art. 2.2^m. ex
Aristotele
Ethi. 5.

Quare lex. go modo propter naturalem rationem lex secundum Paulū dici possit, dū ob hanc rationis causam mentis legē illam vocat: minimè tamen tanquam Dei præceptū stabit, ab homine in quo ipsa iustitia originalis inhabitabat, segregatū. quandoquidē lex alligando dicitur: ligat autē dū obligat. Lex item à legendo, quia scripta vel atramēto, vel spiritualiter in cordibus nostris est: ita vt regula sit atque men-

Harmonia in quo consistebat, et quis modus eius. sura actū agendorum vel omittendorum: & vim coactiuā habeat. alioqui lex non dicatur. quæ omnia in ipsa originali iustitia nequaquā possunt cōsiderari. C A L. Nōne ipsa mēs inferiorib⁹ partibus

imperat? C A M. Duæ fuerunt opiniones. Altera nimirum, fomité in illo quoque statu iustitiæ originalis nos tentare potuisse, mentē verò inferioribus partibus imperasse: secundū quem modū imperare diceretur. Altera verò, vt ad malū nō tentaret: siquidē vt obedientes in eo manebant, & tunc imperiū quod actū à ratione imperando procedat, per quod inferioribus partibus actū imperetur, nullū adesset. C A L. Stet igitur primo modo. C A M. Secundū clara

† *Tho. I. q. 95. ar. 2. c. et ibi Caie.* voce omnes sequuntur. At quid si darem primo modo stare, quod mens inferioribus partibus imperaret, tunc vbi illa lex, quæ mēti iubet vt hæreat Deo? C A L. Lex diuina. C A M. Nulla lex diuina illo tēpore aderat. C A L. Lex aderat naturæ, in legē æternam directa. C A M. Sed vbi Dei Spiritus, à quo dirigitur lex naturæ? C A L. Aut illa harmonia quæ pro iustitia originali stat, ipsum hominē hunc in modū dirigebat: aut legē originale, & harmoniā, simul & peccatū originale ego negabo. C A M. Cū Salomon hominē rectū creatū esse testetur, satis ipsam harmoniā ostendit. C A L. Si harmoniā esse concedam, vbi lex originalis? C A M. Scito Caluine, eo tēpore legē originale p̄mulgatā fuisse, quādo hominē ad suā imaginē Deus creauit: his verbis ostēdens, hominē legis æternæ imitatorē esse oportere, in quam hominē, qui ex anima quæ vitam corpori dūtaxat præstat, in ipsa hominis creatione cōstabat, in sufflatione in animā viuente fecit, suōq; flatu in legē æternam ipsum direxit. C A L. Cur originalis? C A M.

† *Aug. lib. 13. de ciuit. Dei c. 24.*

ce. iiij.

Harmonia in quo consistebat, et quis modus eius.

Lex originalis.

Ea sanè ratione, quia hoc primum præceptū præceptuum, hominem obligans, ab eius origine fuit: legē originalē, ipsam imitationē debitā vocamus ita segregatam à iustitia originali, quæ potens erat hominē Deo coniunctū conseruare: sicut Liberum arbitrium, quod in potentia rectè iudicandi consistit, à ceteris legibus diuersum est: tamen hæc duo haudquaquam longa differentia inter se distent. CAL. Quid tu per vocem illam, imaginem, intelligis? CAM. Ipsam legis æternæ, quæ in Deo est, imitationem significari affirmo. CAL. Longè à veritate abes, si per hæc verba hanc imitationē Deū significare voluisse dicis: cum omnib⁹ placeat nullā aliā ob rē verba illa Deū dixisse, nisi vt animæ similitudinem cum ipso Deo ostenderet. CAM. Fateor: sed quia eadem vox in scriptura sacra diuersa mysteria significare potest, quando spiritus multiplex in ea cōtinetur: præter hoc mysterium, aliud me enarratū significare poterit. CAL. Quis author? CAM. Ioannes in Apocalypsi, cum ter ait, Bestiā, & imaginē eius, id est imitatores suos. CAL. Nullius authoritatis Apocalypsis penes me est. CAM. Esse tamē deberet, ppter ea, quæ in nostro Canone in libello de vera Ecclesia Dei docuimus. Atqui Paulum cape, cum ait, Portemus imaginem cælestis in operibus bonis. vbi per imaginem, hanc imitationē intellexit. CAL. Illa ergo quæ imitatur, pro lege habemus? CAM. Sic pro lege habentur ea, quæ imitari obligamur, si solius consilij non sunt.

†Iob. 8. Sap.

†Apo. 15.

†I. Cor. 15.

quod si negligantur, pro vitio nobis ascribatur. hac enim ratione Paulus illos, qui ipsum imitati non fuerant, è synagoga exclusit. eademque ratione Ioannes in ipso nos manere debere dicit, vt sicut ipse ambulauit, ita nos quoque ambulemus. CAL. Quorum tunc Adamus ad Dei imaginem creatus, imitator esse debebat? CAM. Omnium virtutum Dei, quæ in eius lege æterna continebantur. Quasi sufficiat homini intellexisse virtutes: vt imitari illas, quantum ad legem attinet, obligetur, ne in peccatū labatur. Neque aliam ob causam, sicut paulò antè dixi, Deus postquam hominem creauerat, insufflauit: nisi vt insufflatione per Spiritum sanctū suum, qui docet nos omnia, legis æternæ particeps esset. Sic enim rudes Apostoli insufflatione omnia intellexerunt, & Paulus à Christo euangelium habuit. CAL. Idcirco insufflatio illa facta est, vt in animam viuentem atque immortalem, hominis anima generaretur: eamque ob causam in cætera animantia non insufflauit, quia etsi vt viuerent creata essent, illorū tamen anima temporalis erat. CAM. Paulò antè dixi, absurdū non esse, vt idem verbum multa mysteria cōplectatur. CAL. Dem hoc? CAM. Si hoc dederis, dicam ego istuc Deū principiò insufflando effecisse: & aliud præterea simul cum isto, nempe vt legem æternā homini reuelauerit. CAL. Dem & hoc? CAM. His sic explicatis, cape nunc legem æternam à te propositā, legem item naturæ per quā ad cognitionē æternæ legis peruenimus.

ff. i.

„Et his propositis, dic legē originalē, ipsam imitatio-
 „nem homini præceptā fuisse, quē insufflatione spi-
 „ritus sui, Deus ipse, legē naturæ ordinādo, in legem
 „æternam, hoc est, ipsum Deū, direxit: vt homo eius
 „imitator esset. C A L. Res quidē noua fatis penes me
 hæc est. C A M. Non quidē Dominus Cain peccat-
 „tum in foribus adesse† dixisset, neque fratres Ioseph †*Gene. 4. a*
 ante legem Moysis cōquesti fuissent, dicētes, Me-
 „ritō hæc patimur, quia peccauimus in fratre no-
 „strū: neque Paulus ante legē Moysis, malā concu- †*Gene. 4. 2.*
 „piscentiā peccatū fuisse subiunxisset, si hūc in mo-
 „dum legē originalē Adamus non suscepisset. C A L.
 Nōne lex æterna atque naturalis isthęc cōmon-
 „strabāt? C A M. Minimè, si lex diuina, homini legē na-
 „turalē habenti, vt in æternā dirigeretur, nō succur-
 „risset: quę quidē lex cū apertis verbis pmulgata tūc
 nō esset, insufflatione homo ipse adiutus à Domi-
 „no fuit, vt coniungeretur Deo. C A L. Patres nostri,
 hanc nobis doctrinā non tradunt. C A M. Nō qui-
 „dē patrum cēsor esse quæro, quasi illis posthabitis
 meā doctrinā lectores suscipiant: sed potius huma-
 „niter rogo, vt hæc quę scripsi, legere velint. Quis e-
 enim scit an deinde mecū dicāt, aliud esse harmo-
 „niā ab ipsa lege originali? libertatem illis tamē re-
 „linquo, vt lucidiora addāt, quę ipsā legē originalē
 ostēdant. Hoc tamē opto, q̄ si malè me loquutum
 esse censeant, sacra scriptura, vel orthodoxi patris
 „authoritate aliqua, testimoniū de malo perhibeāt.
 Satis quidē est tū sacre scripture testimoniis, tū ra-
 „tione, tū patrū authoritate me isthuc probasse. alij
 suo abundant sensu.

CAPITIS V. §. TERTIUS.

Quenam mentis, membrorum item leges sint.

CAMERARIUS. CALVINUS.

TINAM auditores eorū ambo essemus,
 qui leges has membrorū ac mentis, ma-
 „iori solertia, nobis enucleare possēt. CAL.
 Nulla certè re à proposito explicādi ver-
 „ba hæc, deterreri debes. CAM. Vereor aliquos, qui
 Theologiæ duntaxat operam nauarunt, multa ex
 „his quę dicā nō esse intellecturos. CAL. Quid istud.
 CAM. Optarē Caluine, omnes Theologos, non so-
 „lūm strenuos Iurisconsultos, immò & optimos feu-
 „dorum doctores esse: vt illorum exemplis, Thomę
 sententias quas in ipsa concupiscentia nostra, post
 „Adami peccatū suo perspicacissimo ingenio con-
 „tēplatus est, quasi manu tangerent, tangēdoque &
 „reliqua optimè intelligerent. CAL. Quā ob causam
 tot sciētias cōiungi optas? CAM. Nēpe, vt quæ Tho-
 „mas solus contemplatur, Iurisconsultorum exem-
 „plis lucidius ostēderentur. Deinde verò sacre scri-
 „pturæ testimoniis, & Thomę contemplationes, &
 „Iuriscōsultorū exēpla p̄barētur. CAL. Nōne tu Iuri,
 „feudis, & sacre scripture operā nauasti? CAM. Naua-
 „ui, sed peritiores audire cuperē. CAL. Poteris quę ti-
 „bi occurrūt, in mediū afferre: vt si qua defuerint sa-
 „niori aliorū iudicio, suppleātur. CAM. Scire p̄cipiō
 „debes, minimè Adami dūtaxat donū hoc iustitiæ
 „originalis esse collatū: immò potius, vt ab ipso in nos
 „p̄uenirēt. CAL. Subsiste paululū obsecro, tātisper dū
 „aliqua ego intellexero, quę mihi admodū ambigua

†*a. 4100.*
 10.

ff. ii.

*Personæ
 Adami dū
 taxat, ori-
 ginalem iu-
 stitiam da-
 tam fuisse
 negamus.*

hactenus fuerunt. C A M E. Perge. C A L. Causam principid scire opto, cur iustitiam naturalē seu originalem ipsam harmoniam vocent, si perdi potest: quandoquidē Angeli ea, quæ naturalia erāt, haudquaquā peccando perdiderunt. C A M. Nō quidem naturæ donum harmonia hæc fuit, sed dicitur iustitia naturalis, non quasi causata ex principiis naturæ, sed quasi propaganda cum natura, tæcti extrinsecus adueniat†. C A L. Sæpe hanc Thomæ doctrinam legi, sed modum quomodo non naturæ, sed speciei naturæ, tanquam extrinsecū donū iustitiæ ipsa data fuerit, vt ad omnes perueniret: in quæ ceteris hominibus, nemo præter vnū Adamū, offendiculum aliquod præbere potuisset, neque ego intueor, neque id scriptura testatur, sed Thomæ potiùs adinventiones sunt. C A M. Solos primos parentes, nec alios nobis nocere posse Augustinus quoque asserit: in reliquis verò quæ sciscitatus es, minimè solus erras: nam quidam catholicus tecum ignoratis terminis id ipsum tentat. C A L. Aliqua tu pro Thoma in medium prome. C A M. Iustitiam ipsam pro omnibus fuisse ab Adamo acquisitam, Abrahamæ quoque exemplum docet: qui pro omnibus futuris virtute contentis in lumbis eius, Paulo teste decimauit†. C A L. Num vt iustitiam ex feminis virtute, quæ de vno in alium peruentura fuisset, haberemus? C A M. Nequaquam: immò potiùs vt in infusione animæ, vnicuique ipsa iustitia cōdonaretur†. C A L. Ad quē igitur modū Adamo data, si ad-

Qua ratione iustitia naturalis dicitur.

Iustitiam originalem pro omnibus ab Adamo fuisse acquisitam, sacra scriptura testimoniis probatur.

† I. q. 100. d. 1^m.

† In lib. 13. de ciuit. Dei. c. 3.

† Heb. 7.

† I. q. 100. c. 2^m. I. 2. q. 83. 2. Ver. 7. 25. 6. c.

huc dāda erat? C A M. Hic mentē eleuare oportet atq; animaduertere, vt cum neq; naturæ sic datā iustitia fuisse cernimus, vt cōnaturalis fuerit: neq; ipsi Adamo, hoc est indiuiduo suo dūtaxat (vt dictū est) collatā, sed omnib⁹ in lumbis eius virtute existentibus, (quæadmodū ipsum quoque peccatū ostēdit, quod naturæ seu mundi peccatū dicitur†) hinc necessario

† I. ho. opus 10. ar. 28. ff.

sequi, vt iustitia originalis, in qua primus homo conditus fuit, accidens quoddam naturæ speciei fuerit: non quasi ex principiis speciei causatum, sed sicut quoddā donum duntaxat diuinitus toti naturæ datum. C A L. Ergo non dandum. C A M. Et datum Adamo, & dandum ceteris†. C A L. Quem in modum? C A M. Scito Caluine, vni Adamo in-

Iustitia naturalis accidens erat.

† I. q. 100. c. 1^m.

tegram naturam tunc in se vno virtute habenti, sic iustitiam Dominum condonasse, nempe vt ex prouidentia Dei dantis, successione, singula mēbra quæ sub natura forent, proprio iure eandem iustitiam habitura essent†. Verum enimvero quia in manu consilij sui positus, & primus huius iustitiæ acquirens Adam erat, cuius occasione nos ipsam iustitiam accipere debebamus, naturamque in propriis lumbis repræsentabat: potuit (vt fecit) sic peccare, vt nos in ipso peccaremus omnes†. Itaque naturam ex integra in corruptam vertere: vt in eodem loco animæ, vbi tanquam in subiecto, originalis iustitia permanebat: quam tunc ob peccatum originale perdidimus: reatus eodem modo subrogaretur, in carne verò morbust: qui nō suc-

Lege hæc: Et vbi nō intellexeris sequentia lege, vbi minuatim omnia declarantur.

† I. q. 100. c. 1^m.

† Rom. 5.

† p^a. 2. q. 83. o.

ff. iij.

cessione simplici, sicut iustitia, sed (largius accepto vocabulo) transmissione ad heredes, in nos sic transmitteretur, ut habitus quidam seu inordinata dispositio, ob dissolutionem harmoniæ originalis iustitiæ, in vnoquoque nostrum subrogetur: ut quod in persona Adami culpa dicitur, in nobis poena sit, ab illa culpa in qua pro nobis quoque peccare potuit, ortat. Expendis vocabula & sententias istas? C A L. Nequaquam. C A M. Iuriscōsultus es, & hæc ignoras? C A L. Sacræ scripturæ explicandæ operam do. C A M. Non quidem eam ob causam Iuriscōsultorum leges affero, ut rem tanti momenti illorum auctoritate decidendam esse censeam: immò potius ut sicuti paulò antè dixi, exēpla quædam illa nobis sint, à iure civili tanquam à domo ancillæ sumpta, ut ex his quæ manu tangimus, ad indagandum inuisa, à Thoma contemplata, rapiamur. Ipsas igitur legum civilium rationes, & quid cōtineant, in primis explicabo: ut deinde cōmodiùs sacræ scripturæ testimonia illis cōparātes, id ipsum scripturam, quod leges dicere ex Thoma intelligamus. CAL. Matura. C A M. Duobus planè modis, quicquid à morietibus habemus, secundum Iuriscōsultos acquirimus, successione nimirum, vel transmissione ad heredes. CAL. Tãdiu est quod immensa iuriscōsultorum tũ leges, tũ cōmentariorum volumina nõ reuolui, ut illa mihi è memoria omnino exciderint. tuum igitur erit, me nunc docere, in quo ista differant, successione aliquid capere, vel transmissione ad heredes acquirere. C A M. Finge

Qualiter
Iuriscōsul-
torum exē-
pla offera-
mus.

^a Successio-
ne vel trã-
missione ad
heredes, om-
nia secun-
dum Iuriscō-
sultos à
moriētibus
habemus.

† l. 2. q. 82.
l. o. m. a. q. 2.

ex Principis prouidentia autem tuum feudum pro se & liberis, absque aliqua expressione qualitatis hereditariæ obtinuisse: quomodo nepos illud habebit? num iure hereditario, ut patri quoque, nedum auo heres sit? CAL. Memor huius rei nunc sum: ut auo tunc, non autem patri succedat: quandoquidem sic accipiendo, sub vna patris donatione generi facta, plures donationes sic comprehenduntur, ut unicuique futuro successori, propria donatione idem feudum dandum sit: quasi plures donationes fuerint ad tempus & post tempus factæ, & unicuique ad vitam condonata. C A M. Probè. Sed responde rursum, an ubi ita feudum acquisitum sit, & pater auo successerit: patre delinquente, delictum patris nepotibus nocere in ipso feudo publicatio possit? CAL. Nequaquam. siquidem à genere, & non à patre, illud habetur. C A M. Quid si auus deliquisset? CAL. Duplici ratione feudo priuaretur: Prima, quia eius occasione feudum habetur. aut occasione inquam. siquidem si ille non accepisset illud, nepotes non haberent: & occasio res hereditaria in primo acquirente facit. Secunda verò ratione, quia in omni donatione, quam primus capit, hæc à lege subauditur conditio, ut ad successores deueniat, nisi primus acquirens rem alienauerit, vel deliquerit in vita. C A M. Habes ergo quomodo rem successione, non autem transmissione ad heredes, acquiramus: in qua nil nocenti præterquam à primo acquirere, nobis fieri potest. CAL. Quid illud transmissione ad heredes rem acquirere erit? C A M. Finge autem non simpliciter pro se & liberis, sed addito no-

† l. 3. c. de
donat. qua
sub modo.
And. in c. l.
de succ. feu-
di ver. &
olim.
† l. 3. ff. de
interd. &
releg. l. si
arrogato.
ff. de adop.
† Vide And.
drea de her-
ed. in c. l. de a-
lic. feu. pat.
in fi.
† l. cū quis.
ff. de solu.
Vide And.
drea c. 1.
§. & si li-
nellum. de
alic. fe. pa.
c. Titius si
de feu. fac.
con.

Successio-
ne quomo-
do?
Generi da-
tur quando
inuestitura
fit à Rege
pro te et li-
beris sim-
pliciter, ab-
sque voce
hæredibus:
ita ut ad
descenden-
tes successi-
one tunc
res prone-
niat.

Transmis-
sio ad hæ-
redes.

ff. iij.

mine heredibus, feudū acquisiuisse, quomodo tunc in feudo nepotes succedent? CAL. Iure hæreditario. CAM. Qua de re? CAL. Quia vox illa, hæredibus addita est: cuius virtus facit, vt feudum, quod natura non hæreditarium erat, hæreditarium fiat. CAM. † *Andr. de serm. c. 1. de alie. feu. pater. col. 2.* In quo hæreditarium à successione differt? CAL. Hoc ignoro. CAM. Hæc horum differentia est (quemadmodū dixi) vt illa quæ successione habemus, immediatè à primo acquirente, & Regis dātis prouidentia, proprio, non autè patris proximè præmorientis iure habeamus. quæ verò hæreditaria sunt, à primo acquirente vsque ad nos trāmissione de vna persona in aliā, ea ex ratione veniant: quia nulla dantis prouidentia, qua successores propter se diligit, adest: sed nudam factū primi acquirentis, qui suis hæredibus paterna pietate prouidere voluit, itaque prouidere, vt hæres heredis tandiu vnus quisq; sit, donec testatoris hæres existat. quod cū ita sit, omne authoris delictum hæredi nocet, qui in re propria quoque non potest venire contra factum defuncti, cuius hæres est. Tenes me? CAM. † *l. fi. c. de heredib. in stir.* Teneo. sed qua ratione isthuc sacræ scripturæ testimoniis probare possis, adhuc ignoro. CAM. Exempla hæc quæstioni nostræ in primis secundū Thomæ doctrinā cōparemus, deinde verò, scripturæ testimonia, iurisperitorū legibus applicabo. CAL. Placet. CAM. Datur quidē feudū primo auctori acquirenti, pro se & omnib⁹ qui in lūbis eius erāt. CAL. Ita est. CAM. Datur quoq; originalis iustitia (secundū Thomā)

† *l. q. 100. 1. c. 3. m. 1. 2. q. 88. 2. c.* Adamo, pro se & omnibus qui in lūbis eius aderāt. CAL. Omnino. CAM. Hoc igitur in primis obseruamus: & vltra pergentes, adhuc intelligamus, non sic dari feudū, vt nihil deinde quotquot nascituri sunt, à domino dante capiāt: immò potius, vt vnusquisque, qui in feudo succedere vult, alteram veterem inuestituram capiat. quam inuestituram veterem ea ratione in feudis vocamus, quia etsi de nouo fiat, à prima tamen donatione pendet, neque aliud præter illam continet. CAL. Clarissimi iuris isthuc est.

† *Per quos fiat inuest. & quo rem pore miles.*

CAM. Homini ergo in mundum venienti, ista quæ statuimus comparemus: nempe vt sicut feudatarius successor veterem inuestituram post mortem patris suscipit: feudum autem à primo acquirente, ex prouidentia regis, qui donauit, capit: sic omnis homo qui nascitur, iustitiam Adamo (vt dictum est) pro se & omnibus datam suscipiat: & quo modo adhuc veterem inuestituram in feudo accipiunt, eodem noua infusione iustitiæ eam capiunt: nec proinde quicquam primo acquirenti pro se & successoribus, quos virtute in lumbis habebat, non promissum acquirat. CAL. Sic Thomas sentit, vt iustitiæ quæ Adamo & speciei naturæ data fuerat, adhuc adueniente anima confestim vnus cuique daretur. †. sed absque scripturæ testimonio vno. CAM. Quid negas? an in posteros propagandam non esse? CAL. Minimè. CAM. Quid igitur? CAL. Quòd Adamo tunc data denuò vnus cuique detur, hoc mihi nouum est. CAM. Memor fuerit.

† *Thomas. l. 1. q. 100. 4. 1. 2. m.*

Scriptura testimonis Thomæ sententia comprobatur, vt noua infusione in vnus cuius que anima originalis iustitia infundenda fuerit.

pmiffionū Dei es Abrahamo factatū, quādo sibi & femini ei⁹ Iſraēliticū regnū pmiffit. CAL. Memini. *†Gene. 17.*
 CAM. Quotiēs p̄tērea dixerit memorē se eſſe verbi quod Abrahamæ pmiferat, itidē & Dauidi? CAL. In memoria habeo. CAM. Et tamē vncti ſunt reges antequām regnū caperēt: quo fit vt minimē incōueniēs ſit, vt quod Adamo pro omnibus ſucceſſorib⁹ *†1. Reg. 10. & 16.*
 datū principiō à Deo fuit, p̄ ipſam iuſtitiaē inſuſione in vnoquoq; faciēdā ſuſciperēt. Sic enim in vno femine Adami, prima iuſtitia vniciue noſtrū dāda erat, ſicut in vno ſemine Chriſto reſtituti ad perditā iuſtitia ſum⁹. Fuit nāq; Adā forma futuri. Reſtitutio autē nō abſq; inſuſione fit. Haeten⁹ de ipſa iuſtitia, *†Rom. 5. & 1. Ioan. 2.*
 in qua Adam⁹ creat⁹ fuit: quē ad nos ſi in iuſtitia illa pmāſiſſet, ſucceſſione ſic pueniſſet, vt ſi filij Adami peccare cepiſſent: nullo modo in p̄iudiciū generis humani peccare potuiſſent: vti iam dudū probauit. *†Sup. ex Aug. in li. 13. de ciuit. Dei. c. 3.*

¶ CAPITIS. V. §. QVARTVS.

Sacra ſcriptura testimoniū probamus omnes volūtariē in Adamo ea ratione peccaſſe, quia ſpeciē naturæ in ſe vno repræſentauit. Quo modo natura dicitur peccatum, quanquam natura non peccauit.

CALVINVS. CAMERARIVS.

SVPEREST vt ſcripturæ testimonia afferas, quibus & Iuriſcōſultorum exēpla, & Thomæ ſentētiæ cōprobentur. CAM. Poteris tu conſueto ordine ea, quæ ſcire cupis, rogare, vt eueſtigidē quid ſentiam in medium p̄ferā. CAL. Dic, amabo, quis reatū fecit fomitis noſtri, qui tātorū malorū cauſa eſt, De⁹, an homo? CAM. Hoc quidē verū eſt, Dei p̄uidētiā, reat⁹ cauſam non

fuiſſe: ſed hominē à Satana tētatū, p̄ quē peccatū in mūdū intrauit. ab eadē tamē p̄uidētia Dei, iuſtē in p̄cēnā, reat⁹ ipſe, iuſtitie vice ſubrogatus fuit: quā ob cauſam lex mēbrorū à Paulo vocatur, quaſi Dei lege in p̄cēnā ſit ſubrogat⁹. CAL. Natura ergo peccauit? CAM. Placeat Caluine & in hoc aliquos noſtros catholicos & te ſimul repræſentare, vt ſemel loquamur.

†Tho. 1. q. 100. 1. 5. CAL. Perge. CAM. Quāq; naturę peccatū ſit, natura nō peccauit: ſed volūtas noſtra in volūtate Adami, qui totius naturę volūtate in ſua repræſentauit. quo factū eſt, vt ſingula mēbra, inſpecta natura, ſuapte volūtate peccaſſe dicatur: tāetſi p̄priis perſonis cōſideratis, ſuapte volūtate nō peccauerint omnes. Hūc *Qua ratione natura non peccāte, natura peccatum dicitur.*

†12. q. 80. 1. c. & vbi que. enim in modū peccatū naturæ dicitur, vnū ſcilicet numero, ratione vni⁹ p̄ſonę: ſed in oīb⁹, vnū ſpeciet.

CAL. Ha. ha. CAM. Cur ſic cachinnaris? CAL. Quis nō rideat, cū hoc ſophiſmate oīa argumēta ſoluere conamini. Nullo in loco ſcriptura, vel ſaltē ſoniāte, vt natura nō peccāte, vt iuſcōtēditis, naturę peccatū dicatur. CAM. Paul⁹ naturę peccatū ipſum appellat.

†Ephē. 2. CAL. Natura dūtaxat nos filios irę eſſe fatetur. CAM. Quē in modū natura filij irę eſſemus, ſi p̄ oīb⁹ ſub natura cōp̄rēhēſis Adamus nō peccaſſet? CAL. Ergo natura peccauit. CAM. Minimē, ſed Adami peccatū naturæ peccatū appellatur. CAL. Sophiſmata. CAM. Paulus ſophiſta? CAL. Paulum affer, & tacebo. CAM.

†Ro. 3. et 5. Nōne Paul⁹ dixit in vno Adamo peccaſſe omneſi? CAL. Ita eſt. CAM. Et hoc quare? niſi vt cū tota ſua ſtirpe, quæ in illo adhuc poſita, tota cū illo peccauerat

In vno Adamo peccauimus omnes.

damnaretur: quod naturæ peccatum est. Nónne ^{† De corr. et gra. c. 10 in fin.} idem Paulus alibi dixit, Regnavit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ, qui ^{† Rom. 5.} est forma futuri? † C A L. Et hoc quoque verum.

C A M. Quid igitur peccasse omnes, non peccasse omnes? nisi quòd inspecta natura representata (non autem peccante) in Adamo peccauerint omnes: singulis verò personis consideratis, nequaquam.

Capitis. 5.
ad rem elu-
cidatio.

C A L. Litera græca ita sonat, quòd regnauerit mors, hoc est cum maiori vigore regnauerit vsque ad legem Moysis, quæ à peccato aliquantulum abstinere illud ostendendo docuit, & pœnas præbuit, donec Christi lex plenissimè succurreret. deinde verò addidit: [In eos qui peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ.] quòd cum ita sit, quia affirmatiuè loquitur, contemplatio tua satis vana redditur. C A M. Sæpe dixi tibi, diuersas editiones multa commoda nobis præstitisse. Etenim siue adsit negatiua, non, siue absit, minimè ex hoc inter se contrariæ erunt, quin potius vterque sensus in vtraque editione ex æquo verus erit. C A L. Hoc videre opto, vt affirmatiuè & negatiuè legendo idem sensus sit. C A M. Negatiuè in primis legendum esse, satis ex Pauli mente patet. Dixerat namque Paulus, mortem in omnes homines pertransiuisse, in quo omnes peccauerunt. C A L. Ita est. C A M. Nónne hominum appellatione, ipsi quoque infantes comprehenduntur? C A L. vti que.

C A M. Hi autem non possunt peccare in similitudinem præuaricationis Adæ: sed vnà duntaxat cum cæteris qui representatiuè, vt ita loquar, cum Adamo peccauerunt. C A L. Rectè. C A M. Necessariò igitur verba illa subiunxit, Etiam in eos qui non peccauerunt. C A L. Non desunt qui dicant, non peccasse omnes actuali peccato: proindeque nullo modo peccasse. quòd si verum esset, tua contemplatio satis inanis redderetur. C A M. Delirant. C A L. Quid causæ? C A M. Nam si de ipsa natura representata Paulus non ageret, sed de actuali vniuscuiusque peccato, affirmatiuè legi ea de re non posset, quia de illis litera loquitur (quòd mors eos comprehenderit) qui peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ: quo fieret vt qui aliter peccassent, quàm ille peccauit (vtpote idololatria, aut alio modo) nequaquam sub morte comprehendendi posset: quòd asserere ridiculum esset. hinc enim prouenit, vt necessariò negatiuè legatur. Rursum, quia si affirmatiuè legeretur, coniunctio, etiam, in illis qui peccauerunt, nihil noui adderet, & tamen natura coniunctionis huius est, vt casum magis dubitabilem determinet. C A L. Hoc est potius argumenta contra Paulum adferre, quàm Pauli verba explicare, qui in fonte græco affirmatiuè loquitur: hoc expecto, vt videam græcam editionem, quæ affirmatiuè loquitur, eundem sensum cū vulgata habere, in qua negatiuè hoc enunciat. C A M. Incipiamus græcam editionem absque

veri præiudicio, vt est, interpretari. CAL. Perge. CAM. Dic amabo, quid redúdat in editione vulgata. CAL. Negatiua illa, non. CAM. Stabit igitur coniunctio, etiam, summotiua negatiua. CAL. Omnino. CAM. Affirmatiuè itaque legendo dicemus, mortem regnasse etiam in illos qui peccauerunt. CAL. Probé. CAM. Cur vox, etiam, posita est? quid affirmatiuè legendo implicat? Ecce nunc vides, quomodo si affirmatiuè legatur, eundem sensum retineat. CAL. Quem in modum? CAM. Si coniunctio, etiam, manere in contextu debet, regnasse in eos quoque, qui nō peccauerūt præsupponeret: & idē sensus: sub incongrua tamen phrasi esset. quod si ita est, cur vulgata præferenda non erit, quæ perfectum sensum generat in animo auditoris? Adauget animū, vt negatiuè legatur, quia nil verba illa prodesse[n]t [qui est forma futuri] nisi similitudo aptaretur, vt sicut in vno Adamo peccarunt omnes, qui tūc non erant, multò magis in vno Christo iustificemur omnes, qui præsentés non fuimus, nec passi cum Christo: ita vt similitudo sit, vt sicut peccatum Adami, in quo virtute eramus, nostrum est: itidem & iustitia Christi nostra sit, qui pro nobis factus est peccatum, hoc est hostia peccatorum expiatrix. Sic scripturæ verba ad profundum vsque penetranda sunt, Caluine, vt deinde manu tangas, peccasse omnes, & nō peccasse omnes, ambo vera esse. quem admodum Augustinus tenet, inquiēs, Omnes enim peccauerūt, siue in Adam, siue in semetipsis: ita vt

† De nat. et
gra. c. 4.

nō peccauerint omnes in semetipsis, psonis cōsideratis: quæ actu tūc peccassent: sed peccauerint omnes considerata specie naturæ in Adamo repræsentata. CAL. Neque hęc naturæ repræsentationem ad summum capere possum, neque modum inuenire, quo natura nō peccate, naturæ peccatum dicatur. CAM. Incipe sensum mecū contemplari, vt isthęc deinde manu tangere possis. CAL. Perge. CAM. Dic quæso, an Deus potuerit ex terra Euā producere, quam ex costa Adami fecit? CAL. Maximé. CAM. Nū idcirco factū est, vt viro dignior Eua esset? CAL. Sanè nō: Paulus enim dicit, Vir caput mulieris est†. CAM. Nū idcirco, vt tota natura ab vno Adamo procederet, à quo tū iustitia (si in iustitia permāsisset) successione ad nos pueniret: tū iniustitia in qua permāsit, cū omnibus pœnis mortis, & miseriis, quasi trāsmissio- ne ad heredes in singulos qui ab eo descēdrent, deriuarent†? CAL. Hoc tu iam dudū ostēdisti. CAM. Dic & aliud, nū aliquis nostrū tunc fuerit, qui in lūbis Adami non māserit? CAL. Eua iam facta erat. CAM. Ex costa tamē Adami, cui, antequam Eua facta esset, ne de arbore sibi ostēsa fructus comederet præceptum fuerat: & hoc ideo, vt peccādo deinde omnibus, quos in lumbis detinebat, nocere vel prodesse quiret. CAL. Recté. CAM. Hęc cū ita se habeāt, sicut integra natura propagāda sub statu iustitiæ in vno Adamo ante peccatū tenebatur, ex diuerso cum ad iniustitiā cōuersus fuit, itidē & totā naturā infecit: quæ in modū naturæ peccatū dicitur, tametsi natura

Ad rem re-
dit author
vt Adami
integrā na-
turam vir-
tute in se
repræsen-
tasse osten-
dati itaque
naturæ pec-
catū dicit.

† s. precedē-
ti.

non peccādo

gg. iiij.

ipsa non peccauerit. Cum enim Eua cum serpente ratiocinaretur, sibi eadē verba dicta fuisse recenseret, quæ soli Adamo dicta fuerant, inquit, Dominus præcepit nobis: vt his verbis ostenderet, ea omnia quæ Adamo totam naturā repræsentāti dicta erant, singulis membris, quæ ab Adamo originem sumpserunt, ex æquo dicta esse. C A L. Putas te rem magnam in medium attulisse, quam Augustinus ante te satis apertè ostendit. C A M. Præsupponit Aug. literam pluraliter loqui, Non manducabitis, quæ die ederitis, morte moriemini. quæ si aliter secundum editionem vulgatam singulariter legantur, hoc non probarent. C A L. Quid si pluraliter? C A M. Quoniam Eua facta non erat, & solus Adam aderat: pluraliter idcirco literam loqui responderem, vt omnes in eius lumbis contineri, ipsi Adamo ostenderet. Hinc sanè prouenit, vt Adamo deinde peccante, singula quoque mēbra sub natura comprehensa, quæ ab Adamo processerunt, in voluntate Adamo in quo repræsentabātur (Domino hūc in modum cum eis loquente, sicut Eua restatur) voluntarii in Adamo peccauerint omnes. Comederat certè Eua pomum, antequam Adamus pomum comederet: & tamen Apostolus minimè hoc considerauit, principio Euam peccasse, & ab illa nos omnes descendisse: sed per vnum Adamum, ex quo & Eua facta est, non autem per vnam Euam, peccatum in mundum intrasse eam ob causam testatur: † quia & Eua & reliqui omnes ex lumbis

† Aug. de
Gen. ad lit.
lib. 8. c. 7.

† Rom. 5.

Adami processit: à quo omnia tam mala quam bona in cæteros deriuari necesse erat, siue ipse in iustitia permansisset, siue ad iniustitiam conuersus fuisset. C A L. Nonne Eua peccauit? C A M. Vtique: sed eius peccatū cæteris nocere non potuisset. Hoc enim, vt originale peccatum comittamus omnes, soli Adamo conuenire potuit, à quo & Eua & omnes originem traximus. Adhæc denique, vnico argumento vtar: quo audito veram hanc Theologorum distinctionem negare deinceps non poteris. C A L. Quo? C A M. Pauline verba illa esse ais, cum inquit, in Adamo peccasse omnes? † C A L. Aio. C A M. Natura nos esse filios iræ? † C A L. Aio. C A M. Per vnum hominem peccatum in mundum venisse, & per peccatum mortem? † C A L. Aio. C A M. Originalem iustitiam vnumquemque perdidisse? C A L. Aio. C A M. Mortem & miseras in nos esse transmissas? † C A L. Aio. C A M. Deum præterea iustum esse? † C A L. Aio. C A M. Qui non nouit quēquam iniuste condemnare? † C A L. Aio. C A M. Illū itē dixisse, Anima quæ peccauerit, ipsa morietur? † C A L. Aio. C A M. Inuolutarios non peccare? † C A L. Quem in modum volūtariè peccemus, satis supra expressum est. C A M. Voluntate nostra libera nos peccare perspicuè ostendi. C A L. Dem & hoc? quidrum deinde? C A M. Te confestim rogabo, vt dicas mihi, quodnam mysterium hoc occultum fuerit, vt nos Deus, qui tunc non eramus, tanquam voluntarios peccatores iuste cōdemnauerit, vt culpæ

† Rom. 5.

† Ephē. 2.

† Rom. 5.

† Rom. 7.

† Psal. 6.

† Leuit. 19.

† Ezech. 18.

† Aug. de

perf. iust.

ratiocin. 15

hb. i.

obligationi subiaceremus, mortique obnoxij & miseris essemus, Si Deus iustus est, inuoluntarios peccatores non punit: & anima quæ peccauerit, ipsa morietur? CAL. Hoc ego à te requiro. CAM. Respondebo audacter, vt tu vel nouam causam euidentiore inuenias: vel huic quam nostri Theologi afferunt, acquiescas: nempe vt in representata natura voluntarij peccauerimus omnes. Vbi enim non nisi vnica ratio reddi potest, illa pro expressa habetur. Non quidem te isthæc negaturum puto, qui palàm alibi fateris, initium peccati originalis in vnoquoque nostrum voluntariū fuisse†. Hactenus de hoc. Nunc eò vnde digressi sumus, reuertamur. CAL. Amicè loquar Camerari, satis versutus es. CAM. In quo? CAL. Dialogum hunc quasi ego perpetuè loquar, tuo commodo prospiciens sub meo nomine scripsisti, atque ea me loqui fingis quæ nec etiam somniaui, vt deinde dicas, ecce Calvinū superauit. CAM. Quoniã tu contendis ipsam naturã peccantē prauam esse, qua in re libro primo succubuiisti. hinc vt te honore potiùs quàm contumelia afficerem, semelque loquerer, tuo sub nomine hæc scripsi, quæ vbi displiceant, sint aliena, & tu illis responde, mali testimonium perhibens eorum quæ arguenda erunt.

CAPITIS V. §. QUINTVS.

Transmissione ad hæredes, reatum in iustitiæ deperditæ locum sic fuisse subrogatum, vt transmissione ad hæredes tanquam pœna perueniret.

*Confessio
Caluini.*

† Instit.

CALVINVS. CAMERARIVS.

EMVS naturam non peccasse, sed naturæ peccatum esse: quid tum? CAM. Hoc iacto fundamento, vt singuli in representata natura peccauerimus, vltra progrediendum est, atque intelligendum, ipsum reatum, loco iustitiæ, non vt successione ad nos veniret, sed quasi transmissione ad hæredes, fuisse subrogatum. CALV. Quid isthuc est? CAM. Nempe vt intelligas quomodo morbus ipse, per quem lex mentis à lege membrorum captiuatur, in nos quasi transmissione ad hæredes ex persona in personam non imitatione sed

*Reatū trās-
missione ad
hæredes ha-
bemus.*

† Aug. de propagatione propagetur† CAL. Quid transmittitur, si nihil adest? CAM. Quamuis fomes supra principia naturalia nihil suppositiuè supponat in homine, sed in deordinatione virium animæ ex peccato originali facta consistat: quia tamen reatus loco originalis iustitiæ subrogatus, has propagationes causat, quæ in carne manet, hinc prouenit vt quasi ad hæredes morbus ipse in nos trāsmittatur. CAL. Hinc quid velis minus intelligo. CAM. Cùm carnē talē suscipiamus in carne, qualis in Eua & Adamo generationis filiorū suorū tēpore fuit: (in carne dico, tanquã in carnalis seminis virtute, sicut in causa instrumentali: in anima verò tanquã in proprio subiecto)† cōsequens est, vt per successiuas personas, quasi trāsmiſsione ad hæredes, ex carne in carnem

*Fomes nil
suppositiuè
supponens,
quid agat.*

*Ab Adā-
mo & pa-
tre reatum
habemus.*

*Quid i car-
ne, quid ve-
rò i anima,
& quo or-
dine reatus
ipse agat.*

† 12. q. 83. 1.
o. de Mā. q.
4. r. c. 2^m.
3. c.

hb. ij.

morbis ipse transmittatur. CAL. Ab Eua igitur nos reatū trahere inquis? CAM. Quoad culpā à patre est: quoad pœnalitatem, vt nostri loquuntur, quæ trāsmittitur, à matre. sic enim culpa quæ in Adamo fuit, & pœna, transmissione in nos venit. C A L. Cur id duntaxat, quod in carne manet, proponis, dimisso eo, quod in anima tanquam in proprio subiecto manet? CAM. Quoniam ordine generationis & temporis, peccatum originale prius in carne manet, sicut in causa: in anima verò, sicut in subiecto. hinc fit cum anima infunditur, vt omnes animæ potentiæ mox corrumpantur: caro verò generetur infecta. ita sanè, vt præcipuè in membris genitalibus, tanquam in causa instrumentali sit: quo verò ad rationem culpæ, in anima: cuius effectus in operationibus animalibus consummatur. C A L. Nonne delirium hoc est, vt reatus ipse, qui animam quoque complectitur, animam meam inficiat, quæ omnino alia, quàm illa patris est? CAM. Id maximè veritatē hanc cōmonstrat. Siquidē, caro quæ prius inficitur, animam in eius aduentu (vt præmissum est) protinus morbosam facit. C A L. Prius esse in anima sed ordine generationis & temporis, è conuerso sicut in causa. C A L. Impossibile quidem est, vt ipsa anima ante rationis vsum à carne corrumpatur. CAM. Sic enim Deus qui haudquaquam reatum nobis dedit, suo iusto iudicio & lege, suæque prouidentia ipsum reatum in iustitiam ordinauit: vt

† Tho. Ma.
9. 4. & in
3. parte. 9.
70. 2. 4^m.

† 12. 9. 83.
2. 3^m.

† vt supra.

† Sen. 4. di
stin. 3. ar. 4.
9. p^a. 3^m.

† 12. 9. 83.

† 12. 9. 83. 2.
3^m. ma. 9. 4.
5. 1^m.

† 12. 9. 83.
1. 4^m.

ad pœnam nos omnes, qui cum ipso Adamo peccauimus, etiam quoad proprias animas obligaret. sub quo Dei iudicio non solum mors prima, morsque secunda continentur: verum etiam & miserie, vnde propensiones illę legum carnis, membrorum, seu habitualis concupiscentia, concupiscibilitas, fomes peccati, tyrannus, languor, aut serpens noster occultus, prouenerunt, dic vt lubet: modò ream vnā ex his synonymis cōcipias, vt inde subiungas propterea legis nomen habere, quia suo iusto iudicio & lege, iustitię vice Deus illas subrogauit. C A L. Quis dicat puerum in vtero, rationis vsum carentem, propria voluntate peccare? CAM. Quis dicat eum, qui nullo modo erat, Adamo peccante peccasse? Quis item dicet, vt qui repræsentatur, eo modo non repræsentetur, quo ipse repræsentas est, si hi qui in lumbis Abrahami erant, decimas dederunt? Nonne admirabiliora ista sunt? C A L. Si hæc condonarem, quid ex his tu deduceres? CAM. Idcirco hæc omnia enarranda prius esse dixi, vt legum omnium ordine, atque iustitię successionē, reatusque transmissione præcognitis, tum ipsius concupiscentiæ naturam, tum verba textus istius dum multarum legum Paulus memor est, funditus concipere posses, ac videre partē illius iustitię originalis adhuc superesse, quæ ante peccatum legi membrorum dominabatur: & Adamo non peccante, in vnoquoque nostrum dominatura erat. quæ tamen post peccatum è contrario

† Tho. 3. 9.
23. & 20.
dist. 3.
† 10. 3. 2^m.

† Hebr. 7.

Reatus quare lex dicatur.

Quomodo omnes, qui tunc non erant, in vno Adamo volutariè peccasse dicantur.

Causa quare hæc, quæ de peccato originali differunt scripta sūt

captiuatur, donec infecta caro nostra, gratia per Iesum Christum facta sanetur, sanataque, anima in maiori iustitia restituatur, quam per Christum nouum Adamum consequimur. Hoc plane Pauli institutum est, quod si negligamus, corticem verborum, non autem eius sensum intelligemus, quo liberum arbitrium peccato Adami debilitatum, ac gratia sanatum perspicue ostendit. CAL. Non quidem aded hebes sum, quin videam ingeniose Thomam hanc transmissionem fomitis explicasse. Sed quia solus loquitur, philosophari eum potius, quam scripturam explanare dicemus. CAMB. Tam ipsa successio iustitiae, quam transmissio fomitis perspicue enucleata fuerunt. Tu vero si lucidiora habes, quae sacrae scripturae testimoniis probentur, illa in medium prome. CAL. Poteras quidem a Iuriconsultis exemplum criminis laesae maiestatis capere, per quod non solum bonis pater liberos priuat: verum etiam filiorum sanguinem inficit. CAM. Incongruum exemplum illud esset. si quidem ibi solus pater, hic vero singuli liberi peccarunt. Ibi praeterea sanguis legis fictione inficitur, hic autem verum morbus transmittitur. Dimissis itaque exemplis ciuitatis peccantis, idque genus reliquis, quae lectores proprio iudicio poterunt indagare, ad verba contextus nos conuertamus.

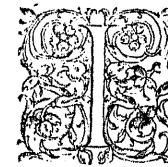
Exemplum criminis laesae maiestatis, minus commodum esse.

CAPITIS QVINTI.

§. SEXTVS.

Hoc loco explicatur pars quarta capituli septimi ad Romanos.

CAMERARIVS. CALVINVS.

INVENIO igitur] ex his quae dicta sunt [legem] Mosaicam [volenti mihi facere bonum] qui bonum volo. Obserua hoc Caluine, qui tenes peccato Adami extinctum Liberum arbitrium fuisse: & declara mihi, quod bonum iste volebat, dum dicit: Volenti mihi facere bonum? Nonne aperte vides, ad velle, non autem ad posse liberum fuisse? quod fit vt aliquis effectus originalis iustitiae deperditam, adhuc certo modo maneat, dum homo tentatus a concupiscentia, legi Dei haerere vult, membris imperando vt sibi obediant: sed propter debilitatem quam morbus attulit, ordine turbato, ipsa mens a membris captiuatur. CAL. Captiuari intelligo, quia in eo concupiscentia inhabitat. CAM. Non quia concupiscentiam habitualement habet, sed quia male concupiscentiae determinato rationis iudicio consentit, consentiendo captiuatur. Quod nil aliud est, quam ad optandum volendumque bonum, aliquid Liberi arbitrij diminuti iam, remansisse. ad posse autem nequaquam. Deinde vero sequitur. [consentio, seu delector, dic vt vis (quandoquidem supra dixit consentio, nunc autem condelector) legi Dei secundum interiorem hominem.] Quis

Liberum arbitrium esse diminutum, non perditum.

Originalis iustitiae pars quae adhuc in nobis manet.

Liberum arbitrium diminutum ad velle, non ad posse.

bb. iij.

iste interior homo? num anima à carne tentata? CAL. Plurimi cum malè intelligerent, ad hunc scopulum impegerunt. Interior igitur homo, non anima simpliciter dicitur, sed spiritualis eius pars, quæ à Deo regenerata est: membrorum verò vocabulum, residuam partè significat. CAM. Solus Martinus Lutherus suam nauim hoc in scopulo fregit, cui (speculatiuos Theologos imitantes) vos discipuli post plurimas eorū correctiones succurristis. Sic enim nostris Theologis placet, vt cum Paulus interioris & exterioris hominis meminit, haudquam duos homines ponat: quandoquidem vnus est homo ex anima & corpore factus. Verùm vt partes essentielles hominis distinguat, exteriorem hominem ipsam carnem vocat, humanamque effigiem, qua homines esse cognoscimur: interiorem verò, ipsam animã: in qua est Trinitatis imago. minimè cum Martino animam à carne distinguens: sed potiùs, vt mentis appellatione, suprema animæ pars rationis intelligatur: carnis verò partes, non solum ipsa caro, verùm & partes reliquæ animæ & corporis. ita vt pars inferior, plerunque voluntas intellectiua dicatur, quæ ab appetitu sensuum mota, superiorem partem ad malum aliquando retrahit: pars autem superior, intellectus persæpe volituius sit: qui voluntati & sensibus frænum, vt bono hæreant, aliquando imponit. CAL. Placet Augustino, vt de solo iusto Paulus in præmissis verbis loquatur: quandoquidè ille cõdelectatur, qui eã

Contrarietates Protestantium cum Martino.

Etimo interior & exterior.

†2. Cor. 4.

† Aug. de fidem habet, quæ per dilectione operatur. CAM. spiri. et lit. Non abs re Augustinus maximè dolebat, cogitans fore vt ea ipsum dixisse aliqui malè intelligendo putarent, quæ non dixit. Paulò enim antè nosti, nõ incouenire, sub istis verbis Paulinis, iustos quoque in multis comprehendi posse: quod Augustinus dixit in loco illo à te citato. Nõ autem dixit de iniusto minimè intelligi. Hoc enim ne in mentem quidem Augustino venit. CAL. Vnusquisque suo sensu abundet. CAM. Non tamen Augustini sensus tuus erit, qui propterea euestigiò ibi legis mentis meminit & membrorum, vt alteram interiori homini assignaret, alteram verò legi membrorum, siquidem nil homo boni cogitare absque spiritu vel inhabitante, vel mouente saltem, potest: quocirca mentem ab eodem spiritu motam, interiorem hominem vocat. Ad rem redeamus. CAL. Perge. CAM. [Video autem aliam legem in membris meis] fomitem nimirum, qui ratione à me paulò antè dicta lex dicitur, [repugnantem legi mentis meæ.] Quæ lex ista mentis Caluine? nõne illa inclinatio hominis ad obediendum Deo, de qua iam dudum egi? quando in statu naturæ corruptæ homo à carne tentatus, legi Mosaicæ posituè obedire optat: ab illo motus qui dixit, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. & qui cum possit duritiam auferre hominibus, dixit: Da bo vobis cor carneum, gratiam noui testamenti præsignans. CAL. Quid istud repugnare est? CAM.

c. 14. in fi.

† Aug. de Trinit. lib. 1. c. 3.

†2. Cor. 3.

† Psal. 94.

† De gra. et li. ar. c. 14.

Supremæ mentis parti, fomes, qui in appetitu sensitivo originaliter est, diffusus in omnibus membris manens, repugnat, ne legi Dei conformis homo reddatur. CAL. Sic certe serpens pro-^{†p. 2 q. 82}plattis resistebat. C A M. Et idcirco serpentis vice ipsa concupiscentia subrogata est, ut non modo repugnet, verum etiam plerumque captiuat: ut sequitur. [Et captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis] ita ut aliud sit repugnare, quod habitualis concupiscentia facit: aliud captiuare: nempe cum actu, malè concupiscendo, peccat. Duo enim sunt, quorum vnum in Paulo videmus: quippe qui colaphizatus fuerit: alterum verò, quod peccauerit, nemo post conuersionem vidit vnquam. Vocem igitur hanc, captiuantem, post vocem, repugnantem, ponderemus, ut duo sint: aliud nimirum dum repugnat, quod est ab habituali concupiscentia tentari: aliud cum captiuat, dum actu rem malam concupiscit. C A L. Placet vestris Catholicis Paulum esse captiuatum, sed non peccasse: quia cum paulò post dicit, se gratia Dei esse liberatum, apertissimè ostendit ab hoc se liberum esse, ut non captiuetur. C A M. Quanquam Paulus, sicut historiæ litera recenset, post lauacrum non peccauerit, ut interior homo captiuatus sub lege peccati fuerit, sed duntaxat in carne perfectus non fuit: non propterea sequitur, quin impius verè captiuetur. de quo Paulus, & nõ de se principaliter agit. C A L. Hoc saltem obseruare licebit, ut cum

Concupiscentia, serpentis vice subrogata.

Paulo post conuersionem non peccauit.

dixit, Captiuantem me sub lege peccati: peccatum concupiscentiæ habitualis nobiscum permanere intelligamus. C A M. Augustinum audi dicentem: Nulla ergo condemnatio est nunc his, qui sunt in Christo Iesu. Non sint solliciti, quòd videatur adhuc esse lex in membris repugnans legi mentis. nulla enim condemnatio est. Sed quibus etiam nunc? Quibus? qui sunt in Christo Iesu. C A L. In non renatis ergo habitualis concupiscentia peccatum erit. C A M. Minimè hoc Augustinus sentit: quin potius, ut propter semen spiritus, peccatum expellatur ab his qui Christi sunt, ne actu concupiscant. O Caluine, quare hos sensus habes? nõne præterea quæ supra dicta sunt, quomodo concupiscentia tanquam peccatum in nobis maneat, perspicuè hîc cernis, minimè Paulum impii personam induentem, dixisse, Captiuantem me in lege peccati quod in me est, sed quæ in me est: de ipsa lege sentiens. quæ proinde lex peccati dicitur, quia iusto iudicio Dei, peccato Adami in nos talis lex facta est, quem admodum Iacobi & Pauli autoritate supra probaui. Lex autem antequàm actu malè concupiscamus, non captiuat. C A L. Vnum scire oportet, an saltem eo modo ad personam Pauli verba hæc extendi possint, ut absque peccato concupiuerit, prout vestri dicunt. C A M. Vtique. C A L. Sic ergo intelligatur, ut Paulus captiuetur, sed non illi imputetur. C A M. Fabula hæc supra exclusa fuit. Hæc enim cum ita se habeant, hoc menti ut retineas obsecro:

† De verb. Apo. ser. 6. char. 61. col. 1.

† 2. Disti. 32 q. 1. 2. 4^m.

† Diximus sup. c. 3.

† Sup. c. 3.

nempe illam iusticiam originalem deperditam iam, in impio per alium modum adhuc ex parte manere. CAL. Quod portentum audio? CAM. Rem certè satis facilem audis, si intelligas non modò hominem impium in hoc contextu dicere, Condeletor legi Dei, sed aliud addere, nimirum, consentio legi Dei, quoniã bona est. quòd si cõsentit, hæc pars legis mentis est, quæ in statu naturæ integræ erat, ut mens Deo heret, ipsi verò menti partes inferiores. CAL. Quomodo igitur deperdita? CAM. Primo modo deperdita est, ut homo à carne tentatus, propria vi, non peccare, posset, peccat planè. Secùdo autem modo deperdita non est, ut tentatus hac tentatione carere optet, & debili cum libero arbitrio velit: etsi non possit: hoc enim adhuc durat, iuxta illud prophetæ: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore†. per voces illas, omni tempore, ostendens corruptæ naturæ quoque tempore, hoc modo hominem iusticiam concupiscere. Verùm quia infirmatum est Liberum arbitrium, & partes inferiores rebelles factæ sunt superiori parti: hinc homo sub statu iræ permanens, atque sub lege iustitiæ viuere optans, quasi querulus hunc statum deplorans, eo modo quo David in

statu iræ dixit, Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendum iustificationes tuas†, subiungit: Infœlix igitur ego homo, donec iustitia gratuita in lauacro adueniat, quæ potentior ipsa iustitia originali est†.

Originalè
iustitiã vn
de qua que
deperditã
non esse.

non

Iustitiã gra
tuita por-
tior origina
li iustitiã
est.

† Psal. 118.

† Thom. 2.
distin. 32.
q. 1. 2. 2^m.

CAPITIS QVINTI.

§. SEPTIMVS.

An Paulus pro se dicat, Infelix ego homo.

CAMERARIVS. CALVINVS.

IN FŒLIX ego homo] hoc pronomine ego, vtens: quo suprã vsus fuerat cùm dixit. Ego autem viuebam sub lege aliquando, ego autem mortuus sum: cui nunc eam ob causam addit homo, nec dicit ego Paulus, vt hominem in abstracto se induisse ostendat†: qui non tantum desideret vt pro indulgentia sit de præteritis impunitus, sed etiam vt sit de cætero ad non peccandum fortis & validus†: quod Paulo credenti in baptismo se à culpa esse liberatum, & pro futuro Dei gratiam sibi sufficere, haudquaquam conuenit dicere. CAL. [Miser] græca litera habet: à qua miseria iustus non liberatur. CAM. Sit eius caro miserrima propter angelum qui ad colaphizandum ei datus est†: Num totus Paulus propterea miser? quem mors non poterat diuellere à charitate Christi†. CAL. Hęc ratio magis vrget vt ipse loquatur, qui propterea expoliari optabat, quia plenus charitate erat. CAM. Spoliari, hæc cur expoliari, quia fortasse desperabat in hoc conflictu legum viuere, in quo perficienda erat virtus sua, vt magis in Domino gloriaretur†? CAL. Disputationem exclamatione concludit, qua docet non modò luctandum cum carne nostra, sed

ii. iij.

† Hiero. in
epi. ad De-
metridem.
col. 7. 10. 1.
† De natu.
E. g. c. 55.

† 2. Cor. 12.

† Rom. 8.

† 2. Cor. 12.

assiduo gemitu deplorandam esse apud Dominum nostram infœlicitatem. C A M. Quamquam Paulus perpetuò sine intermissione, pro se & aliis orasset, non tamen hæc assidua oratio lachrymarum plena, de qua litera loquitur, Pauli fuit, qui Deum veracem esse nouerat†, à quo responsum acceperat, sufficere sibi gratiam eius†. Quis enim hoc approbare audebit, vt Paulus orando, sic dicat: [Infœlix ego homo, quis liberabit me à corpore mortis huius?] Ignorabat fortassis vnicum liberatorem suum? qui illum non solum ab æterna morte liberauerat, verum etiam à temporalibus erumnis persæpe eruerat: in quem etiam sperabat vt in futurum erueret†? vt quasi salutorem ignorans, dicat, Quis liberabit me? nõnne ille est, qui persæpe in actis, liberatorem, libertatem, & modum liberandi prædicauit†? Erubescite saltem, Augustinianos vos nominare, cui placuit tantam in Paulo adfuisse iustitiam, quantam in angelis est†. C A L. Non quasi dubitans quarit à quo sit liberandus, sed vox est anhelantis, ac propè fatiscientis. C A M. Quid anhelat? vt moriatur? C A L. Corpus mortis, massam peccati vocat, cuius vinculis detinebatur captiuus. C A M. O Caluine, cur Augustinum non audis, cum inquit, Aliud est enim exire de hoc corpore, quod omnes homines dies vitæ huius vltimus cogit: aliud liberari de corpore mortis huius, quod sola Dei gratia per Iesum Christum Dominum

† Rom. 3.
† 2. Cor. 12.

† 2. Cor. 1.

† Act. c. 9.
13. 16. 17. 20
24. 27.

† De Verb.
Apo. serm.
5. 10. 10 pa.
59. col. 4.

† De perf.
iusti. ratio.
18.

† 1. Cor. 4.

† 2. Cor. 5.
† philip. 1.

† Cal. in epi
ad Rom.

† Diximus
lib. 1. c. 9.

† Rom. 7.

nostrum sanctis & fidelibus eius impertit†: ita vt gratiam potius aduenire, quàm mori optauerit. sic enim altera. Augustini sententia in cap. 14. de Spiritu & litera intelligenda est. Non enim tantum desiderat, vt per indulgentiam sit de præteritis impunitus: sed etiam vt sit in futurum ad non peccandum fortis & validus. Num ille sic loquitur, qui nil sibi conscium se esse dixerat†, atque exordio capitis septimi, & principio octaui liberum se esse ait? Quis dolor adest, vt ille exoliari optet? Nõnne ille est, qui superindui credebatur†? mori, & esse cum Christo? Quis illo magis strenuus miles, qui principio militiæ suæ Christianæ, paratum se esse palàm professus fuit, non solum pro Christo ligari, verumetiam mori. C A L. Ne caderet, dubitabat†. C A M. Memorem mendacem esse oportere, antiquum adagium docet. C A L. In quo mendax? C A M. Tu enim alibi dicis, verba illa, Ne dum aliis prædicauero, ipse reprobus fiam: minimè pro se Paulum dixisse, eò quod à gratia excidere nequibat†. nunc autem veritatem fateris. Sed tunc rursus rogabo, an timor iste effecerit vt quasi desperans, mori optet? C A L. Vbi id quod paulò antè dixi, non placeat, rursus dico, sic mortem iustum appetere, vt affectio modum non excedat: sed mortem sic optet, vt impuritatis suæ, non autem immodico præsentis vitæ tædio, quod in indignationem aduersum Deum transeat, id fiat. C A M. Quæ ii. iij.

Confessio
Calumi si-
bi ipsi con-
traria.

impuritas? num vt caro mala esset? sanè non Augustino dicente, Non enim & ille substantiam carnis accusat, cùm dicit liberari se cupere de corpore mortis huius: cùm esse corporis, sicut animæ natura, Deo bono auctori tribuendum sit: sed vtique de vitiis corporis dicit, perbelle ostendens minimè mortem optasse, sed potius vt vitiis careret: quod viuens obtinere poterat gratia Dei per Iesum Christum. CAL. Si darem de morte naturali non sensisse: nonne satis est Paulum hoc modo vitiis carere optasse? CAM. Aliud quidem orare, quàm desperare est. Vnde somnium istud: vt Paulus qui squamas ab oculis suis decidere vidit, & spiritu sancto repletus erat, gratiamque Dei habere in tantis gloriabatur? dicens, Omnia possum in eo qui confortat me: infelicem nunc se esse autumet? sed quid deterius, vt exclamatione rædio affectus, quasi mente vagus minimè intra se dicat, quis liberabit me: sed Romanis hoc scribat? quæ prudentia? quis scribendi ordo? Ille quidem est, qui sicut paulò antè dixi, dum Corinthiis hanc Christianam pugnam recenseret, se liberatorem nosse scripsit, quem ter rogauerat, vt concupiscentiæ, tentationes, & Satiæ qui illas adaugebat, auferrentur ab eo? CAL. Et idcirco subneçtit. [Gratias ago Deo meo per Iesum Christum] quia ei resistendi potestatem dederat. sic enim græca editio habet. CAM. Editio autem vulgata. [Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum] cui vel hac ratione stare debes,

*Gratia
Dei per Ie-
sum Chri-
stum.*

quia Græci authores non negant quosdam codices Græcos, Gratia Dei habere, quosdã verò, Deo. In quo optimus iudex Spiritus sanctus est, à quo vulgatam editionem accepimus. Cui alteram rationem addere poteris, scribendi nimirum congruitatem, vt tam ardenti interrogationi, minimè idem Paulus eodem contextu pro se ipso respondeat, Gratias ago Deo per Iesum Christum. Quid istud, vt Paulus tanto cum clamore liberationem inquirat, quam confestim inuenit? num ille non erat qui alibi dixit, Liberauit me Dominus ab omni opere malo, & saluum fecit in regnum suum cælestem? aut tempus non fuit, quando in persecutione Asiæ, ob carnis pressuras, rædebat illum vitæ, & tamen tacitus omnia sustinuit: nec querulus mori optauit vel orauit. Præmaturè mori optauit ille, cui dies mortis reuelatus fuit? Partant mihi & hi quoque, qui columnæ esse videntur, dum de naturali morte literam loqui sentiunt: non autem vt propensiones illæ carnis per aduentum gratiæ moriantur. quandoquidem eo modo mortem, ipsas leges hoc in loco vocat, quo legem Mosaicam, legem mentis esse suprâ dixerat: non autem quod secundum naturam mori optauerit. perspicuè commōstrans, quomodo sola gratia Dei, ab omnibus harum legum erumnis liberamur. Verùm Pauli obiectum quod principio epistolæ enarrandum suscepit, nempe vt gratis gratia Dei, à peccato originali, à seruitute peccati actualis, à

lz lz. i.

†2.Timo.4

†2.Cor.8.

†2.Timo.4

†De natu.

†gr.c.55.

†Acto.10.

†2.Cor.12.

†Philip.4

†2.Cor.12.

noyfg

fomite (non vt in via non sit , sed vt peccatum mortale minimè dicatur) saluati sumus : vnde plena liberatio denique prouenit , vt omnes carnis leges & mortis superare queamus. Origenem Græcum , tu , qui græcissas , & Augustinum , qui ei subscribit , in hoc sequere Caluine , qui Paulum loqui non negat , sed humani generis ore functum esse , dum inquit [Infœlix ego homo] in abstracto humanum genus representans. mox enim addidit. [Quis liberabit me à morte corporis huius ?] & non dixit vt corpus moriatur , sed à morte corporis : hoc est ab eo quod corpus ad mortem ducebat , eò quòd Liberum arbitrium potentem ad peccandum absque gratia habemus , vnde mors : ad iustè autem viuendum , nequaquam. † Neque aliam ob causam verba hæc protulit , nisi vt is qui paulò antè dixit , Quod nolo , id ago , non quod volo : responsum à Paulo nunc accipiat , gratia assistente , & perficere quoque nos habere. ita vt Paulus Apostolica authoritate impio modum liberationis querenti , respondeat [Gratia Dei per Iesum Christum] non sola arbitrij libertate † . Vel si sic velis , dicat , [Gratias ago Deo meo per Iesum Christum , qui me liberauit] per ea quæ in ipso facta sunt , exemplū præbēs , quomodo sola gratia Dei per Iesum Christum facta , ab omnibus his ærumnis impius quoque , pro quo loquebatur , liberari possit . Sic literā interpretari necesse est Caluine : vtram partem mauis , nunc elige , an Paulus pro se loquatur , &

† Diximus
sup. li. 1. c. 3

† Aug. de
nat. et gra.
c. 62.

sibi ipsi respondeat , Gratias ago Deo meo per Iesum Christum , qui me liberauit : vel quòd vice generis humani locutus antea fuerit , & Apostolica authoritate respóderit , Gratia Dei per Iesum Christum : & vtroque modo Paulum Liberū arbitrium statuisse dices. Quādo , si primam partem eligis , satis apertam Pauli sententiam habemus , Gratiam Christi Paulum liberasse , vt deinde quod ad iustitiam volebat , ageret . Idcirco sic dictum , vt experimento eorum quæ sibi contigerunt , nos doceat , vt gratia assistente homo , qui prius quod volebat iustum , non agebat , magna cum libertate gratia comite agat . quod est Liberum arbitriū ad viuendum in iustitia , meritorièque operandum stabilire . Si verò secundā eliges , debiles vires hominis post Adami peccatum Paulus cōmonstrauit , quas Gratia Dei per Iesum Christum facta , vigorem accipere subiunxit , & multò fortiùs Liberum arbitrium confirmauit . Dic denique , Caluine , an Adamo verba hæc dicere , in iustitiæ originalis statu , licuisset ? C A L. Minimè . C A M. Neque ergo & Paulo in statu iustitiæ gratuitè viuenti , quæ maior originali est † . siquidem gratia noui Adami assistente , non solum cum Adamo velle & nolle , obtinemus : verum etiam vt velimus , quemadmodum libro secundo dictum fuit .

† Tho. li. 2.
dist. 32. q. 1.
2. 2^m.

lz lz. ij.

CAPITIS QVINTI.

§. OCTAVVS.

Pars Sexta.

CAMERARIVS. CALVINVS.

IGITUR ego] Quid istud, igitur? nonne conclusio præmissorum est? CAL. Omnino. CAM. Quorum? CAL. Cuidam ex Catholicis vestris placuit Paulum, qui principio epistolæ dixit, Per vnum hominem in mundum peccatum intrauit, & per peccatum mors: orationem nunc his verbis concludere. CAM. Verius dicemus, eundem hominem, pro quo Paulus in sua persona locutus hæctenus fuerat: audito Pauli responso, qui apostolica authoritate locutus est, cum vidisset gratiam Dei in eum adhuc non aduenisse, qua renatus fuerit: futuram eius vitam, donec gratia adueniat, his verbis concludat: inquit, [Igitur ego] homo, qui gratiam adeptus non sum: sed sub lege Mosæica vitā duco. [mēte (interim) serui legi Dei] dum illi consentio & cōdelector. Impij sanè verba sub lege viuentis, non autē Pauli, qui capite sexto dicere cœperat, se non esse sub lege, sed sub gratia. [carne autem legi peccati] vt supra declaratum fuit. CAL. Negas tu Paulum posse sub his verbis comprehendī? CAM. E. Nequaquam. CAL. Quem sensum his accommodabis? CAM. Illum quē idem Augustinus exprimit. CAL. Quid ipse ait? CAM.

Hæc eius verba sunt, Ergo cum dixisset, Apostolus, Mente serui legi Dei, carne autem legi peccati: non dando membra committendis iniquitatibus, sed tantum concupiscendo, nec tamen illicitæ concupiscentiæ manus dando. Quamobrem, cum dixisset, Mente serui legi Dei, carne autem legi peccati, subiicit: Nulla ergo cōdemnatio est nunc his, qui sunt in Christo Iesu. O Caluine, qualis error ille Martini fuit, cum asseruit Paulum Herma-phroditi instar, tanquam iniustum hominem seruire sua carne legi peccati, mente verò tanquam iustum legi Dei? Nonne idem Paulus integris hominibus loquens, sic ait: Gratias autem Deo, quòd fuistis serui peccati, liberi autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. CAL. Animaduerte Camerari, ne non intelligendo, mirum in modum decipiaris. Nā vestris Catholicis placet, vt tametsi baptizatus in nouam creaturā renascatur, hoc tamen quantum ad superiorem mentis partem esse, quæ per diuinā gratiam reparatur, remanente infectione vetustatis in inferiori homine: ita vt Paulus sit, qui dicat, Mente serui legi Dei, carne autem serui legi peccati. CAM. Perpetuò eadem repetita esse volo, Pauli carnem spiritualem ante diem resurrectionis minimè fuisse, tametsi spiritu vitam duceret. Rursus verba capitis istius sept. ad Rom. in multis Pauli personā comprehendere: & simul dico Paulum semel apostolica authoritate esse loquutum, cum dixit [Gratia Dei per Iesum Christū Dominū

† De verb.
Apo. serm.
19. col. 4.

† Rom. 6.

lz. lz. iij.

nostrum]. Addo præterea, cum Paulum verba contextus comprehendunt, verba plerunque improprie accipi. **C A L.** Nonne Paulus captiuatur, dum concupiscit? **C A M.** Secundum sanctorum captiuitatem, Paulum captiuari posse fateor: hoc est, ut motu primo primi absq; nullo veniali peccato, vel primo motu, venialiter peccando, tentetur. de qua captiuitate textus iste non loquitur, vbi strepitum quendam audimus carnis & mentis conflitantium: ita ut nolit, velit, & tandem sub lege peccati, quæ est in membris, actu concupiscendo captiuetur. quod in Paulo considerari non potest. **C A L.** In Paulo pro mortali peccato stare cõtendo, quod tamen non imputatur. **C A M.** In fumum hæc tua chimæra resoluta fuit. †

• CAPITIS QVINTI.

§. NONVS.

Hoc loco pars prima capituli septimi, & prima capituli octaui simul coniunguntur.

CALVINVS. CAMERARIVS.

SUPEREST vt primam partem capituli septimi explanemus quã de industria hoc in loco enucleãdam reseruasti. **C A M.** Sic prima pars capituli septimi post pauca verba, quæ præcedunt, habet: [Cum enim essemus in carne] numero plurali vtens, sicut in principio contextus capituli octaui fecit, bellè docens in reliquis pro

homine representato in singulari locutum esse. [passiones peccatorum quæ per legem erant, operabatur in membris nostris, vt fructificarent morti] & hoc in præterito, antequam Paulus conuersus fuisset. [Nunc autem soluti sumus à lege mortis in qua detinebamur, ita vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ.] Quibus verbis duplicem statum in seipso enarrat: primum, nimirum iniustitiæ in qua fuerat: & secundum, iustitiæ in qua est, quæ satis apertè ostendunt, in his quæ sequuntur, hominem vice generis humani loquentem, se induere velle. Hactenus prima pars capituli septimi, post quam parenthesis facienda est, vsque ad caput octauum: quæ omnes alias quinque partes complectatur, vt deinde euestigiò verba contextus capituli octaui, verbis principij capituli septimi connectantur, quæ sic habent, [Nil ergo dånationis nunc est iis qui sunt in Christo Iesu] & dicit nunc, illud nunc repetens, quod principio septimi capituli præmiserat: expresse declarans, de his qui sub gratia illò tempore erant, in cæteris capituli septimi partibus sese haudquaquã locutum fuisse. Non sufficiunt ista? expede quod sequitur, [Lex enim spiritus liberauit me à lege peccati & mortis] Audi liberauit me: per quæ verba, vel Paulus in præcedentibus in statu suo ante gratiam ea omnia locutus fuit (quod esse non potest, siquidem Paulus ante legem non fuit) vel pro alio qui ante gratiam & ante legem (prout litera perspicuè ostendit) sub ira viuebat. quod magis veruna

lz lz. iiij.

† Sup. in
prin. huius
libri. c. 3.

legit

est. Plura queris? Sequentia expende. [Nam quod impossibile erat legi, in quo] Quid istud, In quo? nisi addas, homo sub lege viuens [infirmabatur per carnem] in tertia persona loquens, & numero singulari: atque illum ostēdens, qui capite septimo, in illa incidenti quaestione à parenthesi comprehensa vt dixi, querulus loquebatur. [Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati: & de peccato damnauit peccatum] Quare? [vt iustificatio legis] quā ab Israëlitis exigebat, [impleretur in nobis, qui non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulamus] Itaque à spiritu cōcomitati propter gratiæ assistentiam, legem seruare quiremus. Hic germanus sensus, nullam in se controuersiam habēs: illa verò vestra interpretatio innumerabilia habet absurda. Quis enim est recti iudicij, qui consentiat, vt idem Paulus, qui capite quarto dixerat, Iustificati pacem habemus: in septimo dicat, Infelix ego Paulus? Liberandus præterea in septimo, qui paulò antè, & pòst in capite octauo liberatum se esse ait. In septimo in carne ambulat: capite verò octauo, tametsi eius caro spiritualis non sit, in spiritu pergit: ita vt in carne viuens, minimè secundum carnem militaret. Nonne ille est, qui alio in loco regeneratis dicit: Curam carnis ne feceritis? ^{† 2. Cor. 10.} In septimo legi peccati seruit, in principio verò cap. 6. exordium à se quoque sumens, paulò pòst circa medium capituli illius, subiungit: Peccatum in vobis non dominabitur. non enim sub lege estis,

Paulus per
se nō loqui
tur.

† Rom. 13.

† Anid.
Sex. 6.

quàm æterna maledictio illis indicitur? Siquidem agnoscunt cum Paulo maledictos omnes esse, qui legi sunt obnoxij. C A M. Est cur Deo gratias nūc habeamus, mi Caluine, Putabam equidem ad illas chimæras te rediturum, quas iuuenis in tua Institutione dicere solebas. Iurisconsulto, quem illudebat, Iesum verba illa dixisse: haudquaquam pendens, Iesum eundem dilexisse. His autem, quæ nūc dicis, respondeo, maledictum esse hominem, qui legi, segregata gratia, obnoxius est. Quod tamen nunquam visum est. siquidem cum ipsa lege Israëlitis tradita, gratiæ legem implicite eam promulgans Moyse coniuinxit. Nec Iesus verba à me citata dixisset, nisi homo propriam voluntatem atque liberum consensum haberet, quibus diuinis præceptis, gratia assistente, obediret. ita vt hominis connaturalis virtus non sit, sed Dei donū: absque quo præcepta seruari nequaquam possunt. Homo ergo, sicut paulò antè dixi, à gratia adiuuatur, ne sine causa voluntati eius iubeatur. Dic, quæso, Caluine, quos maledictos esse declarauit Paulus: num renatos, qui gratiam comitem habēt: an illos potius qui neglecta gratia, in qua stabant, legis ceremonias seruare eligebant, illos irem qui per legem iustificari contendebant? C A L. Vtinam obseruaretis cur ista Iesus loquutus fuerit: quod iudicari non potest, nisi ex contextu, & ratione personæ. Interrogauerat ille, quid facere oportet, vt habeam vitam æternam? ad quem Dominus: Serua

† Inc. præ.
in fi.

Protestan-
tiū sophis-
mata.

mandata. Certè quisquis vitam operibus vult promereri, regulam habet sibi à lege præscriptâ, Hæc fac & viues. Sed cōsiderādus est quis à Paulo indicatur finis, vt vires suas expertus homo, vel potiùs impotentia suæ cōuictus, deposita superbia nudus ad Christum confugiat. Neque locum habet fidei iustitia, donec compertum habuerimus frustra nobis ex lege salutem promitti. Adeò quidem præposteri sunt Tridentini patres, vt cùm Moysis officium sit, nos ad Christum manu ducere: ipsi à Christi gratia, ad Moysen traducant. *C A M. De-† Ant. sex.*
 ploranda quidem calamitas tua est, Caluine: vt qui tantum ingenio polles, necessitate astrictus, verba eiusmodi loqui compellaris. Respōde, quæso, num Moyses, cùm dixit: Hæc fac, & viues: legem absque gratia, vel potiùs legem verbis expressis, gratiam autem verbis mysticis promulgauerit. Quòd si vtranque, vt supra dictum fuit: quis iste legis implendæ rumor, vt non vestitus homo, sed nudus ad misericordiam accedat? sua fortassis indumēta sunt quæ affert? Non quidē, sed Dei dona: quibus indutus, vestem illam nuptialem charitatis afferens, dignus & legem seruare, & cum ipso cœnare habetur. *† In princ. lib. huius.* Hic certè vel error vel dolus tuus est, quia aut scripturæ testimonia rectè coniungere nescis, aut non vis: quod si faceres, vllum inter nos discrimen esset. *† Apo. 3.* *C A L.* Quid vt connectam, vis? *C A M.* Nempe vt cùm præceptū seruandi mandata audis, gratiā à Deo afferri intelligas. *C A L.* Quo authore

loqueris? *C A M.* Christo: qui si vno in loco dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: alibi addit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. quæ verba coniungenda sunt, vt lex per gratiam suapte voluntate ab homine, gratia assistente seruetur. Siquidem Iesus illi loquebatur, qui ad ipsum venerat modum salutis quærens, quæ lauacro regenerationis præstāda erat. Quæ cùm ita se habeant, cur tot venerandis ac doctissimis patribus, qui synodo Tridentinæ affuerunt, conuicia facis? Num. tot concilia & Augustinum illi non legerunt, vt legem absque gratia specialit per Iesum Christum facta, impleri non posse scirent? illi quidem sunt, qui in synodo illa, gratiam præuenientem atque concomitantem perpetuò ante oculos habuerunt. *C A L.* Vidisti quanta ego in Antidoto contra hominis petulantiam scripsi? *C A M.* Vidi equidem omnes illos flosculos, quasi ex multis herbis collectos. *C A L.* Cuius ponderis tibi esse videntur? *C A M.* Optas vt amicè tibi veritatē dicam. *C A L.* Nil aliud opto. *C A M.* Frustrā te laborasse respō. leo, cùm id ostēdis, quod nos palàm fatemur: quippe nil hominem absque gratia valere ad iustè viuendum. Augustini præsentia opus esset, Caluine, qui tibi quoque nūc responderet: Ecce quid appetis, vt corā indoctis doctus videaris: nihil tamē dixisti. Vide Caluine, ne amplius delires, haudquaquam Iobem dixisset, Si Christus mecū erit, per quem gratia facta est, nemo

† Ioan. 3.

† Diximus in princ. istius libri.

† In princ. lib. huius.

† Apo. 3.

† Cont. Iul.

lib. 4. c. 15.

† Iob. c. 9.

Multa factis leuia Calvinus in suo Antidoto c. 10. affert, quibus impossibile esse, vt nos legem seruemus cōtēdit: quæ cū persepe à nobis soluta sint, contemnim.

Christum valebit arguere: sed sic dixisse, Nemo est qui vtrunque valeat arguere. Hoc enim si feceris, quàm vanæ illæ tuæ contemplationes sint, quas in tua Institutione circa promissiones Dei, conditionales contemplaris, euestigid cognosces. Hactenus de his. Ad Salomonis auctoritatem, qua Liberum arbitrium probatur, conuertamur, cum ait: Mulier stulta & clamosa sedet in foribus do-

*Argumentum vnde-
cimum pro
libero arbitrio, Mulier
stulta.*

mus suæ, vt vocet transeuntes: qui enim applicatur ei, descendet ad inferos: qui secesserit ab ea, saluabitur. *CAL.* Si pro salute æterna verba illa vsurpanda essent, hominis esset propriâ animam saluare. *CAM.* Sapientia supernæ assistentiam, virtutem ad hoc præstantis, Salomon præsupponit: sciens absque illa, neminem propriæ salutis sibi authorem fore. Sic enim Augustinus docet, vt vbiunque potestatem solius hominis intuemur, gratiam Dei præsupponere in operibus meritoriis debeamus. *† De præd. et gra. c. 14.*

In omni merito gratia præsupponenda est.

Quid deinde Osæ respondebis, cum ait, Vadam ad locum meum, donec ponant in corde suo, & quærant faciem meam. *CAL.* Gratia neglecta: *† Osæ. 5.*

Duodecimum argumentum in ex Osæ, Vadam ad locum meum pro libero arbitrio.

CAM. Absit. *CAL.* Si necessariam Dei gratiam ad conuersionem fatemur, quid nobiscum litigant? *CAM.* Si gratia Liberum arbitrium non tollit, immò ipsum liberius facit, cur frustra respondes? *CAL.* *† Diximus sæpe in li. 1.*

Quid si vni detur, alteri verò non? *CAM.* A Deo, non à me causam, quare id agat, require. Hoc vnum scio, vniuscuiusque ostiū Deum iugiter pulsaret. *CAL.* Osæ ego respondebo, aliud esse ab *† Apoc. 3.*

homine secedere, & respicere quid sibi permissus relictus agat: aliud vires eius aliquantulas pro modo imbecillitatis adiuuaret. *CAM.* Homini, cui gratiam obtulit Deus, loquitur: eumque in sua potestate relinquit, donec bonum in corde suo ponat. eamque ob causam, quia gratiâ obtulit, magno cum mysterio subiungit [Vadam ad locum meum] postquam illis reuentibus, per gratiam oblatam in meis templis habitare nō licuit. Vadam, inquam, quasi ipsa gratia oblata reuertatur ad Dominum, qui non mouetur [donec ponant in corde suo] per Liberum arbitrium, à spiritu mouente motum [& quærant faciem meam] vt misericorditer in eorum animas inhabitare per gratiam inhabitatam veniam. Quid euidentius o Caluine, si disputare, non autem contradicere velis?

¶ CAPVT NONVM.

Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.

CAMERARIVS. CALVINVS.

QVARE iratus es? cur cōcidit facies tua? *Decimum-tertium argumentum pro libero arbitrio. Quare iratus es? Sub te erit appetitus tuus.*

nōne si bene egeris, recipies? si autem malè, statim in foribus peccatum aderit. (Cain Dominus dixit) sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. *† Audi, sub te, audi, dominaberis.* Vbi libertatē rationis & voluntatis ad refrenandos prauos appetitus intuemur. Dominum quoque loquentē audimus: qui consilium non daret, nisi sua gratia veller ad-

mm. ij.

† In sti. pag. 52.

† Gen. 4.

iuuare. **CAL.** Perinde scholastici locum illum intelligunt, ac si Cain promitteret Dominus, non fore in animo eius vim superiorem peccati, si in eo perdomādo laborare vellet. **CAM.** Perpetuò cum Augustino in omni actu Dei voluntatē, quæ impedire & permittere possit, nos præsupponimus. sed hoc cōcesso, fortius argumentū hoc confirmatur, eò quod Deus potens obuiare, ne Abel acceptus sibi, occideretur, Cain reliquit, vt in manu consilij sui positus, illum, quando sic elegisset, occideret. **CAL.** Ordini orationis magis congruere nos dicimus, vt de Abele hoc dictum accipiatur. **CAM.** In quē modum, si Deus Cain alloquitur? **CAL.** Illic enim iniquitatē inuidiæ, quam in fratrem Cain conceperat, arguere propositum est Domino. id facit duplici ratione: quòd frustra meditabatur scelus: quo fratrē præcelleret apud Dominū, apud quē nullus est honor, nisi iustitia: quòd nimirum ingratus esset iam accepto Dei beneficio, qui nec subiectū quidem suo imperio fratrē ferre posset. **CAM.** Pulcher quidem verborū circuitus hic est, quibus quid dicas tu ipse non intelligis. Ne displiceat, Caluine, si cum Salomone dixero, fascinationem nigacitatis bona obsecraret. Quid enim sentias, me quoque non intelligere ingenuè fateor. **CAL.** Ne hanc opinionem sic videamur amplexari, vt altera nobis contraria sit, dabimus, de peccato Cain locutū fuisse Deum. Si ita est, aut promittit hoc Dominus, quod denūciat, aut iubet. Si iubet, nullam inde probationem

Protestantiū delirium sophistas omnes excedens: quodam enim verborum rotatu nihil dicit

Aliud Protestantium sophisma.

† *Cal. in Inst. c. 2.*

† *Aug. de gra. & lib. arb. c. 2.*

† *Cal. Inst. c. 2.*

† *Ca. vt su.*

† *Sap. 4.*

facultatis humanæ sequi iam demonstrauiamus. Si promittit, vbi promissionis complementum? quando peccato, cui dominari ipsum oportebat, Cain succubuit. Promissioni inclusam dices tandem conditionem, ac si diceretur victoriam reportaturum fuisse, si certaret? Sed quis accipiat istas ambages? nam si ad peccatum refertur ista dominatio, nemo ambigat imperatiuam esse orationem, in qua nō definitur quod possumus, sed quid secundum potestatem habeamus. **CAM.** Intentus ac tacitus quas dulces vuas afferres, expectabā. tu verò labruscas dedisti. Neque aliquid his verbis Dominus promittit, neque iubet: sed quid per legem vetitum, quidve bene operantibus promissum fuerat, declarat: subiungens in hominis potestate situm esse, vt solus malè agat: gratia verò Dei, qui secum loquitur, bonum. **CAL.** Nulla quidem lex præcesserat. **CAM.** Æternam, naturalē, diuinā, atque originalē præcessisse supra dictum fuit, & qua fratres quoque Ioseph peccatū suū agnouerunt. Cain itaque Deus illuminauit, vt legis æternæ memor esset: ne homicidij peccatū, quod antequam lex Moysis promulgaretur, mortuū videbatur, penes ipsum esset: bonā vitā præponens, in qua gratia sua comite, per Iesū Christū cōsequeretur. & hoc declarādo, nō autem pœnas cōminando, vel præmia pollicēdo dixit. Sic enim & Iesus post promulgatas leges, nullam legem nouam condens, nos admonuit, quādo dixit: Qui bona egerunt, ibūt in vitam æternā: qui

† *vt supr.*

† *Cap. 5.*

† *Gen. c. 4.*

verò mala, in ignem æternum. quæ verba, declarando, non autem iubendo vel promittendo loquutus fuit. Rebus quidem, non autem contortis verbis opus est, mi Caluine, ne id tibi contingat quod Martino euenit. C A L. Quid? C A M. Omnia quæ Martinus dicebat, donec ei vita comes fuit, eius discipuli acerrimè defendebant: cùm verò diè obiit, quia eius doctrinam substinere non poterāt, persepe illum negarunt. Nemo quidem ex vobis ante Martinum os aperuit, illius discipuli omnes fuistis, ipse verò Satanæ, qui & vobis nouam doctrinam longè peiorem nunc ostendit.

• CAPVT DECIMVM.

Cùm Protestantes rectè negare non possent, ipsum hominem, gratia comite, legem seruare posse, quasdam versutias antiquorum hærstarcharum instaurandas esse duxerūt: vt quasi perdenia mētes Rhetorū & idiotarum circumferentes, qui eos sequuntur, illos confusos in hac quæstione demum relinquerent. principio præponentes, nullum opus bonum dari, in quo operator nõ peccet: proindè que hominẽ seruare legem non posse.

C A L V I N V S. C A M E R A R I V S.

Nulū bonū opus sine peccato mortali secundum Lutheros.

N V A E D A M omnium Protestantium nomine enarraturus sum, si ea placeat auscultare: vt deinde his auditis, huic nostræ concertationi finem imponamus. C A M. Perge. C A L. Quis integram legem seruare poterit, si nullum bonum opus agere quimus,

quod annexum peccatum mortale non habeat? C A M. Cùm neque dilectio Dei in via, impossibilis sit, neque habitualis concupiscentia peccatum, vt suprà dictum fuit: nescio qua ratione, ad hoc dicendum mouearis. C A L. Moueor in primis, quia Iacobus in multis, nos Deum offendere testatur.

† Iac. 3.

C A M. non tamen dicit in omnibus. alioqui, quomodo Petrus postquàm enarrauerat multas virtutes, dixisset, Hæc autem facientes, non peccabitis aliquando? Paulus item, Euigilate, & nolite peccare. Christus præterea alio in loco, quomodo similitudine oculi simplicis vsus fuisset, si nec lucidum esse, nec sine peccato posset? C A L. Alteram Sapientis audi è regione sententiam: Non est

In multis non in omnibus Deū offendimus

† 2. Pet. 1.

† 1. Cor. 15.

† Matth. 6.

qui faciat bonum & non peccet. C A M. Sed non propterea dicit hominem in bono ipso quod agit, mortaliter peccare. C A L. Quid igitur sentit? C A M. Neminem aut natura sanctum esse, qui perpetuò bonum agat: aut bonum agendo, nunquam peccet. nam Hebræa litera in futurū loquitur, homini statum proprium ostendens, qui absque peccato esse non solet: non autem dicit bonum opus peccatum annexum habere. C A L. Simpliciter scriptura inquit: Non iustificabitur in conspectu

† Eccl. 7.

Non est homo qui non peccet.

tuo omnis viuens. C A M. Probè: siquidem nemo est, qui in conspectu Dei, hoc est, Dei iustitiæ comparatus, iustus sit. C A L. Non iustificare hominem, damnare est. C A M. De personis hominum David loquitur, nõne? C A L. Vtique. C A M. Ab illis

† Psal. 142.

Nõ iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

nn. i.

*Panni men-
struatæ.*

ergo ad res arguere non liceat: ut eo modo nul-
lum bonum opus saltem meritorium inueniri
non possit, quod nullum malum annexum habeat:
sicut nullus homo propriam quærens iustitiam, se
iustificare pro tota vita potest, quando ante laua-
crum saltem peccator est. C A L. Omnes immundi
facti sumus, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ
iustitiæ nostræ, Isaias inquit. C A M. Comparatio-
ne scilicet ad iustitiam Dei. C A L. Immo potius in
se ipsis. C A M. Propheta erat Isaias, qui populi vice
verba illa dixit: non autem quod ipse & multi alij
iusti tunc non fuerint. Sic enim Hieremias in v-
tero matris sanctificatus dicebat, Domino Deo
nostro peccauimus omnes. † C A L. Quid si dixerō
pro toto populo temporis illius, prophetas hos sic
fuisse locutos, quod nullus homo iustus tunc reper-
tus sit? C A M. Minimè ex hoc sequeretur, ut futuros
& præteritos omnes iniustos his verbis sic facere
voluerint, ut nullum bonum tota vita operati fue-
rint, ne mendacij Deum arguant: qui de Elia lo-
quens dixit, Reliqui mihi septem millia virorum. †
Lucam item dicentem, Elizabeth & Zachariam,
ambos fuisse iustos, & Ioannem baptistam reple-
tum Spiritu sancto in utero matris suæ: falso præ-
terea scriptum esse Enoch ambulasse cum Deo:
Abraham iustum: Iobem quoque iustum: & alios
qui faciliè numerari non possunt. C A L. Sint om-
nes hi iusti: sed eorum iustitia sicut pannus erit
menstruatæ. C A M. Panni menstruatæ exemplum

† Isa. 64.

† Hier. 3.
in f.

† Rom. 11.

† Luc. 1.

† Gen. 5.

er. 6.

† Rom. 4.

† Iob. 1. c.

tu proponis, nonne? C A L. Ita est. C A M. num totus
pannus ita erit maculatus, ut nihil omnino albi
in eo relinquatur, quod à menstruo non sit com-
maculatum? C A L. Non quidem hoc assero, quādo
experientia docet, aliquid albedinis, in panno me-
struatæ, semper adesse. C A M. Ut duo igitur confi-
derari possunt? C A L. Duo esse fatemur, quæ tamē
simul perpetuò stent: simul dico, ne tu dicas, ho-
minem quem iustum vocas, nunc malum, nunc
verò bonum esse. C A M. Contrarium Paulus, cum
de eo homine qui bona & mala egerat, loqueretur,
palam testatus est, inquiens, Quorūdam hominum
peccata manifesta sunt præcedentiā ad iudicium,
quorundam autem & subsequuntur, bellè his ver-
bis in eodem homine ostēdens, haudquaquam o-
pera nostra bona & mala simul perpetuò cōmista
manere: sed ita, ut quasi cohortes diuersæ, prout
homo illa diuersis temporibus operatus est, in iu-
diciū veniant. C A L. Cur adeo hoc vitare co-
namini, ne homo partim iustus, partim iniustus di-
catur? Nonne Paulus docet partim se iustū esse, cum
mente legi Dei hæret: partim iniustū, quia se
cundum carnem legi peccati seruit? C A M. Pau-
lum ibi non pro se loqui, paulò antè dixi. C A L.
Paulum sub illis verbis comprehendere posse saltem
dixisti. C A M. E. Non tamen dixi, Paulum sub
peccato se captiuatum dixisse: sed potius confi-
ctum militiæ nostræ, Adami peccato causatæ, nar-
rassè, legem peccati pro ipsa carnis propensione

† Rom. 5.

*Tota vita
partim ius-
ta partim
iniusta esse
potest eadem
opus nequa-
quam.*

nn. 4.

vſurpans. C A L. Ne moræ hæ contemplationes nobis ſint, hominem iuſtum pro vno tempore atque iniuſtum pro altero proponam. C A M. Hoc ſi feceris, apertis verbis te ipſum condemnabis. C A L. Quapropter. C A M. Siquidem à perſonis, ad res argumentari non licet. C A L. Quid cauſa? C A M. Quoniam ſi idem homo propter diuerſa officia, modò bonus, modò verò malus eſſe po- teſt, & diuerſas qualitates tota vita in ſe aſſumere: idem bonum opus vnum numero, malum & bonum ſimul eſſe non poteſt. C A L. Negas ergo eun- dem hominem ſimul, eodémque tempore iuſtum atque iniuſtum eſſe poſſe. C A M. Non quidem aliud peccatum iuſtus retinet, quàm illud quod poteſt (ſecundum Ioannem) cum ſanctitate habi- tare†. C A L. Quod illud eſt? C A M. Veniale, de-
Peccatum veniale cū ſanctitate manet. fectus inquam ille concupiſcentiæ carnis aduer-
 ſum ſpiritum. C A L. Pulchrum certè diuerticu- lum iſtud eſt, per quod ego quoque dicam adul- terium, defectum, non autem mortale peccatum eſſet. C A M. Vterque certè deficit, ſed vnus inuo-
 luntariè plerunque ex quadam animi negligentia, & naturæ debilitate, quam omnes abſque mortis reatu ſentimus, Paulo teſte, qui ait: Non apprehen- dat vos tentatio, præterquam humana†. Tunc
 enim quia nihil voluntarii habet, vel ſiquid ante- quàm ratione peccet, vult, contra Dei voluntatem aliter præcipientis de directo non eſt: amicitia in- ter Deum & hominem in ita integra manet, vt in

†I. Ioan. I.

†Martinus

†I. Cor. 10.

charitate, ſecundum id quod habet, viuat. at vbi adulterando alter deficit, quia dolo voluntariè de-
 fit, agens contra legem Dei, ſic agendo Dei ſpi- ritum ab eius corde extinguit, Deique amicitiam frangit. C A L. Quum Auguſtinus nono Confef- ſionum libro, illud Iobis citaret, Si habuero quip-
 piam, non respondebo, ſed meum iudicem depre- cabor†: ſequentia verba ſubiungit: Væ hominum
 vitæ quantumcunque laudabili, ſi remota miſeri- cordia iudicetur†. Et alibi Gregorius, quia omne
 meritum virtutis noſtræ: vitium eſſe Iob conſpexit, ſi ab interno arbitrio diſtrictè iudicetur: idcirco
 dixit, Si voluero contendere cum eo, non potero
 ei vnum pro mille respondere. A quo ſi cauſam
 interrogas, protinus respondere neceſſum erit, eam
 ob cauſam ſic eſſe, quia veniales quoque culpas
 Deus ſuo oculo intuetur†. C A M. Hoc Martini ar-
 gumentum eſt. C A L. Quid illi tu reſpondes? C A M.
 Eundem Iobem, & hæc quoque verba protuliſſe,
 Si lotus fuero quaſi aquis niuis, tamen ſordibus
 intinges me†. C A L. Iobi itaque responde. C A M.
 Hic Iobis ſcopus erat, nempe vt oſtenderet alte-
 ram hominis ſolius iuſtitiam eſſe, quæ coram Deo
 comparere nequit: alteram verò Chriſti iuſtitiam,
 quam homo ipſe verè atque formaliter, vt ita lo-
 quar, participat: qua cum, abſque timore, coram
 Domino comparere audeat. Sic enim in fine capi-
 tis noni, Iob ipſe inquit: Neque enim viro, qui ſi-
 milis mei eſt, respondebo: neque qui mecum in

†Iob. 9.

†Martinus

†Grego. in loco citato.

†Iob. 9.

*Si voluero contendere**Si lotus fuero.**Nudam iuſtitiam hominis Iob contemnit: eam verò quæ Chriſti ſecum habet, exaltat*

iudicio ex æquo possit audiri. Non est qui vtrunque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus. intelligens per hæc verba, vbi duo sint, ipse scilicet, & Christus, nil se pauere: quemadmodum paulò post subiungit, Auferat à me virgam suam, & pavor eius non me terreat. loquar, & non timebo eum. nec enim possum metuens respondere. C A L. Quid Augustino & Gregorio respondes? C A M. Quid hæc duæ ecclesiæ columnæ dixerunt? C A L. Neminem aliter, quam misericordia saluari. C A M. Fateor. siquidem nemo est qui neget, integram salutem nostram, misericordiam sic esse, vt tametsi principaliter secundum misericordiam, & secundario secundum iusticiam saluemur: adhuc totum, eam ob rem misericordia dicatur, quia totum quod egimus, misericordia Dei virtutem præstantis operantisque, nobis cooperantibus, fecimus. Quod si ita est, quis solus compare-^{† Sup. lib. 1. c. 10.} re audebit, & non audire, cum hæc omnia feceritis, dicite, inutiles serui facti sumus. nam ipse est ^{† Luc. 17.} qui coronat te in miseratione & misericordia. Sic enim cum mortale hoc, induerit immortalitatem, ^{† Psal. 102.} meritum reddetur iustis secundum opera sua: quorum per totam seculi vitam, meritum omne, gratia fuit. Sed non propterea bona opera peccatum annexum retinebunt. Vos nanque vna ^{† Aug. Enchi. lib. 3. col. 16. in fi.} parte idcirco bona opera facere mordicus contēditis, quia Deus in vobis facit: ideo vos velle, quia Deus vult. Itaque & nos velle cum volumus, vt

voluntate, quæ ex nobis non sit, velimus. Ex altera verò magis obstinati defenditis, omne opus bonum annexum peccatum habere. Num Deus est, qui peccat? dic rogo, an mendax Christus, cum mulieri dixit: Bonum opus operata est in me? mendax & alio in loco, cum ait: Facite vobis arborem bonam, si bona esse absque peccato non potest? Fabulæ. Ecce quam doctrinam, vobis ipsis contrariam prædicatis.

CAPVT VNDECIMVM.

Consuetæ Protestantium varietates, colorumque mutationes diuersæ, hoc loco ostenduntur: quibus multa, contra ea quæ in liberi arbitrii quæstione attulerunt, absque verecundia, et disputant, et prædicant, et scribunt.

CAMERARIVS. CALVINVS.

NIL quidem disputatione dignum, ad ostendendum arbitrii libertatem superest: Vale, mi Caluine. C A L. Re non perfecta discedere vis? C A M. Quid amplius optas? C A L. Perdifficiles adhuc quæstiones à nobis disputandæ sunt, quæ de ipso legis implemento tractant. C A M. Satis quidem amicitie officio abuterer, si tum extranea tractare tibi permitterem, tum etiam ea, à quibus non secus, atque hi qui nauscant, cibos fastidiunt, lectores abhorreere necessum esset. C A L.

Quapropter. C A M. Quis ferat, vt hoc in loco legem seruari non posse, mordicus his de causis contendatis, nimirum, quia homo in hac vita præceptum dilectionis Dei implere non potest: concupiscentia item habitualis peccatum mortale perpetuò est: & denique, quoniam nullum bonum opus considerari potest, quod annexum peccatum non habeat. Alibi verò ex diametro vobis contrarii, iustum ad seruandum legem minimè obligari asseueratis. Rursum sola fide absque operibus legem impleri. Ac postremò, cum mordicus hanc quam præmisimus conclusionem, defendere conati fuissetis, omne videlicet, quod fit etiam à iusto homine qui rectè credit, peccatum esse: alteram contrariam sententiam proponere non dubitastis, quippe extra infidelitatem, nullum peccatum dari. Num has conclusiones extraneas nulla cum utilitate disputabo? C A L. Hęc omnia simul nostra Ecclesia defendit. C A M. Quis tam exigui ingenii homo inueniri poterit, qui hanc vestram doctrinam ex diametro sibi ipsi contrariam sequatur, & non potius firmissimis catholicę ecclesię Romanę veracissimisque sententiis hæreat? Nūc satis hoc esse vobis debet, vt cum quid rectè respondeatis, non habeatis: aut contraria proponatis, aut quodam verborum circuitu nihil dicatis. C A L. Placeat rogo, vt has saltem quæstiones trutinemus. C A M. Fufissimè à nobis explicatę sunt in libro, cui titulum de hominis iustificatione inscripsimus. C A L.

Quàm multa argumenta tu omisisti, quæ Catholici ad probandum Liberum arbitrium afferre solent. C A M. De industria factum est, ne multiloquio legentium aures offendam: fat est hæc scripsisse. quæ si sola vobis veritatem cōmostrare non poterunt, frustra reliqua superadderentur. C A L. Condoleo mi Camerari, te adeo hallucinatum esse, vt veritatis viam minimè cernens, hæc falsa dogmata in medium afferre non pertimueris. C A M. Si tam multis vigiliis ea tu animo reuolueris, quæ scripturę testimonia à me citata, & patrum; sicuti ego libros tuos perlegi: aliter animo te sensurum spero, quàm ore prædicas. Hoc vnum rogo, Caluine frater, vt antequàm Augustinum abneges, vt paulò post te facturum suspicor, testimonia prius, quę Augustinus affert, ponderare velis: itidem & ea quæ ego addidi: tuas præterea confessiones: ne Augustino neglecto, adhuc scripturis sacris, & tua confessione, confundaris. Condoleo certè, quòd eam sectam, cuius nunc caput es, defendere astrictus, ea proferre cogaris, quæ aliter solus fortassis tuo præstanti ingenio consideras. Scio, apprimè te prudentem esse, qui non putes te plus omnibus patribus sapere, vel condemnatas hæreses, contra veritatem defendere, solum posse. Hoc equidem omnibus prædico, tibi vni hanc laudem ingenii deberi: te scilicet eum esse, qui vbi cæteri Protestant es non habēt, quod dicant, vnus propè ex omnibus nostris argumentis respondeas.

sententia

tu

Durissima nanque res est, vt quæ falsa sunt, defendere cogaris: Non tamen fraterna charitate admonere te desinam, siue Augustinianus esse volueris, siue non: vt duarum Augustini sententiarum memor esse velis, quarum altera sic habet: Itaque fratres debetis quidem per Liberum arbitrium non facere mala, & facere bona: hoc enim nobis lex Dei præcipit in libris sanctis, siue veteribus, siue nouist. Altera verò sententia hæc fuit, Est igitur Liberum arbitrium, quod quisque esse negauerit, catholicus non est†. Hæc planè Ecclesiæ Romanæ catholica fides est: à qua si cum Manichæis diu condemnatis vsque in finem dissidere vis: Christum ego imitabor, qui cum multi discipuli abiissent, minimè ne alii discederent, prohibebat: sed ad reliquos se conuertens, dixit, Vultis & vos abire? & quâquam cum propheta defectio me teneat, pro derelinentibus legem Dei† patienter & vos cecidisse, & alios casuros feram, sciens oportere multas hæreses esse, vt qui probati fuerint, cognoscantur†.

† De gra. et
li. ar. c. 9.
† Hyp. lib.
3. col. II.

† Psal. II. 8.

† I. Cor. II.

FINIS.

AD LECTORES,

Folia à me citata in libris Caluini, inuenietis in primis impressionibus.

Sæpe pro libro Prædestinationis in hoc libro citatur liber quartus.

ERRATA.

- Pag. 18. Vers. 21. opperire
 Pag. 48. Vers. I. Vos
 Pag. 53. Vers. II. suapte, dele, & dic nostra
 Pag. 60. Vers. 25. dele voluntatem, & dic electionem
 Pag. 93. Vers. 25. qua, dic quia
 Pag. 110. Vers. 19. propheta id testante
 Pag. 118. Vers. 25. vel saltem, dele, & dic, non autè contradicât
 Pag. 124. Vers. 17. qui illam
 Pag. 174. Vers. 17. namque ipse
 Pag. 187. Vers. I. non tamen vnum, quantum. & vers. 2. legem condentis nec omnia gratia desistente
 Pag. 219. Vers. 21. ille
 Pag. 224. Vers. 19. aliud à me enarratum
 Pag. 239. Vers. 24. nocere vel non peccando prodesse
 Pag. 257. Vers. 23. legem mortis esse
 Pag. 263. Vers. 25. ante legem & gratiam
 Pag. 269. Vers. 7. sumus
 Pag. 278. Vers. 23. nugacitatis
 Pag. 283. Vers. 14. subsequitur † adde † I. Timo. 5.
 Pag. 289. Vers. 12. parum sententia ostendunt sicuti ego. & vers. 23. scio tamen apprime

Puncta, & commata multa errata, tuo labore corrige, itidem & cætera in margine citata.

p[ro]p[ter] f[or]m[is] (a[ut] q[ui]b[us]d[am] p[er]t[in]e[n]t) ab o[mn]i b[us] d[iv]e[n]t[is] i[m]p[er]ia subv[er]s[is] 238.
 s[ed] i[n] v[er]i[ta]t[e] p[er]t[in]e[n]t q[ui]b[us]d[am] n[on] p[er]t[in]e[n]t.
 p[ro]p[ter] i[n]f[ir]m[it]at[em] p[ro]p[ter] n[on] n[on] n[on] p[er]t[in]e[n]t et q[ui]b[us]d[am] n[on] p[er]t[in]e[n]t 239.
 illo. ut an p[er]t[in]e[n]t n[on] p[er]t[in]e[n]t i[n] i[n]f[ir]m[it]at[em] 240.
 p[ro]p[ter] c[ul]p[am] ab a[ut] p[er]t[in]e[n]t et ab sua g[ra]t[ia] 244.
 p[ro]p[ter] p[er]t[in]e[n]t v[er]i[ta]t[e] p[er]t[in]e[n]t p[ro]p[ter] p[er]t[in]e[n]t p[er]t[in]e[n]t sua n[on] p[er]t[in]e[n]t 250.
 m[er]i[ta] p[er]t[in]e[n]t i[n]f[ir]m[it]at[em] q[ui]b[us]d[am] n[on] p[er]t[in]e[n]t et i[m]p[er]ia 251.

liberi in libero arbitrio et non in gratia: sed non ex gratia nihil ex illis: et liberi arbitrii aduentu gratia fit liberius.	40/41
quomodo ab angustis sententia et sententia veterum liberos est liberum ad iudicium nullum	20
liberi arbitrii ad gratiam liberati arbitrii in gratia dicitur.	22/23
pelagianorum error circa potestatem voluntatis et animi: et non in catholico	24/25/31
non sine gratia mandatum saluatur: non sine liberi arbitrii iudicium	38/39
liberum ne sit in determinata potestate: liberum: nec: contra velle: et liberum a	70/71/4
liberum libere opprobri: et contra liberum fuit opprobri	70/77
propheta dicit: bonus ille pater suus israel	
propheta filii suorum hunc in mundo aduocatum: sic hunc sumptum vult et aliter	79
liberum in iudicio et in iudicio: et de solis actio non est alio primum in iudicio	80/4
liberum: sic actio huiusmodi seu mala libera: hunc bonum fit deus si minus	
autem et scriptum est in iudicio amari autem autem	
propheta dicit: autem potestatem peruenit non libertas non pars illius est deus	85/8
liberum et fit non est adeo.	
non infirma debite non potestatem facta per potestatem: quia non potestatem sed hunc	92
deus mundum non facit impotente: nam: in illo autem qui fit re sine re non potest	111/112
liberum re sine re: et alius huiusmodi autem: libere.	
omnia autem: sententia dicitur quomodo liberi arbitrii dicitur	130
propheta dicit: autem dicitur factum et f. hunc in re per potestatem	148/149
propheta dicit: ille huiusmodi huiusmodi est per potestatem: et quid clamare in mutui	154/155
quid corlapicium: carnei: et quid corradu oreare: et vox cordis	161/160/4
paradisus vitis et palmarum: radix gratia autem diuitias vitis et palmarum	173/174
propheta dicit: locus non est huiusmodi via est: et fit deus ipse in die iudicii	179/181/4
lex cuiusmodi quomodo: et huiusmodi contextu cum lege moysi promulgata fuit	187
quidlibet maius adimplet lex: lex factum et gratia quomodo per potestatem conere: et	192/193/4
lex factum quomodo impotente: et quomodo potestatem	205/206/4
propheta ad vnum methodus: et f. caput christi	218
quid sit per habitare in hunc: ut et gratia habitare	220/223/4
quidlibet lex: et quid lex ovium: et fit	229/4
quid infirmitate facti fuisse intelligant in huiusmodi et in aptis	
solus autem primum amittere iustitiam ovium: et alius potestatem: sed dicitur	230/231/4
et f. iuris consultorum optime. de suggestionem et iustitiam	